

Marie Haisová, tým Agentury GAIA, o. s.

Quo vadis, femina?
vize žen o trvale udržitelném životě

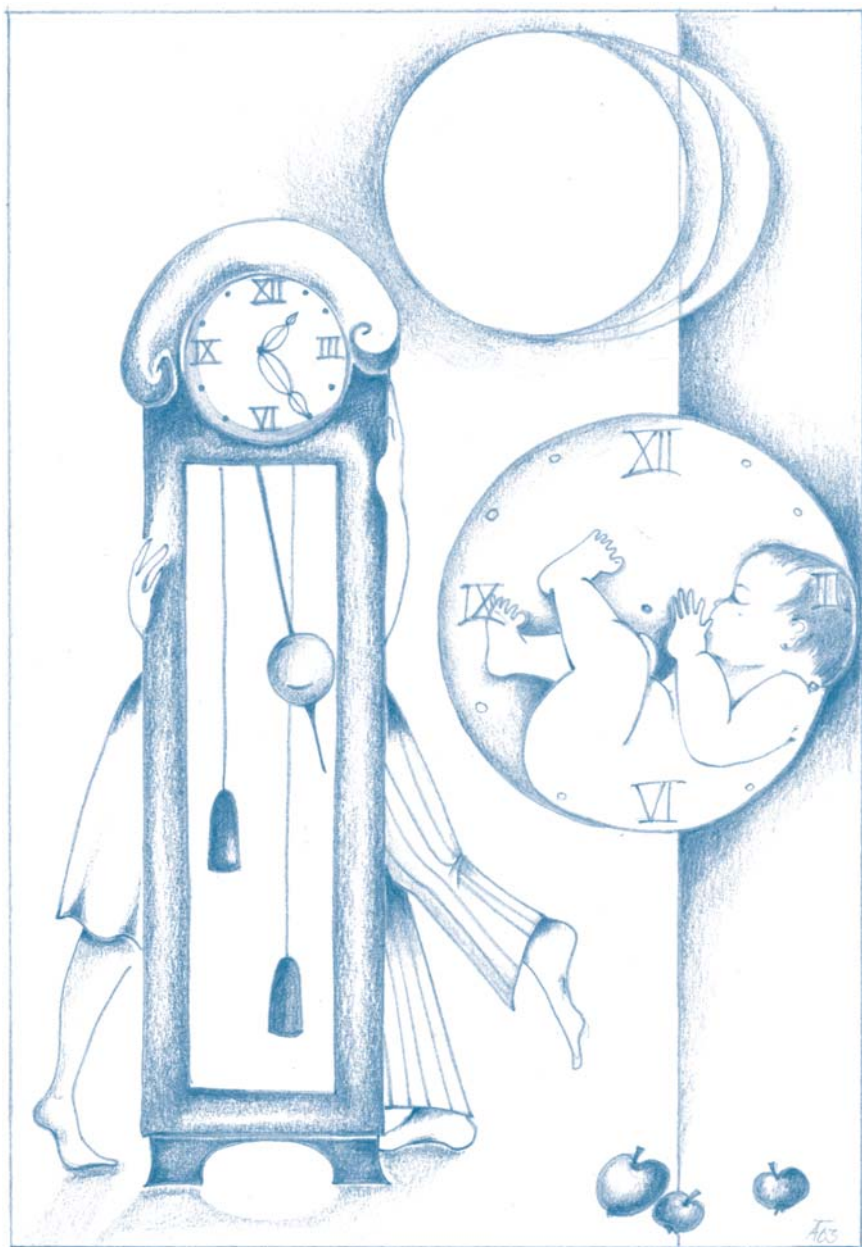

Publikace vychází v rámci projektu *Quo vadis, femina?* – vize žen o trvale udržitelném životě, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

© Marie Haisová, tým Agentury GAIA, o. s.
ilustrace © Anne Dostálová
Nakladatelství: Petr Novák – Gimli, 2007
ISBN: 978-80-903966-0-9
www.quovadisfemina.cz

Obsah

Úvod	5
1. Dotační věstník	7
Představení projektu	7
Deníček projektu Quo vadis, femina?	9
2. Kulaté stoly	49
3. Výzkum	67
Názory autorit	67
Komunikace	68
Domácí práce x Ekonomicky (ne)závislá	69
Společensky závislá	71
Kdo vládne světu?	72
Češi a Češky	76
4. Případové studie	93
Domov: hausfrau, či home management?	95
Kdo vládne světu?	117
Ekonomicky soběstačná	138
Společensky závislá	156
Východiska: cesta z konzumního pekla	175
Vize	200
5. Východiska – řízení změny	207
Doslov	257
Poděkování	259
O Marii Haisové	261
Agentura GAIA, o. s.	263
Odkazy	270
Obrazová příloha	272

Úvod

Tato kniha je jedním z výstupů projektu Quo vadis, femina?, který si klade za cíl zpracovat současnou vizi žen, jejich představu o tom, co chtějí a potřebují, čím prospívají vedle svých rodin i nejširší společnosti. Je o ženách, pro ženy, se ženami, o přírodě, společnosti a trvale udržitelném životě. Celá staletí se západní svět nezajímal o to, jak ženy myslí, co cítí, co chtějí. Byly jsme krkem, který sice hýbe hlavou, ta však rozhoduje, jakým směrem. Nemáme svoji herstorii, filozofii, politologii i přesto, že přivádíme na svět nová pokolení, pečujeme o maličké i stárnoucí, zajišťujeme základní existenční potřeby. V minulosti nebyl čas přemýšlet, co se kolem nás děje, jaké je naše místo na slunci, jaká jsou naše práva. Rodily jsme se do světa práce a povinností. Zatímco stále ještě většina dnešních mužů dělá jen to, co chtějí, ženy dělají to, co musí být hotovo. Nakrmit děti, obléci je, vychovat a vybavit do života. Je víc než zřejmé, že ten, kdo nemá možnost a čas si ujasnit, co chce, tomu vnutí svoji vůli jiní. Se vstupem do Evropské unie a finančními prostředky z Evropského sociálního fondu, voláním po změně a inovacích svítla českým ženám nová naděje, jejíž těžiště leží v rovných příležitostech a v podmínce dodržování horizontálních témat, kde je též akcent na trvale udržitelný život, komunitní spolupráci a informační společnost.

Probudit zájem přepracovaných žen, na které je silný společenský tlak, aby byly celoživotně vzdělané, vzorné hospodyně zodpovídající za výchovu dětí a zabezpečení rodičů ve stáří, s udržovanou fyzickou i psychickou kondicí, dobře oblékané, pohotové milenky a manželky, byl těžký úkol, kterému jsme věnovali první rok projektu. Vedle obsahové části zde byla i náročná a vyčerpávající manažerská a personální práce. Proces řízení projektu a doprovodných myšlenek je autenticky popsán v *Deníčku projektu*, který vycházel měsíčně v *Dotačním věstníku*.

V prvním roce jsme zorganizovali čtyři kulaté stoly s různými věkovými kategoriemi žen. Dvacetiletá žena má zcela jiné představy a očekávání od života než třicetiletá, čtyřicetiletá či šedesátiletá. Vedle toho bylo třeba otestovat i schopnost komunikace žen napříč generacemi, zjistit, zda a jak se mladší domluví se staršími. Vybudovali jsme základní společenství, se kterým jsme se zamýšleli nad tématy: „Domov“, „Kdo vládne světu?“, „Ekonomicky nezávislá“, „Společensky závislá“ a „Hledání východisek“. Z každého setkání vyšla tisková zpráva, na www.quovadisfemina.cz byla otevřena diskuse, vedle kulatých stolů jsme organizovali přednášky, kde se veřejnost seznamovala s ideou projektu. Je doplněno informacemi a čísly z provedeného výzkumu, publikaci dominuje výsledek projektu – vize žen o trvale udržitelném životě, k jejímuž zpracování byla použita technika logického rámce.

Součástí publikace jsou jednoduché případové studie z reálného života s krátkým komentářem, aby byla možná analogie – vazba konkrétní situace na obecnější úroveň. Z dostupných informací lze těžko dohledat harmonicky fungující lidské společnosti, najít příklad mírumilovného a láskyplného soužití mužů a žen, žijících v harmonii s přírodou. Jedno je v Estepě na jihu Španělska, kde využívají zdroje s maximální efektivitou, a vysvětlení nabízí ve faktu, že jsou v rozhodujících strukturách zastoupené rovnou polovinou sebevědomé a moudré ženy. V hluboké historii se nechá najít příklad mírumilovného a láskyplného soužití mužů a žen ve starověké Krétě. Žijeme v době přechodu od modernismu k postmodernismu. V čem tato změna spočívá, můžeme zjistit v závěrečných kapitolách, kde jsou i příklady ze života a otázky, vedoucí k lepšímu poznání sebe sama.

V roce 2007 slaví Evropská unie 50 let, je rokem rovných příležitostí a Agen-tura GAIA, o. s., oslavuje 10 let. Věříme, že publikace, která vychází u příležitosti těchto tří výročí, napomůže lepšímu pochopení žen a mužů a porozumění širším společenským jevům.

Publikace je určena všem ženám a mužům, kterým není lhostejný osud lidstva a planety Země.

Praha, 30. 6. 2007

Marie Haisová

1

Dotační věstník

Představení projektu

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Název projektu, který získal dotaci

„QUO VADIS, FEMINA? – vize žen o trvale udržitelném životě“

Stručné představení subjektu, který je příjemcem dotace

Agentura GAIA je občanské sdružení, jehož cílem je hledání nových forem mezi-lidské komunikace v oblasti ochrany životního prostředí, vzdělávání a osvěty. Svými aktivitami přispívá k harmoničtější společnosti, ve které je horizontální myšlení na stejné úrovni s vertikálním, což je základní předpoklad efektivní komunikace mezi lidmi obecně, zde však jde zejména o porozumění mužů ženám a žen mužům. Konkrétní projekty jsou realizovány ve třech hlavních směrech: Zeleň je život, Ženy a životní prostředí, Alternativy ke konzumnímu způsobu života.

Motivy, které vedly k rozhodnutí projekt realizovat

Autorka projektu – Marie Haisová, MBA, se věnuje tématu rovných příležitostí od roku 1993, kdy začala profesionálně pracovat jako ředitelka v neziskovém sektoru. Realizovala řadu projektů od vlivu žen na strategické rozhodování po trvale udržitelný rozvoj. Postupně si uvědomila, že většina aktivit je reakcí, řešením následků, že chybí pozitivní, aktivní přístup. „Chléb a růže“ bylo heslo žen minulosti, kterým prosazovaly právo žen na vzdělání, právo volit a být voleny. Šlo o ekonomické jistoty, společenský respekt a úctu. Jaká je vize současných žen, čeho chtějí prostřednictvím programu na gender mainstreaming Evropské unie dosáhnout? Je možné ve společnosti, uctívající „chléb a hry“ – peníze, televizi a fotbal,

uplatnit i jiné hodnoty? Bude společnost, naslouchající ženám, místo investic do stíhaček investovat do výchovy k míru, toleranci a respektu k sobě navzájem, k přírodě a zázraku života ve všech jeho formách? Spisovatelka Virginia Woolfová se začátkem minulého století domnívala, že ekonomická svoboda je předpokladem svobody obecně, a dnešní programy podpory na tuto filozofii navazují. Přesto dárkyně života, jeho udržovatelky v dobách zlých i dobrých, mají minimální prostor ve veřejném rozhodování, v politice, ve veřejném životě či v médiích, které ovlivňují veřejné mínění. Každodenní starosti a radosti v rodinách, ve vztazích či problémy se školou většinou řeší samy, izolovaně. Situace v České republice vypovídá nejen o nepochopení ženské role ve společnosti, ale také o společnosti a jejích hodnotách obecně. Ženy nelze oddělovat od mužů. Jde o spojité nádoby a nerovnováha v rozdělení rolí, jak ve sféře rodinné, tak společenské, se mstí oběma pohlavím i společnosti jako celku. Projekt Quo vadis, femina? má ambice přispět k větší harmonii a rovnováze v rovině osobní i celospolečenské.

Cíle projektu

Cílem projektu je – za účasti různých věkových kategorií žen a různých profesí a ve spolupráci s vybranými neziskovými organizacemi, které se věnují problematice gender mainstreamingu, zpracovat vizi žen o budoucnosti a dopadu ženského principu na společnost. Pojmenujeme neřešené stereotypy a problémy, které po generace přetrvávají mezi ženami a muži v české společnosti. Tyto stereotypy a paradigmata přesně naformulujeme, budeme zveřejňovat a mluvit o nich tak, aby se postupně dostaly do povědomí celé populace. Základem je pojmenovat dosud tabuizované, odtud je další krok k uvědomění si závažnosti situace a poté začít odbourávat předsudky a stereotypy v rovnosti šancí žen a mužů. Jde o prioritní cíl moderní společnosti a jeden z pilířů Evropské unie.

Program, z něhož je projekt podpořen

Opatření 2.2. rovné příležitosti JPD 3 – Evropský sociální fond, státní rozpočet ČR

Celkové náklady na projekt

5 892 100 Kč

Předchozí zkušenosti z čerpání předvstupních fondů

1999 – Ekologická cesta do společné Evropy

2000 – Čas je život, rovnost mezi mužským a ženským principem a hodnotami

Praktické zkušenosti z přípravy projektu, zpracování žádosti

Projekt nebyl napoprvé úspěšný. Z vyjádření hodnotitelů bylo patrné, že vzbuzuje emoce, provokuje, bylo zřejmé apriorní odsouzení bez racionálního zdůvodnění. Autorka vzala na vědomí, vypustila některé úvahy, byla věcnější, doložila svoji kompetentnost články a propagačními materiály z dosavadních akcí. Projekt byl na druhý pokus podpořen v požadované výši.

Trocha „člověčiny“

Projekt je realizován v termínu od 1. 1. 2006 do 31. 12. 2007. Šlo o tvořivou práci, jejíž průběh čtenáři a čtenářky *Dotačního věstníku* sledovali a komentovali. Nejen cíl, ale cesta sama o sobě má smysl, který je dobré si uvědomit. Měli jsme šanci společně „vychytávat“ problémy tak, abychom napomohli hladkému průběhu plánovaného období 2007–2013. Zdroje, které do Čech přicházejí, berme jako výzvu, schopnost využít naše možnosti a schopnosti. Češi mají v Evropě dobré jméno, které si můžeme nejen udržet, ale ještě zlepšit.

Deníček projektu „Quo vadis, femina?“

úterý 13. prosince 2005

Od počátku prosince jsem byla uháněna finančním úřadem, a tak jsme si na toto úterý domluvili schůzku. Optala jsem se, zda mám přinést razítko a stanovy, tušila jsem, že problém bude v tom, že jsme v létě na valné hromadě změnili sídlo Agentury GAIA a že jsem změnu nenahlásila. Došly nám peníze, museli jsme vyklidit kancelář v Lublaňské 18, v domě, který jsem vyjímala z privatizace, budovala, zařizovala, uváděla do chodu. Nakonec jsme se stěhovali ke mně domů a do sklepa, a pamatujte na to, že máte své prohy ještě někde prezentovat! Chtěli po mně přinést ke kontrole účetnictví za rok 2001 a 2002 – mezi svátky. Přestěhování se nakonec ukázalo výhodou, bude se měnit úřad, pod který nyní spadáme, takže jsme se rozešli se sepsaným protokolem s tím, že patříme pod jiný obvod, který s námi bude mít své starosti a radosti.

Využila jsem příležitosti a optala se přítomných úřednic, jaký je jejich názor na možnost práce doma a přefakturování poměru telefonu a nájmu. Představila jsem jim dvouletý projekt Quo vadis, femina? i to, že nemám energii na hledání levné kanceláře, její zařizování, dojíždění, případné likvidování... Z hlediska zákona prý není problém, jen bych neměla mít doklady v lednici a návštěvy přijímat

v ložnici. Zasmáli jsme se, nicméně jsem zmínila, že se jedná o Evropský sociální fond, kde jsou nejspíš ještě nějaké zákony nad zákony. Pamatuji si z nějakého semináře dotaz, kdy se potenciální žadatel ptal, zda si může zařídit pracovnu z garáže, přišla by měsíčně na pět tisíc, kdežto najme-li si adekvátní prostor, zaplatí dvacet. Rada tehdy zněla, najměte si za dvacet. Uvážím-li, že projekty mají své finanční limity, a místo investování například do lidí budu investovat do prostoru jen kvůli alibi, abych nebyla v podezření, že se chci obohacovat, pak opravdu nevím, oč tady jde. Pár zlodějů velkého formátu způsobilo, že jsme a priori podezřelí všichni.

pondělí 19. prosince

Ostrý start našeho projektu je za dveřmi. A tak jsem svolala první schůzku týmu s předstihem ke mně domů. Zkuste dávat dohromady lidi v době zahájení projektu! Každý má nějaké povinnosti a nemůže s nimi jen tak šlehnout. Kontaktovala jsem své bývalé spolupracovnice, všechny ty, se kterými jsem měla výborné zkušenosti, nejen odborné, ale dávala jsem přednost těm lidským, charakterovým. Nechci marnit svůj životní čas zbytečnými spory, řešit podrazy, malichernosti, užila jsem si jich tolik, že ani vzpomínat nechci. Chci, aby práce byla nejen prací, ale také radostí, tvořivostí, vzájemnou inspirací, důvěrou. Předběžně jsme komunikovali e-mailem, tak jsem věděla, že o nějakou funkci je větší zájem než o jinou, bylo třeba dohodnout se, bez pocitu hořkosti. Některé mě odmítly rovnou s tím, že mají zaměstnání či mimino... V dokumentech Evropské unie jsem mnohokrát četla o flexibilní formě práce, tak jsem na rovinu řekla, že zatím bude kancelář u mě doma, mám čtyři místnosti, jedna bude pracovní, odkud se bude telefonovat, organizovat vše potřebné, jinak se počítá se samostatností, budeme se pravidelně scházet jednou týdně, dle potřeby častěji, vše, co máme dělat, je napsané v projektu. Zopakovala jsem trochu teorie z managementu, nechci vládnout sebestředně jako Zeus, ani nechci práci rozdělovat po divizích jako Apollo, ani nechci tancovat kolem svých spolupracovnic jako Dionýsos, představuji si týmovou práci jako Athéna, kde se budou úkoly prolínat, každá bude zodpovídat za svůj úsek, budou spolu navzájem komunikovat, rozhodnutí budeme dělat společně na týmových poradách. Jedna z budoucích kolegyně dvakrát odběhla s mobilem, tak tady jsem tvrdě upozornila, že telefony budou v době, kdy budeme spolu, vypnuté, o čemž nebudu diskutovat. Považuji telefonování v době, kdy s někým hovořím, za nezdvořilost a nevychovanost. Kladla jsem důraz na organizaci času, u žen s dětmi vím, že je to vždy problém, jejich čas je podřízen dětským chorobám, povinnostem, nicméně... zdůraznila jsem myšlení dopředu, nerozhodovat se a neorganizovat práci mobilem v neděli v deset večer.

Dalším tématem byly pracovní smlouvy. Splátky projektu budou přicházet po 20 %, navrhla jsem pracovní smlouvy na dobu určitou vždy čtyřměsíční – i pro

mě. Brblali, chtěli dvouletou smlouvu, nikdo mi však nebyl schopen odpovědět, co v případě, že věci nepůjdou tak, jak bychom si představovali. Co když přijde další splátka se zdržením? Kdo a z čeho bude platit penále za sociální a zdravotní pojištění? Co když se administrativním strukturám nebude líbit monitorovací zpráva a rozhodnou se další příspěvek neposlat? Kdo a z čeho by platil odstupné? Nakonec jsme se domluvili, rozešli se s tím, že začínáme psát dějiny, rozdali si první úkoly od zajištění www stránek přes témata, zajištění místa konání po vytíkování účastnic kulatých stolů a rozešli se. Já, zcela nemanážersky, nakonec i netýmově, umyla hrnečky od čaje a sklenky od vína, kterým jsme si připili na zdar projektu, a těším se na věci příští.

pondělí 2. ledna 2006

Na Štědrý večer jsem byla se svými syny. Než jsem usmažila kapra, stačili mi hoši „zlikvidovat“ internetové připojení, takže jsem zůstala o svátcích bez kontaktu s okolním světem. Společenský požadavek na svátek klidu, míru a rodinné pohody se mísil s pocitem vzteku. Co je matky, to je všech, co je mužských členů rodiny, to je nedotknutelné, což je ostatně i zkušenost Asociace OSN v Kodani. Když rozdělují humanitární pomoc, tak to, co dají mužům, zůstane mužům, ženy se dělí s celou rodinou.

Silvestra jsem trávila s Japonkou, která byla u mne doma od 26. prosince. V její společnosti jsem si uvědomila potřebu osobní vize, tedy důležitost projektu, na kterém začínám od ledna pracovat. Navštívily jsme spolu nejen krásná místa v Praze, ale také sociální zařízení: domov pro bezdomovce, dům s pečovatelskou službou, domov důchodců; zašly jsme i na obecní úřad, aby se seznámila s českou sociální politikou obecně. Ve vztahu k projektu jsme se dozvěděly, že tragédií zdejších stárnoucích žen je nedostatek zájmu o cokoliv jiného, než je rodina. Celý život tvrdě pracovaly, staraly se o své nejbližší, neměly čas na sebe, nerozvíjely žádné zájmy. Když děti odešly a partner umřel, zůstaly samy. Hudbě nerozumějí, malovat neumějí, filozofovat je unavuje, politika je nezajímá, sportovat nemohou, a tak zůstává prázdnota a s ní spojená nuda a nespokojenost se životem.

úterý 3. ledna

Dnes jsme měli pracovní schůzku k projektu. Administrátorka přinesla pracovní smlouvy, které ještě musím projednat s účetní. Ukazuje se, že to, co je rutinou ve velkých institucích, kde mají jedni na starosti personalistiku, jiní ekonomiku, další účetnictví, ještě další právníky, se v malé organizaci řeší podobně jako v rodině. Navíc se učíme za chodu. Pro některé bylo překvapením, že na platovém výměru nebude částka, která je uvedena v rozpočtu na osobu, ale částka krácená o odvod zaměstnavatele.

čtvrtek 5. ledna

Návštěva účetní, upřesňují se pracovní úvazky a terminologie smlouvy. Už delší dobu vím, že v rozpočtu je kalkulována nejmenší částka na koordinátorku kulatých stolů a výzkumu, ale v rozpisu pracovní náplně je na ni navalen stejný objem práce jako na ostatní. Snadno se řekne „vždyť se to dá domluvit“. V dobré víře jsem poslala všem potenciálním spolupracovnícím kompletní projekt i s rozpočtem – a teď si vychutnávám tvořivost spojenou s chamtivostí. Začínám chápat, proč se v institucích nesmí hovořit o platech, a potenciální konflikty jsou tak drženy pod kontrolou. Na druhou stranu, jak a kdy chceme dospět k tomu mít emotivně dospělé lidi? Pracovní smlouvy navrhuje účetní na dva roky s tříměsíční zkušební dobou, během které bychom měli zjistit, zda a jak nám to spolu půjde.

pátek 6. ledna

Na Tři krále byl pro mě pátek-svátek. Dopoledne jsem se sešla se známou, která bude řídit projekt Inspirace pro rovné příležitosti, takže jsme domluvily, že se budeme pravidelně scházet a vyměňovat si zkušenosti. Odpoledne jsem navštívila s koordinátorkou public relations výtvarnici, která navrhuje logo. Moc se nám líbí žena hledící do dálky s květinou v ústech. Nicméně jsme vyhlásili soutěž, počkáme na další návrhy. Už vidím to dilema, kdy jeden bude hezčí než druhý!

O víkendu doma přepracovávám pracovní smlouvy do typizované podoby práv a povinností obou stran. To, co mi přinesla potenciální administrátorka, je opsané z materiálů instituce, která je řízena podle modelu top-down. Přistihuji se při myšlence, že nebudu-li se schopna se svými lidmi domluvit, tak se na to raději vykašlu. Nicméně píšu rámcové pracovní náplně, mám vysoké nároky na produktivitu práce. Víím, že někdo stihne udělat za pár hodin práci, na kterou jiný potřebuje dny.

sobota 7. ledna

Na příruční tiskárničky tisknu *Příručku pro příjemce grantu*. Jsem mile překvapena, jde o dobrý manuál toho, jak si počínat. Na školeních poléval lidi studený pot z děsu, jaká to bude hrůza, já se teď naopak uklidnila.

pondělí 9. ledna

Dnes byl termín na přihlášení zaměstnanců na PSSZ. Administrátorka a finanční manažerka „vybouchly“, musela jsem narychlo sahat k „náhradnicím“. S mou primitivní technikou to byl pěkný stres. Nakonec vše dobře dopadlo, docela vyčerpaná jsem si potom doma otevřela e-mail, kde jsem našla anonym od n.znami@tiscali.cz: feministko: to je skoro jako – komunistko – ze, soudruzko?

pátek 13. ledna

Posuzujeme grafické návrhy propagačního letáku a řešíme strukturu a strategii kulatých stolů a výzkumu. Práce půjde, už to vidím, nicméně nápor na psychiku to je, což poznávám podle tiků v levém víčku. Také vidím, že demokracie, kterou jsem nastolila, vede k tomu, že všichni mluví do všeho a chtějí o všem rozhodovat, což je hezké, nicméně zodpovědnost leží na mých bedrech, což musím důrazně připomenout.

úterý 17. ledna

Právě skončila pracovní schůzka celého týmu, snad nejkonstruktivnější a s nejkonkrétnějšími výstupy. Uspořádala jsem ji formou sezení kolem stolu, uvařila zelený čaj, vše připravila v přátelském duchu. Vůbec není jednoduché nastartovat „měkký“ projekt, aby dával smysl a nebyl to jen nějaký blábol. V duchu přiznávám, že jsem několikrát myslela na Steinbeckovu *Perlu*, s tím rozdílem, že peníze je ještě nepřišly, a já se konejším známým rčením, že každý začátek je těžký.

čtvrtek 19. ledna

Schůzka se členem Rady Agentury GAIA o výběrovém řízení, které jsme udělali na návrh propagačních materiálů a loga projektu a vytvoření jeho webových stránek. Co člověk, to názor. Můj favorit na logo mu připadá jako kandidát na svatost, naprosto neživotný, mně zase jeho favorit připadá pěkně chaotický. Nicméně ve srovnání s učesanými logy ESF připouštím, že je kontrastní, a tak rychle volám koordinátorku PR, ať je nechá v rámci nabídky dopracovat, abychom viděli, jak budou vypadat v různých velikostech. Ověřuji zápis z poslední schůzky a vytvářím strukturu databáze, resp. v této fázi spíš kartotéky potenciálních účastníků kulatých stolů projektu. Poté navštěvuji Ekologické centrum, kde objevuji pěkné klubovny. Prostor je symbolicky na kopci, čistý vzduch, domácí zvířata, blízko do přírody, avšak daleko do centra, kam většina lidí dojíždí za prací.

pátek 20. ledna

Píše mi další člen rady Agentury GAIA ohledně loga: „Logo mi připada, ze trochu nad temi zenami dela kriz, ten symbol tela pri zbeznem pohledu tak na mne pusobi.“

Posílám submisivní dotaz na esf@mpsv, zda netuší, kdy dostaneme peníze? Mobily a tarify jsem nakoupila a předplatila ze svých úspor, Agentura GAIA nemá žádný bank, ze kterého by mohla zálohovat.

sobota 21. ledna

Ať je sobota či neděle, noc či den, projekt mi stále šrotuje v hlavě. Vstávám v šest ráno, kopíruji si přehlednou složku, kde mám výtah projektu, cenové nabídky,

návrhy log, rozpočet, harmonogram. Do e-mailů píšu, co mě v noci napadá, že je třeba vyřešit. Večer jdu do sauny, je to asi jediný způsob jak vypálit ty úporné myšlenky z hlavy.

středa 8. února

Jsem pevně rozhodnutá obměnit ve zkušební době část týmu. Od začátku ledna jsem se neuvěřitelně změnila, cítím se čistší, rozhodnutá neřít se mateřskými city, soucitem, zapomenout na teze, že s lidmi jsou potíže, že všude je něco. Přestávám být manipulovatelná, dopracovávám se k přímosti, rovnosti, což může okolí vnímat jako tvrdost. Vnitřně cítím radost, věřím, že se mohu obklopit lidmi rovnými, čestnými, se kterými mě nebudou pronásledovat paranoidní myšlenky permanentního pocitu viny. Odpoledne navštěvuji profesionální účetní servis, abych si ověřila, zda rady, které dostávám od účetní a finanční manažerky, kterou mám v jedné osobě, jsou správné. Zjišťuji, že byl nesmysl spojit tyto dvě funkce, nemá-li dotyčná osoba zkušenost s projektovým managementem a potřebný osobní rozhled. Kupříkladu odmítá vystavit dohodu o provedení práce za právní služby, které jsem v lednu potřebovala absolutně nejvíc, proto, že v rozpočtu nejsou kalkulované. Naznačuje mi, jak to mám udělat. Podvodem, samozřejmě, do kterého bych se zamotala jak muška do pavučiny. Peníze dorazily, komunikovala jsem přímo s Ministerstvem práce, kéž by to tak zůstalo.

čtvrtek 9. února

Dnes jsem koupila diktafon, vyzvedla peníze, zjistila, že personalistka nezajistila podklady pro výplatu honorářů, protože „nevěděla“, že jsou zapotřebí. Chtěla jsem zřídit internet banking, ale nejde na podúčet, což mi při jeho zakládání nikdo neřekl. Učím se, že si musím věci několikrát ověřovat, být ve střehu i ve vztahu k tzv. odborníkům.

sobota 11. února

Před chvílí jsem se vrátila ze setkání českých „Ashoků“, tvořivých jedinců, kteří dokážou něco nejen vymyslet, ale i uskutečnit. Pracujeme v různých oborech, aktivity mnohých jdou hluboko do totality. Léta praxe se v současné situaci projektů ze strukturálních fondů zdají být málo platná. Lidé, kteří tvrdě pracují, mají potíže s vyplňováním formuláře v benefitu, který se tiskne v akrobatu, kde však nelze vyjmát či kopírovat jednotlivé části pro praktickou potřebu. Shodli jsme se, že poturčenec horší Turka. Mnohé projekty, které byly v minulosti podpořeny přímo z Bruselu, byly psány ve wordu, rozpočet v excelu, technika byla sluhou, nikoliv pánem. Vypálit dnes projekt na CD předpokládá, že jste slušně technicky vybaveni – a nejste-li, máte smůlu. Lidé, kteří byli celé roky veřejně

prospěšní, se těžko orientují v žargonu JPD a OP RLZ, v návalu práce nemají čas se tomu učit. Jedna z kolegyně byla administrátorem projektu dotlačena k výběrovému řízení na propagační materiál – potištené zápalky, přestože v Čechách existuje jen jedna firma, která je vyrábí.

pondělí 13. února

Dnes mi přišla SMS: „Marie, mam návrh, byla bych v projektu fin. managerka, ale pod cizím jménem. Na nicem jinem netrvam. Uvedom si, kdo ti muze byt dobrym pomocnikem...“ Bělý kůň si nedá pokoj.

úterý 14. února

Součástí řízení projektu této velikosti je i řešení personálních záležitostí. Včera jsem riskla dát ve zkušební době dvěma spolupracovnicím výpověď těsně před první veřejnou akcí pořádanou v rámci našeho projektu, a to s vírou, že je vybičuje k maximálnímu výkonu, což se stalo. Nicméně mohu upřímně říci, že je snazší výpověď dostat než dát. Teď si chci nechat týden na rozmyšlenou, zda a popřípadě jakou formou s nimi dál spolupracovat. Měly na starosti zajistit dnešní akci – organizačně a personálně. Bylo to neskutečně chaotické, na poslední chvíli jsem uhlazovala spory s majitelkou prostor, které jsme měli zajištěny.

středa 15. února

Máme za sebou první veřejnou akci – kulatý stůl se ženami ve věku 48–60 let. Absolvovaly jsme ji na 110 %, přišly nejen pozvané, ale i ty, které jsme přivedly na poslední chvíli, neboť jsme je potkaly cestou či pozvaly těsně před. Přitom nečerpáme plné částky, vše jsme zatím pořídily levněji, než bylo kalkulováno. Například: plánováno bylo 3000 Kč na nájem, předpokládala jsem v něm i občerstvení, nicméně majitelka to nedala do jedné faktury. Takže jsme platili 1200 Kč nájem, 1352 Kč minerálky, kávu a čaj + 220 Kč za květiny, kterými jsem chtěla uhladit konflikt, ale dotyčná nepřišla, takže skončily na stole jako dekorace. Účastnice byly spokojené, už se těší na pokračování načaté diskuse na www.quovadisfemina.cz. Po dopolední návštěvě administrátorky mě napadá otázka, zda přizpůsobovat život papíru, anebo papír životu? Zkusím druhou variantu, uvidíme, zda bude průchodná. Zatím ale forma silně válkuje obsah, procesní stránka projektu zabírá většinu mé energie. Při kontrole papírů z kulatého stolu zjišťuji, že neladí výplatnice s počtem dohod a už vůbec ne s prezenční listinou, kde se podepsalo méně lidí, než kolik podepsalo převzetí honoráře. Tedy tam museli být, že? Dobrý chaos – ještě že jsem ty výpovědi dala. A musím dát i třetí, byť z jiného důvodu. Administrátorku projektu nedokážu zaměstnat na plný pracovní poměr a ona sebe také ne.

pátek 17. února

Zaslala jsem pracovní náplně novým lidem, na které jsem dostala kontakt z profesionální personální agentury, a odjela navštívit maminku, sestru a její adoptivní dcerku.

pondělí 20. února

Uzavírám pracovní smlouvy s novými lidmi, mladými manželi, studentem gender studies a zkušenou praktičkou z nevládního neziskového sektoru. Jsou plni energie a dobré vůle, já, poučena minulým vývojem, dávám poloviční mzdy a vytvářím pohyblivou složku.

Tímto způsobem hodlám od března upravit všechny smlouvy.

středa 22. února

Dnes jsem se ocitla v Senátu na konferenci Žena, zázrak planety. Byly tam velice zajímavé příspěvky na téma skloubení ženských rolí matky, profesionálky, manželky. Ženy mluvily a něco řekly, což nebývá na konferencích pravidlem. Nepochopila jsem ovšem, kdo akci organizoval, vypadala záhadně, na vizitce organizátorky bylo napsáno „specialist in event planning and management of conferences“. Podle struktury hovořících jsem usoudila, že to byl byznys, který pod hlavičkou evropských hodnot uspořádal setkání v reprezentativním prostředí. Holt, kdo umí, ten umí.

úterý 7. března

Přednáška v Komunitním centru Pokec v Legerově ulici dopadla dobře. Přítomným sice přišel projekt jako málo konkrétní, ale on je rozdíl mezi každodenností a transcendentem. K MDŽ jsme vydali tiskovou zprávu „Českou republikou opět zazní ženský hlas“, děláme slušnou předvolební kampaň kandidujícím ženám. Ve čtvrtek jdu jednat s nakladatelstvím a redakcí časopisu, s jedním radním, v pátek dojednat smlouvu s novou účetní firmou. Tak už snad konečně budu jenom radostně pracovat! Syn personalista volal, ptal se, jak jsem spokojená s lidmi, které doporučil. Po pravdě jsem odvětila, že když mlčím, tak je vše v pořádku, avšak v momentu, kdy budu mít tisíc komentářů, jde o signál, že je něco v nepořádku.

neděle 12. března

Jeden úspěch je provázen celou řadou neúspěchů, dočetla jsem se v knize *Efektivní inovace* od Johna Adaira. A tak si před zítřejší schůzkou budu strukturovat to, co jsme udělali, co je rozpracované a co chystáme. Udělali jsme toho dost: máme logo, leták, hotový web – www.quovadisfemina.cz s diskusním fórem (kam píše své zkušenosti), zdokumentovaný první kulatý stůl, připravenou databázi, prostory a plány na druhý a další, projekt je technicky zabezpečen, z osmdesáti procent

i personálně. Právě jsem se vrátila z vycházky, kde jsem potkala bývalou ředitelku Ekologického centra Toulcův dvůr a dostala tip na finanční manažerku, která se čerstvě rozešla s JPD 3 v jiné organizaci.

sobota 19. března

Včera jsem čekala dvě hodiny u Anděla, kde jsem měla schůzku před cestou do rádia, kam jsem měla podepsat smlouvu na propagační vysílání o projektu. Nefungovaly telefony, Vodafone je nemilosrdný, odpojil nás. Ačkoliv mám tušení, že je paušálem slušně sponzorujeme, neznají bratra, když neprojde dodatečná platba bankou.

úterý 21. března

Je první jarní den, musíme se smířit s Vodafone, přechod k jinému operátorovi by přišel na pět tisíc za každý telefon, který by bylo třeba doplatit k výhodné nabídce, za jakou byly telefony v lednu nakoupeny. Týmové schůzky probíhají v klidu, další kulatý stůl bude 10. dubna v Ekologickém centru hl. m. Prahy Toulcův dvůr, promýšlíme obsah tak, aby byl co nejefektivnější, účastnice jsou již obzvané a pozvané. Zítra namlouvám v rádiu relaci o projektu, mám zařízení internet-banking s tím, že byla z podúčtu převedena záloha 1000 Kč na bankovní poplatky na hlavní účet. Vyzvali jsme kdekoho, aby diskutoval na diskusním fóru. Ozvali se z Ministerstva práce a sociálních věcí, ať opravíme, že projekt je „spolufinancovaný“, i když v příručce stálo „financovaný“. Také se učí za chodu. Ale hlavně doufám, že budou rádi, že nám to jde podle harmonogramu – vertikálně dobře, horizontálně trochu v kotrmelcích. Po večerech čtu v *Efektivní inovaci* od Johna Adaira zajímavé a pravdivé postřehy o brzdách tvořivosti.

pátek 24. března

Do Rakouska vyplňuji dotazník výzkumu trvalé udržitelnosti související i s naším projektem.

sobota 25. března

Dostala jsem novou verzi *Příručky pro příjemce*, velmi mě pobavil odstavec, kde je psáno, že nemáme-li deset dní obsazenou pozici, máme povinnost hlásit to na Úřadu práce. Autoři evidentně netuší, co to obnáší. Před časem jsem hledala člověka na práce všeho druhu, které souvisely s provozem domu, za který jsem zodpovídala. Z Úřadu práce k nám chodila procesí lidí si popovídat a žádat o razítko – dva týdny jsem nedělala nic jiného... Když jsem zcela vyčerpaná žádala o okamžité zrušení požadavku, tak to zas tak rychle zrušit nešlo, počítačový systém byl pomalejší než životní zkušenost.

pátek 31. března

Dotahovali jsme organizační záležitosti kolem druhého kulatého stolu, konzultovali formu dotazníku na zpětnou vazbu pro účastnice. Živě se diskutuje na diskusním fóru, kde je žhavým tématem strana žen – Rovnost šancí. Z Anglie jsem dostala knihu *Environment and Democracy in the Czech Republic – The Environmental Movement in the Transition Process* od Adama Fagana, kde je řada odkazů na mé zkušenosti. Doma však není nikdo prorokem, natož prorokyní.

sobota 1. dubna

Ani se nechce věřit, že projekt Quo vadis, femina? už má za sebou tříměsíční kojenecké období. Bylo plné dětských nemocí, byla jsem pohlčená operativou jako matka péčí o kojence. Nicméně si myslím, že jsem vybudovala kvalitní základ a jasné zodpovědnosti. Upravuji variantu pozvánky na přednášku na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, která bude 20. dubna v budově v Celetné ulici 20. Tým je poněkud zmaten manuály a příručkami, zda dát logo sem nebo tam, nakonec jsme dali všechna – i ta naše – dolů pod čáru. ESF sice platí, ale myslíme a tvoříme my. Aby té radosti nebylo dost, vyzvedla jsem včera večer na poště doporučený dopis, kde byla neschopenka jedné z těch, která dostala k 17. únoru výpověď ve zkušební době. Hrklo ve mně a hned jsem volala účetního, co z toho vyplývá, nemusím snad tu nemocenskou platit? Letos prý ještě ne, ale příští rok již ano. Bude to uznatelný náklad v projektu?

neděle 2. dubna

Čtu Michela Foucalta a jeho dělení na ars erotica a scientia sexualit. Píše o sexualitě ve vztahu k moci, o hysterizaci ženského těla, pedagogizaci dětské sexuality, ekonomické socializaci plodnosti manželských párů; o tom, jak byl sexuální pud izolován. Ptá se, o co v těch strategiích jde, zda o boj proti sexualitě, nebo o snahu převzít nad ní kontrolu, o pokus lépe řídit a maskovat to, co na ní může být indiskrétní, nápadné, neposlušné? Jsem zvědavá, zda v projektu Quo vadis, femina? otevře některá z aktérek toto téma.

úterý 3. dubna

Vyzvedla jsem na poště doručenkou. Byla od Finančního úřadu Prahy 10, chtějí zaplatit penále 163 Kč za rok 2003. Nechápu sice, proč píšou až teď, když jsme navíc do poloviny února patřili pod Finanční úřad Prahy 2. Volám tedy a chci vysvětlení. Podepsaná úřednice je u šéfa a její kolegyně říká, že to dostali nařízené shora. Jsem opět občansky demotivovaná. Jde o pár korun, ale ta arogance, ty dopisy s doručenkou... do vlastních rukou?! Jak by vypadala kalkulace platu celé té mašinerie investované k získání 163 Kč?

pondělí 17. dubna

Vrátila jsem se odpočatá z Mariánských Lázní, je to krásné město s výbornými minerálními prameny, milými a usměvavými lidmi. Jednou večer jsem zapnula TV. Na trojce byl film o úspěšné filmové hvězdě, která našla štěstí v náručí obyčejného knihkupce. Na dvojce bylo o Ježíšovi, který nesl svůj kříž, a žádná žena nedokázala zabránit jeho rozhodnutí spasit svět i za cenu oběti vlastního života. V knize *The Force of the Feminine* je psáno, že humanita je definována jako mužská, žena je vztahována k muži a není považována za autonomní bytost.

úterý 18. dubna

Na pracovní schůzce jsme si vyměňovali názory na druhý kulatý stůl. Mile mě překvapuje požadavek na konkrétní výstup projektu, žádaná je komunita žen, které se budou pravidelně scházet a diskutovat, či lobby za zhodnocení domácí práce. Jsem tomu ráda, jenže moje dosavadní manažerská zkušenost je, že lidé přicházejí s nápady a zároveň požadavky: „Tak to, Marie, zaříd.“ Umím zařídit spoustu věcí, ale nechci je dělat zcela záměrně. Jde o probuzení každé/ho, nikoliv o přehazování zodpovědnosti. Záznam tříhodinového setkání zatím vychází na devět stran, dnes jsem přinesla z pošty první vyplněné dotazníky. Mezi jinými čtu: „Jsem přesvědčena, že každá z nás si odnesla osobní závěry, které pomohou rozvinout její činnost. Že se utvrdíme v tom, že naše individuální práce je dobrá a má smysl. Jako bychom zpívaly mnohohlasý harmonický sbor. No a to je dobré.“ Jsem ráda, že se ženám líbí společenství, která prostřednictvím kulatých stolů a přednášek vytváříme, nelíbí se mi, že když je pracně nezorganizujeme, tak se samy dohromady nedají. Odpoledne jsme s finanční manažerkou dotahovaly postup při zpracování monitorovací zprávy.

středa 19. dubna

Šéf účetní firmy přinesl okopírované doklady pro monitorovací zprávu před osmou hodinou ráno, kolem půl deváté přišla finanční manažerka a do čtyř do odpoledne jsme společně vyplňovaly formulář finančního přehledu. Přenášely jsme do něj informace z pokladního deníku, faktury, výpisy z bank. Chybí nám osobní náklady, kopie objednávek a dalších asi deset bodů, kvůli kterým musíme do účetní firmy v pátek v půl deváté ráno. Zítra jdeme na školení NVF o tom, jak monitorovací zprávu zpracovat.

čtvrtek 20. dubna

Vrátila jsem se ze semináře o monitorovací zprávě. Byl užitečný, a i když na zprávě už pracujeme dlouho, bude stres předat ji do konce dubna. Monitorovací indikátory musejí být ve wordu a v benefitu. Na dotaz, proč to nesjednotí, jsme dostali odpověď, že chceme-li peníze, tak se musíme přizpůsobit. Jako by šlo o peníze na soukromé požitky! Výkazy práce musíme přepsat na přesný počet

hodin, na jaký zní smlouva, i když jsme pracovali ve skutečnosti víc. Hodiny navíc se tam nesmějí objevit, neboť by to byly přesčasy, které by někdo mohl chtít zaplatit. Dobrovolnou práci nevládních organizací zatím vládní nezaregistrovaly. Mohou nám prý dát až půlmilionovou pokutu. Optala jsem se, zda jde o předpis Bruselu, prý ne, to jsou české zákony. Na účetnictví bychom měli mít výběrové řízení, neboť plánovaných 5000 měsíčně by udělalo za dva roky 120 000 Kč. Tak musím vyjednat nižší sazbu, či najít levnější účetní.

pondělí 24. dubna

Tým šesti lidí pracuje na monitorovací zprávě. Dva lidé dělají indikátory, dva financování klíčových aktivit, dva upravují hodiny na výkazech práce. Jsme pod tlakem, seminář byl 20. 4., instrukce k monitorovacím indikátorům jsme obdrželi 21. 4., nedostali jsme avízovaný formulář rozpočtu, do kterého jsme povinni zaznamenávat všechny změny, vytvořila ho finanční manažerka, výjimečně šikovná a eticky na úrovni. Nabízené last minute konzultace jsou k vzteku.

čtvrtek 26. dubna

Kopíruji poslední doklady. Monitorovací zpráva má 300 stran: 31 tvoří vlastní zpráva s monitorovacími indikátory; 31 stran jsou kopie článků, zápis z kulatého stolu, pozvánky; 41 stran obsahuje zápisy z pracovních schůzek; 61 jsou výkazy práce a mzdové podklady; 136 kopie účetních dokladů. Všechno není okopírováno oboustranně, ale i tak je to síla. Ještě čekám na kolegu, aby to přišel vypálit – mám podezření, že vypalovačka na řídicím počítači je nefunkční, a je na kolegyni, aby materiály doručila. Podařilo se, v poledne bylo všechno doručeno na NVF, kde byla jen sekretářka, zbytek byl na výjezdním zasedání! Last minute seminář, a teď ještě nepřítomnost v případě last minute potřeb!

pondělí 1. května

Objevila jsem ve starších e-mailech: „Milá Marie, projekt dokumentovat nemůžu, to není jednorázová, ale obšírná dlouhodobá práce, a k té se zavázat nemůžu. Já můžu běžet stovku, ale ne maraton. Zdraví Olga.“

úterý 2. května

Pracovní schůzka probíhá podle plánu, rozdělujeme úkoly, vyhodnocujeme minulé. Zároveň oslavujeme narozeniny, které jsme měli všichni – kromě mužského člena týmu – na jaře.

čtvrtek 4. května

Zpracovávám podklady pro výplaty, dávám si velký pozor, abych nepřekročila rozpočet na osobní náklady, je sice možné přesouvat 15 % mezi kapitolami, ale

tady prý ne! Alexis Carrel píše v r. 1937 v knize *Člověk, tvor neznámý*, že: „Moderní civilizace asi nedovede vytvořit lidi vybavené představivostí, inteligencí a odvahou. Prakticky téměř v každém státě klesá intelektuální a morální hodnota lidí, kteří mají zodpovědnost za věci veřejné...“

pondělí 8. května

Ve státní svátek jsem se zúčastnila mezinárodní konference na téma ČR a EU. Na reprezentativním fóru pravil jeden z panelistů, že máme administrativně nejnáročnější systém čerpání prostředků z EU. Přihlásila jsem se a optala reprezentantů ODS, ČSSD a KDU-ČSL, jak je to možné. Kdo zodpovídá za management této země a řídí státní úřady?

pátek 19. května

Posílám příspěvek, aniž bychom měli zpětnou vazbu na monitorovací zprávu, nevíme, na čem jsme. Kdyby takhle pružně (ne)pracoval byznys!

pondělí 22. května

Ráno jsme se sešli a domluvili, že půjdeme pracovat na čerstvý vzduch. Asi bychom na to měli mít interní směrnici, ale svítilo sluníčko, vzali jsme občerstvení a probrali vše, co bylo třeba. Dali jsme do pořádku vyúčtování KS, doplněk k finančnímu přehledu pro FÚ na novém formuláři, než jaký byl v únoru. Je zpracovaná tisková zpráva, zápis, zaznamenáno na DVD. Webové stránky jsou průběžně aktualizovány, začínáme zvát nejmladší účastnice na 4. kulatý stůl, který bude ještě před prázdninami. Zjišťuji, že je problém s poloviční pracovní dobou a dovolenou. Když jsem chystala podklady pro výplaty, účetnictví převýšilo částky v rozpočtu. Musím na to myslet a krátit odměny, i když práce byla vykonána. Na 3. kulatém stole byly ženy mezi třicátým a devětačtyřicátým rokem života, většinou matky s malými dětmi, setkání bylo vtipné, plné zážitků z tohoto nejživějšího období života. Došlo mi, jak chudý je svět mužů, kteří se narodí, něco se naučí a pak celý život dělají. Jak regulovaný tok řeky. Život ženy je jak potůček plný meandrů se zelení, životem všude kolem. Žena se narodí, pak rodí, vychovává děti, učí je i sebe jak žít a přežít v mužském světě. To je těžké a dobrodružné! Škoda jen že se ve společnosti přizpůsobuje pestrý meandr života betonovému koridoru, a nikoliv naopak.

Proběhla třetí přednáška na Gender Studies. Zapamatovala jsem si slova jedné z účastnic, která dělala výzkum ohledně dálnice u Českého ráje. Muži jí odpovídali ochotně, dálnici chtěli. Ženy byly proti, ale dotazník odmítaly vyplnit s tím, že to stejně nemá cenu. Vychované v permanentním pocitu bezmocnosti. To vnímám v každé diskusi se ženou nad padesát, která se ptá, co může dělat, když ji nikde nechťejí, a tak musí pracovat za 42,50 na hodinu.

Ve 14.00 (téměř po měsíci) přišly připomínky k naší monitorovací zprávě. Nezdají se být podstatné, nicméně jsou na tři stránky, výhrada je k zaměstnávání důchodkyně, což mi nepřipadá fér.

čtvrtek 25. května

V rádiu Classic FM jsem namluvila reklamní spot o projektu, tentokrát byl plný negativních emocí z projektového procesu – té administrace, těch papírů. Uvědomila jsem si, že jsme udělali chybu: nikdo po nás nechtěl články, zápisy... výstupy, stačily výkazy práce, vyplněný formulář a účetní doklady. Zbytečně jsme si přidělali práci. V úterý jsme diskutovali Na bělidle – ČRo 6; začínají přicházet zpětné vazby na třetí kulatý stůl: „Můj dojem z kulatého stolu byl veskrze pozitivní. Nešlo jen o formulování názorů každé ze zúčastněných, ale celé setkání pro mě bylo hlubokým citovým zážitkem. Ženy jsou spolu na jedné mizerné, zchátralé lodi, a obvykle ještě jedna druhou shazují do vln. Na tomhle setkání mě ale nikdo nepotápel a ani já jsem neměla chuť někoho shazovat.“ Závěry setkání: víc hlav víc ví, je důležité dobře řídit diskusi, aby ženy našly odvahu přemýšlet o tom, v jaké situaci jsou, co a jak by chtěly změnit. Velice mě překvapilo, kolik žen miluje své muže. V mém okolí takové ženy nejsou. Přes mé počáteční pochyby o dostatečné účinnosti takové práce mě účast na kulatém stole přesvědčila, že diskutovat má smysl. Diskuse pro mě byla nečekaným hlubokým emocionálním zážitkem. Velmi pozitivní pocit z času stráveného s ostatními ženami si s sebou ponesu celý život.

neděle 28. května

Stále pracujeme na doplnění a opravách monitorovací zprávy, ukončuji DPP, které účetní uzavřela do 100 hodin/rok, prý by s tím v budoucnu mohly být potíže. Musíme hlásit volná místa na Úřad práce, tam je však zajímavý jen pracovní místa na plný úvazek či nad 75 %, hodinové úvazky mohou pověsit na nástěnku. Odpoledne zpívám se sborem v kostele sv. Františka z Assisi barokní a renesanční veselé zpěvy májové. Připravuji první podněty k tištěnému výstupu informací o rovných příležitostech, informace pro veřejnost ke snazšímu porozumění Quo vadis, femina?

středa 31. května

Rádio Classic FM odvyšlalo můj nárek nad administrací projektu. Stěžovala jsem si, že forma převyšuje obsah, administrátor si plete roli sluhy a pána, napíšu, ať určitou věc pošleme e-mailem, když ji pošleme, chtějí to vytištěné a podepsané. Napíšu, že prezenční listina nebyla kompletně podepsaná, necháme podepsat a dozvíme se, že dodatečně nelze. Některé náklady neuznávají, máme opravit zpětně, nejde mi na rozum chaos, který vznikne opravou v počítači a ponecháním

papírů. 22. 5. dostanu zprávu, že ve 2. čtvrtletí neuznají plat důchodkyně, který byl za duben vyplacen. Nicméně, vše zlé je pro něco dobré. V reakci na rozhlasový pořad zavolala paní a nabídla pomoc. Než však přišla, ruply mi nervy a poslala jsem stížnost na šikanu a manipulativní chování administrátora na MPSV a požádala o jeho výměnu.

úterý 6. června

Na včerejší schůzce jsme byli v kompletní sestavě. Najala jsem administrátora na plný úvazek s praxí koncipienta v advokátní poradně a finanční manažerku s ekonomickou praxí a zkušeností s administrací JPD3 ESF, paní, která nezištně nabídla pomoc, když jsem nařkala v rádiu. Teď jsme v kompletní sestavě. Uf, to byla dřina! Připravujeme poslední předprázdninové setkání a po květnových výplatách se bude stav na účtu blížit k nule.

neděle 11. června

Čtu si věnování v knížečce veršů, kterou jsem dostala na kulatém stole: „Vážená paní Haisová, moc Vám a všem lidem okolo projektu Quo vadis, femina? děkuji za nečekaně emocionálně silný zážitek... Přeji mnoho štěstí... Jeden verš za všechny: Moderní doba: Tak vzorně vyholená/a přesto na ocet/je každá třetí žena/ach – kam to přejde svět?“

pondělí 19. června

Zorganizovali jsme poslední mezigenerační setkání se ženami do dvaceti let. Bylo veselé, přátelské, ženy se navzájem odměňovaly potleskem, těším se na zpětné vazby a hodnocení.

čtvrtek 29. června

Finanční manažerka s administrátorem se vrátili ze školení o nové zjednodušené monitorovací zprávě. Dali dohromady podklady k výplatám za červen tak, aby vyrovnali přeplatky vzniklé v dubnu výplatou dovolených, jež účetní firma spočítala v důsledku toho, že došlo ke změnám smluv z hlavního pracovního poměru na dohody o pracovní činnosti. Rozdala jsem úkoly každé/mu členu/ce týmu, ať si každý/á zpracuje „své“ klíčové aktivity, já už se snad konečně přestávám topit ve stresu, detailech a každodenní operativě a dostávám se ke strategickému vedení, k celku a k souvislostem. Příští týden jsou svátky Cyrila a Metoděje, kteří přinesli do Čech křesťanství, a také oslavujeme výročí upálení Mistra Jana Husa, který se s jeho lidskou, respektive mužskou implementací dostal do konfliktu. Beru si dovolenou a jedu navštívit maminku do Plzně a také se chystám na festival Miluj svůj život. Vznikl před deseti lety, nikdy jsem tam nebyla, byla jsem skeptická k jeho záměrům a kvalitě.

neděle 9. července

Tým pronásledujících zdravotních problémů. Včera volala koordinátorka pro public relations, že leží v nemocnici a čeká na operaci dvojité zlomeniny nohy. Koordinátorovi kulatých stolů odstraňovali ledvinový kámen a finanční manažerka zkolabovala z horka. Ze stejného důvodu je v pracovní neschopnosti i účetní, která zpracovává výplaty. Snad pouze symbolicky jsem včera zpívala Holanovo Requiem se souborem Collegium Quod Libitum na zádušní mši v Ústí nad Labem. Mimochodem, na plzeňském festivalu jsem našla mnoho dobrého a inspirativního.

čtvrtek 13. července

Dodělala jsem korektury bulletinu *Quo vadis, femina?* do *Listů hl. m. Prahy*, část výtisků si ponecháme pro své propagační účely. Tisíc kusů bylo distribuováno VIP, inzerát o projektu formátu A6 byl ve všech 600 000 výtiscích. V modrobílém provedení vyšel moc pěkně. V úvodu představujeme ideu projektu formou rozhovoru, pak průběh a výsledky generačních kulatých stolů, končíme zpětnou vazbou a perspektivou do budoucna. V průběhu prvních prázdninových dnů jsme intenzivně vyhodnocovali dosavadní práci, abychom rozhodli, jak kvalifikovaně pokračovat. Zatím jsme se z kulatých stolů dozvěděli, že ženy nad 60 let kladou důraz na výchovu příštích generací, zdá se jim, že je společnost nespravedlivá k ženám dočasně opouštějícím zaměstnání kvůli dětem a domácnosti. Ženy mezi 48–59 roky cítí potřebu kultivovat mezilidské vztahy, sdílet životní zkušenosti a rozvíjet duchovní hodnoty. Ženy mezi 30–47 jsou zatíženy požadavky na perfektně uklizenou domácnost a teplou stravu, což je dlouhodobě neuspokojuje. Nejmladší ženy ve věku 18–29 touží po samostatných mužích, kteří se rovnoměrně podílejí na domácích pracích a umožňují ženám realizaci i mimo domov. Pomalu se mi daří to toužené „divide et impera“. Analýze kulatých stolů a přednášek se věnuje personalistka a koordinátor, administrátor a finanční manažerka zpracovávají druhou monitorovací zprávu. Tým je motivovaný, pracuje se zájmem, spolehlivě a zodpovědně, pomalu již přemýšlíme o „follow-up“ aktivitách.

pátek 21. července

V Praze je švýcarská psychiatrická a sexuoložka Maitreyi D. Piontek, a tak jsem šla na její úvodní přednášku. Pomáhá ženám uvědomit si své vlastní „já“, zbavit se negativní zátěže minulosti, přítomnosti i současných společenských balastů. Učí, že dnešní svět je lživý a záludný, je možné důvěřovat jen sama sobě, k čemuž je třeba síly, jistoty a sebevědomí. Před léty jsem přečetla jedním dechem její knihu *Tao a síla ženské sexuality*, vzpomínám si, co radila úspěšnému byznysmenovi, který chtěl zlepšit svůj sexuální život: „Bude-li věnovat svému sexu tolik času jako svému byznysu, tak se úspěch dostaví přirozeně a automaticky.“ Večer

přijede na pár dní sestra s dceruškou, aby se před nástupem do 1. třídy stihly nadýchat starobylé atmosféry krásné a jedinečné matičky Prahy.

středa 2. srpna

Včerejší pracovní schůzku jsme zorganizovali u nemocné kolegyně. Má chromou nohu, ale hlava jí slouží, potřebuje společnost a rozptýlení, jinak je v depresivní situaci, musí ležet v létě v posteli se železy v noze! Řešili jsme mezigenerační obsazení dalších akcí v letošním roce a také způsob jejich organizace. Navrhujeme pracovat v menších skupinkách, výběr kandidátek mají všichni za domácí úkol. Dnes jsem poslala podklady pro výplaty, ze sociálky hned ráno volali, že nemají informace, pak zase volali, že je našli připíchnuté pod ostatními papíry. Dnes také dostaneme grafický návrh hlavičkového papíru, vizitek, desek a záložek.

úterý 8. srpna

Tým se sešel beze mne, jezdím ambulantně do lázní, dovolenou čerpám po částech. Měli za úkol stanovit kritéria, podle kterých pozveme ženy napříč generacemi tak, aby každý, kdo se do seznamu podívá, porozuměl, proč je kdo zván. Ale: koukám do seznamu a nerozumím. Bude tedy třeba zpracovat přesné charakteristiky kdo je kdo. Podle skutků jejich poznáme je, nikoliv jen podle jejich slov. Jinak jsem se dozvěděla, že je málo duchovních učitelek proto, že muži se ptají na to, co ženy vědí odjakživa.

pondělí 14. srpna

Rozdělujeme propagační materiály pro informační centra jednotlivých městských částí a rozvážíme je. Domlouváme reklamu pro Radio1, napadá mě, že ženy dělají to, co musí být hotovo, muži to, co chtějí.

pondělí 21. srpna

Druhou monitorovací zprávu o našem projektu jsme odevzdali již 24. července – a až dnes, téměř po měsíci, nám přišla odpověď, ačkoliv mám dopis, že se administrátor vyjádří do deseti dnů! Ovšem opravy žádá do pěti dnů! Schválně, hádejte, kolik dní je v příručce, kterou sám vytvářel? Naštěstí mám tým, který se rozčiluje za mě, akorát je musím uklidňovat.

pátek 25. srpna

Ve středu v noci jsme poslali e-mailem opravenou monitorovací zprávu, ve čtvrtek dostali vstřícnou odpověď, ať ji dodáme písemně, pak se tomu prý budou věnovat. Na základě reklamy našeho projektu otištěné v *Listech hl. m. Prahy* se ozvala paní a nabídla nám vyvěšení letáku projektu na zastávkách MHD. Leták

navrhli hezký, ale celkové jednání bylo na můj vkus poněkud agresivní. Podklady pro fakturaci od nás chtěli ještě dříve, než jsme si cokoliv objednali, pak se jel administrátor podívat na jedno z míst, kde leták slíbili umístit, a zrovna tam nebyl. To je také postižení, vždy najít chybu...

čtvrtek 7. září

V pondělí jsme rozeslali 78 obálek s deskami, záložkami, Feministy, letákem a vizitkou na adresy účastnic dosavadních akcí našeho projektu. Pečlivě jsme vybírali „elitních“ 23, které zveme na říjnové setkání, abychom s nimi dále systematicky pracovali. Další kulatý stůl bude 9. října, počítáme s prezentací projektu, mezigeneračním seznámením, workshopem se SWOT analýzou domácí práce, ekonomické nezávislosti, společenské závislosti a toho, kdo vládne světu. Velkou pozornost věnujeme publicitě projektu a jeho marketingu. Pro Radio1 jsme vybrali reklamní spot tohoto znění:

Ruch hospody (4. cenová skupina) Unavený (čti opilý) mužský hlas: Hele, (škyt), Jarouši, jakéj to má vlastně všechno smysl (škyt)?

„Vychlastaný“ hlas: To je, voléé, jasný, vole. Chlast, vole, fotbal, ne, hokej, auta, vole, sem tam nějakej ten sex a pohoda, ne, vole? To je jasný, vole!

Ženský hlas: Tak muži už to mají zřejmě vyřešené. (do lehce cynického úsměvu) Ale co my?

Pokud chceme něco změnit na postavení žen ve společnosti, musíme nejdřív přesně vědět, co chceme měnit a jak.

Pojďte si o tom popovídat na diskusním fóru www.quovadisfemina.cz a pomozte nám najít správnou cestu.

V *Listech hl. m. Prahy* vychází další inzerát, na zastávkách MHD visí upoutávky, při první příležitosti dáme materiály do Oriflame, Finclubu, Městské knihovny, schvaluji finální podobu inzerátu na přednášku na festivalu Miluj svůj život, jdu do Seznamu seznámit se s dostupnými možnostmi internetové prezentace a propagace, na zpáteční cestě se stavuji v nakladatelství Who is...?, kam nesu opravy svého „já“ doplněné o informace o projektu Quo vadis, femina? Na recepci dávám propagační materiály paní recepční, čímž jí dělám velkou radost. Večer už začínáme po prázdninách opět zpívat české barokní zpěvy.

neděle 10. září

Zhltna jsem Páralovo *Playgirls I*. Přiznám se, že jsem novou, nečtenou knihu našla na krabici knih vyhozených u popelnice. Objasnila mi pragmatické chování lidí, které jsem v posledních letech potkávala. Popsal autor realitu, nebo ji pomohl vytvářet? Slepice, nebo vejce?

čtvrtek 14. září

Vrátila jsem se z pošty, odkud jsem odesílala propagační materiály projektu. Před nosem mi mladík zavřel okénko a z vedlejšího expedovali velké množství doporučených zásilek. Po deseti minutách čekání jsem zašla za vedoucí, neboť čekání vypadalo na hodinu. Vysvětlili mi, že když zavírali okénko, nikdo tam nebyl. Takže jsem nikdo. Nešlo nevzpomenout si na film, kde recesistky ve věku po přechodu kradly luxusní zboží v supermarketu, protože těžily ze své neviditelnosti v konzumní kultuře... Na poslední chvíli se naskytla možnost prezentace na Festivalu životního prostředí na Novotného lávce. Rychle objednávám plakátky různých velikostí a připravuji propagační materiály. Agentura GAIA by měla sdílet stánek s Hnutím za aktivní mateřství.

středa 20. září

Včera jsem se sešla s paní, která nyní vypomáhá s publicitou projektu. Dala mi své *Hovory od plotny*, večer jdu s radní na společenskou akci Radia Classic FM a Expres na Ladronku. Na pozvánce je napsáno Prostě přijďte, a tak s sebou pro jednu odmítám brát propagační materiály, aspoň chvíli chci být jenom Marií, a ne vedoucí projektu. To je nevýhoda práce doma, pak totiž pracujete pořád, ve dne v noci, pátek svátek, všude kolem jsou papíry, plakáty, letáky. Upravuji páteční prezentaci projektu, kde se všichni „obdarovaní“ z opatření JPD 3 Rovné příležitosti sejdou na trochu symbolickém místě v nemocnici Na Františku. Na reklamě v Radiu1 napsalo na internetové stránky pár mužů, jedna reakce za všechny: Petr @ super reklama v radiu, at zijou cesky feministky.

pátek 22. září

Celá utahaná jsem se vrátila z maratonu prezentace čtrnácti projektů opatření 2.2 JPD 3, očekávala jsem, že společenství žen bude uvolněné a veselé, ale zřejmě ty miliony svazují a tíží. Paradoxně nejvtipnější byla prezentace dvou mužů z Evangelikálního teologického semináře.

neděle 24. září

Ještě jsem přemýšlela o páteční prezentaci a vybavila si dodatečně slova zástupkyně řídícího orgánu tohoto pražského programu. Naše opatření je nejlepší, evropské peníze čerpáme bez problémů. Jak by také ne, ženy jsou zodpovědné a schopné řídit, a přitom šťastné a vděčné za každou podporu. Přitom je prý ale nejisté, zda a jak bude opatření 2.2 v období 2007–2013 pokračovat! Současná vláda ODS už prý zrušila Radu pro rovné příležitosti při ministerstvu práce a sociálních věcí. Setkání bylo i příležitostí pro diskusi o praktických otázkách. Řešila se i otázka 10 %, která dostaneme zaplacená až po skončení projektu, a která tedy musíme zálohovat. Objevil se dotaz, z čeho máme na tyto zálohy čerpat, protože

nestátní neziskové organizace nedisponují žádnými fondy. Odpovědí nám bylo jen to, že jsme tyto podmínky na startu podepsali. Dozvěděli jsme se i to, že se prý nebude zvyšovat finanční hranice, nad kterou je nutné organizovat v rámci projektů výběrové řízení. Je urážející, že pravidla pro poctivě pracující jsou pravidly pro podvodníky a úplatkáře, kteří bohužel nezřídka pocházejí z horních deseti tisíc. Kdy se systém top-down komunismu změní na down-top demokracie?

pondělí 25. září

Na dnešní pracovní schůzce týmu jsme si udělali zpětnou vazbu a zhodnocení páteční prezentace projektů realizovaných v rámci opatření 2.2 JPD3 a také natvrdo určili, co musí být hotovo následující pondělí, neboť jde o poslední přípravu před mezigeneračním kulatým stolem, který připravujeme na 9. října. V debatě jsme narazili i na to, že vláda přijala rozpočet s 91miliardovým schodkem a plánem prodeje ČEZ za 31 miliard korun. Milé ženy, umíte si představit, že bychom takto hospodařily doma?

pondělí 2. října

Dnešní dopoledne jsme věnovali jednak nezbytným administrativním záležitostem spojeným s projektem, jako je tisk dohod na odměny či visaček a informačních cedulí, které budeme potřebovat na kulatý stůl, jednak jsme hodnotili expertní panel příjemců finanční podpory v opatření 2.2 JPD3, který byl uspořádán koncem září v pražské nemocnici na Františku. Kromě příležitosti seznámit se s dalšími projekty realizovanými v rámci grantového schématu ta akce umožnila i další, komplexnější pohled na využívání evropských dotací pro projekty toho druhu, jako je ten náš, což je nepochybně velice užitečné. A jak tedy akce v našich očích dopadla?

Odborná úroveň 1

Kvalita technického zajištění 2: pozvánka byla v pořádku, místnost dobrá, byť nemocnice symbolizuje jistě analogie... Pátek je hezký den, jeho nevýhodou je, že lidé myslí na víkend a spěchají domů. Rozvrh byl naplánován příliš těsně. Čtvrthodinové prezentace bez konkrétních diskusí; chyběl závěrečný dialog.

Užitečnost expertního panelu 1

Jedinečná příležitost k „horizontálnímu“ síťování, kterou jednotliví/é realizátoři/rky projektů obtížně vytvářejí, neboť jsou zahlceni konkrétní „vertikální“ prací. Škoda jen že nebyla šance vydefinovat si celek, který tvoří jednotlivé projekty opatření 2.2 JPD3.

Setkání navíc umožnilo definovat si hlavní problémy provázející realizaci projektů tohoto druhu, mezi něž patří především:

- 10 % konečného doplatku z vlastních zdrojů,
- 100tisícový limit pro výběrové řízení, které je pracné, časově a administrativně náročné,

- monitorovací indikátory neodpovídající danému opatření,
- pozdní reakce na monitorovací zprávy.

Účastnice také získaly řadu užitečných informací o příčinách některých dalších problémů, ovšem bez návrhů, jak by bylo možno je řešit. Hovořilo se například o nekomunikativnosti mezi státními orgány, ovšem kvůli absenci dialogu nevíme, zda a jak můžeme my jako žadatelé/ky tento stav změnit. Obdobně působí výmluvy na nedokonalost *Příručky pro příjemce*, která pro žadatele/ky logicky není příliš motivující. Proč byla příručka zpracována v této podobě, působí-li problémy?

úterý 3. října

S radostí sleduji, že internetové diskusní fórum našeho projektu na webových stránkách skutečně žije a debatují tu nejen ženy, ale také muži, které téma zajímá. Dnes se tam například objevilo: „Co říkáte názoru, že dnešní ženy jsou kopiemi mužů lišící se jen pohlavními znaky a oblečením? Všiml jsem si, že zvedají i prkýnka na toaletách.“

středa 4. října

Blíží se termín pátého kulatého stolu, a tak je čas zajistit i ryze praktické věci spojené s jeho pořádáním. Šla jsem tedy dnes vybrat peníze na pětisetkorunové honoráře, na nájemné sálu pro akci a na občerstvení během ní. Z bankomatu ovšem vypadly jen tisíčíkorunové bankovky a pobočka České spořitelny v Topolové ulici je ve středu před čtvrtou odpolední zavřená. Nezbylo tedy než peníze rozměnit v blízké GEBank. Transakce výměny 15 tisíčíkorunových bankovek na 30 pětistovek trvala celou věčnost, za kterou si navíc naučtovali 75 korun. Prý proto, že nejsme jejich klientela a nevybírali jsme peníze z jejich bankomatu! Systém světa, jehož srdce, tepny a žíly tvoří banky a finanční toky, tak požívá sám sebe. Stejně tak, sponzorují-li paušálem služební telefon Vodafone, je to OK, běda však, kdyby mě přistihli, že jsem z něj zavolala nemocnou matku. K tomu účelu musíme vlastnit a nosit dva telefony!

úterý 10. října

Včera proběhl náš pátý, tentokrát mezigenerační kulatý stůl, který jsme opět uspořádali v Ekologickém centru hl. m. Prahy Toulcův dvůr. Byla jsem moc zvědavá, jak se ženy různého věku shodnou. Použili jsme SWOT analýzu na témata „Domácí práce“, „Ekonomické nezávislosti“, „Společenské závislosti“ a „Kdo vládne světu?“. A výstup? Apel na budoucí političky, aby nepapouškovaly, co předepisují maskulinní partaje, ale aby prosadily něco ze své podstaty, čemu věří, co chtějí zlepšit a změnit. Velmi otevřená a zajímavá debata, úspěšný večer.

pondělí 16. října

V myšlenkách se vracím k mezigeneračnímu kulatému stolu z minulého týdne. A uvědomuji si, že mi radost z odborně zdařilého a lidsky hezkého večera kalí nedorozumění s koordinátorem kulatého stolu, který tři měsíce dominoval pracovním schůzkám a tři dny před akcí začal prosazovat svoji představu prezentace. A tak mi pak nezbylo než použít právo moci a zodpovědnosti za projekt. O přestávce akce jsem se o věci bavila s manažerkou jiného projektu, která si stěžovala na totéž. Přátelské jednání z její strany v roli manažerky projektu vede k tomu, že si ho její zaměstnanci/kyně vynucují jako pravidlo a odmítají chápat, že ona nese současně i veškerá rizika, takže v určitém momentu musí ukončit diskuse a rozhodnout. To je handicap ženského managementu – podřízení si nás dříve či později začnou plést se svými matkami. Je ale jediným východiskem chovat se jako maskulinní boss?

pondělí 23. října

Na pracovní schůzce jsme probírali všechny klíčové aktivity, kterých je celkem dvanáct. Řešili jsme interní komunikaci mezi mnou, synteticky myslící manažerkou, a analyticky zaměřeným výzkumníkem. Ženy myslí a mluví jinak než muži, mají větší schopnost vnímání celku, který je víc než součet jeho částí, pakliže myšlení žen nez(de)formuje akademické vzdělání. Přišel e-mail od Žáby na prameni, kterou napadl pan Zrno za mrhání penězi na vzdělávání pedagogické veřejnosti v rovných šancích.

úterý 31. října

Tlačím tým, aby si každý/á zpracoval/a do budoucna svůj vlastní projekt jako follow-up. Jsem ochotna radit, pomoci s napsáním i realizací, vést mládež, aby se v životě naučila to, co z knih nevyčte. Píšu předběžnou nabídku na publikaci, průzkum zájmu. Máme v rozpočtu částku, která se snadno utratí, když vše budeme dělat sami, jak bývá zvykem v NNO. Napadlo mě kontaktovat nakladatelství a domluvit spolupráci s tím, že obsahové a redakční práce bychom si udělali sami a design, grafiku a distribuci zajistí oni. Za rozpočtovou částku bychom tak dokázali vydat několikadílnou publikaci, která by osvětlila potřebu osobní i společenské vize. Část nákladu by však museli prodávat. Tento víkend jsem přednášela na festivalu Miluj svůj život, ve vedlejší učebně mi konkuroval rumunský věrozvěst prohlašující rok 2012 za rozhodující v životě lidstva. Na rozdíl ode mne měl narváno. Následující přednášející hovořila o potřebě cíle. Naivně jsem si myslela, že bychom ji mohli zapojit do projektu. Žena mluvila a mluvila, a když už to trvalo dvacet minut, tak jsem se chtěla na něco optat. Přednášející mou zvednutou ruku ignorovala a pak ke mně mávla rukou, že prý až potom. Pochopila jsem, že žádné debatní potom nebude, a šla jsem pryč.

čtvrtek 2. listopadu

Včera vyšla moje obhajoba *Žáby na prameni* redakčně zkrácená do nesmyslu. Schovala jsem si celé noviny, jsou v nich ohromné fotky mužů, půlstránkové články s žabomyšími spory vypovídající dokonale o stavu světa a jeho maskulinních hodnotách. Přišel opravený notebook, odešly mu panty, administrátor přestěhoval data a do opravy jde druhý. Přišel e-mail: „Jsem v šoku. Zrovna jsem ‚prolistovala‘ článek Zrna, váš a obojí reakce. Myslela jsem si, že jediné noviny, které jsou seriózní, jsou v ČR právě HN. No... už si to nemyslím. Co se týče reakcí veřejnosti (v diskusi), skoro bych si myslela, že je lepší se z Čech odstěhovat a že mezi takovými hovady žít nechci. Brzy se tu zas začnou upalovat čarodějnice. Bylo by něco takového – tak strašně omezená a zlobná diskuse soustředěná na jednom místě – vůbec možné v západní Evropě? Zdraví zcela konsternovaná Z. P.“ Odpodledne jsem zpívala na zádušní mši u kapucínů.

neděle 5. listopadu

Včera byla v TV taneční show, vloni jsem ji sledovala v Dánsku. Tady jde výlučně o tanec, výkon, tam byla daleko větší legrace kolem celé soutěže. Horizontální versus vertikální. Večer jsem se stavovala u kamarádky, která trpělivě hledá toho pravého. Jediná z těch, co znám, která nerezignovala. Má momentálně ve hře dva, navzájem je informuje o jejich silných a slabých stránkách, příležitostech a hrozbách. Pánové se předhánějí ve snaze být ten nejlepší. Pozvala jsem ji na první kulatý stůl a viděla její údiv nad otevřenými problémy. Ráno jsem se probudila ve čtyři hodiny s úpornou myšlenkou, že i cesta je cíl. Asi proto, že název cyklu českých barokních písní, jejichž vydání sponzoroval rebel, hrabě Špork, a které jsme zpívali od 16.00 v kostele sv. Ludmily na Tetíně, se jmenuje *Kam tak rychle jdeme aneb O smrti vážně i nevážně*. Jela jsem vlakem do Srbska a do Tetína došla pěšky. Cestou jsem promýšlela nejvhodnější metodu pro tvorbu vize.

pondělí 6. listopadu

Přišla výzva k opravě 3. MZ, posílám finanční manažerce a administrátorovi. Také jsme dostali změněnou *Příručku pro příjemce*, kde je u výběrového řízení od 101t.–500t. psáno, že výběr musí provádět osoba, která je vzhledem k zakázce nestranná. Kdo to má být, aby věděl/a, oč jde? Vždy, když se dostanu do kontaktu s administrativními požadavky, vzpomenu si na americkou asociaci Ashoka, která dává peníze na sociální podnikatelství, aniž by (de)formovala košatý strom života do šedé teorie. A také myslím na českého filozofa Evžena Menerta a jeho působení v Africe. Věděl, že mu černošský sluha ujíždá z lednice, ale také věděl, že ho to přijde levněji, než kdyby platil kontrolní aparát. Také by mě moc zajímalo porovnání českého systému a českých projektů s těmi, které se vytvářejí v ostatních zemích.

sobota 11. listopadu

V úterý jsem se sešla s radním. Řešili jsme mission statement, vizi a misi, včera jsme odeslali opravenou MZ. Technická část týmu mě pragmaticky přesvědčovala, ať neblbnu, máme-li v projektu jednu publikaci, proč si komplikovat život a vydávat seriál? Stejně to nikdo neocení. V *Kavárně MF Dnes* mi vyšla recenze na knihu Joan Borysenko *Cesta ženy*, nad ní byl velký článek o tom, že ženské hnutí tu stále neexistuje.

čtvrtek 16. listopadu

Organizujeme intenzivní přednášky na Fakultě humanitních studií, v Eurocentru, na ČVUT, v Pexesu, v Mánesu. Realita přesahuje harmonogram. Jak bylo uvedeno, projekt je produkt, prodej myšlenek se mi však zdá mnohem obtížnější než prodej hmoty. Četla jsem, že vláda ubrala peníze z ESF a převedla je jinam, asi si myslí totéž.

úterý 21. listopadu

Právě jsem se vrátila z jámy Ilové, FHS, kde akademické kapacity analyzovaly ideu a řízení projektu. Podnětná zpětná vazba, zatím však nevím, co s ní. Něco musím vydýchat, něco nechat uzrát. Vystřízlivěla jsem z iluze, že akademické prostředí je otevřené a tolerantní.

čtvrtek 22. listopadu

Vzpomněla jsem si, že paní sekretářka na FHS mě upozornila na povinnost auditu horizontálních témat u strukturálních fondů EU. Jde o dodržování zásad rovnosti, trvalé udržitelnosti, komunitní spolupráce a informační společnosti u všech projektů. Fakulta dělá výzkum, jak je tato podmínka dodržována, a naráží ve vertikálně orientované a řízené české společnosti na základní nepochopení, co se horizontálními tématy myslí!

pátek 1. prosince

Máme za sebou týdenní maraton. Po pondělním 6. kulatém stole, kde ženy nejen naplňovaly zadání projektu, ale před očima se zbavovaly trémy, učily se přirozeně prezentovat své myšlenky, manažerské techniky, komunikaci, facilitaci, přidávat vlastní myšlenky, jsem v úterý přednášela na elektrofakultě ČVUT, kde každoročně vykládám studentům pátých ročníků o ekologii a nevládních organizacích. Rok od roku je mládež otevřenější a schopnější klást otázky. Při diskusi mi nahráli úvahou, že člověk je prostě takový, jeden devastuje, a druhý napravuje. Optala jsem se, kdo je ten člověk, a dostala odpověď, že muž. A tak jsme hovořili o ženách, výchově, společnosti, Quo vadis, femina? Na vlastnickou námitku, že všechno někomu patří, jsem se otázala, komu patří měsíc, slunce, hvězdy, vesmír, zeměkoule? Ve

středu jsme prezentovali projekt v Eurocentru v Jungmannově 24, kde je velice důstojné prostředí. Přišlo dost lidí, vydavatel DharmaGaia přinesl darem knihy do soutěže v Radiu1 a kampaně, která poběží v prosinci a v lednu. Knihy dostaly i ženy, které přišly před začátkem přednášky. Po úvodu se rozběhla živá diskuse, lidé se chtějí zapojit, něco dělat, jen nevědí jak. Včera jsme představili potřebu vize žen o trvale udržitelném životě na platformě ekologických organizací Zeleňého kruhu v Mánesu. Atmosféra byla přátelská a vstřícná. Dostala jsem pozvání na INSEAD – The Business School for the World se sídlem v jižní Francii, a tak dělám urychleně korektury anglického letáku. Aktualizujeme diskusní fórum, tým dře, jsou výborní, přesto mám pořád spoustu detailní práce a asi budu mít pořád. Slyšela jsem rozhovor s Madonnou, říkala, že stále musí držet prst na tepně týmu, nemůže ani na chvíli vypadnout, takže divide et impera je příslovím z doby impéria, systému top-down. Výtvarnice zpracovala tři návrhy PF 2007, rozeslala jsem je k posouzení na všechny světové strany, kdyby jich udělala deset, tak to pořád nebude stačit. Nakonec se rozhoduji pro ženu se symbolickým jablkem poznání.

pondělí 4. prosince

Zapomněla jsem zmínit, že minulý týden se k nám v Eurocentru přihlásila sekretářka europoslankyně Foslerové, která vede v Bruselu výbor rovných příležitostí, dala nám její publikace a vyřídila pozdravy. Knihy jsem obratem přečetla, v jedné byl srozumitelný přehled vývoje ženského hnutí, ve druhé představení dvouapůlletého působení v Evropském parlamentu. Řekla jsem si, že bychom se s ní měli zkontaktovat, avšak reakce, s jakou jsem se dnes setkala na pracovní schůzce, mi vyrazila dech! Europoslankyně je v Bruselu za KSČM a mládež vnímá komunisty stále jako nepřátele číslo jedna, ačkoliv je tady dnes daleko širší škála škůdců, a partajnické, účelové vymezování mě osobně už dlouho nechává chladnou. Přístup k internetu vytvořil zcela nová kritéria, žádnou novodobou hrozbu ze strany komunistů nevidím. Nebyla-li tato strana souzena za své činy tak, jak byli nacisté souzeni v norimberském procesu, tak proč si mám já otravovat život cizí nedůsledností? Mám se trápit a hrát si na paní Spravedlivou či jít s davem, který papouškuje, co slyší z úst těch, kteří mají prostor v masmédiích, kde je vše dovoleno a jedinou ctností je vymezování se vůči komunistům? Prý, kdybychom se kamarádili s jinými partajemi, tak by se tam tato zprofanovaná ztratila, jenže potíží je, že žádnou jinou partaj nezajímáme. V současném zmateném světě mám své osobní kritérium. Rozhodující pro mě je, jak se lidé chovají ke mně osobně, snažím se rozlišit mlácení prázdné slámy od reality. Odpoledne přišla kontrola na obsah projektu z MPSV, jsem mile překvapena jejich kvalifikovaností, informovaností a zájmem o téma.

neděle 17. prosince

Vrátila jsem se z týdenní stáže z INSEAD ve Fontainebleau, kde američtí profesori připravili seminář managementu a leadershipu sociálního podnikatelství. Heslem bylo *We develop leaders, who develop people, who develop business*. Sjelo se 31 lidí z celého světa, z postkomunistického bloku jsem byla jediná z Čech, jedna Maďarka, dva z Polska, další byli z Dánska, Egypta, Francie, Jihoafrické republiky, Kamerunu, Kolumbie, Německa, Pákistánu, Portugalska, Singapur, Španělska, Turecka, USA, Velké Británie. Uvědomila jsem si opět, že doma není nikdo prorokem, natož prorokyní, v mezinárodním společenství se cítím daleko svobodnější, s lidmi mezinárodního rozhledu si rozumím, bez problémů jsem přijímána na širokém fóru expertů světového leadershipu a managementu. Nejlepší odměnou mi však bylo hodnocení triadvacetileté Portugalky, která za mnou přišla a pravila, že největším přínosem pro ni bylo setkání se mnou. Moje odvaha říkat, co si myslím, i když to není vždy v souladu s hlavním proudem, jí osobně dodala odvahu řídit se po návratu domů jen svým svědomím.

pátek 22. prosince

Rozesíláme a dostáváme PF 2007, nejlepším darem je informace od Ernst & Young, že jsem postoupila do semifinále soutěže sociálně prospěšný/á podnikatel/ka roku. Pro postup do dalšího kola je třeba dodat finanční rozvahu, detailní rozpis měřitelnosti efektivity, reference třetí osoby...

sobota 23. prosince

Na INSEAD ve Francii jsem se skamarádila s Polkou, Ashoka Fellow, která se stará vedle svých tří dětí o další tři, které se narodily s alkoholovým syndromem. S respektem hovořila o našem Janu Husovi, který se vzepřel diktátu dogmat a mamonu. V Polsku žádného reformátora neměli, byli a jsou stále ovládáni katolickou morálkou. Ženy, které nechtějí dítě a otěhotní, je musí porodit. Jestliže je jejich situace zoufalá, tak pijí, poté porodí postižené dítě, o které se nestarají. S blížícím se koncem roku přemýšlím o všem možném, také o neviditelné ruce trhu, která ovládá demokracii. Kupčí se všude a se vším, proměnila se v neviditelnou, citelně kopající nohu, Hus se musí obracet v hrobě.

středa 27. prosince

Štědrý večer jsem trávila se syny. I v tuto chvíli jsem si uvědomila, jak oba velice pomohli s projektem, osobně i prostřednictvím svých přátel, zejména co se týče webových stránek www.quovadisfemina.cz, právního poradenství a administrativy. Na půlnoční jsem zpívala v barokním kostele v Bezně u Benátek nad Jizerou. Jeli jsme tichou nocí, všude klid a mír, na cestě jsme byli jak tříkrálové/nové procesí, Julie, Marie a Vít. Byl to mystický zážitek. Následující den jsme, v daleko

slavnostnějším obsazení, prozpěvovali v Loretě. Ale dnes odpoledne už je na pořadu zase projekt – scházím se s finanční manažerkou, bere si šanony s účetnictvím, které uspořádá dle požadavků administrátora.

úterý 2. ledna

První pracovní schůzka k projektu v novém roce skončila seznamem úkolů, který zabral plnou stránku A4, počínaje plánem popisu klíčových aktivit do čtvrté monitorovací zprávy přes doplnění údajů do semifinále soutěže Schwab Foundation o sociálního podnikatele/ku roku až po plány na první tematický kulatý stůl, který bude 29. 1. Těsně před Vánoci přišlo video, které z 5. mezigeneračního setkání zpracoval student Filmové akademie. Je chytré a vtipné, a tak objednávat filmy i na první pololetí. Rok 2007 je rokem rovných příležitostí a Evropská unie slaví 50leté výročí. Ani o jednom se prezident republiky v novoročním projevu nezmínil. Také výlučně oslovoval vážené spoluobčany, spoluobčanky ignoroval jako každý rok. Má-li česká ryba takovou hlavu, pak není divu, že to tady tak zavání. Také si nepamatuji, zda jsem kdy slyšela v Čechách hrát *Ódu na radost* jako hymnu EU; vždy jen jako závěr *Deváté*. Agentura GAIA, o. s., oslaví letos deset let své existence. Pomýšlíme na vydání almanachu s přehledem projektů, s informacemi o filozofii organizace i jejích zkušenostech a se seznamem lidí a institucí, které známe a zajímáme. Kdybyste se chtěli zviditelnit, tak napište na marie@quovadisfemina.cz. Během svátků jsem pro účely projektu studovala jangový *Balanced Scorecard* a jinové *Tao a síla ženské sexuality*.

pondělí 8. ledna

Dnes jsme v rámci projektu síťovali a budovali komunitu. Využíváme výročí Agentury GAIA, o.s., a obesíláme všechny minulé, přítomné i budoucí známé. Společenský život je však v Čechách v úpadku, a tak jsem zvědavá, kdo se ozve. Odpoledne jsem se sešla s europoslankyní Věrou Flasarovou a jejím prostřednictvím pozvala na závěrečnou konferenci projektu, která bude 10. října, eurokomisaře Vladimíra Špidlu i další členy/ky výboru pro rovné příležitosti v Bruselu a české europoslankyně. V Gender studies jsem potkala spisovatelku Alenu Wagnerovou žijící v Německu, která do Čech přiváží dobré nápady. Znáám ji od roku 1995 z první české konference na téma žen v politice – *Růže mezi trnám*. Byla velice potěšena myšlenkou projektu, v němž hledáme jednoduché východisko, to, co nás spojuje. Toho, co nás rozděluje, je kolem nás víc než dost.

sobota 14. ledna

Ve středu jsem přednášela v Arnice na Žižkově. Přednášky už sice v harmonogramu projektu nemáme, nicméně osobní setkávání s cizími lidmi je tak zajímavé a přínosné, že v nich pokračuji. Přišlo tolik lidí, že jsme se sotva vešli, živě se

diskutovalo. Na přednášku jsem šla od zubařky, která mým názorům oponovala s tím, že nemá nic proti mužům. Snažila jsem se jí vysvětlit, že přemýšlet a pracovat se ženami není proti ničemu a nikomu. Pakliže si někdo dedukuje manipulující závěry, má problémy sám/a se sebou, s pojetím demokracie, svobody, rovnosti. Koncem týdne byla jmenována nová vláda a ministryně obrany hned řekla, že je pro vybudování protiraketové základny v Čechách. Poslala jsem do tisku prohlášení, že dámkyně života vědí, jak je těžké dát život a vyplát ho a jak snadné je zabít. Celosvětové zbrojení a vývoj stále nových zabíjejících technologií stojí tolik peněz, že jen zlomek by vyřešil ekologické a sociální problémy světa.

úterý 16. ledna

Dnes odevzdáváme 4. monitorovací zprávu projektu, která představuje pěkně tučný šanon. Za loňský rok jsme dokumenty spojenými s projektem zaplnili celkem 18 šanonů. Uvážím-li, že je bude třeba deset let schovávat, tak to bude pro prach pěkné množství potrawy archivované na vlastní náklady.

pondělí 22. ledna

V rámci projektu chystáme hektický půlrok, protože veškerá setkávání se ženami shrnujeme do prvních šesti měsíců, abychom získali čas na vyhodnocení projektu, publicitu, mezinárodní konferenci a vydání publikace. Přišel e-mail: „Snad to bude znít trochu nadneseně, ale můžu říct, že díky vašemu snažení v Quo vadis, femina? si lépe uvědomuji své ženské hodnoty a učím se rychleji prosazovat a nesesdět tzv. jako panenka v koutě. Jsem moc ráda, že jste, opravdu. Někdy je ale těžké domluvit se s některými muži, neboť se mi zdá, že snaha o moji emancipaci a rovné podmínky je z jejich strany brána jako něco nepřátelského. Avšak nejdůležitější je to moje uvědomění, že se mohu a smím prosazovat.“

pátek 26. ledna

Připravili jsme témata na 7. KS, vztahují se k domovu. Jelikož se zvedá veřejné mínění k radarové základně v ČR, rychle připravujeme i podotázky k tématu „Kdo vládne světu?“, aby si ženy uvědomily, co se kolem nás děje. Dáme jim vybrat, čemu se chtějí věnovat. Z týmu odejde v polovině února koordinátor kulatých stolů. Šlo o prospěšnou zkušenost se studentem gender. Muži jsou naučení kontrolovat nás a ovládat, teď nám budou mluvit i do toho, jak rovné smíme být. Ministryně školství jmenovala muže jako poradce pro rovné šance ve školách! Přečetla jsem tři knihy z nakladatelství pro přemýšlivé lidi DharmaGaia, na závěr jsem si nechala dalajlamu a jeho meditace o klidu, míru a lásce. Inspiroval mě k úvodní části publikace projektu Quo vadis, femina? Půjde o poděkování ESF EU za podporu rovných šancí a těm, co prospívají realizaci projektu a celého opatření, také šéfredaktořce *Dotačního věstníku*, a těm anonymním, co se starají

o každodenní samozřejmosti, jako je teplo, světlo, potrava, bez ohledu na to, zda vládne pravice, levice či nikdo. Staletí budovaná infrastruktura lidského společenství je úžasná svou životaschopností za jakékoliv politické situace.

pondělí 29. ledna

Dozvěděla jsem se o sebevraždě hudebního skladatele a spisovatelky. Zvláštní je, jak se prezentovali na veřejnosti a co se asi odehrávalo doma, v soukromí. Také mi radili, jak proučtovat posledních 10 % platby, je lepší nechat je propadnout než se zamotat do čachrů možné závislosti či vydírání.

středa 31. ledna

Na 7. kulatém stole ženy jednoznačně rozhodly pro téma „Domov“. Není o něm v metrech knih v knihovnách, kromě pár romantických výlevů, nic. Strukturovali jsme je na:

1. Domácí práce: čas, ocenění, dělba.
2. Morální a citová zodpovědnost: co nás spojuje, home-management, soužití.
3. Prostředí: lokalita, komunita, vliv.
4. Výchova, vzdělávání: příklady táhnou, pozornost, péče, vliv okolí.
5. Vztahy: sex, láska, generace, partnerství, přátelství.

Metodou brainstormingu dávaly ženy na papír vše, co jim přišlo na mysl, poté to prezentovaly a diskutovaly.

pátek 2. února

V týdnu jsme dotvořili text zadávacího řízení na publikaci *Quo vadis, femina?* a obeslali šest potenciálních dodavatelů s termínem uzávěrky 20. února v 16.00. Od úterý nejde internet ani e-mail, technik přijde po neděli, takže se mohu konečně soustředit na to, co by v publikaci mohlo být. Slovo je dost, bude třeba přísný výběr. Sledovala jsem pořad o jedné tvůrkyni, vykládala o realizaci svých vizí, o tom, jak její osobnost stojí za tajemstvím zdaru, jen ona přesně ví, jaký bude konečný výsledek. Improvizuje, inspiruje se za chodu, tým pracuje podle její vize a takové jsou také jeho limity.

středa 7. února

V pondělí po pracovní schůzce přišli ze švýcarského Ernst & Young na osobní interview. Je vždy osvěžující setkat se a bavit s cizinci, zajímalo je především holistické pojetí, na rozdíl od zdejších struktur, které si libují v detailech. Dne 16. 1. jsme odevzdali 4. monitorovací zprávu. Dnes přišla 1. výzva k opravě, máme se vyjádřit do pěti dnů. Kritizují monitorovací indikátory, které benefit předepsal na: Počet účastníků kurzů – klientů služeb a Podíl úsp.abs.kurzu-klient.sl.na cel.poč., přičemž v projektu nemáme ani jeden kurz, jen kulaté stoly, přednášky a práci

s veřejností na různých úrovních. Bazírování na detailu se mívá s realitou. Doručenkou přišlo upozornění, že 21. 2. bude kontrola na PSSZ a 8. 3. na VZP.

pátek 9. února

Včera jsem byla na pravidelném společenském večeru u Outratů, přednášelo se a diskutovalo o Karolíně Světlé, den jsem zakončila na Nizozemském velvyslanectví, kde byla vzpomínka podpůrných Matra programů, potkala jsem tam plno starých známých, se kterými se jinak těžko organizujeme, jde o skvělé společenské akce. Pro kontrast vzpomenu, jak mi měla být prostřednictvím českého ministerstva životního prostředí předána Green Apple Award. Rok po vyhlášení došla poštou.

pátek 16. února

Na příkaz administrátora jsme v indikátorech vypustili diskutující na webových stránkách projektu i ty, kteří se o něm dozvěděli prostřednictvím denního tisku, rozhlasu, reklam či letáků a začali se o projekt zajímat, komunikovat a následně s námi spolupracovat. Nechápu, proč jsme investovali do propagace a publicity.

čtvrtek 22. února

Jsme v informačním vakuu, nemáme zpětnou vazbu od administrátora, zda akceptoval opravy ke 4. monitorovací zprávě. V úterý bylo výběrové řízení na publikaci, přišly tři nabídky vyrovnané kvality, bylo těžké rozhodnout, nakonec o pár bodů vyhrála nejkomplexnější nabídka, díky jejich zkušenostem s vydáváním knih. Večer předtím jsme byli na gala večeru na Žofíně, kde se vyhlašoval nejlepší sociální i normální podnikatel roku. Používaný jazyk byl v mužském rodu, ocenění byli výlučně muži, žádná žena!

sobota 24. února

Minulý týden byl nabitý aktivitami. Pondělní porada, v úterý vyhodnocení výběrového řízení na publikaci, ve středu společenské setkání a síťování na podnikateli roku, ve čtvrtek přednáška na esoterickém festivalu, kde ženy roztěkaně přicházely a odcházely, muži naslouchali a aktivně diskutovali. Na pondělní kulať stůl je připravené téma „Kdo vládne světu?“ strukturované na:

1. dobré příklady, vliv okolí, vzdělání, výchova, předsudky,
2. sex, láska, rodina, přátelství, egocentrismus,
3. moc, čas peníze, ideologie, technologie,
4. velmoci, vůdci, média, politika, vize,
5. náboženství, morálka, muži, ženy, příroda... prostor pro další nápady.

úterý 27. února

Na kulatý stůl přišlo 26 žen, přivedly i kamarádky, začíná se vytvářet zajímavá komunita. Vzhledem k tomu, že dříve k tomuto tématu neřekly téměř nic, z důvodu jiných starostí a nedostatku času na přemýšlení o strategii moci, teď živě diskutovaly, prezentovaly sebe, své názory a zkušenosti. Ze všech setkání vydáváme tiskové zprávy, jsou k dispozici na: www.quovadisfemina.cz/jakpracujeme. Do Bruselu mě udal komisaři jeden útlocitný muž pohoršený reklamním spotem – upoutávkou na web. Napsala jsem si pro zpětnou vazbu, je zajímavé, že to vždy odnese posel těch „špatných“ zpráv: „Docela mě pobavilo, co se všechno řeší, hlavně že tomu dávají Importance: High! Já ten spot zatím neslyšela, nemám tu sluchátka, ale z toho přepisu mi přijde, že normální nezatížený člověk to vezme s humorem, jako nadsázku, satiru. Myslím, že z toho nic nebude, snad mají ještě mozek v hlavě. V každém případě jsi se opět zviditelnila – náhodou je to fajn. No jsem zvědavá na pokračování: (Třeba budeš mít tu čest, že tě pozvou do Bruselu.) Tak držím palce, určitě to dobře dopadne a třeba to nakonec opravdu i něco dobrého přinese“. Anebo: „U mě dobrý, spot se mi líbí, jasně je to nadsázka, i když ne tak úplně. Spíš bych řekl: vytrženo z kontextu. Brusel nechápe Radio 1, mně se teď vrátil spot na ‚Cenu za odvahu‘, že má být víc úderný. Chápu to, stojím za tebou.“

středa 7. března

V předvečer Mezinárodního dne žen rozesíláme ženám jménem Quo vadis, femina? přání respektu a společenské úcty, připomínáme historii a ptáme se, proč tento svátek leží stále některým politikům v žaludku? Došla platba, zaplať pán/í bůh/bohyně. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky poslalo vysvětlení ke stížnosti na spot do Bruselu, jsem ráda za pochopení a děkuji za zastání.

neděle 11. března

Včera jsem byla na koncertu Mari Boine v Paláci Akropolis. Zpívá tradiční písně kmene Samiů, jedna začíná: „Země je naše matka, a když jí vezmeme život, zemřeme s ní.“ Udělala jsem si čas a podívala se na Prahu ze žižkovské věže. Nejvyšší bývá v hierarchickém symbolismu i nejmocnější. Dnes to není kostel ani hrad, ale televize.

V rámci osobního sebevzdělání jsem zhlédla *Vratné lahve* a uvědomila si emocionální a erotickou frustraci žhavé současnosti. Sáhla jsem instinktivně po knize *Ženy, které běhaly s vlky* a opětovně studuji analogickou situaci ženy a přírody. Už vidím, že bude třeba zalobbovat ošetření největších mezer v lidských zdrojích. Jenže kde?

středa 14. března

Na pondělní schůzce jsme připravili podtémata na 9. kulatý stůl, jehož hlavním řešením bude ekonomická nezávislost. Strukturovali jsme na:

1. sebevědomí, svoboda, příležitosti, vztahy,
2. možnost pomoci, vliv, peníze, vztahy,
3. čas na vlastní tvorbu, čas pro sebe, seberealizace, vztahy,
4. strach, ztráta, závist, vztahy,
5. vzdělání, cestování, spotřeba, vztahy.

pátek 16. března

Šla jsem kolem kina, hráli Formanův film *Goyovy přízraky*, drama nerovnosti, křivdy a utrpení z doby inkvizice. Kořeny evropské civilizace jsou drsné, napadám mě, že téma rovných příležitostí se dá jednoduše pochopit z takového filmu a jeho analýzy. Inkvizitoři chtěli prvoplánově potrestat Goyu – posla, – nejrafinovanější z nich však upozornil, že malíř jen maluje realitu, tu je třeba trestat!

U Outratů byla přednáška na téma křesťanství a islamismus. Zajímavé je, že fundamentalismus vznikl v USA v protestantských kruzích, týkal se dodržování Písma. Napadají mě různé analogie ve vztahu k projektu... Potkala jsem tam známou, svěřila se, že se odstěhovala z bytu, kde ji terorizovala dcera, manipulátorka. Po pěti letech hledání viny u sebe a řešení neřešitelného jí pomohli muži z Bílého kruhu bezpečí. Přemýšlím nad systémem vytvořeným člověkem, který člověka následně deptá. Jak zjistit a řešit příčiny a nemotat se pořád jen v následcích?

V čínské medicíně je lékař ceněn za zdraví pacienta. I společenský systém by měl být preventivní. Tým jsme upevňovali ve Švandově divadle na *Klářiných vztazích*, ukázce života bez zájmu, energie a cíle.

čtvrtek 22. března

Na pondělní kulatý stůl je na téma ekonomické nezávislosti přihlášeno 30 žen, zájem vzrůstá. Na schůzce jsme udělali zasedací pořádek, dávali k sobě nejen různé věkové kategorie, ale brali jsme ohled i na charakterové vlastnosti, profesní a osobní zájmy. Setkání bývají přátelská, přesto se mi občas donese poznámka o občasné impertinenci. Zkušenější se cítí být kompetentnější, občas utrousí směrem k mladší generaci nějaké to mateřské moudro, hlídám celkovou atmosféru. Před léty jsem absolvovala trénink facilitace, po kurzu si mě vzal americký lektor stranou a řekl: „Někteří lidé treť terč v situaci, kdy ostatní netuší, že nějaký terč existuje.“

neděle 25. března

Do publikace chystáme úvahu na téma rozdílu managementu v modernismu a v postmodernismu, nechá se na něm srozumitelně pochopit příčina našich

problémů se strukturami. V pátek přišla důkladná kontrola z MPSV a NVF na projekt, mnohé jsme si vyříkali, vynořují se však stále další otázky. Podepsala jsem např., že všechny hovory ze služebních mobilů jsou na projekt. Není to však paradoxní v situaci, kdy si každá/y platí ze svého veškeré provozní náklady, jako je nájem, pevná linka, elektřina, plyn, topení, internet, úklid? Přitom inovujeme a testujeme flexibilní formu práce.

Šetříme na režii, a přesto nám nebude nic prominuto. Zbude sice více peněz na propagaci, ale zase vznikne nový problém – výběrové řízení nad sto tisíc u jednoho dodavatele. Objednáváme propagační práce u firmy, která se nám osvědčila. Co máme dělat, až se přiblížíme ke sto tisícům? Najít si jinou firmu i přesto, že jsme s touto velmi spokojeni a není s nikým z nás spřízněna ani nedostává žádnou provizi, či co má být tím výběrovým řízením ošetřeno? Udělat výběrové řízení na každou částku, která půjde nad sto tisíc? Zbude nám nějaká kapacita na práci? Momentálně neřešíme neřešitelné, a tak je kapacita i na follow-up. Tvoříme obdobný projekt pro vsetínský region, potřeboval by otestovat v celé republice. Co vznikne v Praze, může být problémem mimo hlavní město. Takže hledáme kontaktní osoby v regionech, máte-li zájem, tak se ozvěte na info@quovadisfemina.cz. Zatím se všichni lidé, kteří mě kontaktovali a chtěli spolupracovat, vyznačovali ohromujícím teoretickým vzděláním, avšak nulovou zkušeností s dopracováním myšlenky do reality. O zkušenostech s řízením projektu nemluvě.

úterý 27. března

Včera byl předposlední tematický kulatý stůl, o ekonomické nezávislosti. U pěti stolů rozestavěných do kruhu seděly účastnice, které se v první části večera zamýšlely nad podtématy z dřívějších setkání. Zdůraznila jsem, aby se soustředily nejen na obsah, ale i na formu, na proces. Kdo u jejich stolu rozhoduje, kdo zapisuje, koho si vybírají za mluvčí? Je to jejich rozhodnutí, nebo rozhodnutí té nejdominantnější? Po přestávce prezentovaly u flipchartu to, co vytvořily, na závěr jsme diskutovaly.

Byla tam jedna rušička, netrpělivá bezdětná žena s mezinárodním rozletem, nejradší by vše vzala letem světem, bez ohledu na schopnosti a vědomosti ostatních. Další připomněla, že T. G. M. před sto lety prohlásil, že každá žena je ministryní financí ve svém domě, a ptala se, proč není tato schopnost společností lépe využívána? Základní jádro akcí tvoří ženy, které se iniciativně samy přihlašují, je u nich pozorovatelný ohromný pokrok. Jsou uvolněné, svobodné, suverénní, tolerantní.

Nově přichází se odlišují na první pohled. Netuší nic o SWOT analýze, time-managementu, vidí černobíle. Jedna z nově přichozích se podívovala naší negativitě. Došlo mi, že když se mluví o ženách, tak si to genderově nedotčení/é vykládají jako proti mužům. Přišla zpětná vazba: „Přeji pěkný den a píšu v souvislosti

s včerejším setkáním. Mám z něj pěknou depku. Zase ženy musely přesvědčovat ženy, že je vhodné být rovnoprávními bytostmi. To je tedy děs běs. Téma bylo rozmělněno, vůbec nezaznělo, že právě ekonomická závislost je tím řetězem, na kterém nás muži drží. Je to moje vina, měla jsem být více aktivní v diskusi. Stále se cítím vám být dlužna, kdyby se naskytla nějaká práce, určitě se, prosím, ozvěte. Také jste mi připadala velice smutná – ty vaše oči... Opatrujte se, prosím.“

neděle 1. dubna

Odeslala jsem nakladatelství návrh obsahu publikace:

Úvod

Dotační věstník – představení projektu

Deníček projektu

Kulaté stoly

Vize žen o trvale udržitelném životě – návrh k veřejné diskusi

Případové studie Domov: Hausfrau, či Home Management?

Kdo vládne světu?

Ekonomicky soběstačná

Společensky závislá

Východiska

Výzkum

Řízení změny

Poděkování

O Agentuře GAIA, o. s.

O autorce

Doslov

Odkazy

Jsem zvědavá na jejich názor. Na internetu jsme našli kontakt na překladatelku, chystáme smlouvy, bude s tím hodně práce.

sobota 6. dubna

V úterý večer jsme hovořily Na bělidle. Odpovídaly jsme na otázky, co se událo od posledního rozhovoru, který byl před rokem, v čem se ženy shodují, proč vize, proč ženská vize, co říkáme premiérovu projevu k roku rovných příležitostí? Na www.cro6.cz je záznam v MP3 pod zavádějícím názvem Společenské uplatnění žen vyššího věku. Bývalou Svobodnou Evropu dnes zachvátil strach z pravdivého pojmenování řečeného. Starší ženy se s internetem nekamarádí a mladší ženy a muži si rozhovor s takovým názvem nepustí. Včera byl Tyršův dům plný nevládních organizací. Forum 2000 zorganizovalo přehlídku sociálně prospěšných aktivit. Byla tam spousta mladých lidí, jejich zájem a touha po lepším světě dojmá, v každém případě dodá síly a chuť k dalšímu snažení.

pondělí 16. dubna

Pozdě odpoledne skončila schůzka s tvůrčí částí týmu, s administrativní jsme do večera dřeli na 5. MZ. Zmiňuji v ní, že jsme ztratili motivaci iniciovat diskusi na www.quovadisfemina.cz po udání zdejšího macho a po faktu, že administrátor nám rok zpětně zredukoval monitorovací indikátory.

neděle 22. dubna

Ke Dni Země jsme vydali tiskovou zprávu a oslavili prezentací na Toulcově dvoře. Čtu čerstvou genderovou analýzu Čech, Polska a Slovenska. Dopadáme nejhůř a přitom je stále tabu veřejná diskuse o souvislostech mezi patriarchálním vertikálním myšlením a důsledcích rozhodování „jednookých“.

čtvrtek 26. dubna

Minulý týden jsme odevzdali 5. monitorovací zprávu našeho projektu, už je tady strana připomínek. Vesměs formální nedostatky vypovídající o našem nepořádku a systémovém „pořádku“.

Překvapuje mě například, že jen v Praze jsou různé formuláře na soupisku výdajů, napsali jsme je na magistrátní, a tak to musíme přepsat. Horizontální komunikace a koordinace nefunguje nejspíš ani na oficiální úrovni. Na náš jubilejní 10. kulatý stůl přišlo 26 žen. Téma společenské závislosti, v minulosti poněkud bezradné, jsme změnili na setkání se zpětnou vazbou a přípravou na finále. Na dodání odvahy jsem si oblékla tričko z konference OSN v Johannesburgu s nápisem „When Men Control the Global Purse“ „Women get Short-Changed“ a připomněla našim utahaným ženám, jak tamější černošky provokativně nabízeły pestrobarevná trička upjatým delegátům v černých oblecích jako dárek pro jejich manželky a milenky. Důležití reprezentanti národů se jim pokoušeli obloukem vyhýbat, aby nemuseli vysvětlovat, proč nekoupí a nepodpoří místní iniciativu.

Kulatý stůl jsem otevřela diskusí, která mívá tendence upadat do pocitů sebeobviňování žen za stav společnosti (vždyť přece ty muže vychováváme) a následných pocitů křivd ze zneužívání rodinou i společností. Po přestávce jsem si vzala slovo k filozofické úvaze o společenské závislosti, normálně pouze facilituji, nepřednáším své teorie. Teď však uzrál čas představit syntézu, kterou jsem před léty prezentovala v Humanistické alianci s naším významným filozofem Milanem Machovcem.

Namalovala jsem symbolický obrázek, kde je muž a žena. Jejich srdce se v západní kultuře více než dva tisíce let upínalo k Bohu otci na nebesích, ke kterému se modlili se žádostí o vše možné. Asi dvě stě let od průmyslové revoluce se víra přenesla ve vědu, intelekt – mozek. Od druhé světové války se věří v ekonomiku, symbolicky znázorněnou žaludkem. Práce lidských rukou nás živí, není však předmětem společenské vážnosti, jde zejména o práci žen doma. Stejně málo

se cení Země, kterou dominantní ekonomika nevybírávě drancuje. Kdysi tabuizovaná sexualita, příčina naší pozemské existence, je konzumně materializována.

Východní filozofie znázorňuje priority toky energií, které u mužů míří nahoru, u žen dolů. S odvoláním na Stephana Coveyho jsem dále popsala, jak se vyvíjíme od kojenecké závislosti k pubertální nezávislosti, ve které mnozí uvíznou celý život. Další zase upadají zpět, do infantilní závislosti na penězích, majetku, dětech, partnerech, alkoholu, cigaretách, drogách, šťihlosti... Vyšší úrovni vědomí ve formě společenské závislosti, vzájemných souvislostí a vztahů, propojenosti všeho se vším, se neučí, ani k ní nemotivuje. Těžko říci, zda nízká sociální inteligence EQ je příčinou společenských a osobních problémů, či jejich následkem.

úterý 1. května

Minulý týden jsem se zúčastnila jednání gender sekce Strany zelených v Parlamentu. Byla o spolupráci vládní a nevládní, plná dobré vůle. Ministryně bez portfeje mě operativně pozvala 30. dubna k návštěvě. Prostudovala jsem proto všechny materiály zpracované Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR v roce 2003 pro účely institucionální změny v rámci gender mainstreamového česko-švédského partnerství, zrušila čarodějnicko-májový výlet a připravila vše, co by se mohlo hodit. Když jsem se důstojně vystrojila a vydala na cestu do vlády, zazvonil telefon s omluvou, že se schůzka ruší a nový termín nenavrhne. Jako bych tu schůzku iniciovala já. Napsala jsem následně gender sekci SZ svůj názor na nezdvořilost a neprofesionalitu. Bude-li o mé vědomosti a organizační schopnosti v budoucnu zájem, pak jen za honorář.

sobota 5. května

Snažíme se o maximální publicitu našeho projektu a jeho poslání. Síťovala jsem na Světě knihy, poznala řadu nových přátel, zúčastnila se jednání Anny Lindth Foundation, která podporuje evropské projekty ve Středomoří, kde sousedí křesťanské a islámské země. Kolegyně z projektu byly zase na setkání ekologických organizací s ministrem životního prostředí v Mánasu, chystáme prezentaci, tiskovou zprávu a přednášku na výstavu přirozených porodů BabyExpo. Řadu měsíců se pokoušíme prezentovat projekt na Valné hromadě Asociace ženských organizací, po mnoha telefonátech se ale dozvídáme, že Agentura GAIA, o.s., není členkou, což je překážka. Makáme na publikaci, píšeme komentáře, korektury, snažíme se o poctivý výstup, hledáme řešení, co z výzkumu zveřejnit, co ne. Právě jsem vyslechla rozhovor s francouzským režisérem Dumontem, kritizoval intelektuály, kteří se zpronevěřili svému poslání být svědomím společnosti a zaprodali své duše mamonu. Kritizoval i sociologii a její sledování povrchu jevů.

sobota 12. května

Vrátila jsem se z Veletržního paláce, kde již druhý den úspěšně síťujeme na BabyExpu a propagujeme zde náš projekt. A čeká mě práce na monitorovacích indikátorech, které nám byly ve věcné části 5. monitorovací zprávy opět vyškrtány. Lámu si také hlavu s tím, jak vyřešit dilema dané tím, že máme mnoho zájemkyň o realizaci analogického projektu v regionech, avšak nejsou žádné dotační výzvy, na které bychom mohli reagovat.

úterý 22. května

Včera byl náš předposlední kulatý stůl. Ženy tvořily vizi, byl to inspirující večer a jeho výstupy chystáme prezentovat metodou logického rámce, Log Frame.

čtvrtek 24. května

Podepsala jsem smlouvu s auditorkou, přišla zkontrolovat uzavřený rok 2006. Upřímně mě pobavil její údiv nad formalismem, jehož jsme oběti. Obdrželi jsme 2. výzvu k opravě 5. MZ, indikátory musíme v Benefitu rozdělit na muže a ženy, vyřadit objednavatele/ky publikace a prezenční listinu, kde přítomní/é vlastnoručně vyplnili jméno, příjmení a kontakt, ale nezbylo místo na podpis. Zjišťovali jsme další možnosti propagace a dozvěděli se, že na skutečnou kampaň nemáme dost peněz, musíme spoléhat na vlastní tvořivost a fantazii. Necháváme vyrobit transparent a v sobotu se optáme pražských žen, zda chtějí radar či nikoliv.

pátek 1. června

V minulém týdnu jsme prošli s transparentem z Václavského přes Národní a Malostranské na Hrad, budovali komunitu ve Společenské zahradě, solidárně podepsali memorandum týkající se péče o děti. Jsem zvědavá na solidaritu vůči našim výstupům. Nápady z minulého kulatého stolu jsme dali do logického rámce, včera jsem dostala zpětnou vazbu, že je projektový jazyk ženám nesrozumitelný. Vyplněný je cíl, účel, očekávané výsledky. Potřebujeme kvantitativní a kvalitativní ukazatele, zdroje informací, podmínky úspěchu, očekávané aktivity. Na schůzce jsme vytvořili konkrétní příklady, abychom přiblížili smysl metody a na závěrečném kulatém stole projednáme a doplníme. Půjde o vizi ženských priorit, kterou předložíme k veřejné diskusi. Píšu zdvořilé dotazy ředitelům ČRo, ČT, Radě pro rozhlas a TV, co udělat, abychom veřejný projekt dostali do veřejnoprávních médií? Snaha o domluvu s jejich redaktory/kami je ztrátou času a energie. Momentálně vychází dva inzeráty v Sondách, do pražských škol posíláme objednávky na publikaci. Na poslední chvíli sháním další překladatelku, text v angličtině bobtná, hrozí, že nestihneme uzávěrku nakladatelství.

čtvrtek 7. června

V Pražském deníku dnes vyšlo: Mé první setkání s projektem Quo vadis, femina? – rok zpět a stále živé vzpomínky. O projektu se dozvídám z časopisu Krásná paní. Dostávám pozvánku, začíná diskuze – můj první kulatý stůl. Okolo patnáct dalších žen. Máme pět minut mluvit o sobě. Můžeme hovořit nebo mlčet. Máme svobodu se otevřít, svobodu i v možnosti zůstat uzavřené. Ženy v kruhu mluví, volí možnost se otevřít. Odhalují svá nitra a já objevuji pestrý svět tisíce možností, voleb a názorů. Svět nadějí, svět zklamání. Tresť samotného lidského bytí v rychlém sledu. Zřetelně vystupuje solidarita, soucit, pocit sounáležitosti, jasné vědomí: plujeme na stejné lodi. Odcházím, obohacená o dosud nepoznaný pocit: ženy nemusí být nepřátelé, sokyně, vzájemné kritičky. V diskuzích opakovaně dosahujeme překvapivé shody v názorech na otázky celkového směřování společenského vývoje v naší zemi. Jsem nadšená, když mohu zblízka sledovat vynikající kolektivní duševní práci velkého množství ženských osobností. Až se mě někdo zeptá, na jak dlouho mě ovlivnil dvouletý projekt Quo vadis, femina? má odpověď bude stručná: „Navždy!“

V úterý jsme na Dni životního prostředí nasbírali čtyři stránky „indikátorů“ – lidí, kteří chtějí informace a publikaci. Dostávám pozvánku do Dánska pro sebe a osm mladých lidí na seminář o 50letém výročí EU a Roku rovných příležitostí.

úterý, 12. června

Kopírujeme návrh logického rámce pro každou účastnici. Z interní euforie upadám do externí deprese, když se dozvídám se, že některé ženské organizace si vybraly za maskota muže, který zde rok pracoval a teď se úspěšně medializuje. Hovoří, jak se rovnou měrou podílí na domácích povinnostech a jeho žena zde opakovaně řeší hlídání dítěte v pondělí, kdy s železnou pravidelností míváme pracovní schůzky a při většině veřejných prezentací projektu. Po získaných zkušenostech nemohu jako zaměstnavatelka doporučit flexibilní formu práce, která je sice po věčné stránce hotová, energie lidí je však roztěkaná. U mechanické práce je to jedno, kde se však očekává tvořivost a inovativnost, tam je nutné osobní nasazení, zájem, duše. Za tu zaměstnavatelé, kteří něco opravdu tvoří, platí především. Řeším majetkové vyrovnání po rozvodu a zjišťuji, že ve společnosti, kde čas jsou peníze, neexistuje právní předpis pro ocenění časové investice žen v rodině. Čas ženy nejsou peníze.

Utrpím náhlý šok, odvezli maminku do nemocnice a po různých diagnózách se dozvídám tu nejhorší možnou. Jezdím za ní a pláču, naprosto nepřipravená na tuto životní situaci.

úterý, 19. června

Poslední kulatý stůl byl nadšený, plný plánů do budoucna, ochoty měřit změnu a pokrok. Rozdali jsme okopírované logické rámce a požádali o jejich doplnění.

Pracovalo se intenzivně, výstupem je mnoho nápadů, bude radost je zpracovávat. Ženy jsem povzbudila informací, že jsme jako udržovatelky druhu na nejvyšším vývojovém stupni. Důkaz mi prozradil známý neurolog tvrzením, že ženská nervová soustava je složitější a komplexnější než mužská. Zůstane-li deset žen a jeden muž, homo sapiens má šanci přežít. Zůstane-li deset mužů a jedna žena, jen obtížně. Před časem jsme podávali analogický projekt Quo vadis, femina? do programu Equal pro Vsetínsko, po třech měsících přišel dopis z MPSV, že nepodpoří, neboť jsme nesplnili formální náležitosti. Jaké, to nepíší. Tak balím a odjíždím do dánsko-japonské komunity, do jejichž formy zapadnu bez problémů i s obsahem.

2

Kulaté stoly

Smyslem kulatých stolů bylo setkávání žen, výměna jejich zkušeností a názorů. Projekt Quo vadis, femina? se snaží zaznamenat zkušenosti, příběhy a argumenty, které ženám pomohou lépe vnímat a identifikovat jejich ženské hodnoty a pozici ve společnosti. Společenské vědy dnes shodně volají: „Moderní civilizovaný člověk je osamělý!“ O moderní ženě to však platí dvojnásob. Není izolovaná jen jako člověk obecně, ale také jako žena. Dnešní žena často balancuje mezi mužským světem v zaměstnání a soukromou sférou, která však už není tím, čím bývala. Dávno minuly časy, kdy se ženy setkávaly při domácích pracích, na vycházkách s dětmi nebo si mohly popovídat alespoň se svými pomocnicemi v domácnosti. Moderní ženě tak často chybí sdílení a srovnání její životní situace s ostatními ženami, vzájemná podpora a porozumění. Aby se ženy mohly ve společnosti prosadit a pozitivně ovlivňovat okolní svět, potřebují dobře znát samy sebe.

Často diskutovanou otázkou jak uvnitř projektového týmu, tak při konzultacích s odbornou veřejností byl výběr účastnic kulatých stolů a jejich reprezentativnost. Jelikož je projekt podpořen z programu JPD 3, pracujeme se ženami z Prahy. Tyto ženy jsou většinou vysokoškolsky vzdělané a zajímají se o ženskou otázku. Z této cílové skupiny vycházíme proto, že chceme nejprve zmapovat priority a hodnoty žen aktivních, komunikativních, se zájmem o veřejné dění. Abychom zároveň byli schopni zohlednit priority různých ženských skupin, např. podle etnicity, sexuální orientace, vzdělání atd., je součástí projektu také síťování různě zaměřených ženských a genderových organizací, jejichž zástupkyně jsme na kulaté stoly pravidelně zvali. Vycházíme z toho, že práce všech ženských organizací je užitečná. I když se často tyto organizace názorově liší, jejich činnosti a zkušenosti mohou dát dohromady velmi cennou mozaiku a být základem hlubší společenské změny.

Strategií prvních čtyř kulatých stolů bylo rozdělit ženy podle věku. Sestavili jsme tedy věkové skupiny 18–29 let, 30–48 let, 49–59 let a ženy starší 60 let. Kromě věku byla dalším kritériem výběru ochota a zájem žen se diskuse zúčastnit. Pro získání skupiny dvaceti žen bylo třeba oslovit jich minimálně čtyřicet. Databáze žen, která zprvu obsahovala naše kamarádky, známé či známé našich známých, se neustále doplňovala o ženy, které nás samy oslovily nebo se kterými jsme se v průběhu realizace projektu setkávali, potažmo seznamovali.

U mladší generace byl nejčastější překážkou k účasti u kulatého stolu nedostatek času, u generace nejstarší nízké sebevědomí („Koho dnes zajímá, co si myslí stará ženská?“) a také nechuť cestovat. Ekologické centrum hl. m. Prahy Toulcův dvůr v Hostivaři, kde se diskuse realizovaly, se mnohým zdál daleko, bály se zejména cesty domů v pozdních večerních hodinách. Jiné ženy zase nechtěly být spojovány s feminismem, což by v případě účasti – tím spíše opakované – u kulatých stolů tohoto projektu být mohly.

Poté, co jsme uspořádali čtvrtý – generační – kulatý stůl, museli jsme se rozhodnout, jaká bude strategie zbývajících osmi. V týmu se spontánně zrodil nápad realizovat další diskuse napříč generacemi, tzv. mezigenerační kulaté stoly. To s sebou neslo nutnost zorganizovat strukturu žen tak, aby byla účast žen – z hlediska věku – rovnoměrná. To znamená, aby žádná z věkových skupin početně nepřesahovala ostatní věkové skupiny. Jednalo se o složitý úkol, neboť ženy mnohdy svou účast těsně před diskusí rušily a nešlo je v danou chvíli (v den konání diskuse) nahradit ženami stejné generace.

Generační kulaté stoly probíhaly formou dvou koleček, kdy při prvním měly ženy za úkol se stručně, přesněji řečeno v limitu 4 minut, představit, ve druhém kole jedna po druhé mohla vyjádřit svůj názor na téma: „Domácnost“, „Ekonomická nezávislost“, „Společenská závislost“, „Kdo vládne světu?“, „Východiska“. Během mezigeneračních kulatých stolů jsme ženy rozdělili do pěti skupinek, kde pak formou brainstormingu zpracovávaly témata písemně na flipchartový papír, aby je pak prezentovaly přede všemi účastnicemi. Po prezentacích následovala diskuse.

Zatímco první dva mezigenerační kulaté stoly pracovaly se všemi tématy, tzn. jedno téma v jedné skupině, kulatým stolům v roce 2007 už byla přidělena témata systémem jeden kulatý stůl = jedno téma. Projektový tým hlavní témata strukturoval a pozvaným ženám předložil k úvaze a dalšímu zpracování. Stejně jako u předešlých kulatých stolů i zde měly ženy za úkol svá skupinová díla přede všemi prezentovat a následně prodiskutovat.

2006	18–29	30–48	49–59	60+	celkem	2007	18–29	30–48	49–59	60+	celkem
1. KS			21		21	7. KS	5	4	6	7	19
2. KS				20	20	8. KS	4	10	6	6	26
3. KS		19			19	9. KS	8	6	6	7	27
4. KS	20				20	10. KS	4	8	6	8	26
5. KS	5	5	2	6	18	11. KS	8	8	6	7	29
6. KS	7	2	2	6	17	12. KS	7	9	5	5	26

Tab. 1: Věková struktura žen jednotlivých kulatých stolů.

Kulatý stůl pro ženy ve věku 49–59 let, 14. 2. 2006

Ženy volají po toleranci

Na prvním z dvanácti plánovaných kulatých stolů se sešlo 21 žen ve věku 48–60 let, které vesměs už překlenuly období výchovy dětí a péče o ně, měly za sebou značnou životní a profesní zkušenost, ale kus života je ještě čeká. Čím ho chtějí naplnit a jakou životní moudrost chtějí předat společnosti a mladším generacím, bylo součástí diskuse.

Bez ohledu na druh a stupeň vzdělání se ženy dělily na dvě hlavní názorové skupiny. Jedna volala po obnově a rozvíjení tradiční ženské role a vlastností většinou připisovaných ženám. „Nyní jsme ekonomicky soběstačné a vzdělané jako nikdy dříve, ale cestou jsme bohužel poztrácely mnoho ze své ženskosti. Měly bychom se vrátit ke kořenům a k ženské přirozenosti, do které patří citovost a smysl pro rodinu. Pokud se ženy nevrátí k tradičním ženským hodnotám, brzy vymřeme, protože křivka porodnosti výrazně klesá,“ argumentovala jedna ze zastánkyň tohoto názorového proudu. Druhou skupinu naopak tvořily ženy usilující o maximální rovnoprávnost pohlaví ve všech oblastech života. „Existence rozdílných neměnných povah pohlaví je iluzí. Většinu našeho chování určuje výchova a socializace. Je důležité si uvědomit, že generace žen před námi žily v úplně jiné době. Svět se mění a ženy už nikdy nebudou jako dřív.“

Ženy se různily také podle toho, zda chtějí uspět především v soukromém, nebo ve veřejném životě. Některé chtěly začít u sebe a rozvíjet nejdříve vlastní osobnost. Jak vyjádřila jedna z účastnic: „Jsem ráda, že se těším fyzickému zdraví a umím se o sebe postarat. Když děti odešly z domova, začala jsem přemýšlet hlavně o tom, jak naložit se svým dalším životem, aby byl kvalitní a já tu kvalitu mohla předávat dál.“ Pro jiné ženy byly prioritou především harmonické rodinné a mezilidské vztahy. „Muž a žena se spolu musejí naučit komunikovat. Ve většině manželství je komunikace zablokovaná. Člověk potřebuje značnou dávku vcítění a neměl by se nechat odradit prvním komunikačním neúspěchem.“ Třetí skupina žen naopak řešila především kariéru a společenské uplatnění. Slovy jedné z nich: „Můžeme být sebelepší v domácnosti a v mezilidských vztazích, ale jakmile vyjdeme ven, narazíme na problém. S tím bychom zvláště v České republice měly něco udělat. Politika bude pořád ‚ošklivá‘, pokud tam nebudou ženy.“

Napříč veškerým názorovým spektrem se ovšem u většiny žen ukázala silná potřeba kultivovat mezilidské vztahy, otevřeně komunikovat a sdílet životní zkušenosti. Mnoho žen shodně volalo po rozvíjení duchovních hodnot ve společnosti, po psychologickém a komunikačním vzdělávání nejen v rodině, ale i na základních školách, po vzájemné toleranci mezi pohlavími i mezi generacemi.

Kulatý stůl pro ženy nad 60 let, 10. 4. 2006

Společnost podceňuje výchovu příštích generací, říkají ženy

Kulatého stolu 10. dubna 2006 se zúčastnilo dvacet žen ve věku nad šedesát let. Největší procento diskutujících tvořily ženy středoškolsky či vysokoškolsky vzdělané, většina z nich měla zkušenost s výchovou dětí. Téměř všechny se však také během svého života uplatnily v oboru, který vystudovaly, a v důchodu žijí aktivní život. Jako jedno z hlavních témat diskuse vyplynulo sladňování rodinného a profesního života. Zodpovědná výchova dětí je stále pro ženy významnou hodnotou, klíčovou pro pozitivní vývoj naší společnosti. Zároveň se však ženy obávají devalvace této hodnoty vzhledem k vzrůstajícím nárokům zaměstnavatelů a k celkovému zaměření společnosti na maximální pracovní výkon. „Úkolem každé generace je co nejlépe připravit pro život generaci příští, proto by se na ženy, ale i na muže v domácnosti nemělo nahlížet jako na méněcenné lidi. Ten, kdo po nějaký čas zůstane doma s dětmi, je tím vždy handicapovaný a doplácí na to nižší kvalifikací, platem i důchodem. Pokud společnost nebude klást na stejnou úroveň výchovu a vydělávání peněz, nic se nezmění,“ popsala situaci jedna z účastnic. Jiná žena hovořila o své dceři: „Dcera je deset let s dětmi doma, vede je velmi dobře a je to na nich vidět. Mají velkou slovní zásobu, spoustu koníčků, dcera je výborně připravuje do života. Ona sama ale zůstává v této roli nedocenená. Společnost se na ni dívá skrz prsty, když je s dětmi tak dlouho doma. Myslím si o ní, že je neschopná. Nyní by se dcera už ráda vrátila do práce a má s tím obrovské problémy. Během mateřské dovolené se stále vzdělávala, ale teď jí to není nic platné.“ Také domácí práce, které ve většině domácností stále vykonávají ženy, vnímaly účastnice jako důležitý a málo diskutovaný problém. „Práce v domácnosti je vlastně vykořisťováním. Rodina je ekonomická jednotka, která potřebuje zajistit provoz. Proč když pracuji a zároveň mám zodpovědnost za domácnost, můj plat neodpovídá tomu, abych si mohla zaplatit výpomoc? To bych považovala za zrovnoprávnění. Ve společnosti mi chybí finanční ocenění práce v domácnosti,“ uvedla vysokoškolsky vzdělaná pracující důchodkyně.

Kulatý stůl pro ženy ve věku 30–48 let, 15. 5. 2006

Domácí práce ubíjí, stěžují si ženy

Diskuse se ženami od třiceti do osmačtyřiceti let potvrdila, že právě v tomto věku se nejvýrazněji projevuje nerovnost mezi produktivní a reprodukční funkcí člověka v sociálním systému, která vytváří mnoho vnitřních konfliktů a napětí mezi pohlavími. Většina zúčastněných žen porodila a vychovala jedno, dvě i více dětí, se kterými jsou nyní na mateřské dovolené. Odchod na mateřskou dovolenou pro velké procento z nich znamenal zásadní zlom, změnu pohledu na vlastní potřeby, hodnoty, zájmy i společenskou identitu.

V české rodině vesměs platí, že kdo je doma, musí uklidit. Ovšem ve chvíli, kdy žena odejde na mateřskou dovolenou, pociťuje často jako problém skloubit péči o dítě a o domácnost, zvláště pokud jde o prvoroďičku. Mnoho žen navíc musí během mateřské dovolené alespoň částečně pracovat za peníze, když příjmy partnera na domácnost nestačí. „Chci se maximálně věnovat dceři, ale nakonec jí nemůžu dát moc času, i když jsem s ní doma. Musím dělat spoustu věcí kolem, jak domácích prací, tak práce za peníze po večerech u počítače, protože manželův plat na zabezpečení rodiny nestačí. Doma mě vedli k tomu, aby domácnost byla vždycky v perfektním stavu, proto považuji svoje problémy za obrovské selhání,“ vypověděla matka dvouleté dcerky, která se svými potížemi nebyla zdaleka sama. Názor většiny diskutujících žen vystihla porodní asistentka na mateřské dovolené: „Jednou bych zase chtěla dělat práci, která mě baví a zároveň je společností finančně ohodnocená. Práce v domácnosti nemůže člověka na delší dobu uspokojit. Pro mě není důležité, jestli ji devaluje společnost, ale mě samotnou prostě nebaví. Beru to jako nudnou a dost vyčerpávající povinnost.“ Placenou výpomoc v domácnosti si ženy většinou ze svých příjmů nemohou dovolit. Ty, které mají to štěstí a někdo jim pomáhá, jsou se svou situací velmi spokojené, jako například sedmatřicetiletá terapeutka a matka dvou malých dětí: „Manžel mi najal placenou pomocnici do domácnosti a já pochopila, že veškeré domácí práce ode mě ani neočekává, jak jsem si dřív myslela. Ohromně mi to pomohlo.“

Domácí práce ovšem nejsou totéž co starost o děti. Jak vyplynulo z diskuse, i přes uvedené potíže výchova dětí ženy naplňuje a dokáží se smířit i s dočasnou závislostí na partnerových příjmech. Dokud ovšem nenastane situace, jakou popsala žena profesně se zabývající rovnými příležitostmi pro ženy a muže: „Když jsem se rozvedla a zůstala sama s dvouletým synem, pochopila jsem, co je to být ekonomicky závislá. V tu chvíli mě nezajímalo nic jiného než jak co nejrychleji vydělat peníze. V takové situaci je to téměř vždycky žena, kdo se ocitá znevýhodněný.“ Většina žen s podobnou zkušeností se domnívá, že cesta k ženské svobodě a rovnoprávnosti vede přes ekonomickou soběstačnost. Za neméně podstatný však také považují negativní dopad zmíněného stereotypu vzorné hospodyně. Jak se vyjádřila jedna z účastnic: „Ženy jsou stále jen pracovitými mravečkami, kteří sbírají drobky na podlaze a nemají čas se ani rozhlédnout kolem sebe. Proč si třeba radši nepřechtíme volební programy politických stran místo věčného uklízení?“ Byl též zmíněn přirozený porod a odvaha mít svůj život ve vlastních rukou.

Kulatý stůl pro ženy ve věku 18–29 let, 12. 6. 2006

Mladé ženy chtějí rovné zastoupení žen v politice a mužů v domácnosti

Valná většina mladých žen na tomto kulatém stole si uvědomovala hodnotu domácí práce, porovnávala svou situaci se situací starší generace a narážela ve

svých vyjádřeních na nespravedlnost bývalého režimu, který propagoval odchod žen z rodin do zaměstnání, zároveň však – jako dědictví starých časů – zůstala na ženách převážná zodpovědnost za chod domácnosti. „Moje matka je od rána do večera v práci, a když se vrátí, musí doma nastoupit druhou směnu. Situace u starší generace je možná komplikovanější v tom, že naši otcové byli jinak vychovávaní než muži dnes. Starší muži byli většinou vychovávaní jako maminčini miláčkové, kteří doma nemusejí nic dělat. Od té doby se ale situace změnila, ženy chodí do práce, stejně jako muži, a přitom doma zůstaly pořád ve stejné roli. Musejí dělat dvojí práci. Je na nás, abychom naše syny vychovávaly jinak, aby se o práci dělili a měli k ženě úctu,“ vyjádřila se třiačtyřicetiletá studentka. To, že si dnešní mladé ženy tuto nespravedlnost uvědomují, ovlivňuje poměrně zásadním způsobem jejich přístup k dělbě domácích prací. „Často doma řeším dilema, jestli příteli pomoci s praním i žehlením, když fňuká nad hromádkou košil. Většinou mu ale nepomůžu, protože chci doma samostatného muže, který umí uvařit večeři a zapnout pračku. Stejně tak já, když na to přijde, umím opravit kapající kohoutek,“ prozradila na sebe mladá žena, která již několik let sdílí domácnost s přítelem.

I přes značný posun věkové hranice, kdy lidé zakládají rodinu, je období mezi osmnáctým a třicátým rokem stále považováno za ideální věk pro manželství a první dítě. Mnohé ženy však v tomto věku také studují, přivydělávají si při studiích a připravují se na budoucí profesi. Jsou si vědomy zátěže, kterou mateřství a domácnost přináší, a proto se založením rodiny váhají. Účastnice diskuse často přiznávaly, že se v tomto směru cítí vystavené společenskému tlaku, který je někdy více, někdy méně zneklidňuje. „Uvědomuji si hodně silný tlak společnosti, například v otázce rodičovství. Mnoho mých známých už má děti a já vlastně úplně nevím, jestli děti chci. Vždycky je mi trapně, když se mě gynekolog ptá, kolik mám dětí, a já řeknu žádné. Když k tomu ještě zmíním, že studuji feminismus, cítím automatický předsudek vůči sobě,“ postěžovala si stejně jako mnoho dalších studentka rodových studií.

Diskutující také apelovaly na to, aby se ženy více zajímaly o to, co se kolem nich děje, a chtěly děnit kolem sebe ovlivnit. Některé byly přímo pro aktivní účast žen v politice, což vidí jako jedno z řešení jak společenskou roli ženy posílit. Na rozdíl od starších generací nevnímaly negativně zavedení povinných kvót pro účast žen v politice, spíše naopak. Pěťadvacetiletá čerstvá absolventka vysoké školy se vyjádřila slovy: „Jako východisko bych viděla změnit poměr mužů a žen v politice. Můžeme dělat osvětu, ať ženy na kandidátkách politických stran kroužkují ženy a ty se pak dostanou do politiky přirozenou cestou. To u nás ale zatím moc nejde. Druhou variantou je zavedení kvót. Mnoha lidem to sice připadá umělé a často proti tomu protestují. Jenomže jakmile jednou ženy budou v politice, pak už to nikomu nebude připadat divné a ženy se politice zabydlí. V tom vidím řešení.“ Téma sexuality zůstalo otevřené.

Mezigenerační kulatý stůl, 9. 10. 2006

Čtyři generace žen nastínily představu společenské změny

Prvním tématem, ke kterému ženy na tomto kulatém stole vyjádřily společné stanovisko, byla domácí práce, tedy organizační zajištění chodu domácnosti a péče o děti. Jako velký klad domácí práce shledaly, že jde o práci pro blízké lidi a prostředí, ve kterém žijí. „Je-li žena doma s dětmi, může je dobře vychovávat a nacházet uspokojení v tom, že dělá něco užitečného pro celou společnost. Může předat dobrý vzor a pozitivní hodnoty další generaci a jít osobním příkladem nejbližšímu okolí,“ uvedla za souhlasu ostatních žen jedna z účastnic, mladá maminka na mateřské dovolené. Dále ovšem dodala: „Přes veškerá pozitiva domácí práce bychom se měly snažit do tohoto procesu co nejvíc zahrnout muže. V opačném případě dětem nikdy nemůžeme předat spravedlivý vzor, když doma nevidí pracovat otce.“ Právě v nespravedlivé dělbě domácích prací mezi muže a ženu vidí účastnice mezigeneračního kulatého stolu jedno z největších negativ. Nejhuře se podle nich s tímto problémem potýkají ženy, které chodí do zaměstnání. „Vykonávají v podstatě dvojí práci, ale ta domácí není zahrnuta do hrubého domácího produktu. Společnost, a zejména muži, si cení práce, která je dobře placená. Domácí práce je diskreditována a stigmatizována jako druhořadá.“

„Myslím, že se shodneme na tom, že světu vládnu mladí, bílí, heterosexuální a privilegovaní muži,“ poznamenala ironicky jedna z účastnic kulatého stolu na téma „Kdo vládne světu?“. Většinou však postřehy žen vypovídají o vztahovém, celostním a psychologickém uvažování o stavu současného světa a jeho hodnotách. Naznačují nespokojenost s hodnotovou orientací západní společnosti, která má podle nich za následek to, že světu vládnu peníze, materialismus, egocentrismus, pudovost, agresivita, hierarchie, mužské hodnoty, předsudky a stereotypy. Ženy z kulatého stolu napříč generacemi vidí cestu ke změně zejména ve vzdělávání k toleranci a ve snaze změnit společenské priority. „Z postojů žen, které diskutovaly, je patrné, že k tématu vlády a politiky přistupují odpovědně, nikoli povrchně. Velice dobře si uvědomují nutnost celkové a hluboké změny. Ženy si většinou slovo ‚moc‘ vykládají jako ‚moc něco dokázat a pozitivně ovlivnit‘, nikoli ovládat druhé,“ hodnotí výsledky pátého kulatého stolu a dodávají: „Výstupy projektu Quo vadis, femina? stojí za pozornost a mohou posloužit jako podnět politikům a političkám. Naše politika rozhodně potřebuje více žen s pozitivní vizí naší společné budoucnosti.“

Mezigenerační kulatý stůl, 27. 11. 2006

Ženy otevřely dosud nediskutovaná témata

Na druhý mezigenerační kulatý stůl byly pozvány jiné ženy než na předešlý kvůli srovnání, jak se obě skupiny liší ve svých názorech, ale především v čem se

shodují. V souvislosti s domácností účastnice diskuse vyjádřily – podobně jako předcházející skupina – názor, že domácí práce stále zůstává společnosti skrytá, morálně a finančně nedocenená, přestože jde prakticky o druhé zaměstnání, velmi náročné na čas a energii. „I když se v mnoha rodinách dnes lidé dokáží domluvit a práci si rozdělit, přetrvává skryté očekávání, že by domácí práce měla dělat hlavně žena,“ uvedly v prezentaci výsledků své pracovní skupiny dvě vysokoškolské studentky. Účastnice diskuse dále upozornily, že toto očekávání může v krajním případě vést k domácímu násilí a psychické manipulaci se ženou. Podobně jako na jiných kulatých stolech ocenily možnost placených služeb pro domácnost, které z žen částečně snímají břemeno a lze v nich finančně vyjádřit hodnotu domácí práce.

Na ekonomickou nezávislost účastnice diskuse nahlížely jako na jednu z cest ke zlepšení celkové situace ženy ve společnosti. Současný stav vyjádřily statistickým faktem, že ženy v celosvětovém měřítku vlastní pouze jedno procento veškerého majetku. „Dostatek finančních prostředků znamená pro ženu možnost sebe-realizace, svobody pohybu, a tím pádem i rozšíření myšlenkového obzoru. Navíc majetnější ženy mají větší možnost pozitivně ovlivňovat své okolí, podporovat charitu nebo ekologické projekty,“ vysvětlila mluvčí jedné z pracovních skupin. Na druhé straně ženy vyjádřily znepokojení, že ve společnosti ovládané spíše egoismem a maximalizací zisku může bohatství u žen stejně jako u mužů být příčinou sebestřednosti, zotročení penězi, ztráty empatie a kontaktu s reálnými problémy společnosti. K tomu podle účastnic diskuse přispívá i fakt, že ekonomicky silných žen je velice málo a ve své pozici zůstávají osamělé.

U tématu společenské závislosti se ženy – na rozdíl od předešlých kulatých stolů – soustředily na konkrétní přínos žen pro celou společnost. Ten vidí především ve vnášení ženského principu a tzv. měkkých hodnot do společnosti. Zdůraznily však také ekonomické aspekty, neboť ženy stále berou v průměru nižší platy než muži a zcela bez finančního ohodnocení vedou domácnost a vychovávají děti, tedy jednotlivce, z nichž se společnost skládá. Za neméně důležitý přínos účastnice diskuse považovaly roli ženy při rozvíjení sociálních kontaktů a mezilidských vztahů. „Bohužel, vliv společnosti na ženy je stále větší než vliv žen na společnost. Příležitostí jak tuto situaci změnit by mohl být rozvoj komunitního života žen a větší popularizace ženských témat a potřeb,“ shodly se ženy.

Na druhém mezigeneračním kulatém stole ženy poměrně konkrétně rozpracovaly téma „Kdo vládne světu?“. Zatímco v předešlých diskusích ženy jmenovaly spíš abstraktní hodnoty, zde pracovaly s reálnými mocenskými vztahy. S první skupinou se shodly na tom, že světu vládnou bílí heterosexuální muži. Dále pak finanční kapitál, silné osobnosti, ale samozřejmě také legitimní vůdci. Za největší hrozbu současných mocenských systémů ženy považují ohrožení Třetího světa, vykořisťování přírodních a lidských zdrojů, soustředění moci do úzkého okruhu

lidí, eskalaci agrese, rozpínavost západní kultury a terorismus jako reakce na uvedené fenomény.

1. tematický kulatý stůl, 29. 1. 2007

Ženy diskutovaly na téma „Domov“ s apelem na větší zapojení mužů do domácích povinností

Tento kulatý stůl jsme zaměřili tematicky na domov a vše, co s domovem souvisí. Vycházeli jsme z toho, že žena je – díky své historické zkušenosti a způsobu výchovy – stále ve většině domácností udržovatelkou domácího krbu a člověkem, který zodpovídá za chod domácnosti. Téma domov ovšem neobsahuje jen domácí práce, které ženy na kulatých stolech dosud diskutovaly. K domovu stejně tak patří i vztahy mezi generacemi, partnery, rodiči a dětmi, sex, láska, okolní prostředí, výchova, vzdělávání, kultura. Proto byly ženy požádány, aby ve skupinách analyzovaly metodou brainstormingu pět dílčích podtémat, která mohly rozšířit o další. Šlo o:

1. Domácí práce: čas, ocenění, dělba,
2. Morální a citovou zodpovědnost: co nás spojuje, home-management, soužití,
3. Prostedí: lokalita, komunita, vliv,
4. Výchova, vzdělávání: příklady táhnou, pozornost, péče, vliv okolí,
5. Vztahy: sex, láska, generace, partnerství, přátelství.

Pojem domov pro ženy představoval zejména místo, kam člověk patří a kde se cítí bezpečně. Tento pocit podle nich vytváří jak prostředí, tak lidé, se kterými domov sdílíme. Zároveň však ženy upozornily, že domov může být i místem nesmírné frustrace a strachu, pokud se objevuje domácí násilí, fyzické či psychické, kterého se dopouštějí muži i ženy. V této souvislosti ženy hovořily o výchovné funkci domova a o tom, jak zajistit v rámci rodiny co nejvyšší výchovu. Shodly se, že ve výchově je třeba společná morální odpovědnost a společný cíl obou partnerů, vzájemný respekt a předávání dobrých příkladů, které jsou mnohem silnější než slova: „Pokud se toto podaří a dětem je vytvořeno dobré citové zázemí, jsou mnohem více schopné odolat negativním vlivům svého okolí,“ podotkla jedna z účastnic kulatého stolu. Velkou důležitost účastnice diskuse přičítaly také pocitu, který ženy do výchovy vnášejí. „Jestliže se ženě dostává pocitu, že se může realizovat také mimo domov, např. ve své profesi či koníčcích, je se sebou spokojená a výchova dětí pro ni znamená vědomé rozhodnutí, většinou je schopná dobrý vzor předat,“ vysvětlila žena zabývající se osobním a rodinným poradenstvím. Tento názor však některé ženy zpochybnily tím, zda se dnes založení rodiny příliš neodkládá kvůli kariéře a budování materiálního zázemí.

V otázce domácí práce, její dělby a ocenění se ženy shodly, že domácí práce není společností oceněna ani morálně, ani finančně. Řešení vidí v rovnoměrné

dělbě práce mezi rodinnými příslušníky, možnosti placené výpomoci v domácnosti, případně v alternativním řešení formou sousedské výpomoci a výměny služeb, což částečně funguje na vesnicích, zatímco v Praze je taková možnost pomoci omezena izolací a anonymitou. „Ocenění domácí práce by rozhodně pomohlo i širší povědomí o tom, kolik času a energie obnáší. Neziskové organizace a odborná veřejnost se věnují snad všem oblastem lidského života, ale o domácnosti se od nich nedozvíme, i přestože je přímo základem našeho života. Důležitý je také tlak na změnu zákonů zejména ohledně zhodnocení péče o děti,“ shodly se účastnice kulatého stolu.

V neposlední řadě se ženy věnovaly městskému prostředí, které z velké části jejich domovy utváří. Vyjádřily nespokojení s městskou anonymitou, ztrátou přirozených vztahů ve městech a s tím, že současná architektura neinspireje k sociálním kontaktům. „Moderní stavby a městský život se ve všech směrech přizpůsobují vysokým nárokům na hygienu, jsou kvůli tomu chladné a sterilní – a přitom paradoxně žijeme ve znečištěném prostředí. Všichni bychom se měli snažit prostor ve městě nějak oživit, nebát se zeleně, přírody, ani sebe navzájem,“ konstatovaly ženy.

2. tematický kulatý stůl 26. 2. 2007

Ženy diskutovaly na téma „Kdo vládne světu?“ s apelem na větší zapojení žen do veřejného života

Diskutovalo dvacet šest většinou vysokoškolsky vzdělaných pražských žen na v pořadí osmém kulatém stole, pořádaném v rámci projektu Quo vadis, femina? – vize žen o trvale udržitelném životě. Opět jsme konkrétněji strukturovali na:

1. Dobré příklady, vliv okolí, vzdělání, výchova, předsudky...
2. Sex, láska, rodina, přátelství, egocentrismus...
3. Moc, čas peníze, ideologie, technologie...
4. Velmocí, vůdci, média, politika, vize...
5. Náboženství, morálka, muži, ženy, příroda... prostor pro další nápady.

V souladu s posláním projektu se ženy shodly, že dnešní politika potřebuje vizi, a to především vizi ženskou. „Bez vize není dobrá politika. Existují vize krátkodobé, dlouhodobé, globální, národní i osobní. Svět však potřebuje také vizi ženskou. Muži a ženy by měli mít stejný majetkový, politický a duchovní podíl na tom, jak bude náš společný svět v budoucnu vypadat,“ vysvětluje jedna z účastnic diskuse a dodává: „Podmínkou genderově vyrovnané politiky je stejná rozhodovací pravomoc podporovaná rovnými právy a příležitostmi pro ženy a muže. Naším cílem je rozhodování půl na půl na základě konsensu.“

Pro ženy se ukázal velmi důležitým zodpovědný přístup k vlastnímu životu a svému nejbližšímu okolí. Tato zodpovědnost je podle žen bezpodmínečným

základem dobrého vlivu na širší společnost. „Vláda začíná u osobní zodpovědnosti za svou vlastní hodnotu. Člověk by měl v první řadě být věrný sám sobě. Dokáže-li to, nemá takovou potřebu ovládat okolní svět,“ shodly se ženy, zároveň však upozornily: „Člověk žije ve společnosti, neexistuje sám o sobě. Jsme součástí systému, jehož hierarchii určuje silná ekonomika, fyzická převaha a technologická vyspělost. Za této situace se ženy nemohou uzavírat do svého mikrosvěta, ale měly by přijmout svůj díl odpovědnosti a angažovat se na širší společenské a politické úrovni.“ Jedna z účastnic, na základě dlouholetých zkušeností s prací se ženami, poznamenala: „Mám pocit, že v České republice ženy nepomáhají ženám. Když už se u nás žena dostane do vysoké politické funkce, nemá zájem pomáhat jiným ženám a myslí si, že se do funkce dostala jen díky svým schopnostem. Když se ale pohybujete v mezinárodním ženském hnutí, zjistíte, že zejména evropské ženy mají mnoho společného a rozhodně má smysl, aby se navzájem podporovaly.“

V rámci kulatého stolu ženy také velmi živě diskutovaly aktuální problematiku budování radarové základny v České republice. Největší potíž spatřují v nedostatku informací, které veřejnost potřebuje k rozhodnutí. „Abychom mohly kvalifikovaně odpovědět, potřebujeme informace a ty v České republice nemáme. Ani nevíme, jaká je vývojová tendence ve vedení válek nebo v odzbrojování, tyto informace jsou přísně tajné. Dnes se dostáváme do situace, kdy mají právo na informace pouze struktury, a ne demokratická společnost,“ prohlásila jedna z účastnic. Obecně se však ženy přiklíněly k cestě odzbrojování a většina z nich by – podle ankety – řekla radarové základně ne. Jak vyjádřila další z účastnic: „Nikdy toho nebudeme vědět dost. Ke každé informaci dnes najdete informaci opačného významu. Buď bude dál gradovat zbrojení, nebo uděláme všechno pro to, aby se svět odzbrojil. Zbrojní průmysl je největší průmysl na světě. Je od toho, aby se vždycky někde bojovalo, aby byly aspoň lokální války. V tom je chyba z principu.“

3. tematický kulatý stůl 26. 3. 2007

Ženy diskutovaly svou ekonomickou situaci ve společnosti

Další z řady tematických kulatých stolů nesl název „Ekonomicky nezávislá“ a dvacet sedm pražských žen všech generací zde diskutovalo ekonomickou situaci žen v naší společnosti. Zajímalo nás, jakou váhu přikládají dnešní ženy penězům, jak vidí své ekonomické postavení a co si v této oblasti slibují od podpory rovných příležitostí. Na ekonomické stránce života je podle statistik přetrvávající druhořadé postavení žen zvláště patrné. V celosvětovém měřítku ženy vlastní pouze 1 % majetku a 10 % finančních zdrojů.

Podobný názor zastávalo i mnoho účastnic kulatého stolu, které situaci zhodnotily slovy: „Svoboda získaná po roce 1989 bohužel zatím nepřinesla rovnost pro

ženy, zejména v ekonomické oblasti. Ženy stále pracují za nižší platy než muži, i když odvádějí stejnou práci. Přitom rovnost je zcela stěžejní pro nezávislost, svobodu, příležitosti i vztahy. Také nepřliší dobré podmínky pro malé a střední podnikání a špatně fungující legislativní systém ženám berou odvahu podnikat a uplatnit své schopnosti, které bezpochyby mají. Už T. G. Masaryk říkal, že každá žena řídící domácnost je ministryní financí v malém.“

Samotný pojem ekonomické nezávislosti ženy vnímaly většinou subjektivně. „Ekonomická nezávislost je stejně individuální záležitost jako potřeby. Pokud je žena schopná vyjít s málem, je i bez ohledu na nízké příjmy ekonomicky nezávislá a svobodná. Důležité je, aby se o sebe žena dokázala postarat – a k tomu bohužel řada z nás nebyla vychována. Finanční závislost na partnerovi může vést k vydírání a domácímu násilí, jde o pozici náchylnou k ‚viktimizaci‘,“ shodly se ženy. Přesto však se u některých z nich objevily obavy, zda snaha o finanční nezávislost není na úkor dobré výchovy dětí a rodinných vztahů: „Ženy se bojí být finančně závislé na partnerovi. Kdyby si to dovolily, budou s větším uvolněním vychovávat děti.“

K názorové polarizaci došlo také mezi generacemi. Starší generace žen spíše inklinovala k názoru, že osobní a ekonomickou svobodu a nezávislost nelze v plné míře realizovat uvnitř rodiny. „Patnáct let vychovávám děti a vyrůstala jsem v tom, že péče o rodinu je prvořadá. Na vydělávání peněz pro sebe, koníčky a seberealizaci mi nezbyvá prostor. Přemýšlely jsme jinak. Ženy naší generace byly vedeny spíše k sebeobětování,“ uvedla jedna ze starších účastnic kulatého stolu. Naopak mladší ženy mnohem častěji viděly schopnost ženy být samostatnou jako jeden z předpokladů kvalitních rodinných vztahů. „Když žena jedná podle svého srdce a dělá, co ji baví a čemu věří, stane se brzy ekonomicky nezávislou sama o sobě. Podpoří své ženství a muži tak vytvoří prostor, aby se stal mužem.“ Zároveň však účastnice kulatého stolu připustily, že ekonomicky nezávislá žena stále není v mnoha rodinách vnímána jako samozřejmost a může vzbuzovat negativní emoce, protože jedná v rozporu s tradicí.

4. tematický kulatý stůl 23. 4. 2007

Společensky závislá

Účelem čtvrtého tematického kulatého stolu bylo nejen prodiskutovat další z témat projektu Quo vadis, femina? – „Společensky závislá“, ale také zhodnotit, co dosud v rámci tohoto tématu zaznělo, jak ženy vnímaly dosavadní vývoj projektu a co očekávaly od jeho pokračování. Proto jsme tento kulatý stůl koncipovali volněji než předešlé. Probíhal formou moderované diskuse, které předcházela stručný úvod do tématu „Společensky závislá“. Tuto formu jsme zvolili proto, že na předešlých kulatých stolech se ženy tématu společenské závislosti spíše vyhýbaly, připadalo jim velmi abstraktní a těžko uchopitelné. Autorka projektu

měla pod pojmem společensky závislá původně na myslí přirozené, horizontální vztahy, které jsou ženám velice blízké. Uvědomění si a posilování vztahů ve společnosti chápe jako jedno z východisek ze situace odosobněného a vertikálně řízeného světa. „Společenská závislost znamená vědomí velmi úzké propojenosti a komplexnosti společenského systému, který vznikl úsilím celých generací. Ten je samozřejmě napojen na přírodní zdroje, celou naši planetu i vesmír. Kdybychom si každé ráno uvědomili, že díky jiným lidem se můžeme umýt v teplé vodě, koupit si k snídani čerstvé pečivo a dojet do práce městskou hromadnou dopravou, možná by se nám žilo radostněji.“ Téma společenské závislosti může být ovšem mnohem širší a účastnice kulatých stolů se s ním většinou vypořádaly po svém.

Co společnost nabízí

Ženy zajímalo, co společnost nejen ženám, ale lidem obecně nabízí, v čem jim pomáhá, a v čem je naopak omezuje. Mezi silné stránky společenské závislosti zařadily pocit sounáležitosti s širší komunitou a hrdost na to, že někam patříme. Zmínily také možnost osobnostního rozvoje, který každá společnost v rámci svých norem více či méně nabízí, a jistotu, kterou poskytují společenské normy a pravidla chování. Jako největší hrozby, které mohou pozitivnímu vývoji a společenské změně bránit, ženy vnímaly společenskou zkonstatačnost, uzavřenost a silnou konzumní orientaci.

Soukromá a veřejná sféra

Některé ženy mluvily o závislosti na přátelích a kulturním a společenském životě. Výrazně se tento aspekt projevoval zejména u žen na mateřské dovolené, které ztratily kontakt s bývalou prací a také jim nezbyvá mnoho času. V dnešní době se bohužel většina společenského života odehrává v zaměstnání, kde lidé tráví většinu času. Možná také proto se dnes chce tolik žen po mateřské dovolené vrátit do práce. Účastnice jednoho z kulatých stolů, dvaadvacetiletá studentka ekologie, viděla konkrétní možnost v posílení společenských vazeb a ve sblížení domácí a veřejné sféry: „Velmi by se mi líbilo, kdyby práce v domácnosti a ekonomická nezávislost byly spojené. Domácnost chápu svým způsobem jako péči o život a o zemi, ve které žiji. Ideální by bylo mít v jednom místě podnik a zároveň tam bydlet, mít čas na děti, vložit do práce víc svého lidského potenciálu, citů a emocí. Oddělování domácí a profesní sféry je možná trochu problém naší společnosti. Chtěla bych stvořit úplně novou formu podnikání. Velmi mě zaujalo sociální podnikání. Jde o výdělečnou činnost, která zároveň řeší nějakou sociální, případně ekologickou otázku.“

Média

Účastnice projektu neopomněly ani značný vliv médií na společnost a na snahu o změnu přístupu médií k ženám. „Média mají obrovský vliv na naše názory.

Proto by v nich měly zaznívat názory na aktuální události z pohledu mužů i žen. Jelikož ženská perspektiva v médiích chybí, dostávají se k nám v podstatě zkreslené informace.“

Ženská solidarita

Do tématu „Společensky závislá“ ženy zařadily také důležitost posilování přátelských, profesních a zájmových vztahů mezi ženami, které by jim poskytlly oporu a zázemí v rámci široké a komplexní společnosti. „Ženám by mohlo pomoci vytváření ženských skupin, kde by si předávaly své specifické zkušenosti a snažily se něco společně změnit. Pokud nebude existovat ženská solidarita, nemůže být ani rovnost šancí,“ uvedly ženy.

Přínos žen pro společnost

Velmi často se ženy soustředily na přínos žen pro celou společnost. Ten vidí především ve vnášení ženského principu a měkkých hodnot do společnosti. „Mužský a ženský princip, nazývaný ve východních filozofiích jang a jin, v sobě mají muži i ženy a jde o to, aby se je navzájem učili stejnou měrou rozvíjet. Symbióza mužského a ženského principu přináší prospěch společnosti jako celku. Je důležité, aby společnost uznala a docenila specifčnost nejen ženské role, ale role každého člověka jako individua,“ uvedla jedna z účastnic čtvrtého tematického kulatého stolu. Ženy v projektu Quo vadis, femina? věnovaly pozornost také roli ženy při rozvíjení sociálních kontaktů a mezilidských vztahů a postavení ženy v demokratické společnosti. Tuto situaci popsala jedna z žen slovy: „Prožíváme zásadní společenský převrat, neboť na rozdíl od mnoha generací před námi můžeme žít samy za sebe bez ohledu na to, v jakém prostředí jsme vyrostly a kdo byli naši rodiče. Jít vlastní cestou dnes pro ženu stále přináší řadu rizik, ale nikoli společenské vyřazení, jako tomu bylo dříve. Potřebujeme teď najít způsob, kam svou svobodu nasměrovat. Pouhým vymezováním se vůči ostatním a přehnaným individualismem toho příliš nedokážeme. Ženskou cestu vidím spíš ve spojení cílevědomosti a spolupráce.“

Trvale udržitelný život

Jak bylo v úvodu řečeno, společenské vazby souvisejí též s vazbami lidí na přírodu a tento aspekt společenské závislosti na kulatých stolech opakovaně zazněl. Na čtvrtém tematickém kulatém stole ženy apelovaly na to, že celosvětově docházejí zdroje energie a je potřeba změnit celkový způsob života: „Například při přechodu ke komunitnímu, méně centralizovanému způsobu života by si člověk byl schopen lépe uvědomit nejen svou závislost na ostatních lidech, ale také na přírodě,“ uvedla jedna z účastnic a dodala: „Úkolem každé/ho z nás by mělo být předat naši zemi příštím generacím v lepším stavu, než se nachází dnes.“

11. kulatý stůl 21. 5. 2007

Tvorba vize

Předposlední kulatý stůl zvolna uzavíral cyklus všech předešlých. Jeho cílem bylo vytvořit jejich tematickou syntézu a nastítnit základy ženské vize, tedy hlavního cíle projektu Quo vadis, femina? Na kulatý stůl přišlo dvacet devět žen různých věkových kategorií, většina z nich se opakovaně zúčastnila našich akcí. Tím se také podařilo naplnit další z dílčích cílů projektu – vybudování trvalejší komunity žen, které budou s myšlenkou projektu identifikované a budou se chtít aktivně podílet na jeho dalším vývoji. Jako metodu práce se ženami jsme pro tento kulatý stůl zvolili brainstorming. Každá z žen měla během hodiny a půl v bodech samostatně navrhnout svou vlastní vizi na úrovni osobní i společenské, zejména v oblastech, které řeší projekt Quo vadis, femina? – domov, ekonomická nezávislost, společenská závislost a kdo vládne světu.

I přes rozdíly věku, zájmech a vzdělání žen se některá témata a požadavky objevovaly statisticky velmi často. Tato skutečnost projektový tým mile překvapila vzhledem k tomu, že projekt Quo vadis, femina? hledá jednotící myšlenky ženského hnutí a vidí v nich šanci jak vynést otázku rovných příležitostí v ucelené a smysluplné podobě do většího společenského povědomí. Pro ilustraci nabízíme přehled některých z častých témat a požadavků, které ženy vznesly.

Harmonie

- Naslouchání, porozumění, propojenost.
- Partnerství mezi mužem a ženou jako cesta spolupráce.
- Harmonie mezi tělem a duší, mužem a ženou, domovem a společností.
- Vnímání souvislostí, všeho se vším.
- Propojení mužského a ženského principu.
- Vzájemná inspirace.

Ekologie

- Láska a úcta ke všemu pozemskému.
- Uskromnit se, aby se Zemi a na Zemi mohlo lépe dýchat.
- Ticho, samota a les i pro ty, kdo přijdou po nás.
- Narodili jsme se proto, abychom co nejlépe spravovali náš svět a v co nejlepším stavu ho předali našim potomkům.
- Čistota Země by měla být brána velmi vážně a bez jakékoliv tolerance vůči jejímu znečišťování.
- Účinnější ochrana životního prostředí.
- Využívat přírodu, ale ne ji nezneužívat.

Rovné zastoupení

- Muž a žena by se měli podílet společně na výchově dětí, tvorbě domova a zapojení se do veřejného života.
- V politickém životě a řízení státu by měl být samozřejmý poměr 50 : 50.
- Vyrovnání zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech.
- Žena prezidentkou.
- Rovné šance na manažerských postech.
- Ministerský post = 1 muž + 1 žena.

Ocenění domova

- Práce osoby pečující doma o děti by měla být finančně, společensky a morálně hodnocena.
- Stát by měl uznávat práci ženy v rodině a domácnosti jako řádné zaměstnání a platit ji jako každou jinou práci slušnou mzdou.
- Ocenění nejen duševní, ale i ruční práce.
- Ocenění domova a domácích prací.
- Propojení rodinného a pracovního světa tak, aby na sebe plynule navazovaly a doplňovaly se.

Otázky do diskuse

Následná diskuse a výměna názorů, které proběhly po prezentaci jednotlivých vizí, se týkaly zejména kroků, které by měly vést k naplnění těchto obecných požadavků. Rozdílné názory panovaly například ohledně nástrojů k ocenění domácích prací. Zatímco některé ženy se domnívaly, že domácí práce si – vzhledem k časové a organizační náročnosti – zaslouží finanční ohodnocení srovnatelné se zaměstnaneckým platem, jiné byly v tomto ohledu spíše skeptické: „Pokud bude domácí práce placená, bude řada žen čelit ve svých rodinách tlaku, aby zůstaly doma, a ztratí tak možnost kvalifikace a profesního růstu,“ vyjádřila se jedna z účastnic, která se tématem rovných příležitostí dlouhodobě zabývá.

Velká část diskuse se také týkala rovného zastoupení žen v politice a v rozhodovacích procesech. Zajistí 50 % automaticky větší kvalitu politiky? Mají ženy větší předpoklady dělat „dobrou politiku“ než muži? Na jedné straně mezi účastnicemi diskuse panoval názor, že s vyšším procentem žen v politice se zvýší šance prosazování ženských zájmů, a z tohoto důvodu by situaci pomohlo zavedení alespoň dočasných kvót pro zastoupení žen. Toto tvrzení však některé ženy zpochybňovaly tím, že v politickém prostředí s minimální etikou se dělá „dobrá politika“ velmi obtížně bez ohledu na pohlaví a že společně s genderovým vyrovnáváním politiky by měly být na její aktéry a aktérky kladeny vyšší etické a profesní nároky, a to bez ohledu na pohlaví. Dbát nejen na fyzickou stránku, kvantitu, ale také na stránku duševní, kvalitu.

12. kulatý stůl 18. 6. 2007

Aktivity směřující k vizi

Za hojně účasti a velmi přátelské atmosféry se v horkém červnovém pondělí uskutečnil poslední kulatý stůl projektu Quo vadis, femina? Tvorbu vize přišla aktivně podpořit většina pravidelných účastnic kulatých stolů. V úvodu byly ženy seznámeny s plány projektu na poslední pololetí a pozvány na podzimní mezinárodní konferenci Quo vadis, femina? Následovala živá diskuse nad jednou z případových studií obsažených v této publikaci a poté už samostatná myšlenková práce všech účastnic. Zatímco koncepci předešlého kulatého stolu tvořily zejména v bodech formulované obecné vize jednotlivých žen, tentokrát jsme se přítomných zeptaly, jaké konkrétní kroky a činnosti by podnikly k jejich naplnění. Díky tvořivému a přátelskému duchu, který ženy na kulatém stole vytvořily, došlo mezi prací i na řadu neformálních společenských kontaktů a osobních rozhovorů. Jedním z výsledků je pracovní skupina žen, které nabídlý věnovat svůj volný čas a potenciál pokračování projektu, realizaci a propagaci jeho výstupů.

Celou mozaiku obecných vizí, smělých přání i konkrétních praktických nápadů jsme zpracovaly do tabulky, která je součástí publikace a měla by posloužit jako základ pro další pokračování projektu i jako inspirace pro jednotlivé ženy. Proto zde spíše pro ilustraci uvádíme jen některé návrhy, které ženy vytvořily během kulatého stolu.

- Velká, výrazná a vtipná mediální kampaň odbourávající genderové stereotypy ve výchově a v zaměstnání.
- Genderová osvěta na malých městech a obcích.
- Silná ženská lobby.
- Organizovaný vstup žen do politických stran.
- Kurzy zážitkové pedagogiky pro manželské páry zaměřené na vzájemnou toleranci a společnou odpovědnost.
- Vytvoření pracovní skupiny při Ministerstvu práce a sociálních věcí odpovědné za jednotnou koncepci rodinné, genderové a sociální politiky.
- Dostupné kurzy a poradenství pro ženy zaměřené na právo a finance.
- Školení pro firmy týkající se rovných příležitostí v zaměstnání.
- Tréninkové kurzy pro ženy zaměřené na vytváření a formulování vizí.
- Vytvoření sítě komunitních center, kde by se lidé pravidelně scházeli, diskutovali osobní a společenské problémy a hledali společně řešení.
- Dramatické a umělecké kroužky pro školy podporující empatii, spolupráci, vzájemnou toleranci a sebepoznávání.

- Vytvoření učebnice dějepisu, která by zohledňovala přínos žen pro vývoj lidstva.
- Tvrdá práce každé ženy na vlastní sebeúctě.

V závěru byly přítomné seznámené se strukturou a obsahem publikace, přečtena případová studie o tetičce „s pěti P“ s komentářem, domluveno vzájemné předání kontaktů, pravidelné setkávání a spolupráce.

3

Výzkum

Názory autorit

- Simone de Beauvoir napsala, že ženy jsou zdrojem a předmětem mužské moci.
- Ferguson (1989) a Segal (1990) píší, že mužský a ženský princip nejsou bytostně rozděleny. Být mužem neznamena být „maskulinní tvrdoch“ a být ženou ještě neznamena být „femininní, romantická a sladká ženuška“. Biologie mužů a žen nevytváří předpoklady k tomu, že automaticky všechny ženy jsou pečovatelky a mírotvůrkyně, a všichni muži naproti tomu válečníci a destruktivní monstra.
- David Icke, člen britské Strany zelených, kdysi poznamenal, že „muži a mužské hodnoty ničí zemi“. Požaduje na mužích, aby sami zrovnovážovali role. „Nejdůležitější význam citů a pocitů ve vztahu ke zhodnocování životního prostředí je to, co zelení nazývají ženské hodnoty.“
- Dorothy a Walter Sharzovi (1987) argumentují, že „tyto hodnoty nepatří exkluzivně jen ženám, ale v naší společnosti jsou ženy tradičně jejich nositelkami, adaptují je a vyjadřují“, nicméně ženy samy sebe označují za slabší pohlaví. Nejedná se jen o mužskou dominanci způsobující problém, ale jde i o chybu žen, že se staví do defenzivní role, do role těch, které potřebují ochraňovat a místo aktivního přístupu zaujímají obrannou roli. V této situaci je i naše planeta.
- Mary Mellor (1997) poznamenává, že můžeme rozlousknout oříšek nepoměru mezi muži a ženami výrazem „ženského principu“ a snahy po jednotě. Oslava ženství a ženského principu vytváří holistickou neboli celistvou společnost. Ženský princip je pojmán ve smyslu vytváření rovnováhy v přehnaně dominantním světě mužského principu. Ženský vhled, péče a starostlivost může navrátit lidskost a osvobodit člověka, kterým je v patriarchální kultuře myšlen pouze muž. Ženský princip přispívá k určitému způsobu myšlení o ženské roli, v praxi reflektuje bezmocnost žen v dominantně mužské společnosti. Ženy jsou vyloučeny z moci a následně nemají žádný vliv na situaci v průmyslu, militarismu, ve vědě nebo politice. Když dáme dohromady ekologii a feminismus, vidíme,

že ekofeminismus vidí ženu a přírodu jako předmět destruktivních technologií moderní patriarchální společnosti. Důsledkem jsou války, militarismus, kapitalismus, industrialismus, genetické a reprodukční inženýrství. Ekofeminismus hledá řešení vyjádřením hodnot, jako je péče a starostlivost, které jsou spojovány se ženami na základě alternativních, mírových a méně hierarchických kultur, schopných adresovat problémy do širších sociálních, osobních a ekologických souvislostí. Mužská nadřazenost nad ženami by neexistovala bez podřízenosti a útlaku žen na poli sociálním, emocionálním a ekonomickém. Mary Mallor pokračuje, že z pohledu ženy neexistuje nic jako svoboda od práce, pouze práce, která by měla být sdílená. Ženský život je vždy lokalizován a decentralizován, žena nemůže odejít daleko od své rodiny a povinností, které představují velký podíl na trvale udržitelných hodnotách, které hledá zelená politika.

Komunikace

- Elaine Storkey (1995) píše, že stereotypy často zjednodušují rozdíly mezi muži a ženami na biologické rozdíly, které se pak generalizují. Jde o chybné stereotypy, neboť existuje obrovský vliv vyplývající z kulturních zvyklostí, ve kterých žijeme; národnostní chápání, sociální, ekonomické i verbální. Ve skutečnosti jde o komplexní hru mezi mnoha prvky rozumovými, citovými, mezi historickými vlivy, etickými postoji, estetickým cítěním a právním řádem. Každý hraje svoji vlastní roli v osobní zkušenosti jedince, současně ale ovlivňuje i společenský život. Elaine Storkey pozorovala šest různých skupin a zjistila, že muži mluví mnohem častěji než ženy a mnohem déle než ony. V průměru zabíraly příspěvky mužů 73 % veškerého času ve smíšených skupinách. Když muži mluví, je jejich styl řeči obvykle přímý, informativní, detailní a autoritativní. Muži také čtyřikrát častěji přerušují ostatní mluvčí, speciálně jde-li o ženy. Obecně pozorovala, že když hovořila žena, muži projevovali nesouhlas s její řečí. Kontrastně k tomu působila skutečnost, že když menší část žen projevila zájem přispět k diskusi, jejich řeč často začínala omluvou: „Toto není možná ta správná poznámka, ale...“ Prezence žen byly v průměru mnohem kratší a s velkou pravidelností byly v průběhu řeči přerušovány či opravovány. Mnohem častěji se ženy obracely na další členy skupiny se žádostí o pomoc při vyjadřování nějaké doplňující myšlenky. Elaine Storkey pokračuje, že tento problém se objevuje proto, že komunikujeme různým způsobem. Velice často si muži a ženy sami sebe navzájem nesprávně vykládají. Muži interpretují ženskou příjemnost, ochotu k vyjednávání a opatrnost v porovnání se svou mužskou rozhodností jako slabost. Předpokládají, že si žena není jistá sama sebou a neprojevuje to, co chce, pakliže to vůbec ví. To je také důvod, proč jsou muži přiváděni do rozpaků ženskou ředitelkou, když je jednoduše

neinstruuje, nejedná autokraticky, ale pokouší se do rozhodovacího procesu vnášet další pohledy. Často je takový přístup vnímán jako zmatek a ztráta času.

- Žádná charakteristika muže či ženy nemůže být jednoznačně a zjednodušeně vyřešena ve vztahu k biologickým rozdílům (sex) či rozdílům sociálním, historickým, kulturním a morálním (gender).

Domácí práce x Ekonomicky (ne)závislá

- Studie spojených národů o světové situaci z roku 1985 říká, že ženy tvoří polovinu lidstva, vykonávají dvě třetiny lidské práce (měreno v hodinách), avšak vydělávají pouze jednu desetinu peněz a vlastní jednu setinu majetku. Neplacená práce žen v Africe, například práce na farmě, domácí práce, péče o děti, nebývá obsažena v kalkulacích národní produktivity. Zpráva také říká, že 95,5 % veškerého světového majetku a peněz patří mužům.
- Gita Sen a Caren Grown (1987) napsaly, že ženská práce, ačkoliv je podhodnocená a nevyčíslená, je základem k přežití a reprodukci lidského bytí ve všech společnostech. Ať jde o jídlo, jeho přípravu a zpracování, zodpovědnost za otop, vodu, zdraví, péči, dětskou výchovu, zdravotnickou péči či celkový obsah takzvaných základních potřeb, kde je ženská práce dominantní. Práce je nakládána na chudé a ty, kteří jsou nejvíce utiskováni. Ať už je to z důvodů rasových, nebo třídních, jde především o ženy.
- Vandana Shiva (1988) výmluvně dodává, že námaha žen je pokrokem při zajišťování základních potřeb pro sebe a své rodiny ve vztahu k ekologické destrukci. Pro Shivu je ženská práce podstatným ekonomickým příspěvkem, nejen pro přežití jednotlivce a společnosti, ale zejména k zabezpečení ekologické udržitelnosti na planetě.
- Svasti Mitter (1991) si uvědomuje, že ženská práce zabezpečuje minimální standard v zajišťování základních lidských potřeb, zdraví, jídla a lásky. Jako matky, dcery, ženy, přítelkyně, sousedky a dobrovolnice držíme společnost. Dáváme lidskou práci, která musí být udělána bez ohledu na to, zda přináší výdělek, či ne. Je třeba ji udělat, pokud má lidský život ještě nějaký smysl. V tomto významu je altruismus, který není měřen osobní odměnou, potěšením. Často je však v případech ekonomického vykořisťování žen přehlížen, ať už jsou v roli zemědělských pracovnic, v průmyslu či službách, kde se s nimi zachází jako s otrokyněmi. To se pochopitelně týká zejména těch nejchudších, které individuálně či kolektivně zabezpečují základní potřeby. Rozdílnost rasy a společenského zařazení může způsobit, že se ženy mohou vyhnout některé práci, přesto jsou za ni stále zodpovědné. V optimálním případě tím, že musejí najít někoho, kdo za ně bude pracovat – zpravidla jinou ženu. Klíčový prvek ženské pečovatelské práce je „emocionální, citová dřina“.

- Nicky James (1989) píše, že emotivní práce je vnímána jako „přirozená“ a nekvalifikovaná tím, že je neplacená a neviditelná, v soukromí domácností. Její hodnota a význam jsou v sociální reprodukci ignorovány.
- Deborah Clarke (1992) zmiňuje, že ženy jsou plně zodpovědné za chod domova, připravují citovou podporu pro partnery, děti a rozrůstající se rodinu a přátele. Musejí zajistit, aby byla domácnost v pořádku, jídlo nakoupeno a připraveno. Od žen se očekává, že zajistí občerstvení pro rodinné přátele a návštěvníky. Vše zařídí a zorganizují bez podpory, kterou by mohly požadovat a očekávat od svých partnerů či mužských kolegů. Fakt, že mnoho z nich s touto situací počítá a pracuje bez odměny, se projevuje jako symptom stresu, únavy, napětí, bolestí hlavy, vzrůstajícího kouření, pití, přejídání se, zneužívání léků či drog. Naneštěstí se mnoho žen cítí provinile, když si dovolí vyjádřit svoji potřebu prostoru, odpočinku či péče, kterou nežádaly mnoho let. Čekají často dlouho – dokud děti neodrostou, dokud není zabezpečena manželova kariéra, dokud nejsou zabezpečeni jejich rodiče.
- Trainer (1985) píše, že jsou tendence romanticky mlžit budoucnost nového „zeleného“ světa, který je založen na řemeslné práci a drobné osobní dělbě práce. Argumentuje, že bychom měli docílit osobní soběstačnosti, pěstovat si potřebné jídlo na své zahradě, vyrábět zboží, šatstvo a jídlo ve svém sousedství. Také doporučuje vzdát se vymožeností technologií, jako je například automatická pračka, a dodává, že praní v ruce dává výhodu fyzického cvičení, které se tím přirozeně nabízí.
- Waring (1989) obhajuje „zelenou ekonomiku“, která vidí volbu mezi odcizenou placenou prací v obrovském institucionalizovaném měřítku a svobodnou autonomní prací v decentralizované ekonomice. Není však zcela zřejmé, zda ženy nebudou zodpovědné za „ženské práce“ a zda mužští spisovatelé nebudou debatovat o domácí práci jako o něčem, co si lidé mohou „vybrat“ jako koníčka ve svém „volném čase“. Vždy zde budou děti, rutinní domácí povinnosti a lidé, kteří budou potřebovat péči a ošetření. Ženská práce by měla být přirozeně decentralizovaná a lokalizovaná, ale to ji ještě nečiní „autonomní“ či „svobodnou“. Na mnoha místech světa je „organický“ způsob života pro ženy osudem. Práce na poli, zašívání, spravování, krmení, dlouhé hodiny přípravy jídla, nošení těžkých nádob s vodou a dřeva na topení z dlouhých vzdáleností.
- James Robertson (1985) je jeden z mála mužských „zelených“ spisovatelů, který staví sexuální dělení pracovních rolí do centra svých analýz tím, že poukazuje na mužskou neosobní podobu zaměstnání a její oddělení od neplacené práce doma. V Robertsonově SHE (sane, humane, ecological) bude citlivá, lidská, ekologická a neplacená práce více sdílená, předefinovaná do „užitečných a hodnotných“ aktivit. Přiznává ženskou zdvojenou povinnost a argumentuje, že základ ženské práce je v péči a starosti o druhé, což je materiální základ společnosti, zatímco

větší díl mužské práce je nadbytečnou činností. V úhlu jeho vize budoucnosti je, že všichni se budou podílet na charakteru práce, která je dnes výlučně na bedrech žen. Zaměstnání se bude kombinovat na částečný úvazek s ženskou domácí prací, dobrovolnou činností ve prospěch celku a nějakou plnoúvazkovou prací.

- Gorzův (1989) pohled na ženskou emancipaci spočívá v tom, že muži a ženy dobrovolně sdílejí to, že tvoří jednotu a patří navzájem k sobě.
- Fjitrif Capra (1983) vidí ženy jako hlasatelky budoucí zelené společnosti. Všechny ženy dle jeho názoru trpí tím, že jejich práce je viděna jako zbytečná, ačkoliv jsou ženy *deus ex machina*, který může vyvést muže z jejich chaosu.
- Jak James Robertson (1983) napsal: „Přítomná krize průmyslové společnosti a světa je krize mužských hodnot.“ Ženy by měly ukázat mužům způsob „nového morálního světa“. Muži jsou pravděpodobně problém, ale ženy jsou řešením. Mužská dominance není viděna jako problém pouze pro ženy, ale je to problém, který sdílí celá lidská společnost. Muži jsou v nevýhodě, neboť ztratili ženskou stránku své přirozenosti.

Společensky závislá

- Francoise d'Eubonne (1974) konstatuje, že ženy mají jedinečnou pozici, ze které mohou vystupovat tváří v tvář ekologické krizi. Nejde jen o materiální záležitost věnující se pouze utrpení přírodního světa, ale dotýká se zejména našeho duchovního rozvoje.
- Ursula King (1989) si myslí, že ženy budou oslavovat život a novou spiritualitu Země. Ta bude uctívána s obdivem ke stvoření, kráse a nádhře přírody v celé její myriádě. Toto je integrální vize svátosti života, vnímající veškeré tvorstvo jako propojené a společně ohraničené jednou vzájemně propojenou sítí bez hranic.
- Irene Diamond a Gloria Orestein (1990) vidí ekofeministické hnutí jako hlavní katalyzátor etických, politických, sociálních a tvůrčích změn, které „provětrají svět“. Ekofeminismus oponuje dualismu, který vytváří mužské dominantní vize „rozvoje“. Oponuje hierarchickému sobectví, materialismu, soutěživosti, technokratičnosti, destruktivnosti a násilí, které někteří muži vytvářejí, na rozdíl od hodnot péče a starostlivosti žen, udržujících při životě budoucí generace. Svět, kde se počítá s emocemi, city a komplexními lidskými vztahy. Je to svět, kde nejsou „jednoduchá“ řešení či technické fixy.
- Petra Kelly (1984) popsala ženy ve spřízněnosti s přírodou, ženy jako „ombudsmanky“ budoucích generací, protože právě ony se dokážou navrátit zpět ke svým kořenům, přírodním rytům, k vnitřnímu hledání harmonie a míru, zatímco muži vedou své mocenské boje a vykořisťují přírodu potřebami svého militantního ega.

- Sara Ruddick (1990) argumentuje, že muži jsou schopni péče i rozvoje „mateřského myšlení“, ale patriarchální společnost vymezuje jejich případné „mateřské“ sklony výlučným převodem těchto zodpovědností na ženy.
- Judith Plant (1989) píše: „Ženské hodnoty, které se vztahují na dávání života, musejí být přehodnoceny a vyzvednuty z jejich podřízené role. Co vědí ženy přirozeně a ze zkušenosti, musí být respektováno a hodnoceno. Máme generacemi ověřenou praxi v usmířování, sdílení mezilidských konfliktů, které jsou v domácím životě na denním pořádku. Víme, jaké to je, když se dělíme s druhými, neboť se každodenně socializujeme.“
- Ynesta King (1989) pokračuje, že mimořádný význam ekofeminismu spočívá v tom, co a jak ženy vnímají a čím trpí, nadvakrát. Jde nejen o sociální dominanci, ale i o dominanci nad přírodou, která je ohrožena a s ní i většina života.

Kdo vládne světu?

- Elaine Storkey (1995) píše, že struktura patriarchální moci ovlivňuje intimní vztahy. Jedním z faktorů, které je třeba vzít na vědomí, je fakt, že moc drží muži a citová zodpovědnost leží na ženách. Muži kontrolují veřejnou arénu, zatímco ženám byl uložen úkol řízení soukromé sféry života, což často znamená, že muži jsou osvobozeni od zodpovědnosti za citové závazky a citový rozvoj, ať svůj, dětí, či rodiny.
- Riane Eisler (1987) připomíná, že lidská historie je psána muži více než 2000 let. Obraz, který získáváme ze všech historických materiálů, filozofických knih, od malířů a kněží, je o světě, který byl vytvořen muži. V lidské a křesťanské historii jsou ženy matkami, které se starají o děti, domov a rodinu. Jejich role je pasivní, žena následuje muže, většinou manžela a žije svůj život skrze něj. Muži se stávají řediteli a prezidenty, kteří organizují společenský život.
- Francouzský týdeník *Le Nouvel Observateur* (1997) zveřejnil seznam padesáti globálních vůdců, většinou byznysmenů a ředitelů, kteří ovládají svět. Na tomto seznamu nebyla ani jedna žena, zato zde byl překvapivě jmenován papež Jan Pavel II. mezi dvaceti sedmi Američany, sedmnácti západními Evropany, šesti Asiaty, mezi kterými byli tři Číňané, jeden Japonec, jeden Korejec a jeden občan Singapur. Nebyl zde nikdo ze střední a východní Evropy. Mezi americkými mocnými byl šéf Microsoftu Bill Gates, módní návrhář Calvin Klein, filmový režisér Steven Spielberg. Ze západní Evropy byl zmíněn šéf Nestlé Helmut Maucher, Peter Job z britské tiskové agentury Reuter a hlava ekologické organizace Greenpeace Thilo Bode.
- Britský sociální výzkum v roce 1990 ukázal, že ženy ve věkové skupině 35–54 let se mnohem více nežli muži zajímaly o stav životního prostředí. Bohužel, mezinárodní evidence účasti žen v politice je minimální, ačkoliv fakta a údaje

ze sociologických výzkumů udávající věk, povolání, náboženské vyznání a další proměnné údaje neříkají absolutně nic o rozdílech v názorech mužů a žen (gender).

- Marry Mellow (1997) se táže, proč ženy zmizely, respektive se nikdy neobjevily jako politická skutečnost v politice zelených? Pokud je ženský pohled srdcem politiky Zelených, ženy by měly být první „proměnnou“ na politické scéně. Je to chyba především mužských politických komentátorů, nebo jde o chybu v zeleném hnutí jako takovém? Ženy by měly být prezentovány v zeleném hnutí v širším počtu, ale ve skutečnosti nejsou v politické agendě. Větší přítomnost žen nezahrnuje ženskou perspektivu tak, jak byla testována na velkém počtu žen, které podporují „tradiční“ hodnoty v kostelech a konzervativních stranách. Feministické změny podřízenosti a útlaku žen představují tyto hodnoty. V patriarchální společnosti lze za neplnění povinností a chybu zelených politiků považovat fakt, že nerozeznávají zájem, zkušenosti a potřeby žen, které jsou rozdílné od hodnot, zájmů a zkušeností mužů.
- Němečtí Zelení byli první politickou stranou, která zahájila pozitivní akce pro ženy a snažila se o padesátiprocentní získání jejich reprezentace. V roce 1984 byla strana vedena ženami. Zelení oponovali tomu, co viděli jako centralismus a gigantismus moderní průmyslové společnosti, tak, že obhajovali principy anti-hierarchičnosti a decentralizace řízení ideály a metodami ženského hnutí. Politika musí být osobní, stejně tak i způsob, jakým se rozhoduje. Ženy nemohou být déle odsouzeny do „pasivní femininity“ a tiše pozorovat, jak muži nevěnují pozornost jejich zájmům. Ženy musejí hrát rovnou roli v ekonomické a politické aréně, jestliže má být život budoucích generací bezpečný. Zelení viděli sami sebe, jak bojují se systémem, kde muži jsou centrem patriarchálního světa Severu, Jihu, Východu a Západu. Zelení se rozhodli skončit s „útlakem, vykořisťováním, nespravedlností a diskriminací žen, kterou trpí po mnoho set let“, a tím, že reflektovali původnost ženského hnutí a místních občanských iniciativ; představitelkami byly ženy. Přišli s argumentem, že je třeba budovat kompletní rovnost sexu v kontextu celkové ekologické politiky. Jejich politický program požadoval, aby domácí práce byla rozeznávána jako práce na plný úvazek se stejnými právy jako jiná zaměstnání, kde muži a ženy sdílejí rovnoměrně domácí práce a péči o děti. Násilí a znásilňování v manželství a sexuální diskriminace v práci je ilegální.
- Petra Kelly napsala, že uvnitř parlamentní skupiny musely ženy velice tvrdě bojovat za to, aby byl jejich pohled všeobecně znám. Muži měli tendenci považovat interrupce a další sociální otázky za méně politické, a tím pádem i méně důležité než jiné. Ženy musely často argumentovat velice agresivně, aby měly jistotu, že jejich otázky jsou brány jako součást širší problematiky. V praxi to pro Zelené znamenalo velkou obtíž trvat na 50% zastoupení žen ve všech

úrovních. Ve spíše depresivní studii o zelené politice v Německu, kterou prováděla Charlene Spretnak a Fjitróf Capra (1985), zjistili, že pro-ženská politika byla občas mechanická, bez hlubší analýzy situace, ženy musely ve skutečnosti čelit veřejnému mínění. Aktivismus je možný pouze pro ženy, které jsou relativně „svobodné“ od domácích omezení, ekonomicky zabezpečené (bez závislosti na muži) a mobilní.

- André van Lysebeth (1988) napsal, že stojíme před skutečností vysoce technické civilizace, která disponuje mnoha expertizami o téměř všech detailech tajemství života. Věda je na vysoké technické úrovni, všechno je analyzováno a popsáno, jsou ambice vše poznat. Na druhou stranu jsme na pokraji globální ekologické krize s enormně rozvinutou konzumní společností a soustředěností pouze na materiální věci. Máme hluboké problémy s lidskou komunikací, spoluprací, vzájemnými vztahy mezi lidmi. Vysoká kriminalita, drogy a násilí jsou každodenní realitou na celém světě.
- Stephen Covey (1992) pokračuje, že výzkum mozku pomáhá porozumět tomu, proč někteří lidé jsou vynikající výkonní pracovníci, ale špatní manažeři, a proč skvělí manažeři jsou často slabí vůdci. Výzkum pracuje s tím, že mozek je rozdělen do dvou hemisfér, levé a pravé, a každá hemisféra se specializuje na různé funkce, procesy, na různé druhy informací a dělí se o různé druhy problémů.
- Speciální zpráva o zaměstnanosti EU informuje, že ve všech oblastech, dokonce i tam, kde je většina žen, jsou ženy na nižších úrovních. Ve veřejné administraci jsou ženy zastoupeny 40 %, obsazují však pouze 10 % manažerských postů. Ženy obsazují místa, kde není moc a zodpovědnost za rozhodování. Jejich počet vzrůstá na středně manažerských postech, které se často redukují, což má na ženy negativní dopad.

Ve všech členských státech EU vydělávají ženy v průměru méně než muži. Rozdíl pro manuálně pracující je mezi 15–35 %. Pro nemanuálně pracující činí rozdíl mezi 30–40 %. Muži míří k tomu být manažery a ženy jsou sekretářkami. V případě manuálních zaměstnání je rozpětí prací restriktivní, je zde méně možností. Zodpovědnost za péči o děti a další závislé v rodině spadá většinou na ženy. Velké procento přestává pracovat s příchodem prvního dítěte, zatímco procento zaměstnaných mužů v tomto čase roste. Poměr se mění mezi různými členskými státy, avšak v průměru více než 30 % ženské práce je práce na částečný úvazek, ve srovnání s 5 % u mužů. Částečný úvazek dovoluje ženám kombinovat zaměstnání s péčí o děti. Tyto práce jsou nicméně málo placené, méně kvalifikované a mají méně výhodnou pracovní pozici. Není zřejmé, zda je ženy akceptují svobodnou volbou, či jednoduše nemají jinou možnost.

- OSN vydalo v roce 1992 *Agendu 21*, dokument přijatý reprezentanty sto sedmdesáti osmi národů na konferenci v Rio de Janeiru. Jde o globální koncept pro

trvale udržitelný život. V kapitole dvacet se hovoří, že ženy hrají důležitou roli v péči o životní prostředí a trvale udržitelný život, mají dostatečnou znalost a zkušenost k tomu, aby rozhodovaly o řízení a ochraně přírodních zdrojů. V dokumentu je popisována role žen ve společnosti tím, že je limitována bariérami, jakými je diskriminace v povolání, a nedostatečným přístupem ke vzdělání a přiměřenému zaměstnání. *Agenda 21* nabádá, aby vlády rozvinuly své strategie tak, aby do roku 2000 (!) eliminovaly právní, administrativní, kulturní, konstituční, sociologické a ekonomické překážky, které brání ženám v účasti na trvale udržitelném rozvoji a veřejném životě. Na konferenci OSN o trvale udržitelném životě v Johannesburgu v roce 2002 se o *Agendě 21* vůbec nemluvalo, nebyla rekapitulace, chyběla zpětná vazba, ačkoliv mohlo jít o novodobou „bibli“.

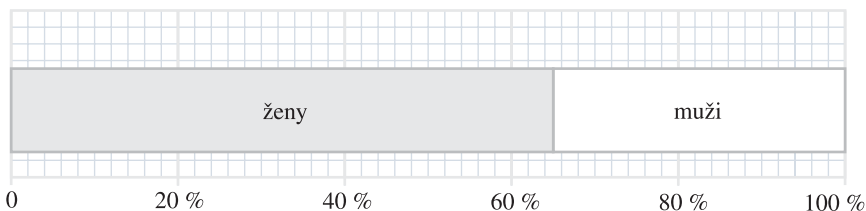

Češi a Češky

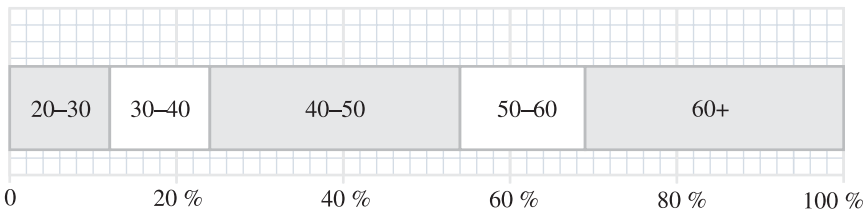
Z následujícího průzkumu je patrná společenská atmosféra, životní styl, situace a postavení českých žen, jejich vztah k životnímu prostředí. Pro zjištění názorů byl použit dotazník, který se soustředil na otázky rozdílností mezi muži a ženami a na společenské priority. Otázky byly strukturované na: osobní, základní, společnost, domácnost, zodpovědnost, možnost změny.

A. Osobní otázky

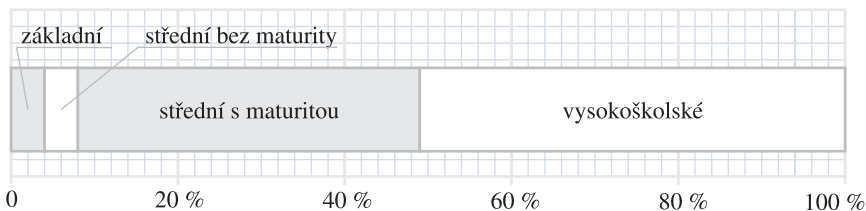
Dotazník byl rozeslán v počtu sto kusů rovným dílem mužům a ženám, zpět se vrátilo čtyřicet tři vyplněných dotazníků, odpověď přišla od 65 % žen a 35 % mužů. Nejvíce odpovědi zaslali lidé ve věku 40–60 let s vysokoškolským (51 %) a středoškolským (41 %) vzděláním.

Graf 1: Dotazování rozčlenění podle pohlaví

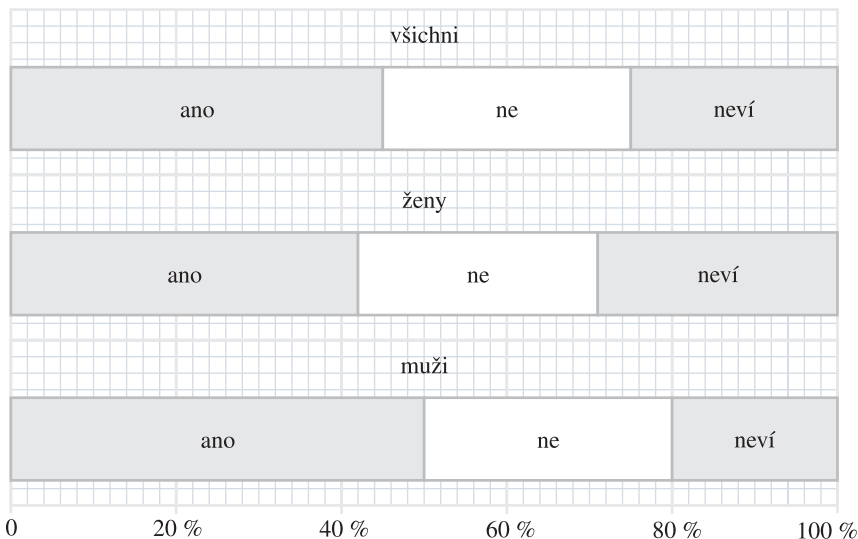
Graf 2: Dotazování rozčlenění podle věkových skupin

Graf 3: Dotazování rozčlenění podle dosaženého vzdělání

B. Základní otázky

1. Na otázku, zda lidé považují za důležité přemýšlet o lidstvu jako o mužích a ženách se všemi rozdílnostmi, které se k pohlaví vztahují, odpovědělo kladně 50 % mužů a 44 % žen. Záporně odpovědělo 50 % mužů a 66 % žen.

Graf 4: Vnímáte lidstvo jako rozdělené na muže a ženy s různými vlastnostmi vztahujícími se k pohlaví?

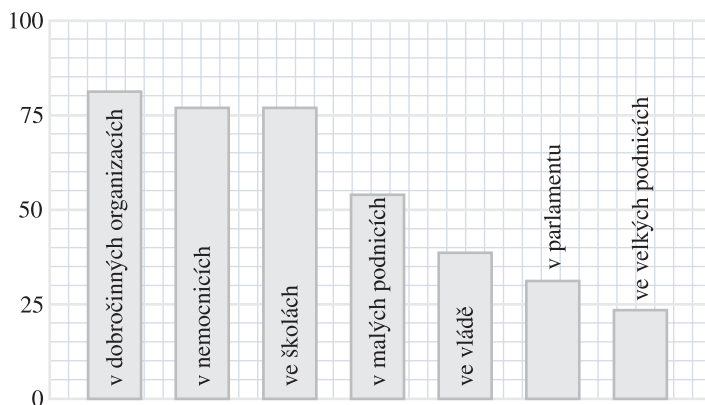
Mezi kladnými odpověďmi byl na otázku „a proč?“ tento komentář:

- Protože biologickým posláním ženy je mateřství. Muži mají zpravidla na prvním místě kariéru.
- Protože máme odlišné zájmy, vlastnosti a schopnosti.
- Manželka nemůže být chlap.
- Máme rozdílnou mentalitu.
- Nelze to slučovat, právě proto, že jsme tak rozdílní.
- Ujasňuji si tím, co je člověk a jaké jsou jeho možnosti.
- Pro výslednou podobu naší kultury (civilizace) je velmi důležité, jakou roli v ní mají muži a jakou ženy.
- Abychom spolu mohli dobře vycházet.
- Rozdíly jsou v myšlení, tradici, výchově.
- Částečně, není možné rozdílnosti ignorovat.

Mezi zápornými odpověďmi byl na otázku „a proč?“ tento komentář:

- Osobnosti, které znám, mi ukázaly, že je jedno, zda jsem muž, či žena. Důležité je, jak čas života prožijeme.
- Muži a ženy tvoří jeden celek právě svojí rozdílností. Lidi dělím podle jiných kritérií. Snad jen při výběru partnerky bych důsledně trval na ženě.
- Uvažuji o lidech.
- Nepovažuji za nutné se touto myšlenkou zabývat (nikdy jsem si neřekla, že bych chtěla být raději mužem).
- Lidstvo tvoří i děti (zvláště dospívající).
- Nepřemýšlela jsem o tom.
- Protože táhneme za jeden provaz, ne? Nepovažuji to za důležité, stejně jako neuvažuji o lidstvu jako o černoších a běloších, Američanech a Evropanech, dětech a dospělých. Žena je jiná než muž, ale není to jiný živočišný druh.
- Hodnota člověka nespočívá v tom, je-li to žena, nebo muž.
- Nemám čas.
- Považuji za důležité přemýšlet o člověku nehledě na pohlaví.
- Automaticky předpokládám shodné možnosti obou pohlaví.

2. Na otázku, v jakých organizacích mají ženy dostatek možností realizovat svůj talent a nadání, byla tato odpověď:

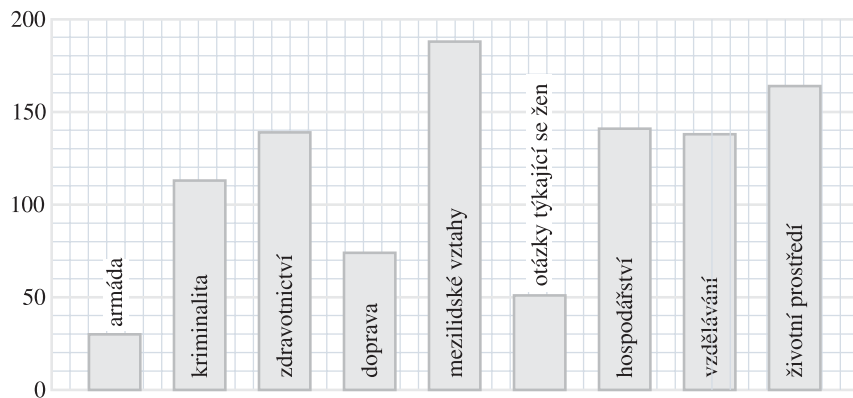
Graf 5: Ženy mají šanci na dobré uplatnění v(e)...

V poznámkách, kde ještě se mohou ženy realizovat, byl tento komentář:

- Ve většině oborů, ne-li ve všech.
- Ženy nemají dostatečnou možnost realizovat svůj talent a nadání nikde, neboť jsou stále přetíženy svou dvojí rolí a omezovány různými patriarchálními předsudky.

- Mají možnost vlastní realizace všude.
- Možná všude, pokud chtějí.
- Mají, ale ne všech chtějí využít.
- Záleží pouze na osobnosti a na ambicích.
- Myslím, že ženy se v případě talentu mohou realizovat ve všech institucích, ale pro většinu žen vidím raději uplatnění v klidnějších povoláních (méně stresových) s ohledem na jejich prvotní funkci – tvořit zázemí pro své děti.
- V domácnosti.
- Např. domovy důchodců.
- Výzkum, hudba, literární činnost.

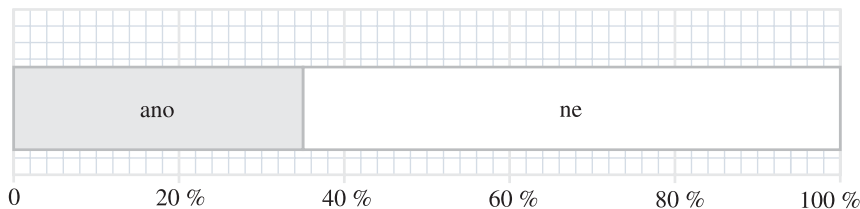
3. Zeptala jsem se, co připadá dotazovaným ve společnosti nejdůležitější. Bodo-
vé ohodnocení padlo následovně:

Graf 6: Oblasti dle důležitosti uvedených oblastí

Mezilidské vztahy získaly jednoznačně nejvyšší ohodnocení, ženská otázka se ocitla na předposledním místě před armádou.

4. Na otázku, zda si dotazovaní myslí, že se otázka postavení žen ve společnosti dotýká jejich každodenního života, odpovědělo 35 % dotázaných ano, 65 % se vyjádřilo negativně.

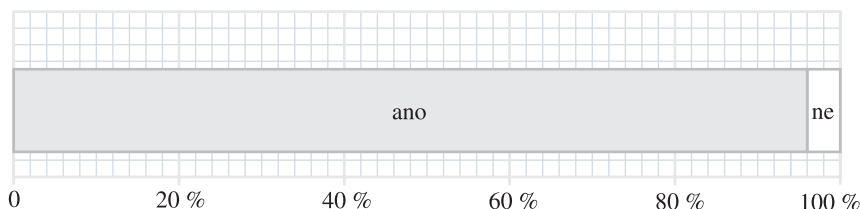
Graf 7: Dotýkájí se vašeho každodenního života otázky související s postavením žen ve společnosti?

Mezi odpověďmi „ano a jak“ byly tyto doplňující odpovědi:

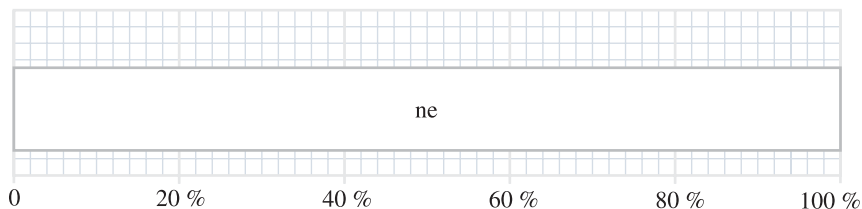
- Jsme děti svých matek a ženy jsou naše každodenní partnerky.
- Místo abych se zabývala jinými věcmi, jsem nucena přemýšlet a psát o postavení žen, protože podle mě není spravedlivé.
- Předpokládá se, že jako rozvedená matka převezmu 99,9 % péče o děti a odpovědnosti za ně.
- Pracuji ve vedoucí funkci.
- Priority ve společnosti jsou priority patriarchální kultury.
- Přílišná feminizace v soudnictví, školství a částečně zdravotnictví.
- V oblastech, kde je zaměstnána většina žen, jsou výrazně nižší platy. Plat = ohodnocení práce žen. Společnost si žen příliš neváží.
- Jsem žena.
- Pracuji ve školství, kde by mohlo pracovat rozhodně víc mužů, než je tomu v současnosti.
- Každodenní styk s lidmi.

C. Společnost

1. Na otázku, zda využili práva volit, odpovědělo 96 % dotázaných ano, pohlaví kandidátů neovlivnilo ani jednoho voliče a voličku.

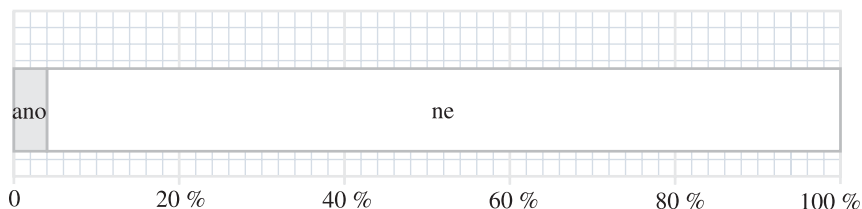
Graf 8: Byl(a) jste v minulých volbách volit?

Graf 9: Pokud ano, bral(a) jste při rozhodování koho volit v potaz pohlaví kandidáta? (reakce na graf 8)

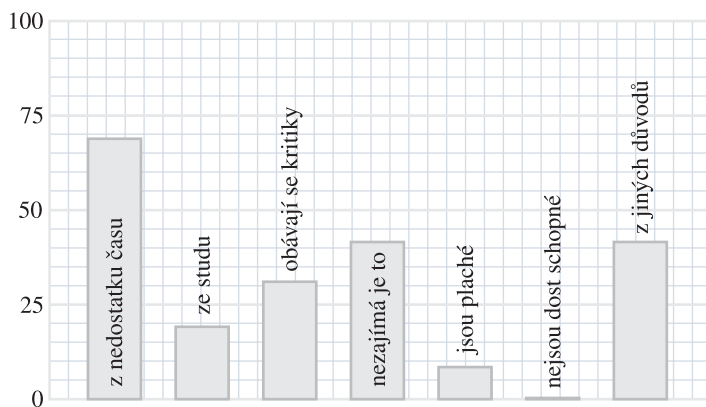
2. Na otázku, zda znají *Agendu 21*, dokument z Rio de Janeiro, odpověděla jen 4 % dotázaných ano. S *Agendou 21* se setkali:

- Při studiu literatury.
- V práci.
- V ekologické organizaci.
- Vysílala jsem o tomto dokumentu několikrát v Českém rozhlase.

Graf 10: Znáte dokument Agenda 21?

3. Názor na to, co je příčinou malé účasti žen ve veřejných a řídicích funkcích, byl:

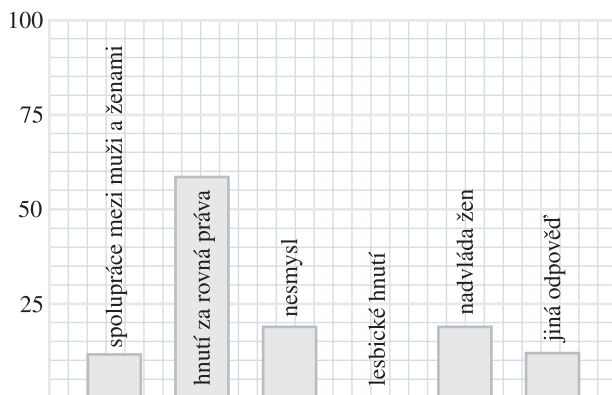
Graf 11: Proč se ženy tak málo účastní veřejného života?

Mezi dalšími důvody uváděli respondenti:

- Zájem o rodinu.
- Povaha, přirozenost.
- Společenský úzus (mimochodem tahle otázka už obsahuje hodnocení – účast žen není malá, ale reálná).
- Nechuť ke stálému boji s muži v těchto funkcích.
- Malá odvaha utkat se s nepříjemnými situacemi.
- Tradiční pohled na tyto instituce jako na mužskou práci.
- Přesvědčení, že pro ženy to není přirozené.
- Ženy ovlivňují své mužské příslušníky rodin, takže jejich zapojení ve funkcích není až tak malé v naší paternalistické společnosti.
- Porušení stereotypu.
- Muži je tam nepřijmou.
- Výchova.
- Nedostatek příležitosti.

Nikdo z dotázaných nevyjádřil souhlas s názorem, že ženy jsou neschopné převzít zodpovědnost za veřejný život. Největší problém byl nedostatek času, ale také obvyklý názor, že ženy nemají zájem, bojí se kritiky či se stydí.

4. Na otázku, co je podle jejich názoru feminismus, byly tyto odpovědi:

Graf 12: Feminismus je...

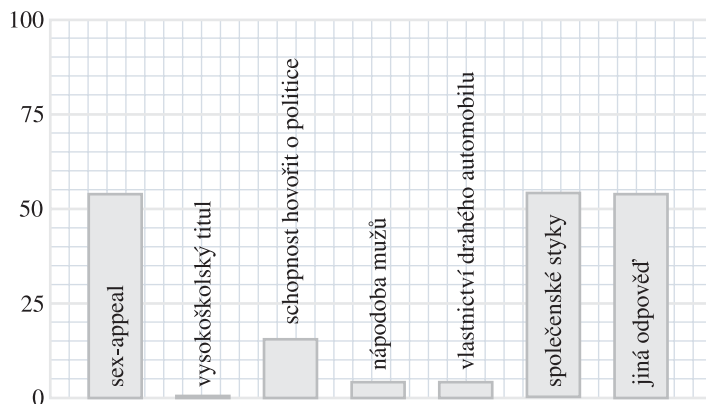
Mezi „jinými“ byly tyto odpovědi:

- Osamostatnění.
- Osvobození mužů a žen od patriarchálních předsudků.
- Prosazování ženského pohledu na svět.

- Bezbřehá filozofická kategorie.

Feminismus byl definován mnohem více jako hnutí za rovná práva se spoluprací mezi pohlavími. Nepřehlédnutelné množství respondentů si pod feminismem představuje dominantní nadvládu žen, nikdo však feminismus nespojuje s hnutím lesbickým.

5. Co je předpokladem společenského úspěchu u žen?

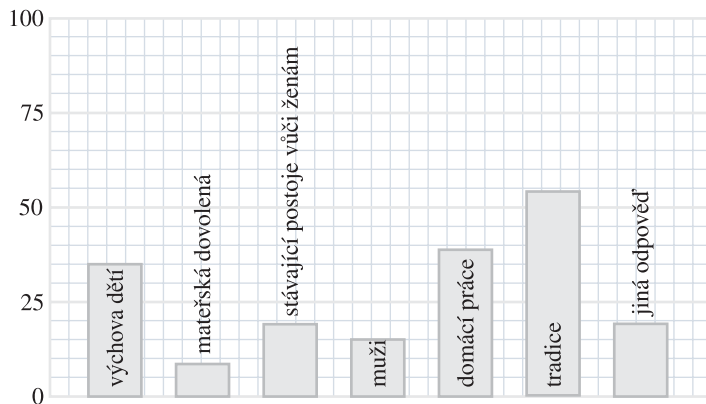
Graf 13: Co je předpokladem úspěchu žen ve společnosti?

„Jiné“ názory byly následující:

- Přirozené chování.
- Schopnost prosadit se.
- To, co u muže, tj. sexuální přitažlivost, vysokoškolský titul, schopnost hovořit, společenské styky, napodobení nikoliv muže a jeho chování, ale napodobení úspěšného chování atd.
- Veřejné vystupování.
- Sebejistota podložená konkrétními výsledky práce.
- Vzdělání, dodržování společenských norem, střídmost, profesionální zaměření v oboru, kterým se snaží dosáhnout cíle.
- Intelektuální zdatnost.
- Osobní šarm – muže napodobovat pouze tajně a ve skrytu (jako Halina Pawlowská).
- Přijmout sebe sama a realizovat se ve společnosti.
- Schopnosti, vzdělání, ochota dělat něco pro druhé.
- Sebevědomí.
- Přirozená inteligence.

- Všechno dohromady + IQ nad 150.
- Vytváření příjemné atmosféry.
- Samostatné iniciativní konání.

6. A co je hlavní zábranou pro společenské sebeprosazení?

Graf 14: Jaké překážky brání ženám prosadit se ve veřejném životě?

„Jiné“ zábrany byly:

- Nedostatečná ctižádost.
- Profesní žárlivost druhého (většinou druh nebo manžel) pohlaví.
- Spousta žen netouží se prosazovat.
- Tchyně, sousedky a jiné starší ženy.
- Časová zaneprázdněnost v práci, v domácnosti a tím, že si spousta z nás neumí uspořádat čas.
- Schopnosti.
- Většina žen netouží po významném společenském prosazení – spíše by asi vítaly slávu na poli hereckém, zpěváckém atd.
- Povaha.

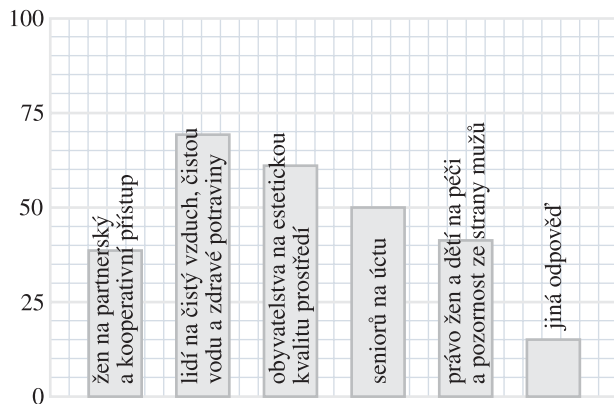
7. Co by měl obsahovat požadavek na lidská práva?

„Jiná“ práva byla tato:

- Právo mužů a dětí na ohleduplnost žen.
- Právo dětí na úctu a respekt. Je potřeba děti víc přenechávat mužům, nemluvit o matkách, ale o rodičích dětí atd.
- Požadavek na práva znamená žádat o něco, co nemám či mám nedostatečně. Lidská práva zahrnují svobodu (možnost volby) a za to nesení odpovědnosti

ve všech oblastech bytí.

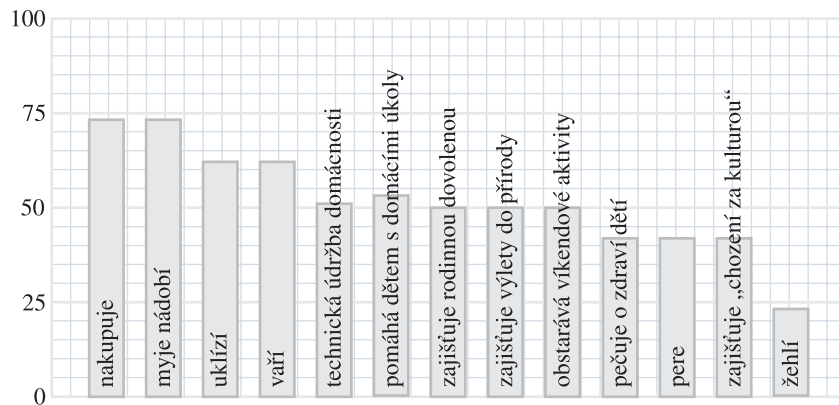
- Stejná práva pro všechny bez ohledu na barvu pleti, pohlaví či věk.
- Respektování názorů lidí (referendum) vládou.
- Práva, která se týkají všech lidí, jsou více obsažena v definici „lidská práva“ než práva týkající se určitých vrstev populace (staří lidé, ženy, děti).

Graf 15: Zahnuje váš pohled na lidská práva...

D. Domácnost

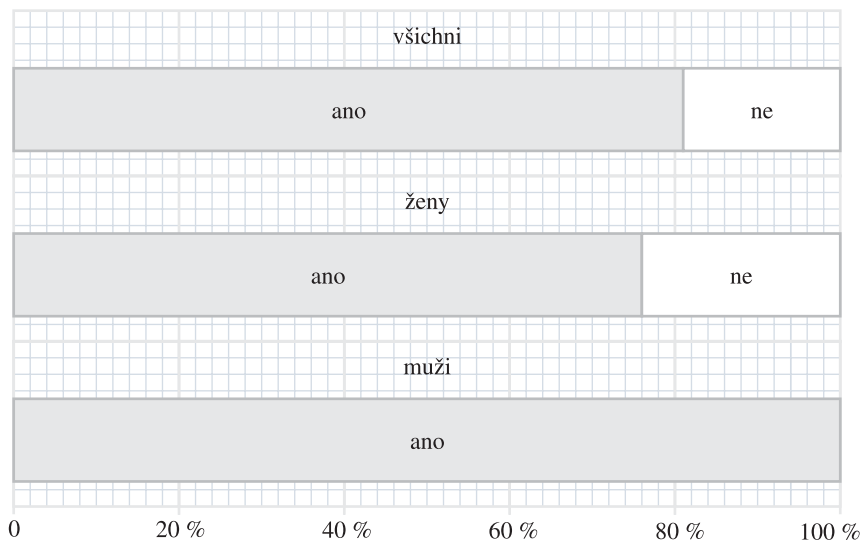
1. Na jakých činnostech v rodině se podílejí muži?

Graf 16: Muž ve vaší domácnosti...

Z dotazníku nevyplývalo, zda muži vykonávají domácí práce pravidelně, nebo jen příležitostně. Nicméně je vidět, že u vybraného vzorku obyvatelstva jsou některé domácí práce vykonávány hlavně ženami.

2. Další otázka byla, zda dotazovaní považují rozdělení domácích povinností za spravedlivé, na což muži odpověděli ve 100 % ano, ženy byly spokojené ze 76 %.

Graf 17: Považujete rozdělení domácích prací za spravedlivé?

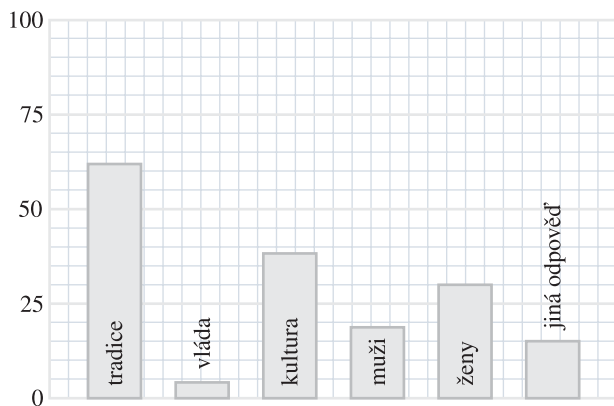
Doplňující vysvětlení byla:

- Manžel se raději ohání v kuchyni, než aby se staral např. o technické zabezpečení, zajištění dovolené a víkendů.
- Já jsem na mateřské dovolené, mám tedy více času na domácí práce.
- Mužská část rodiny u nás = pubertální synové neuklízí a produkují bordel.
- Ve velké části rodin (např. u mých rodičů) muž považuje „ženské práce“ pod svou úroveň. Ale ve chvíli, kdy oba pracují, je nesmysl, aby „druhá směna“ v domácnosti čekala jen na manželku. S přesídlením do měst odpadla tradiční „mužská zaměstnání“ – oprava střechy, domu, štípání dřeva... Zůstala jen ta ženská – úklid, praní, vaření.
- Chybí technické zabezpečení.
- Poměr mého času, který trávím domácími povinnostmi, je nesrovnatelně vyšší než poměr času manžela.
- Tíha domácích prací je převážně na ženách.

- Manžel by se mohl více věnovat dětem a školním povinnostem.
- Muži si myslí, že vše, co se dotýká domácnosti a není technického zaměření, je pod jejich důstojnost.

E. Zodpovědnost

1. Ve společnosti pozorujeme, že ve vládě, parlamentu, senátu a řízení velkých firem převažují muži, školství, obchody a služby jsou v rukou žen. Kdo zodpovídá za toto rozdělení rolí ve společnosti? Odpovědi byly:

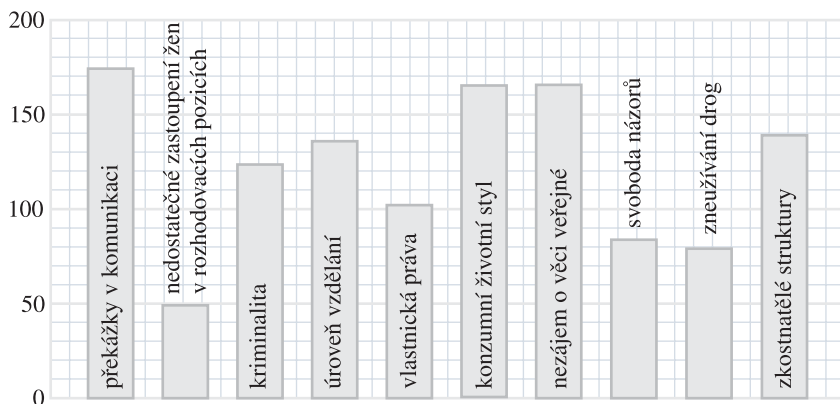

Graf 18: Kdo je zodpovědný za nízké zastoupení žen ve vládě a řízení podniků, a naopak za jejich vysoké zastoupení ve školních zařízeních, službách a malých obchodech?

Mezi „jinými“ byly tyto názory:

- Všichni.
- Ambice, většinou nezdravé (ve vládě, parlamentu a senátu sedí blbci muži).
- Především tradice a kultura a potom tvůrci tohoto, tedy muži a ženy rovným dílem.
- Nikdo, nebo ti, kteří(é) se neprosadili.
- Žebříček hodnot je jiný u žen (na prvním místě rodina) a jiný u mužů (na prvním místě kariéra).

2. Další otázka zněla: „Co podle vašeho názoru způsobuje největší společenské problémy?“

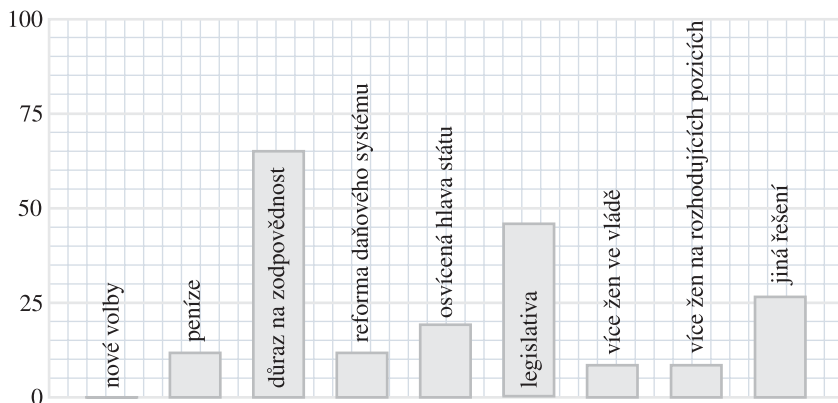

Graf 19: Pořadí příčin společenských problémů

Zajímavé je, že nedostatek žen na strategických pozicích se ocitl na posledním místě.

F. Návrh na změnu

1. Co by podle dotazovaných vyřešilo společenské problémy?

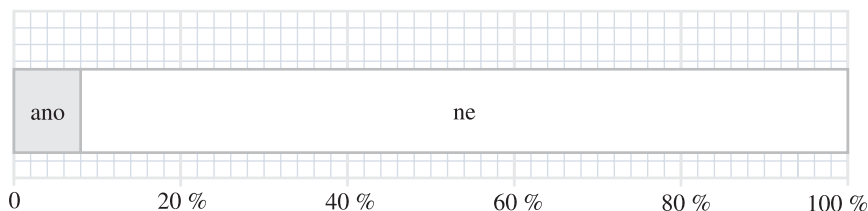

Graf 20: Co by vyřešilo společenské problémy?

„Jiné“ názory byly:

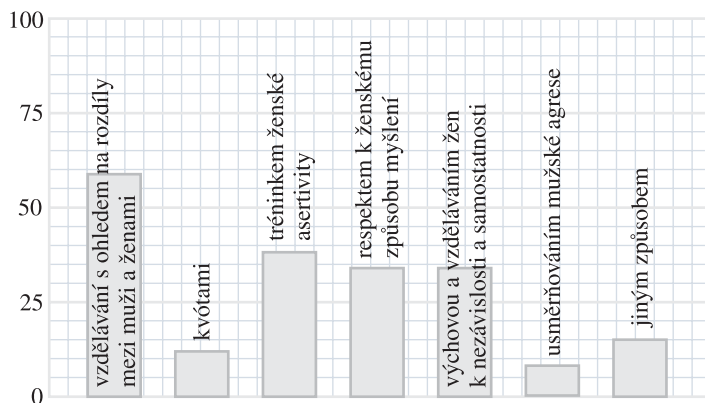
- Nová formulace a tvar společenských vťahů, které se průběžně mění.
- Posun ve vědomí lidí – tlak na tyto věci „zezdola“.
- Nevidím důvod ke změně.
- Vzdělání, učení se demokracii, komunikaci.
- Zodpovědnost a smysl pro povinnost u vedoucích na všech úrovních jsou základním předpokladem rozvoje společnosti.
- Nejde o vyřešení, ale o soustavné řešení jednotlivých složek společenských problémů za účasti mužů a žen.
- Chybí čistá A4 na návrh, vlastně je možné zavolat na telefonní číslo Agentury GAIA o. s.
- Zlepšení komunikace, lepší naslouchání.
- Důslednost v postihování trestných činů, v dodržování pravidel a trvání na slušnosti, tzn. nerelativizovat morálku.
- Více žen ve vládě – blbost!
- Neznám jednoznačné řešení.

2. Na otázku, zda by dotazovaní považovali za samozřejmé, aby ve vládních strukturách bylo poměrné zastoupení mužů a žen a stejně tak ve školství, odpovědělo ano pouze 8 %. Otázka nebyla správně formulována, ve školství není poměrné zastoupení žen a mužů, navíc ve vedoucích funkcích jsou muži.

Graf 21: Považovali byste za přirozené, kdyby ženy byly ve vládních funkcích zastoupeny ve stejném poměru jako např. ve školství?

3. Když jsem se ptala, jak vytvořit předpoklady pro větší zastoupení žen ve veřejném životě a zajistit tak spoluúčast na rozhodování, dostala jsem tyto odpovědi:

Graf 22: Myslíte, že by měla společnost podporovat vyšší zastoupení žen ve veřejném životě...?

Mezi „jinak“ bylo:

- Dobrým příkladem.
- Rozhodně ne.
- Zastoupení žen v těchto funkcích je tak velké, jak je v dané chvíli společnost schopna připustit a ženy zastávat. Je to komplexní jev, jeho proměnu neuskuteční dílčí změny, ale celková atmosféra společnosti.

Dodatečné osobní komentáře:

- Není-li žena mimořádně schopná a je současně matkou zvláště dospívajících dětí, je na místě, aby se o potomky řádně starala, jinak se vše obrátí proti vlastní rodině, společnosti a státu. (Děti podlehnou drogám, alkoholu, prostituci či násilnostem)!!!!
- Myslím, že pokud má žena zájem prosadit se, může tak učinit i přes naši tradici, kulturu či zažitě zvyky.
- Nevím, co se s výsledky nebo doporučeními tohoto dotazníku bude dít, ale určitě by stálo za pokus (možná už proběhl) zjistit, jak ženy o podíl na rozhodování samy stojí.
- Takhle se dotazníky nedělají – co položková analýza, co instrukce? Takhle ženy neprorazí!
- Domnívám se, že tvůrce nebo tvůrci otázek jsou hluboce přesvědčeni o podřadném postavení žen, takže hrozí nebezpečí, že pomocí sugestivních otázek se vám podaří dokázat to, co si opravdu přejete dokázat. Na druhé straně

vím, že předsudky a hloupé „veřejné mínění“ existuje, a proto vám přeji hodně laskavých lidí (mužů i žen) ve vašem okolí.

- Učit se, učit se, učit se po celý život. To je jediné, v čem měl Lenin pravdu.
- Těžké téma, tabuizované staletou historickou tradicí.
- Osobně nevidím a nepříjde mi vůbec viditelná diskriminace žen ve společnosti. Podle mého názoru je tento dotazník až přespříliš pesimistický a působí na dotazované přesvědčením, jako kdyby byly ženy nějaké přívěsky a pečovatelky mužů (mám pocit, že hraničí s myšlenkou svrhnutí všech mužů na okraj společnosti a následně jejich využíváním od žen). Beru postavení žen v naší společnosti jako rovnocenné mužům. Záleží na každém jedinci, jak se v určitých mezních okamžicích života zachová, ale není rozdíl mezi mužem a ženou. Každý jedinec má své záliby, ambice a závazky (politika, rodina, technické práce, vaření, úklid apod.).
- Neutěšená situace našeho školství je způsobena přílišnou feminizací tohoto oboru, kdy většina učitelek není schopna získat patřičný respekt žáků. Dodržování špatných osnov vede k tomu, že výklad látky postrádá logiku, vede žáky pouze k učení z paměti, nedostatečně rozvíjí talent jednotlivých žáků. Svým výkladem učiva činí vyučovanou látku nezajímavou. Na kvalitu výuky mají značný vliv osobní a rodinné problémy učitelek.
- Marie, mám pocit, že bys chtěla hrr-hrr nahnat ženy do řídicích pozic a politiky – a myslíš si, že by se tím všechno automaticky vyřešilo. Já si to nemyslím, tohle musí nejdřív „uzrát“ zezdola. Myslím, že důležitější než kvóty jsou pozitivní vzory – zářný příklad je Buzková, kterou měli lidé rádi, ačkoliv místo péče o dítě seděla v parlamentu!! Největší problém je podle mě v tom, že lidi si nedovedou vůbec představit alternativu k tomu, co je teď, a tak se automaticky brání novotám.
- Dotazník vychází z nerovnoprávnosti žen ve společnosti, ale naznačuje i nerovnoprávnost skutečnou, když je srovnává s muži. Obě pohlaví mají schopnější i méně schopné příslušníky, mají svá specifika, a hodnotit či zařazovat je podle pohlaví, a ne podle schopností (v širokém pojetí) je nedemokratické.

Dotazník byl rozeslán poštou a rozdáván osobně. Ačkoliv nebyla přiložena obálka se známkou, vrátilo se 43 % vyplněných dotazníků, což svědčí o tom, že lidé nelitovali času, energie a svých peněz dotazník vyplnit a zaslat zpět. Dá se to vysvětlit zájmem o nadnesené téma.

Na otázky odpověděly dvě třetiny žen, muži odpovídali na tento druh otázek méně ochotně. Odpověď přišla též od vyššího procenta lidí s univerzitním vzděláním, než je průměr v populaci. Dotazovaní si byli vědomi rozdílů mezi muži a ženami a jejich postavení ve společnosti. Ženy jsou vnímány jako lepší v sociální

oblasti a na poli charitativním nežli ve vládě a v byznysu. Být úspěšná předpokládá mít sex-appeal a dobré známosti spíš, než být vzdělaná.

Neúčast žen ve vládě a byznysu je vysvětlována nedostatkem času s ohledem na domácí práce a povinnosti k dětem a jejich vlastním přístupem (stud, strach...), který brání v prosazování se. Svoji roli hraje též kultura, tradice a další aspekty.

Co se domácích prací týče, dotazovaní byli spokojeni se situací, muži doma pomáhají, možná však šlo o výraz známé ženské solidarity a tolerance vůči svým partnerům.

Když jsem se dotazovala na způsob jak zvýšit poměr žen na místech, kde se dělají rozhodnutí, doporučením bylo vzdělání, které změní názor a náhled na ženy, kvóty nejsou v Čechách populární. Nicméně je zajímavé, že ačkoliv dotazování vnímají konzumní styl života a špatný stav životního prostředí, nedávají to do souvislosti s neúčastí žen na místech, kde se rozhoduje strategicky.

Navzdory těmto názorům neposuzovali respondenti/ky ženy jako méně schopné převzít zodpovědnost ani diskriminaci pohlaví při výběru lidí do úřadu. Byli připraveni přemýšlet, jak získat více žen na pozice, kde se rozhoduje, ačkoliv to nebyl v okamžiku dotazování jejich hlavní problém.

Mezilidské vztahy se těšily velké důležitosti, feminismus byl viděn jako „hnutí“, a ne jako „něco“, co má co do činění se vztahy mužů a žen. Většina nevnímá postavení žen jako „problém dne“ a akceptuje rozdělení času mezi domácnost a práci. Je zde celý komplex přístupů, které si žádají hlubší šetření.

Úměrná nezájmu médií, politiky i samotné OSN byla neznalost *Agendy 21*, strategického, globálního, koncepčního dokumentu k řešení novodobých problémů.

4

Případové studie

My ženy a matky máme velkou, ač neviditelnou moc ve světě. Ale... až podnes ženy tuto svou moc ani nesjednotily, ani o sobě k dobrému nebyly užívaly. Klevety, pleťichy, potutelné štvání a ty zpropadené protekce zástěrkové bývaly účinky naší vlády. Nastaly jiné časy. Nastala svoboda. Jsme my, při vši té tajné mocnosti svobodné? ... Nejsme svobodné, neb jsme otrokyně marnivosti, vrtkavosti, parády a... zpozdilosti... My ženské, my jsme dalece ostaly pozadu za věkem, za praporem svobody a osvěty. Vyznejme to, nestydme se, neboť na nás vina nebyla, nýbrž na těch, jenž o vychování lidu vůbec nedbali, ženského pohlaví zvedení ale veskrz nechali náhodě. Poznejme svou zpozdilost, jež marnost ukrývá! Poznáním přijďme na cestu, a když my starší váhavějším krokem ovšem půjdeme, mládež naši k rychlejšímu pochodu přidržujeme!

Božena Němcová

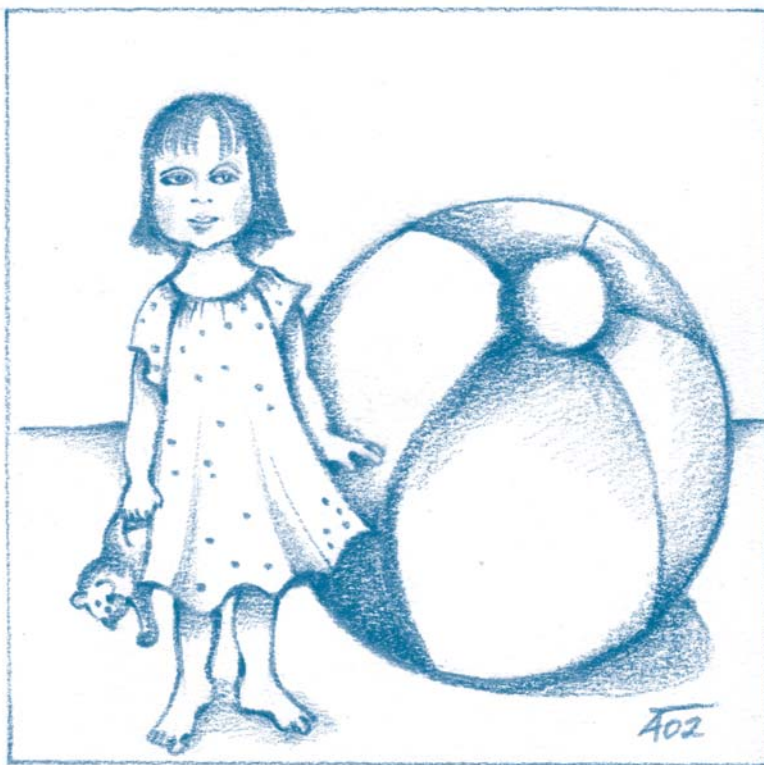
Krátké příběhy a komentáře, sociologický výzkum i vzpomínání, které tvoří texty Marie Haisové, sjednocuje její neustávající touha po skutečném ustavení občanské společnosti v naší zemi, takové, o jaké jsme snívali v dobách před rokem 1989 a jakou jsme doufali vytvořit v procesu změn v letech po tomto přelomovém roce. Nahrazení pohodlnosti, lenosti, stádního přístupu uveleбенého v Čechách aktivitou, vlastním zájmem, pochopením nutnosti práce pro obecné blaho a v konečném důsledku i pochopením nutnosti uchování zdrojů přírodních i lidských pro všechny budoucí: tyto cíle pomáhá uskutečnit i projekt Quo vadis, femina? – víze žen o trvale udržitelném životě. Jde v něm – mimo jiné – i o zachycení světa svými očima. Popsat zažité, pochopit celek v jeho souvislostech a směřování. K tomuto prapůvodnímu smyslu slovesné tvorby se ve svých pracích, vydávaných v rámci projektu Quo vadis, femina?, vrací jejich autorka.

Není žádným tajemstvím, že autoři běžné literární produkce, dostupné na pultech knihkupectví, jsou ke svému psaní vedeni dvěma motivy: jedni píšou pro peníze, druhí hledají vlastní slávu, zviditelnění, snad i nesmrtelnost svého druhu. V dnešní honbě autorů, nakladatelů a knihkupectví za ziskem (nebo jen obživou) mizí prapůvodní smysl slovesné tvorby. A texty, které vyjadřují odlišné myšlenky, než je obvyklé, které netvoří hlavní proud, ale hlásí se k alternativám, jsou možná

našimi současníky i současnicemi vytvářeny, ale my se o nich nedozvíme. Některé leží navždy zapadlé v zásuvkách psacích stolů, na jiné při troše štěstí narazíme pouhou náhodou při surfování po internetu.

O některých z nich se dozvíme až za mnoho desítek let se suchým konstatováním „autor/ka předběhl/a svoji dobu“.

*Zdeňka Petáková
účastnice kulatých stolů*

Domov: hausfrau, či home management?

Při řeči nutná je stručnost, ať myšlenka kupředu spěje, přitom však zatížit nesmí slov přemírou znavené uši.

Horatius

Otec neznámý (1972)

Voják je milenec každý.

Ovidius

Bylo mu devatenáct a byl odvelen na vojnu, jak bývalo zvykem za normalizace. Modrou knížku ze zdravotních důvodů dostal málokdo, on se o ni ani nepokoušel. Byl rád, že se dostal z dosahu přepečlivé maminky, dva roky se ho nebude nikdo ptát, zda si vzal čistý kapesník, ponožky či šálu. Maminčina péče, zejména co se týkalo teplých buchet, nebyla nepřijemná. Poté však, co se ocitl na vojně, kde na povel muselo být prádlo srovnané do komínku a na rajónech ho prudil některý z mazáků, si uvědomil, že život je o něčem jiném, než dosud zažíval pod maminčinými křídly, a tato zkušenost, byt' odpudivá, mu může být užitečná.

Sloužil v malém městě, které bylo plné kasáren a vojáků. I dívky zde bylo dost, sjížděly se do středních škol z celého okresu, navázat s nimi kontakt však bylo obtížné, téměř nemožné. Na taneční zábavy chodily s místními hochy a na vojenské „smím prosit“ odpovídaly „s vojáky netančím“. Když místní ekonomická škola připravovala maturitní ples a dívky se rozhodly nacvičit čtverylku Česká Beseda, jen deset ze třiceti přivedlo partnera, ochotného a schopného dvakrát týdně nacvičovat „páni, dámy, beseda začíná...“. Ostatní dívky, než by oslovily místní vojenské útvary, kde by se mezi stovkami mladých mužů dvacet pohybově nadaných a velitelem uvolněných našlo, raději tančily samy se sebou. Po půdách posbíraly místní kroje a na nápěv „počkej, já povím, žes na mě loudíval...“ tančily spolu. Středem se nesly dívky v bílých monofilových šatech s černě oděnými mládenci s motýlky, po krajích kroužila většina dívek v krojích všech barev. Výsledek byl nakonec velkolepý, pro mladého vojína, který by si rád zatančil, však otravný a k vzteku.

Městečko bylo jako začarované ve své uzavřenosti a nedůvěře k uniformě, kde maminky nabádaly dívky, aby si dávaly pozor a s vojáky si nic nezačínaly. „Náš“ voják šel jednoho dne na vycházku horkým letním odpolednem. Z přízemního okna naproti místnímu hotelu vyhlížela dívka s natupírovanou hlavou. Slušně ji pozdravil a optal se, zda by se s ním šla projít. Dívka přikývla a brzy spolu kráčeli cestou k místnímu lesíku. Tam ji políbil, chvatně vyhrnul sukni, strhl kalhotky

a ve stoje rychle pomiloval. Ani mu nestihla vysvětlit, že je panna, s žádným mužem ještě nikdy nic neměla. On také velké zkušenosti neměl, a bylo mu to celkem jedno. Vše se seběhlo rychle, jakmile ulevil přetlaku, doprovodil dívku zpět k domovu. Rozloučil se slibem, že se za týden, při příštích vycházkách, zastaví. I přes sexuální nezkušenost věděl, že by dívka mohla otěhotnět, či by se mohli navzájem nakazit. Netrápil se tím dlouho, v duchu si řekl, že to je její problém, pro jistotu však za týden na schůzku nepřišel. Nepřišel ani za další týden, rozhodl se už nikdy nepřijít.

Dívka se týden nato svátečně oblékla a čekala u okna. Uvědomila si, že se vojáka nezeptala ani na jméno, ani na útvar, kde slouží. Dnes již tak hloupá nebude, pořádně se na vše vptá. Příležitost se však nenaskytla, voják nepřišel. Nedostala měsíčky a lékařka potvrdila těhotenství. Zašla do prvních kasáren a tam na vrátnici svoji příhodu vyprávěla. Službu konající mazáci se dobře bavili a pozvali ji, ať si přijde otce dítěte vybrat, velitel nechá kvůli ní nastoupit celou rotu. Procházela před nastoupenými řadami vojáků a snažila se pod zelenými čepicemi rozeznat tu pravou tvář. Neviděla ho ani v druhých kasárnách, ani ve třetích. On tam však byl, hned v těch prvních a hned v první řadě a podlamovala se mu kolena strachy. Co když ho pozná, to bude ostudy, všichni se mu budou smát, a co mu řeknou doma? Jde s dívkou, která by těžko uspěla v normách na požadavky krásy a hned napoprvé jí udělá dítě?

Když bylo nebezpečí zažehnáno, dívka kolem prošla, aniž ho poznala, s úlevou se začal společně s ostatními posmívat a dělat uštěpačné poznámky. Odešla s nezdarem a teskně se pravidelně v neděli procházela kolem kasáren, zda otce dítěte neuvidí. Nikdy se už nesetkali. Její těhotenství bylo na ní hodně vidět, když v duchu doufala, že ji osloví, vždyť přece musí být zvědavý na své dítě. Nebyl zvědavý; a nikdo se už nikdy nedozví, zda ji ještě někdy viděl, zda se aspoň tajně prošel pod jejím oknem. Po devíti měsících porodila krásného zdravého syna, který má v rodném listě napsáno „otec neznámý“. Vychován matkou, jejíž sexuální život se omezil na tuto jedinou příhodu, vychodil chlapec se stigmatem dítěte neznámého otce školu a otrlý poznámkami spolužáků se vydal na samostatnou cestu životem.

Zodpovědnost, sex, naivita, hloupost...

O sexu jako takovém se v dnešní společnosti hovoří; otázkou je, zda dostatečně a vhodně. Vztahy a zodpovědnosti se řeší neustále, často však v privátní sféře, ven se informace dostanou jen tehdy, když dojde k nějaké tragédii. Oproti minulosti však existuje dostupná antikoncepce, i velice mladé

dívky se mohou dovědět, jaké nástrahy by mohly číhat za nevinně vyhlížející procházkou s neznámým mladíkem. Nicméně takové a podobné případy se stávají a budou stávat, mění se jen kulisy. Dnes už muž ženu opouští „rafinovaněji“, může se vymluvit na svoji biologickou úlohu a předurčenost (máme na to i teorie) a v mnoha případech bez výčitek svědomí opustí partnerku a děti kvůli nové, mladší a hezčí ženě.

Žena samoživitelka má těžkou pozici. Jak zazněla zkušenost jedné účastnice kulatého stolu, zůstat sama s malým dítětem znamená pochopit finanční a ekonomickou závislost. Žena se potýká s frustrací nedostatku finančních prostředků, vytouženého smysluplného povolání nebo harmoničnosti a spokojenosti v důsledku touhy po dobrých vztazích s partnerem. Přesto i dnes je žena samoživitelka, svobodná matka, stigmatizována a chápána pejorativně. Otevřenou otázkou zůstává, jak se chovat, abychom neztratili důvěru v život, radost a lásku?

Tetička s „pěti P“ (*1933 †1989)

K čemu ti křehká žena? Když uhlídat majetek vzácný neumíš, zbytečně pak věží ti ve dveřích klíč.

Tibullus

Byla ze čtyř dívek v rodině nejmladší a nejhezčí, jako by se příroda a rodiče na ostatních dcerách trénovali, než přišla na svět jedna z mých tetiček. Přirozená blondýnka, úsměv anděla, milá povahou a krásná zjevem. Už od dětství se za ní kluci táhli tak, že ostatní sestry zůstávaly v jejím stínu. Nejstarší sestra vystudovala a stala se z ní intelektuálka, druhá v pořadí pracovala manuálně a fyzická dřina byla jejím údělem po celý život, třetí sestra se dala na cestu zbožnosti a trávila mnoho času modlitbami. Nejkrásnější a nejmladší se rozhodla zasvětit svůj život muži. Jednomu jedinému, kterého potkala ve svých sedmnácti letech. Byl místní krasavec a úspěšný mladý muž. Vzali se, postavili společně dům, na kterém krásná tetička pilně přihazovala maltu a podávala cihly. Byla ke své kráse navíc pracovitá, vzor ideální ženy se všemi „pěti P“. Brzy přišly na svět dvě dcerky, které jí na kráse vůbec neubraly, naopak. Dle svých představ i požadavků okolí byla vzorným zázemím svému muži, který se stal ředitelem místního pivovaru a v začátcích kariéry si vodil svou krasavici pyšně na společenské večírky a recepcce.

Po pár letech v domácnosti a na mateřské se rozhodla si přivydělat, jako všechny ženy té doby. Vedle zaměstnání svědomitě vykonávala rutinní domácí práce, pečovala o děti, brávala si k sobě na prázdniny i nás, děti svých sester. Z veškerých

mateřských, pracovních, domácích i společenských povinností se u ní po čase projevila únava, a tak postupně začala odbourávat návštěvy společenských akcí. Jejím velkým koníčkem a zároveň relaxací ve volných chvílích bylo pletení. Byla mistryní pletacích drátů, zpod jejích rukou se zázračnou rychlostí modelovaly vzory a tvary nevidané krásy. Občas si i něco přivydělala prodejem svých pletenin a výpomocí v místním obchodě, kam za ní chodili zákazníci a zákaznice ze širokého okolí, kteří se těšili na její úsměv, dobré slovo a příjemnou obsluhu. Jednou však jedna návštěvnice utrousila uštěpačnou poznámku, zda věří, že její muž po večerech pracuje, přesvědčila se o tom někdy? Otázkou nasadila milé tetičce brouka do hlavy, a ta začala ředitelského manžela podezírat. Když jí jednou oznámil, že přijde pozdě, šla mu v patách a přistihla ho vášnivě se líbat se ženou nevalné pověsti a nevalného zjevu. Ztratila hlavu a jak později dávala s černým humorem k dobru, vrhla se na svého jediného a začala křičet na jeho milou: „Co to má znamenat, co si to dovoluje? Ať ho nechá na pokoji!“ Neváhala ani vteřinu a dala milému manželovi „núž na krk“ s ultimátem buď ona, nebo ta kurva, a žádala okamžitou odpověď a řešení. Strejček se hrdě a okamžitě rozhodl. Sbalil kufry a odešel od mé krásné tetičky k té druhé, o které se drbalo, že nosí paruku, neboť jí chybí vlasy, že je špindíra, líná, děvka a kdovíco ještě.

S tetičkou, kráskou s „pěti P“, se rozvedl a oženil se s tou kurvou. Na krásku přišlo, po bezprostředním záchvatu vzteku a hrdinství, traumatické a zdrcující životní zklamání z její první, jedině a velké lásky. Bývalý manžel jí stále ležel na srdci. Jak mohla, sbírala drby o jeho životě, se škodolibostí vykládala, co teď musí všechno doma dělat, o čem dřív ani netušil, že existuje. Prát, žehlit, vařit, nakupovat, uklízet, obskakovat tu svoji kurvu. Dělal to, co mu dřív ani na mysl nepřišlo, a zdálo se, že to dělá rád, přinejmenším mu to nevadilo. Aspoň navenek. Proč, to se neptala, asi nechtěla všechno vědět. Z trápení zhubla a stala se z ní překrásná žena zralého věku. Tehdy se také definitivně smířila s tím, že jejímu manželství odzvonil umíráček, a začala se poohlížet po jiném muži. Z její krásy šel strach a pak také z jejího osudu. Nedospělé dcerky, které prožívaly s matkou její úděl, se začaly od svého nejútlejšího dětství zajímat o vše možné, jen škole a učení nevěnovaly mnoho pozornosti. A tak, i když jejich matka potkala dobrého muže, ten vzal brzy do zaječích. Proč by si kvůli ženské kráse zadělával na problémy, které nejsou jeho? V tom čase jedna ze sester ovdověla a byla často sama, tak trávily společně každou volnou chvíli, hrály kanastu a probíraly životní osudy společných známých. Většina řečí se točila kolem mužů, dětí a rutinních domácích povinností. Díky rozvětvené rodině bylo stále co protřepávat, problémů bylo víc než radostí.

Jednoho dne se tetička, kráska s „pěti P“, objevila s radostnou novinou, že má vážnou známost a bude se vdávat. Sestra jí rozhodnutí vymlouvala, bylo však jisté, že je zde jakési natruc, které se rozhodla udělat svému bývalému, a tak se provdala.

Novým miláčkem se stal místní opilec, do manželství šla s vírou, že její krása a „pět P“ ho z alkoholismu vyléčí. Opustila vlastnoručně stavěný dům a nastěhovala se do opilcova bytu, aby mu prala, vařila, uklízela a starala se o něj. Naučila se od něj pít, a protože se odstěhovala do vzdálené vesnice, už se nescházela se sestrou na pravidelné kanasty a nedělní kafičko. Rodina ztratila přehled, jak nejmladší dcera, sestra, matka, tetička a kráska s „pěti P“ žije.

Uplynulo pár let od sňatku, když přišlo parte s oznámením smrti nového manžela. Umřel na cirhózu jater a vzápětí následoval telefonát se sdělením, že tetička leží v nemocnici s infarktem. Návštěvy musely odpovídat na otázky, zda nevědí, co je s ním, zda ještě žije s tou kurvou? Žil; a nikdo nevěděl jak. Ta kurva se s nikým nepřátelila, nikdo nevynášel navenek drby o jejich životě.

Po smrti druhého manžela tetička, kdysi dokonalá kráska s „pěti P“, jen jedla, pila, pletla, tloustla a chátrala. Jednoho dne upadla, a už nevstala. Pohřbili ji vedle opilce a její první muž dostal smuteční oznámení, že náhle, nečekaně a k velkému žalu všech umřela naše drahá a milovaná... O její kráse, „pěti P“ a žalu nebylo na černě orámovaném bílém papíře vůbec nic.

Krása, sex, láska, komunikace, očekávání...

Případová studie tetičky s „pěti P“ (pěkná, pilná, poctivá, pracovitá, peněžitá) byla vybrána s cílem upozornit na ženu – „hausfrau“, rozhodně nejde o „home manažerku“, která by žila život s plným vědomím, ovládala situaci. Naopak, situace ovládala ji. Není bez zajímavosti zmínit, že jsme na kula-tých stolech a při přednáškách nenašli český výraz pro „hausfrau“. Žena v domácnosti je vnímána jen jako ta, co je doma, na mateřské. Obecně užívaný termín „domácí práce“ v sobě nezahrnuje povinnosti manželky, milenky, zdravotnice, vychovatelky, pečovatelky, učitelky... Všechny tyto povinnosti nese každá žena jaksi automaticky, přímo, nevyjádřeně, a tudíž bez možnosti být za ně oceňována a vážena. Domov má široký, romantický význam. Požadavky dnešní doby na ženy, aby byly štíhlé, krásné, mladé, blondaté, přehlížení starších žen a ignorování jejich zkušeností vedou ke zcela novým jevům. Naše tetička začala pít. Dnes se šíří anorexie, bulimie, extrémní důraz na tělesnou krásu, duše ženy se těžko prosazuje. Tetička žila v socialismu, ztropila skandál nevěrnému manželovi, řediteli, a pykala za to. Kdyby žila dnes, manžel by byl pravděpodobně milionářem; kdoví, zda by si skandál nerozmyslela?

Jsme články v soukollí systému, vytvořeného člověkem-mužem za tiché asistence a tolerance žen. Systém dopadá na každou/ého z nás, ovlivňuje naše

jednání a chování. Ač se o duši nehovoří, společenské hodnoty, požadavky a očekávání nasávají děvčátka s mateřským mlékem. Oblečena do růžového jsou vedena k tomu, že holčička nemá být umazaná, ale čistá, upravená a krásná. Dívčí a ženské časopisy navigují ke svádění a podbízení se tomu pravému. Můžeme s čistým svědomím říci, že většina dnešních žen si je plně vědoma toho, co se kolem nich odehrává a co chtějí ony samy? Mají čas na zamyšlení se nad svou situací? Je rozchod tragédií, když vztah lidí neobohacuje, ale naopak ničí jednoho nebo oba zúčastněné? Do jaké míry je fixace na jednoho partnera osobní potřebou, a kdy jde o následky nahrazení vlastní schopnosti uvažovat a přemýšlet konzumací romantických fantazií? Jakou roli dnes hraje potřeba „pověsit“ se na někoho, kdo je slavný, mocný, bohatý?

Pracovitá (*1927)

*Hlásám, aby se nekonaly zlé skutky, aby se nemluvila zlá slova, aby nebylo
zlých myšlenek.
Buddha*

Další z žen v dětství vyrůstala ve stínu krásy nejmladší sestry, intelektu nejstarší sestry a duchovních projevů a potřeb třetí sestry. Ráda pracovala rukama, a tak na ní zůstávala tíha většiny domácích prací. Žila s rodiči v malé vesničce, kde ani obchod nebyl. Když dospěla, začala pracovat v hospodářství na druhém konci vsi, kde měli čtyřicet krav, které potřebovaly dvakrát denně podojit, nakrmit a vykudat hnůj. Přicházela ráno kolem páté a odcházela po šesté hodině večerní. Odměnou jí byla strava a nějaké naturálie, mléko, tvaroh, vejce, obilí, brambory, to, co se v hospodářství urodilo. Bylo jí dvacet, když umřela paní domu. V hospodářství zůstali dva chlapi, syn s otcem, a poohlíželi se po nové hospodyně, ženě do domácnosti a k dobytku. Neváhali dlouho a oslovili rodiče dosavadní pomocnice a později i ji samotnou s dotazem, zda by u nich nechtěla zůstat natrvalo jako manželka a hospodyně. Dívka váhala, ne však dlouho. Být koncem čtyřicátých let dvacátého století jednou ze čtyř dcer nedávalo mnoho šancí na ekonomicky nezávislou a svobodnou budoucnost.

Svatba se konala v místním kostele – zvyk ze starých dob – a na místním národním výboru, což začalo být novodobou módou. Život po svatbě šel po starém způsobu, jen se lišil tím, že mladá žena nechodila spát k rodičům, zůstávala na hospodářství, ve svém novém domově. Vstávala časně, aby nakrmila a podojila krávy, uvařila manželovi snídani, oběd a večeři, ustlala manželské postele, vyprala

vše potřebné. Byla mladá a statná, práce ji bavila, dokud neonemocněla. Dostala revma do obou rukou, pravděpodobně z neúměrné dřiny. Manžel s ní neměl soucit, byl nespokojený, že nemají potomka, žena nemohla přijít do jiného stavu. Byl obhroublý a nadával jí do jalových krav. Uplakaná manželka s rukama zkroucenýma chorobou chodila nešťastně po hospodářství a vypíjela si kalich hořkosti výhodného sňatku s bohatým ženichem až do dna.

Příběh byl žit na malé vesnici v polovině dvacátého století, kdy nebyla televize, lidé se bavili pozorováním sebe navzájem, všichni se znali se všemi, věděli všechno o všech. Celá vesnice vnímala hulvátství hospodáře a oslabenou manželku, kterou v ústraní litovali a povzbuzovali radami, ať uteče, že se takový život nedá vydržet. Největším utěшитelem se stal švagr, cítil výčitky svědomí, neboť i on byl aktivní v dohazování nešťastného sňatku. Kdykoliv mu zbyla chvilka, zajel na hospodářství a pomáhal. Časem v sobě našli zalíbení a začali se tajně scházet, v noci, když vše utichlo. Vyhledávali každou příležitost, aby byli spolu a zpříjemnili si život trochou citu. Jejich láska dala život děvčátku, které neslo jméno řádného manžela, ačkoliv ten v té době již tušil, že s jeho manželstvím není vše v pořádku a dítě nemusí být jeho. Nadávky a urážky na adresu manželky se stupňovaly a manželství začalo být peklem. Dceruška už chodila a mluvila, když se žena rozhodla utéci a požádat o rozvod. V té době platil jen pár let zákon, že v případě manželského konfliktu není pravda výlučně na straně muže. Povědomí o něm se však do malé vesnice nedostalo. Nechala v domě věno a s jedním kufrem, čtyřiceti korunami na vlak a s dcerkou za ruku se přestěhovala k sestře intelektuálce, která v té době dokončila studia a žila s manželem lékařem v krajském městě životem městských lidí.

Revma ustoupilo, začala pracovat jako jeřábnice ve škodovce ve třísměnném provozu. Byla mladá, hezká, a tak se brzy objevil muž, který se jí začal dvořit a navštěvovat ji. Záhy se rozhodli pro společný život. Za pár korun si koupili vlastní dům v pohraničí. Nový přítel byl rozvedený, platil na syna a žena byla šťastná, že může hospodařit na svém. Pořídili si do domácnosti vše, co potřebovali k životu: kuchyň, obývací, dětský pokoj, ve chlévě byla kravička, prasátko, ovečka, koza, husy, kachny, slepice, králíci, morčata, nutrie, venku běhaly kočky a pes. Taková malá domácí farma, o kterou se z velké části musela starat dcerka z prvního manželství. Matka vydělávala nejprve ve škodovce, pak ve sklárně, později prodávala v místním obchodě, obsluhovala v hospodě. Nový partner, původním povoláním kovář, se přeškolil na opraváře zemědělských strojů a dojížděl za prací. Když se rozhodli pro dítě, byla dcerka z prvního manželství čtrnáctiletou slečnou. Narodila se druhá holčička, a když jí byl jeden rok, otec dítěte uhořel při autonehodě na jedné ze svých četných služebních jízd. Pro jeho družku a matku dvou dcer to byla velká tragédie a konec velkého snu. V té době byli přestěhováni do erárního bytu v hospodě, kde matka pracovala jako hospodská, aby se mohla starat

o malé dítě. Od rána do večera v nepřetržitém provozu točila pivo místním opilcům, dcera byla na internátě a studovala střední školu.

Po smrti druhá se matka rozhodla pro návrat do svého rodiště, kde se po letech setkala s utěшитelem v nešťastném manželství. Ten mezitím ovdověl a teď, když byla jeho láska také sama, viděl ideální příležitost ke společnému životu. Kreslil si růžovou budoucnost a krásné prožití zbytku života, jenže ta kresba byla jen jeho dílem. Ta, se kterou se kdysi milovali, byla hrdá. Nikdy otci své prvorozené neodpustila, že nedodržel slovo, které jí před léty dal. Když se tenkrát rozhodovala odejít od hulvátského manžela, sliboval, že odejdou a budou žít společně. Jeho legální manželka a manželské dcerky ho však přemluvily, aby zůstal u rodiny, a on poslechl, což jeho mimomanželská láska vnímala jako zradu.

Odháněla ho od svého prahu, až vzdal své úsilí a pokusy o společné žití, vychovala dcerky sama.

Práce, zneužívání, láska, odvaha, schopnost...

V příběhu se prolíná úděl většiny žen minulosti, existenčně závislých na manželovi a jeho moci nad jejich životy. Role služky, do které se tím dostávaly, a zde je i příklad osobní statečnosti, schopnosti vzepřít se osudu. Odešla, i když ji všichni odsuzovali, nebála se začít znovu s holýma rukama a s malým dítětem na krku. Začínala opět znovu, po tragické smrti druhá, tentokrát už se dvěma dětmi. Příklad životní síly a osobní statečnosti může být vzorem i dnes, kdy materiální situace není tak dramatická a rozvádí se polovina manželství. Otázka po smyslu manželství a slibu celoživotní věrnosti zůstává otevřená.

Co se týče povinností: z vyjádření žen na kulatých stolech vyplynulo, že domácí práce zůstává ve společnosti skrytá a nedoceněná morálně i finančně dodnes, přestože tato práce obsahuje mimo jiné: nákupy, přípravu jídla, úklid (praní, žehlení, mytí oken, utírání prachu, vytírání, odpadky, nádobí, luxování...), péči o květiny, péči o domácí zvířata, sezonní úklid a drobné opravy. Pro ženu je domácí práce druhým zaměstnáním, které pohlcuje čas a energii, kterou by mohla věnovat vlastní seberealizaci. Přesto přetrvává skryté přesvědčení, že na domácí práce je expertkou žena, která po práci pro společnost ještě pracuje doma, zatímco muž může relaxovat. Společenský i osobní tlak na ženu vykonávat všechny role tak, aby domácnost fungovala podle obecně vžitě představy, se může dostat na hranice manipulace a fyzického týrání. Organizovat spolupráci, myslet na vše, co je třeba udělat, je často mnohem obtížnější než dělat všechno sama.

Přetížení ženy se může projevit také ve výchově, děti přebírají nespravedlivý vzor rozdělení prací a žena, pohlčená údržbou domácnosti, je obrána o čas, který by mohla věnovat s energií i trpělivostí sobě a výchově dětí. Chybí ocenění za vynaloženou energii a množství „neviditelné“ odpracované práce. Zejména morální a citové.

Krásné porody a hnusný potrat (1979–1992)

Kdo si chce ztížit život, stačí mu mít jednu z těchto věcí. Loď, nebo ženu.

Obojí se dá těžko řídit.

Platon

Začali jsme spolu chodit z čisté lásky. Bylo mi šestnáct a jemu dvacet. Začali jsme spolu žít „na hromádce“, když mně bylo dvacet a jemu čtyřia dvacet. Vzali jsme se, když mně bylo čtyřia dvacet a jemu dvacet osm. Byli jsme generací hippies, ke sňatku a formálnímu potvrzení společného soužití jsme se rozhodli poté, co nás unavilo bydlení v ubytovnách a na podnájem a kdy stavební podnik, u kterého jsem pracovala, nabízel garsonky. Jedinou podmínkou bylo být vdaná a uvázat se ke dvanácti letům práce. A tak, společně se dvěma svědky, jsme zašli na národní výbor a při příležitostné návštěvě svých maminek sňatek oslavili. Brzy jsme se stěhovali do pátého patra novotou svítících sedmnácti metrů čtverečních panelové garsoniery se třemi okny na jih.

Vydělávala jsem si na živobytí kancelářskou prací, muž pracoval jako skladník. Společně jsme navštěvovali maminky a sourozence, občas jeli na výlet, jednou týdně se scházeli s přáteli. Pracovala jsem blízko filmového klubu, kde jsem každé pondělí vystála frontu na lístky filmů, které bylo možné v sedmdesátých letech dvacátého století u nás zhlédnout. Zpívala jsem ve sboru, po večerech studovala dějiny umění, filozofii, četla vše, co mi přišlo do rukou. Mívala jsem i v práci spoustu času. Formální podmínkou kanceláře, kde jsem pracovala jako referentka zakázky, bylo přijít v sedm ráno a zapsat se. Šéf mě nenutil vysedávat v práci celé dny a předstírat činorodost. Požadoval, abych ráno do devíti vyřešila vše, co si vyřešení žádá, a pak jsem mohla dělat, co jsem chtěla. Popíjet kafe, mlátit prázdnou slámu s kolegyněmi či se sebrat a jít za svými zájmy. Musela jsem přijít zpět před čtvrtou, zjistit, zda se neděje něco nepředvídatelného, odepsat se v knize docházky a jít domů. Díky tomuto režimu mi zůstával čas na probírání se knihami v antikvariátech, na studium v univerzitní a městské knihovně, na fronty v knihkupectvích, když náhodou vyšlo něco ke čtení. Podle okolností jsem se čas od času zastavila v katolickém či protestantském kostele zahrát si na piano. Klíče

mi bez problémů půjčily obě církve, u katolíků jsem na oplátku zapalovala svíce na mši. S nadsázkou jsem říkala, že jsem křtěná katolička, vychovaná bezvěrecky, praktikující ekumenička.

Když mi bylo dvacet sedm, bylo jasné, že nebudu ani profesionální pianistka, ani zpěvačka. Můj život nenaplňovala ani úřednická profese, ani studium poznatků lidstva. A tak mě napadlo mateřství. Zatoužila jsem přivést na svět dítě, starat se o něj, vychovávat jej a zopakovat si vnímání světa dětskýma očima. Manželovi bylo třicet jedna a souhlasil, neboť by se mnou, jak říkal, jinak nevydržel. Dal si však podmínku, že dítě budeme mít jen jedno. Pocházel ze čtyř dětí z rozhádané rodiny a nejraději by zůstal bez dětí. V té době jsme žili v garsoniéře čtyři roky, soužití se stávalo rutinou, návštěvy u přátel končily pravidelnou partičkou kanasty či žolíků. Do jiného stavu jsem přišla okamžitě. Porod byl vypočítán na začátek ledna, což vyplývalo z menstruačního cyklu, z pohybů děťátka a průběžných lékařských prohlídek. S ohledem na vrozenou srdeční vadu mi bylo mnohokrát zdůrazňováno, aby u porodu byl vedle porodníka i internista.

Do práce do centra jsem dojžděla do konce osmého měsíce těhotenství. Valívala jsem se ulicemi ve vlastnoručně ušitých běžových mateřských šatech a v zeleném tvídovém kabátě s šedou plyšovou vložkou z maminčina kabátu. Z té doby mi v mysli zůstal divný zážitek. Břicho mě tížilo, když jsem procházela Betlémským náměstím a přála si, aby už to bylo za mnou, aby se děťátko brzy narodilo. V ten okamžik projížděl kolem pohřební vůz. Tehdy mi došlo, že není nač spěchat. Nejen měsíc do porodu, ale celý život uplyne rychleji, než si dokážeme představit.

V té době jsem docházela jednou týdně na kontrolu do porodnice. V suteréních neútulných prostorách Bulovky bývalo přeplněno, míst k sezení bylo omezené množství, většina matek stála a čekala na vyšetření někdy i půl dne. Čas jsem si zpestřovala pozorováním ostatních, všimla jsem si i krásné, sympatické, upravené ženy, byla o dobrých deset let starší než ostatní. Jednou jsem ji při dlouhém čekání oslovila a zjistila, že bydlíme na stejném sídlišti. Domluvily jsme se, počkaly na sebe a po vyšetření šly z nemocnice společnou cestou pěšky domů. Potkaly jsme se i v porodnici, ačkoliv nová kamarádka čekala dítě až koncem ledna, její dceruška se narodila o tři dny dříve než můj syn. Tři týdny jsem přenášela, pozvali mě, abych se dostavila i s věcmi do porodnice, že bude porod uměle vyprovokován. Ležela jsem na pokoji vedle starší paní s rizikovým těhotenstvím. V jednom momentu u ní přestali lékaři slyšet tlukot dětského srdíčka, a i přes její prosby, aby dítě zachránili císařským řezem, rozhodlo lékařské koncilium nevyhovět, neboť předpovídali velkou pravděpodobnost, že dítě bude postižené. Dítě zemřelo v matce a porod vyvolávali uměle. Žena se procházela po chodbě, hekala, až nakonec, po dlouhých hodinách, porodila mrtvého chlapečka s normální porodní váhou, bez jakýchkoliv známek poškození. Viděla jsem do ordinace, kde

vážili modrou mrtvolku, vedle mě ležela plačící žena, která dostávala léky a zábaly, aby se nezbláznila z mléka, které se jí tvořilo a neměl je kdo pít.

Mě vyšetřovali, strkali do mě různé přístroje, bylo to strašné, nikdy předtím jsem takovou příšernou bolest nezažila. Nakonec lékař nechal odtéci plodovou vodu a já konečně začala cítit stahy dělohy. Trvalo dalších bolestivých deset hodin, než začaly být tak intenzivní, abych byla přijata na porodní sál. Tam klučík přišel na svět tak rychle, že u porodu byla nakonec jen porodní asistentka, která nastihla hráz, aby nedošlo k větším škodám, internista nestihl přijít, aby dohlédl na mé srdce, porodník mě přišel zašít. Miminko vážilo tři kila a pět deka, měřilo padesát jeden centimetr, pupeční šňůra byla dlouhá metr dvacet. Dozvěděla jsem se, že na tak dlouhé pupeční šňůře se mohl snadno uškrtit. Na pokoji nás leželo pět žen, na chodbě jsem se potkávala s kamarádkou z předporodního vyšetřování. Ta šla po pěti dnech po porodu domů, mně oznámili, že musíme v porodnici zůstat, synáčkovi se zvětšila hlavička a lékaři měli podezření na vodnatelnost. Ostatním maminkám vozili děťátka k pravidelnému kojení, já to své často na vozíku nenašla, v úzkosti jsem zjišťovala, kde je, a dozvídala se o vyšetřováních, kterým se musel podrobit. Polykala jsem slzy a belhávala se po chodbách, abych nemusela trpět vedle šťastných a zdravých. Jednou, když jsem byla na chodbě, zvonil telefonní aparát zavěšený na zdi. Zvedla jsem ho a řekla: „Porodnice, s kým chcete hovořit?“ Na druhém konci aparátu se ozval mužský hlas, představil se jako Státní bezpečnost a chtěl mluvit se ženou mého jména. Odpověděla jsem, že jsem „u telefonu“, čímž jsem muže zaskočila, netušil, jak to v porodnici chodí, že jsem šla kolem jen čistou náhodou. Suše oznámil, že právě zajistili manžela při výsledku na Státní bezpečnosti za to, že jsme podepsali petici na zrušení trestu smrti. Estébák si ověřoval, zda manžel mluví pravdu, a po telefonu mě krátce vyslechl, chtěl znát moji verzi jeho vysvětlení.

Lékařské vyšetření chlapce trvalo deset dnů, pak jsme byli propuštěni a docházeli každý týden do nemocnice na kontrolu. Po pár týdnech se ukázalo, že děcko je zdravé, hlásilo se čile k světu, a tak bylo vyškrtnuté z neurologické evidence. Pro mě nastala, po dramatickém začátku, nejšťastnější doba života – mateřství. Měla jsem sice od začátku spoustu starostí a málo mléka, děťátko muselo být přikrmováno umělou výživou, nicméně nic nemohlo zkazit radost z prvního úsměvu, první reakce na známou tvář, prvního otočení se v postýlce. Chodívala jsem pravidelně na procházky, kontroly do poradny, našla si nové kamarádky s malými dětmi, se kterými jsem řešila, co papal, jak kakal, co nového se naučil. S pýchou si maminky vyměňovaly zážitky, chlubily se, co jejich broučkové dovedou, svým způsobem dokazovala jedna druhé jedinečnost svého robátka.

Zanechala jsem zpěvu ve sboru, četby knih, soustředila veškerou energii na miminko, kterému jsem četla, zpívala, hrála si s ním. Občas nás krátkodobě navštívila tchyně či maminka se sestrou, v sedmnáctimetrové garsoniěře však nebylo

pro návštěvy místo. Na letní měsíce nám půjčovala kamarádka romantickou dřevěnou chatu v lese, za což jsme prováděli potřebnou údržbu.

V necelém roce začal synáček chodit, a tak jsme se přestávali popelit v nejbližším okolí paneláku a začínali vyrážet na delší výlety po okolí. Vnímala jsem svět dětskýma očima, radovala se z každé květiny, broučka a kamínku, které batole objevilo. Založili jsme herbář, četli leporela, dětské knížečky, zpívala jsem mu, společně jsme tančili, učila jsem ho básničky. Vedle většiny radostných dní zdravého dítěte byla období píchání ouška, každou bolest dítěte jsem prožívala intenzivněji než svoji vlastní bolest. Manžel se do výchovy mrněte nepletl, razil teorii, že otec se má starat, až dítě dostane rozum. Uplynuly tři roky a já musela do práce, odpracovat zbytek dvanáctiletého dluhu za stabilizační garsonku. Vymluvila jsem se na školku a usmlouvala dalších osm měsíců, o které jsem zůstala se synáčkem déle. V září jsem však musela děcko dát do školky a začít pracovat. Práce u minulého šéfa byla obsazená, začala jsem ve fakturaci, kde se dbalo na dodržování pracovní doby, bývala v práci do večera, pokud ovšem synek nemarodil. Pak jsem zůstávala doma na paragraf, nervózní, že nejsem v práci, kde se na matky nemocných dětí hledělo skrz prsty. Když jsem byla v práci, byla jsem plná obav, jak se daří synovi ve školce. Nebyl tam rád, plakával, opouštěla jsem ho s těžkým srdcem. Učitelky si stěžovaly, že zlobí, cítila jsem se bezmocná, co jsem však mohla dělat, když jsem byla celý den mimo a děcko viděla jen večer, ráno a o víkendech?

Na mysl mi přišlo, že by situaci vyřešilo další dítě. Vzpomněla jsem si na své dětství a došel mi smutný úděl jedináčka, úvazek na byt bych raději odsloužila výchovou děcka než dojížděním za prací, která nedávala smysl. Otěhotněla jsem, aniž bych cokoliv organizovala. Antikoncepční pilulky jsem neužívala od okamžiku, kdy mi je lékařka zakázala z důvodu prodělané žloutenky v dětství. Jedinou metodou prevence býval kondom a přerušovaná soulož. Ani já, ani manžel jsme netušili, kdy a jak se to stalo. Ač jsem si druhé dítě moc přála, manžel byl zásadně proti. Přece mi to jasně řekl. Když jsem nedostávala menstruaci, šla jsem na vyšetření celá zoufalá ze svých rozporných bolavých pocitů. Jedním byla nesmírná touha po dítěti, nazývaná manželem hormonální záležitostí, druhou byl respekt k přání manžela. Lékařka na gynekologii nechápala, co mi brání mít druhé dítě, když však pochopila rozpor mezi mateřským pudem a tlakem manžela, sdělila, že nechce-li muž dítě, pak musí darovat krev. Bylo pro mě hodně poučné vidět, jak snadno se partnerovi hovoří o mých pocitech ve vztahu k případné interrupci a jak vyvádí při pouhé zmínce o dárcovství krve. Přestal na mě tlačit, jen oznámil, ať s ním jako s partnerem nepočítám, porušila jsem slib, a tím jsem pro něj ztratila atraktivitu životní partnerky, verbálně i fakticky mě pasoval na služku. Atmosféra byla na rozvod, nedokázala jsem si však poradit. Nevyznala jsem se v sobě, v okolním světě, jedno malé děcko na krku, druhé v těle mě brzdilo od radikálních kroků. Plakala jsem, a neštěstí dusila v sobě. Partner pracoval také ve stavebnictví,

požádal o výměnu bytu, byla mu nabídnuta dvougarsonka o výměře dvaceti tří metrů čtverečních na opačném konci města. Byla o pouhých šest metrů větší než byt, který jsme obývali. Zjistila jsem, že na družstvu chtěli mou garsonku načerno prodat, a tak jsem udělala skandál, nakonec nám zůstaly dva byty, které jsem obratem vyměnila za čtyřpokojový, kam jsme se, pár měsíců před narozením druhého děcka, přestěhovali. V novém bytě manžel obsadil jednu z místností a oznámil, že si nepřeje být rušen. Tam kouřil, hrál počítačové hry, o děti a dění v rodině nejevil zájem. Ložnice, obývací a uzoučká kuchyňka byly společné prostory, dětský pokoj sloužil dětem. Téměř nic jsem nekupovala, půjčovali jsme si věci na děti mezi kamarádkami či kupovali obnošené oblečky a botičky za symbolické drobné na improvizovaných bleších trzích, které šikovné matky organizovaly v kočárkárnách paneláků.

Druhý chlapeček se narodil poslední den v roce v osm hodin ráno na Vinohradech, vážil tři kila padesát, byl dravý do života, okamžitě věděl, kde a jak se přisát, čímž mi způsobil rychlé poškození prsních bradavek. V uplakaném těhotenství jsem se na příchod nového tvorečka připravovala dost nedbale. Miminko bylo energické, temperamentní, přitahovalo pozornost i trucujícího otce. Mívalo jeden dudlík v pusince a dva v každé ručičce, nebylo výjimkou najít malého otesánka se dvěma dudlíky narvanými v ústech. Byl to klučík radostný i vzteklý, pětiletý bráška si s ním rád hrál a mazlil. Mohla jsem být nejšťastnější ženou na světě, kdyby nebylo pokaženého vztahu s manželem. V novém bydlišti jsem si našla nové kamarádky se stejně starými dětmi, u druhého děcka jsem byla relaxovanější, pochopila jsem, že to nejsem jen já, kdo rozhoduje o jeho budoucí povaze. Vychovávala jsem děcka společně, organizovala výlety s kamarádkami a dětmi ze sousedství, chodili jsme do dětských divadel, cvičit, plavat. Když mu byly tři roky, dvanáctiletý úvazek na byt vypršel a já přijala místo dopolední uklízečky ve školce, abych byla synům k dispozici. Po obědě jsem s mladším odcházela domů, společně jsme čekali na brášku, až přijde ze školy. Ve školce ředitelovala předsedkyně místní komunistické strany, dala jsem výpověď a skončila na začátku sametové revoluce. Po celou dobu totality jsem získávala informace o společenských problémech přepisováním dokumentů Charty 77. Začala jsem být aktivní v zakládání místního občanského fóra, stala se jednou ze tří mluvčích. Když byl mladší synek devítiletý, otěhotněla jsem potřetí. Manželství formálně fungovalo, občas jsme se v neděli večer spolu vyspali, o duševní souhře nebyla řeč. Když jsem přišla do nemocnice, žen čekajících na potrat, byla plná čekárna. Prostředí bylo upravené, mnohem kultivovanější než v čase mých porodů, zdravotnický personál laskavý a příjemný. Šla jsem na řadu poslední, pozorovala ženy plné energie, jak vcházely dovnitř, aby je bezvládné zřízenec vynesl ven, položil na vozík a odvezl na pokoj. Vedle mě na lůžku plakala mladá žena, nikdo s nikým nemluvil, své pocity si ženy nechávaly pro sebe.

City, závazky, emoce, ega...

Těhotenství a porod jsou pro každou ženu zcela jedinečnou a zlomovou událostí. Mohou být nádherným, hlubokým zážitkem, pokud žena porodí dítě chtěné, v důstojných podmínkách a za okolností, které v ní nevyvolají negativní pocity a nehezke vzpomínky. Tak jako za komunismu, kdy byly ženy předány absolutně do rukou odborníků a prožily si při porodu mnohé. Například taková „hekárna“, předporodní místnost, kde bylo několik žen po klystýru a jeden záchod bez zástěny, běžná praxe ještě v 80. letech 20. století.

Dnes má žena právo na plně odborný a lidský přístup, přesto ženy a organizace, které se věnují prosazování přirozených porodů, narážejí na neochotu, zpochybňování, byrokracii a odpor. I to nejzákladnější ženské poslání, jakým je rození dětí, se dostalo pod mužskou kontrolu. Přirozená biologická schopnost porodit dítě zdravou ženou je zpochybňována a ty, které dělají na toto téma osvětu, jsou označovány za hazardérky. Jde o citlivé téma a není divu, že mnoho žen na porod při kulatých stolech nevzpomínalo, možná se k tomu rozporuplnému zážitku nechtějí vracet a jsou rády, že to mají za sebou.

Otázkou jsou rozjitřené emoce, zvýšená citlivost, pochopení partnera i okolí, přijímání zkušeností od starších žen, schopnost komunikace.

Rodinný servis (1998)

Ode mne, hochu, se uč jak ctnosti, tak snášení zlého, štěstí se od druhých uč.
Vergilius

Manžel nás opustil ve městě, kde se rozhodl zůstat u mé matky, a já pokračovala dál v cestě autem s oběma syny. Měli jsme před sebou dlouhou cestu do ciziny, dva podzimní týdny částečné dovolené a částečné služební cesty. Okamžitě, jak jsme se ocitli bez manžela a otce, jsem si se zděšením uvědomila, že mladí hoši imitují jeho chování, jsou jeho věrnou kopií. Od prvního momentu, kdy se mnou zůstali sami, mě začali kritizovat a plně nahrazovat nepřítomného otce. Zamrazilo mě, když si starší zapálil cigaretu, a v první chvíli jsem nevěděla co dělat.

Před lety jsem si manžela vybrala svobodně z několika mladých mužů, kteří mě obklopovali v kapele, kde jsem začínala a také končila svoji pěveckou dráhu. Bylo mi tehdy šestnáct a pochopitelně jsem netušila a nevěděla, proč mě srdce přitáhlo k mladíkovi, který na nic nehrál, jen pozoroval a kibicoval druhé. (Po letech mi jeden z party prozradil, jaký údiv má volba vyvolala.) Začala jsem s ním chodit a přijímat kritické poznámky na svoji adresu, na zpěv, zjev, odívání. Později jsme

se vzali, já změnila jméno i sebe, stala jsem se manželkou. Mým štěstím bylo, že muž byl příliš líný i na to, aby žárlil, mé přítelkyně ho nezajímaly, nezajímalo ho ani, co jsem dělala ve skrovném volném čase, který jsem využívala dle možností a schopností. Učila jsem se od dětí, jejich přátel a rodičů, nezahléla jsem.

Když jsem jela s dospělými syny, napodobujícími otce, vzpomněla jsem si na týden, strávený s přáteli na jejich chatě. Pan domácí byl velmi společenský, výřečný muž a jejich synek byl v daru rétoriky jeho věrnou kopií. Jaké bylo překvapení, když jsme tam jednou přijeli a syn přátel byl mlčenlivý, zakřiknutý. V duchu jsem si říkala, co se s ním asi stalo? Nic. Doma byl otec, a ten si stačil. Změna nastala v okamžiku, kdy otec odjel, syn usedl na tačkovu židli a hubu nezavřel. V přítomnosti otce se držel zpátky, otec by mu konkurenční projev neodpustil. Jakmile odjel, jen jsem čekala, kdy požádá matku, aby mu přinesla káféčko. Došlo mi, že synové pozorují a napodobují chování otců a až se osamostatní, budou opakovat to, co viděli. Stejně tak dcery napodobují chování matek i v případech, že je kritizují. Jakmile se dostanou z jejich dosahu, jsou jejich mladší kopii.

Chtěla jsem se na sebe podívat očima druhých lidí, ale nedařilo se mi. Pomohla jsem si analogickou situací, vzpomínkou na pár dní strávených u sestry. Švagr vstával brzy ráno, aby si zacvičil, a pak si sedl ke stolu a čekal, až mu manželka udělá snídani. Sestra ho obškakovala, na sebe přitom vůbec nemyslela. Snídaně, svačina, oběd, speciální dieta kulturisty, které byla plná spíž i lednice. Teprve poté, co ho obsloužila a vypravila, oblékla se a odešla nalačno do práce s tím, že se nají až tam, během dne. Vzpomněla jsem si přitom na začátky vlastního manželství. Vstávala jsem s manželem v šest hodin ráno, chystala mu snídani a svačiny, když přicházel z práce, mívál připravenou večeři, kterou komentoval jen v kritickém tónu. Prý když je vše v pořádku, je mlčení samozřejmostí. Jen když je něco příliš slané či příliš sladké, horké či studené, tak je – v zájmu zjednáání nápravy – třeba stav věcí okomentovat. Tento přístup mi začal během času lézt na nervy. Slůvka pochvaly jsem neznala, zato jsem musela být trvale ve střehu, odkud přiletí slovní facka.

Před odjezdem do ciziny jsme se sešli u matky, abychom se rozloučili. Pojedli jsme omáčku s knedlíky, když se objevila sestra se švagrem. Matka je začala obškakovat, jenže švagr pravil, že drží kulturistickou dietu a knedlíky už čtyři roky nejedl a jíst nebude. Sestra s matkou mu začaly horlivě nabízet jiné varianty, které mu byly ochotné okamžitě udělat. Je libo rýži, kolínka, chléb? Nebo mají pro něco dojít či někoho pro něco poslat? Zašklebila jsem se a vzpomněla si na vtip o starých dobrých časech, kdy sedí pán tvorstva u večeře, žena ho obškakuje a on se ptá, pro koho je to žrádlo, snad ne pro něj? V té době jsem už dávno nedělala manželovi snídani, připadala si jako inventář, vyhořelá, bez nápadů a chuti vařit, bez tvořivé energie. Unaveně a odevzdaně jsem pozorovala sestru, jak pečlivě odděluje bílky od žloutků, aby manželovi připravila žádanou dietní oběd.

Snaha zavděčit se, vzory chování, domácí teror...

Podle ohlasu na kulatých stolech ženy nechtějí vedle svého zaměstnání a péče o děti pečovat ještě o manžela – jde o nespravedlivý přežitek minulosti. Mnohé z žen vnímají přílišný důraz na domácí práce jako prokleté dědictví, kterého by se rády zbavily, a chtějí život přizpůsobit více svým potřebám.

Dnešní mladé ženy očekávají samostatné muže, kteří se umí rovnou měrou podílet na domácích pracích a umožní ženám také realizaci mimo domov, namísto mužů, kteří očekávají, že jim žena bude také osobní asistentkou a služkou, ochotnou kdykoli přiskočit, omluvit se, napravit... S takovými hluboce zakořeněnými stereotypy se však většina žen doposud setkává a bojuje. Vymlouvat se na roli výchovy dnes neobstojí. Dnešní ženy si uvědomují, že změna musí přijít také od nich, protože i ony vychovávají syny. A ty je třeba vychovávat v novém duchu, aby jejich budoucí partnerky nemusely být dál služkami svých „pánů“. Děti je třeba vychovávat k dělbě práce v rodině a k úctě k ženě. Odsud může vzejít generace, která nabourá zakořeněné stereotypy, v nichž ženy vyrůstaly.

Radil (1999)

*Každý si přeje, aby byly vytýkány spíše cizí chyby než jeho vlastní.
Quintilianus*

Dostala jsem zahrádku, po které jsem tolik toužila. Kousek přírody uprostřed velkoměsta, během totality si ji každý hlídal jako oko v hlavě. Na zahrádky se komunisty deptaní občané uchylovali do ticha zeleně k vlastním výpěstkům, kterých byl na socialistickém trhu zoufalý nedostatek. S příchodem svobody a nových možností začali majitelé zahrádky zanedbávat a vracet je zahrádkářskému spolku, a tak došla v pořadníku řada i na mě. Nejdříve mi předseda spolku zavolal, že se uvolnila zahrádka s chatkou, skleníkem, studnou, původní majitel však požadoval odstupné. Částka, v globálním měřítku zanedbatelná, byla pro mě v té době existenční. S těžkým srdcem jsem odmítla s tím, že nemám peníze. Za čas se uvolnila zahrádka jiná, kde byla tráva, švestka, tři jabluňky, několik keřků růží, šerák a cosi, co jsem neznala. Zajásala jsem a neváhala ani vteřinu. Uhradila jsem členský poplatek, který činil pár stovek ročně, a začala zahradničit. Se zahrádkou jsem zdělila polámaný rýč, motýčku a vidle. Nové hrábě, srp, brousek a kleště na keře jsem si koupila. Opřela jsem náradí o strom a každou volnou chvíli byla na

zahrádce. Pro vodu na zalévání růží jsem chodila k nedalekému potoku, většinu času mi zabíralo sekání trávy. Žala jsem srpem a sekání nebralo konce. Manžel mě zavčas upozornil, ať s jeho pomocí nepočítám, se zahrádkou nesouhlasí a nemá zájem. Synové otce následovali, byli v té době již příliš velcí na to, aby se těšili z pelešení v trávě a z hrabání v zemi.

Zahrádkáři ze sousedství pozorovali mé amatérské snažení. Jednoho dne přišel souseď, jehož zahrádka byla zrytá jako pole, kam si žádný plevel ani netroufl zaletět, a šlechtně se nabídl, že mi poseká trávu, neboť potřebuje „zelené“ na kompost. Zároveň slíbil bednu na nářadí, což jsem s nadšením přijala a dala sousedovi druhý klíč od zámku, neboť jsem odjížděla pryč na čtrnáct dní, takže si mohl na pozemku hospodářit, jak mu bylo libo, a kompostovat, co chtěl. Po dvou týdnech jsem se vrátila a viděla, že souseď posekal asi tak tři metry čtvereční s patrně nejvyšší kvalitou kompostem. Právě odkvétaly pampelišky a zahrádka se bělala ochmýřenými semínky. Dala jsem se zuřivě do sekání, abych nebyla plísňena, že šířím plevel na okolní pozemky. V duchu jsem se divila, proč souseď nedodržel slovo a trávu neposekal tak, jak říkal. Když se objevil, očekávala jsem vysvětlení, on však začal nadávat, že se o zahrádku nestarám, on přece nebude sekát cizí plevel, a tak podobně, nevěřila jsem vlastním očím a uším. Vzala jsem si zpět klíč, podívala se změně nálady a přístupu a pokračovala v sečení. Když mě vzápětí hledal na zahrádce mladší syn, souseď mu začal nadávat a vyčítat, že by mi zahrádku měli vzít, že se o ni nestarám a nevyužívám ji, jak se sluší a patří.

Uplynula zima a začínalo jaro. Přišla jsem na zahrádku a zjistila, že mi někdo ukradl veškeré nářadí, i to původní, opotřebované. Naštvala jsem se a spolu se vzpomínkou na útočného souseda si začala říkat, zda mi zahrádka stojí za ty nervy? V záchvatu prvního vzteku nebyl po ruce nikdo, komu bych si postěžovala a případně vrátila klíče. Chodila jsem na zahrádku dál, v čase, kdy jsem předpokládala, že tam nikoho nepotkám. Za ranního úsvitu či měsíčního svitu. Srp a dětské hračky jsem nosila v batohu na zádech. Docela obstojně jsem se sousedovi vyhýbala, až jednou... Začal svůj monolog tvrzením, že moje tráva způsobuje lezení šneků do jeho záhonů a vůbec, moje zahrádka se mu nelíbí. Odsekla jsem mu, ať se stará o sebe, že mně se jeho pole také nelíbí a kvůli jeho agresivitě za mnou nikdo nechodí. Chvilku jsme na sebe štekali, až jsem mu rozhodně řekla, aby byl zticha, že mě jeho rady ani řeči nezajímají. Ať se stará o sebe. Naivně jsem si myslela, že tím vše skončilo, zahrádce jsem se však spíš vyhýbala, než ji vyhledávala. Párkrát jsem se na ni vypravila, a když jsem viděla, že jsou u souseda otevřená vrátka, otočila jsem se a šla domů. Netoužila jsem po kibicování, nechtěla jsem se s ním setkat. Na podzim dozrávaly švestky, poprosila jsem manžela o pomoc při sklizni úrody. Bylo horké nedělní odpoledne, souseďka odnaproti odpověděla na pozdrav a vyčítavě konstatovala, že na zahrádku nechodím. Odpověděla jsem, že chodím, ale jen tehdy, kdy v zahrádkářské kolonii nikdo není. Uražená souseďka odsekla, proč to

tedy není vidět, čímž mi nahrála, neboť jsem nechodila na zahrádku, aby to bylo vidět, ale abych si v zeleni odpočinula, pokud možno od lidí. Starší manželé na procházce se začali bavit. Mile vyprávěli o hezkých zahrádkách, a tak jsem se svěřila, že jsem zahradnická začátečnice a metodou pokus-omyl zkouším, co se ujme. S úsměvem odvětili, že v okolí je radilů víc než dost, načež přítomný soused, který debatu sledoval, začal vykřikovat, ať zahrádku vrátím, když se o ni nestarám. Odvětila jsem, ať neradí a nehodnotí, nejsem na jeho komentáře zvědavá. Manžel stál pod švestkou a nestačil se divit, jakým útokům musím čelit a jak je těžké být členkou spolku zahrádkářů. Při odchodu soused pozdravil a jen tak mimochodem utrousil, že teď tady týden nebude, což jsem zaznamenala a s chutí se každé odpovědi zastavila na zahrádce se srpem.

Jednoho večera mě navštívil předseda spolku. Zdvořile a slušně vysvětlil, že trávu je třeba sekat pořádně, hladce, nejlépe sekačkou, stromy pořádně ořezávat. Ten rok byla velká úroda jablíček, větve se ohýbaly až k zemi. Mezi řečí předseda taktně zmínil, že je má zahrádka trnem v oku celému spolku. Hned jsem věděla, která bije. Jednou jsem přijela na zahrádku s kamarádkou na koních. Bylo sucho, koně v klidu spásali šťavnatou travičku, za chvíli bylo „pokoseno“. Jenže v pravidlech zahrádkářů byl zákaz vstupu domácích zvířat. A soused byl na zahrádce a žaloval, že jsem tam byla koňmo, ačkoliv bylo sucho a nikdo by přítomnost koní nepoznal. Přesto jsem musela poslouchat řeči, jak by koně mohli zničit cestu, kdyby... A vůbec. Bylo to zakázané. Soused žaloval a jeho štěkání a kritika udělaly své. V mé nepřítomnosti celá zahrádkářská kolonie poslouchala jeho útoky, nářžky a pomluvy a nikdo ho nenapomenul, nikdo mu neřekl, ať mlčí a dá pokoj. Trpně naslouchali, kývali a jak známo, mlčení je souhlas. Pomyslela jsem si, jak snadno se lidem vsugeruje názor, když je vytrvalý a nikdo ho neutne v zárodku. Připomněla jsem předsedovi spolku, že na nic není jednotný recept. Jde jen o lidské zvyklosti. Vysekaná tráva sekačkou vypadá zdánlivě krásně, vybití broučci a veškerý mikrokosmos, který se v trávě ukrývá, však bere touto formou údržby za své. Nejvíce jsem si uvědomila, že se na mě soused soustředil proto, že jsem žena, a ono podvědomě, že on to ví lépe jako muž, působilo stoprocentně. Také viděl, že jsem bez mužské ochrany, a tak si dovoloval. Mnoho zahrádek v okolí bylo zarostlých plevelem a nepocítilo ruku člověka, jak byl rok dlouhý. To soused buď nechtěl vidět, anebo zahrádky patřily mužům, na které si nedovolil.

Agresivita, kibicování, netolerantnost, žít a nechat žít...

V životě každé či každého z nás se čas od času vyskytne nějaký/á radil/ka, který/á zanechá nesmazatelnou vzpomínku. S odstupem je takový člověk

úsměvný, ale přímá konfrontace s ním může pěkně otrávit život. Někdy nás nepřímo donutí zanechat nějaké oblíbené činnosti (zahrádkaření), jindy může takový člověk otravovat život své životní partnerce či partnerovi po mnoho let.

Přesně tak to může vypadat, když se principy (vlastnosti), které jsou ve své podstatě neutrální, v extrémní míře vyskytnou u jednoho člověka – stávají se z nich nesnesitelné vlastnosti. Mluvíme o mužském a ženském principu. K mužskému principu patří rozum, technika, technologie, věda, slova, logika, detail, účelnost, cíl, sobectví, soutěžení, právo, majetek, boj, lov, řízení, moc a další (doplnit si můžete sami). K ženskému principu patří intuice, pudy, iracionálně, emoce, city, instinkt, láska, empatie, mateřství, péče, květiny, hudba, tanec, děti, spolupráce, vedení, život a další (opět můžete doplnit sami). Názvy mužský a ženský princip neznamenaají, že jeden patří výhradně mužům a druhý ženám. Ale když se zamyslíme nad takovým radílem, vidíme, jak a kde se oba principy nevyrovnávají. To potom může být pohroma. Každá nerovnováha vytváří další nerovnováhu.

Také ženy, které se zúčastnily diskusí u kulatých stolů, zmínily, že symbióza mužského a ženského principu přináší prospěch společnosti jako celku. Podle žen také muži skrze svoji technickou zvědavost přicházejí ke spoustě inovací, což vede k rozvoji technologií, které mohou být k prospěchu i neprospěchu společnosti. Muži jsou také mnohem více než ženy schopni cíleného zaměření, často ovšem bez nahlížení věcí v širším kontextu.

Ženský flirt (1998)

Tajemství, jak si uchovat veselou mysl, spočívá v umění neznepokojovat se hloupostmi a nadchnout se i těmi nejmenšími náhodnými radostmi.
Smiles

Přečetla jsem v novinách roztomilý článek, v němž autor popisoval prožitou oslavu posledního dne roku. Za drahé vstupné přišel do vystrojené společnosti. V sále byly spárované dvojice, bez potíží se s nimi dával do řeči. Byl společenský, těšil se, jak si zatančí. Brzy však zpozoroval, že tančí pouze partnerské páry, stále titíž lidé spolu, nedocházelo k žádnému společenskému mísení. Zaplatil mnoho tisíc za vstupné a domů odešel, aniž by si zatančil. O této své společenské zkušenosti napsal článeček, který jsem právě četla. Připadal mi z celých novin nejzajímavější, byl až dojemný. Rozhodla jsem se autorovi napsat a pozvat ho na skromnější sice, leč veselější večírek. Šlo o večírek maškarní, na který jsem se rozhodla jít za kovboje, abych

se aspoň jednou cítila svobodně. Nechtěla jsem sedět v koutku v růžových šatečkách a čekat na tanečníka, prince, který nepřichází. Chtěla jsem mít aspoň jednou v živé situaci ve svých rukou tak, jak mívají od dětství muži.

Připravila jsem si džíny, kostkovanou košili, kovbojský klobouk, opasek, půjčila si opravdovou, byť nefunkční zbraň a začala si představovat, jak vrazím do hospody, objedná si whisky, kopnu ji do sebe, zahulákám na celý sál a začnu vyzývat přítomné dámy k tanci. Džíny mě obepínaly a zdůrazňovaly ženský zadek, nedbala jsem toho a těšila se na svoji mužskou premiéru. Přemluvila jsem ještě dalších deset lidí a vypadalo to na hezký večer. Navíc jsem se těšila na setkání s neznámým cizincem. V inkriminovanou sobotu jsem si šla po obědě na chvíli odpočinout, abych byla večer odhodlaná a svěží. Po chvíli ležení jsem zjistila, že začínám menstruat. To zjištění mě naprosto rozhodilo. Nedokázala jsem si spojit menstruuujícího kovboje se suverénním vystupováním a s kapsami plnými vložek či tamponů. Na poslední chvíli jsem se rozhodla zůstat doma a nejít nikam. Lehla jsem si zpět do postele, relaxovala a menstruovala. Synové a manžel se divili, co dělám doma, ztratila jsem snad odvalu jít za kovboje? Když volali přátelé z večírku, proč nepřicházím, co se děje, tak jim manžel řekl, že mám chřipku, neboť slovo menstruace a bolení břicha mu nešlo ze rtů. Kovbojka prospala večer, namísto plánovaného kovbojského řádění.

V pondělí jsem šla do práce, „chřipka“ přešla a můj zájem mřil na cizince. Nikdo ho na maškarním neviděl, než jsem však stihla zjistit, co a jak, zvonil telefon. Volal a omlouval se za nemoc, pro kterou nemohl přijít. Zároveň mě pozval na oběd do lepší italské restaurace, kde veškeré jídlo bylo domácí. Podle hlasu jsem si představovala žoviálního muže středního věku, spíš kulatějšího. U stolu však seděl štíhlý muž s kadeřavými vlasy, s výrazem světáka a svůdníka. Byl hovorný a jeho promluva začala tím, že je eroticky založený, má však potíže v manželství a navíc mu působí bloky jeho náboženské vyznání. Jeho žena s ním navíc odmítá spát. O mně si myslel, že jsem rozvedená, když chodím sama tančit. Dozvěděli jsme se o sobě vše podstatné, cizinec zaplatil, já poděkovala, a šli jsme po svých. V rozhovoru zůstalo něco nadějněho, otevřeněho. Je-li o čem povídat, je-li rozhovor příjemný, proč nepokračovat? Zavolala jsem mu a za týden jsme šli znovu na oběd. Byl veselý, hovorný, společenský a první dojem, který jsem si o něm udělala, se poněkud měnil. Začalo mi ho být líto. Byl podruhé ženatý, a ani v jednom manželství nebyl šťastný. Mé manželství bylo vedle jeho idylické, i když nudné, a v té době se téměř zdálo, že si na sebe začínáme zvykat a nějak to doklepeme.

Dozvěděla jsem se, že cizincova žena je na prázdninách, a tak jsem mu v sobotu ráno zavolala a pozvala ho na výlet. Přijel autem a rozhodli jsme se jet do krásného parku, kde začínaly kvést rododendrony. Bohužel, neorientoval se ve všech těch nadezdech a podjezdech, které lemují hlavní město, a já také ne, takže jsme minuli odbočku a ocitli se v jiném parku, který byl malý, byli jsme z něj brzy venku. Šli jsme z města ven, kolem rybníka plného leklých ryb, nad námi hučela

výpadek. Cesta končila v křoví, kterým jsme se prodrali na kolejiště nádraží. UVědomila jsem si, že toto není ideální terén na rande, a cizinec mi to také dal najevo. Bylo po náladě. Dovezl mě domů a chladně jsme se rozloučili. Viděli jsme se pak ještě jednou, nechala jsem mu vzkaz, že poblíž jeho bydliště je výstava zajímavé malířky. Přijela jsem tam na kole, prošel kolem mne s manželkou, krásnou blondýnkou. Dělal, že mě nevidí, a já se tvářila také tak.

Svoboda, prostor, volba, paradoxy...

Mužům patří prostor, muž dobývá, muž ovládá, muž kontroluje. Kovbojství je metafora mužství, ovládání a dobývání. Najdeme i jiné metafory, bližší našemu prostředí – například fotbalové hřiště. Kdo ovládá prostor, ovládá i svět.

Žena, i kdyby stokrát chtěla, nemůže si na kovboje ani zahrát, protože má menstruaci a je zranitelná a citlivá. Nelze, aby si žena zahrála na muže. Volbu jistě má, ale nic víc. Muž může jít a požádat ženu o tanec, muž si může vybírat, žena naopak sedět v koutě a čekat, jestli si jí muž náhodou všimne, jestli ji vyzve k tanci. Nebo může jít a vyzvat k tanci muže. Ale jak se na tak iniciativní ženu ještě dnes muži dívají? K čemu je ono nepsané pravidlo, že muž vyzývá (muž si vybírá) ženu a žena potupně čeká v pasivě, zda si ji vybere? Žena má volbu být aktivní – do jaké míry?

Muži jsou také navenek silní, jsou ze svých fotbalů a jiných her okopaní, ale ženy nejsou na rány a okopávání trénované. Chybí nám také často sebevědomí a odvaha čelit odmítnutí.

Zamilovaný (1992)

*Amor, když do srdce vnik, divoce zmítá se v něm.
Ovidius*

Jednou v létě jsem zajistila rodinnou dovolenou na podnikové chatě. Byl vydařený konec léta, krásné, slunečné počasí, ideální čas. V chatě byly ještě další rodiny, které se navzájem pozvolna seznamovaly. Týden však byl na důvěrnější poznání krátký, já navíc věnovala většinu času dětem. Večer sedávali všichni u ohně, zpívali a vyprávěli si příběhy. Jednoho večera, asi tak v polovině týdne, jsem si všimla, že má manžel rozepnutou košili a na hrudi drží kotě, se kterým se něžně mazlí. Jeho oči byly široce rozevřené, upřené k ohni, kde v jogínském sedu seděla štíhlá krásná blondýnka. Hleděli si roztouženě do očí, on významně hladil kotě. Když oheň vyhasl, odebrali se všichni do chaty, neboť se začínalo ochlazovat.

Blondýnka se kamsi vypařila, manžel však o ní v narážkách neustále mluvil, vyptával se přítomných a několikrát se v jeho řeči objevilo podstatné jméno rodu středního – srdce. Bylo jasné, že se zamiloval – a předmětem jeho lásky jsem nebyla já.

Ráno bylo zataženo, mé pozvání na procházku odmítl. Odmítl hrát i šachy či karty, které jsme v hluchých chvílích manželství hrávali, zasněně seděl na terase a já bezradně s ním. Blondýna šukala po světnici, zpívala populární píseň šedesátých let o tom, že si někdy myslívá, že láska je jí vzdálená, nejlíbezněji a nezpívá a třesou se jí kolena, má pocit, že je jako dým, rozplyne se, když ho zřít, a do duše jí padne splín. Bylo jasné, že tato hra není pro mě, že jsem nadbytečná. Vyšla jsem tedy ven a šla se projít. Když jsem se vrátila, byl manžel v družném flirtování s blondýnkou, můj příchod jejich důvěrné seznamování vyrušil, a tak zmlkli. Sedla jsem si provinile ke stolu a začala si číst. Za chvíli přiběhly děti a vynucovaly si pozornost. Obrátila jsem se na manžela s prosbou, aby si s nimi šel hrát a zabavil je. Otráveně se zvedl a zbytek času předstíral hru na pískovišti, stále s hlavou odvrácenou k domu.

Den proběhl v napětí a vzájemném sledování. Večer byl večírek na rozloučenou a o mě se začal intenzivně zajímat jeden ze zaměstnanců chaty. Zpozoroval, že jsem za kořena. Pozval mě na pokoj, aby mi ukázal sbírku motýlů. Byl poslední večer před odjezdem, neměla jsem náladu, ač jsem si byla vědoma, že bych svou nepřítomností manžela i blondýnu potěšila. Potěšila bych pochopitelně také nového uchazeče o svoji maličkost. Byla jsem však příliš rozpačitá z manželova „jiného“ stavu, nestačila jsem tak rychle přehodit výhybku.

Ráno nasedli účastníci dovolené do autobusu, kde se manžel posadil k oknu, aby posledními dlouhými pohledy sál blondýnu, která zůstávala na chatě. Autobus nastartoval a dal se do pohybu. Významným gestem ruky pokynul nové lásce na rozloučenou a ona jemu. Oddychla jsem si. Vraceli jsme se domů, do známého stereotypu, do života bez jiskření, kotěte, blondýny a neznámého nápadníka. Do bezpečné nudy.

Manželství, láska, stereotyp, nuda...

Manželství – historický přežitek, tradice, která má smysl, skutečné celoživotní pouto, instituce na plození dětí a shromažďování a udržení majetku? Jsme určeni (kulturou, historií, tradicí) k žití v jednom svazku po většinu produktivního věku života? Očekává se, že manželství je svazek dlouhodobý, nejlépe celoživotní, že manželé si budou věrni a budou stát při sobě. Očekává se od každého, kdo do manželství vstoupí, že je na to automaticky

připravený. Ale učil nás tomu někdo? V průběhu života, hlavně v dětství a dospívání, se děti ve škole učí občanské výchově, společenským vědám, číst, psát a počítat, trochu vařit a šít, jak zacházet s počítačem. Učí se také tomu, jak se k sobě chovat, jak rozvíjet, pěstovat a udržovat kvalitní mezilidské vztahy, jak obstát v manželství? Na život s druhým člověkem, s partnerem, nemáme průpravu. Většina skočí do vztahů v pubertě a v polovině svého života se začne ohlížet zpět a cítit, že se něco vytratilo a že být spolu možná pozbývá smysl. Co potom? Dozvěděli se někdy někde dospívající lidé o tom, že manželství velice často vyhasíná, stává se z něj obtěžující svazek, stereotyp, který je ubíjející a deprimující? Pravděpodobně na to většina z nás není připravena natolik, aby nás to nezaskočilo. Ženy při kulatých stolech zmínily nevěru. Nevěra je ve společnosti nepříjemná – ale jak jinak udělat obměnu, oživení partnerského a erotického života? Také vyjádřily názor a osobní zkušenost, že ve společnosti je větší tolerance nevěry u mužů a v sexu cítí nerovnoprávné postavení.

Kdo vládne světu?

Umění vládnout je umění organizovat modlářství.
G. B. Shaw

Johanka z Arku (2000)

Začnete-li tím, že se obětujete těm, jež milujete, skončíte tím, že vás ti, kterým jste se obětovali, budou nenávidět.
G. B. Shaw

Čas od času se dozvídáme o lidech, kteří odmítají plout v hlavním proudu a jdou si svou cestou, lidově řečeno, čurají proti větru. Aktuálně se roztrhl pytel s dramatickým příběhem o Johance z Arku. Muzikál, dvoudílný televizní seriál, film v kinech, asi bylo nějaké výročí hrdinky, prosté venkovské dívky zvané Panna orleánská, která zaslíbila a obětovala svůj mladý život vizi a ideálu jednotné Francie a francouzského lidu. V prvním díle televizní verze příběhu mě upoutala starost staré jeptišky o to, co muži této mladé dívce udělají. Mocní muži církve ji pár let poté upálili jako kacířku a čarodějnici. Neuměla číst ani psát, byla prostého původu, nosila mužský oděv a slyšela Boží hlasy. Po smrti Johanky z Arku se Francie sjednotila a její jméno se nese historií jako jedno z mála ženských jmen.

Prý ženy nejsou tvořivé, slychala jsem mnohokrát. Všechny vaří, ale kolik jich je šéfkuchařkami? Mnoho žen zpívá či hraje na nějaký nástroj, ale kolik je dirigetek? Přemýšlela jsem o tom a jednu sobotu soustředila pozornost na svoji rodinu, kde jsem jedinou ženou. Než se mužská část rodiny probudila, zalila jsem květiny, upravila je, ostříhala suché listy a šlahouny. Umyla jsem nádobí, připravila snídani, osprchovala se, umyla si vlasy, vanu a toaletu, přebrala a složila vyprané prádlo, které jsem nachystala na večer, kdy je u televize vyžehlím. Jak se muži postupně probouzeli, nasnídali se, jeden začal hrát na kytaru, druhý šel k počítači, třetí pustil televizi. Kultivovala jsem rostlinky na balkoně, ošetřila úraz synovi, uvařila mu bylinkový čaj a začala chystat oběd. Ve volných chvílích jsem brala do ruky housle, abych zatáhla smyčcem po tvrdých strunách. Rozptylovalo mě morče, které se dožadovalo potravy, pískající papiňák a vyvaňující se voda v rýži. Od strun odváděla mou pozornost rozházená deka na gauči, rozložené noviny na stole a hluk televize. Nechala jsem hraní a šla dokončit oběd. Jeden z hochů šel nakoupit, najedli jsme se, prohodili pár slov o tom, jak to vypadá jinde, a šla jsem si na chvíli lehnout. Po sestě jsem dokončila údržbu balkonu a začala psát tuto úvahu.

Do předminulého století ženy neuměly číst ani psát, pro své poslání tyto znalosti nepotřebovaly. Kontakt se světem jim zprostředkovávali manželé, na kterých byly ekonomicky závislé. Cílem každé ženy bylo hlavně se dobře vdát. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století začaly ženy nosit kalhoty, mikádo, prosadily pro sebe volební právo, Mezinárodní den žen, možnost studovat a být ekonomicky soběstačnější, a tím i svobodnější. V souvislosti s osobní obětí Johanky z Arku mě napadá analogie osobních obětí českých matek rodinám, dětem, manželům. Novodobě ve vztahu k zaměstnání a touze po ekonomické soběstačnosti. Některé z žen jsou utahané, vyčerpané, trpí syndromem vyhoření. Píše se o nich okrajově jako o medicínských případech, které jsou jedním z mnoha jiných zdravotních potíží. Jak by asi vypadala Johanka z Arku dnes, jak bychom ji poznali a co by asi dnes dělala? Jak by jednotila stávkující horníky, bouřící se vězně, nespokojené nezaměstnané? Kdo by byl dnes nepřítelem, proti kterému by bojovala a vedla lid? Možná by nebyla zapotřebí, a tak by na ni zbyl úděl ostatních žen. Stala by se matkou, svůj čas a život by věnovala domácnosti, nosila by tašky s nákupy a vařila to, co oni rádi, dle možností rodinné kapsy a rozpočtu. Jeden známý nazval tuto ženskou obětavost rafinovaným vražděním vidličkou a nožem. Tvořivý postřeh. Ti, kteří vládnou, soudí ty, které jim umývají toalety. S malou připomínkou. Autorkou analogie o vraždě vidličkou a nožem je středověká mystička Hildegarda z Bingen.

Pravda, ideály, každodenní rutina...

Muži si nárokují a vždy nárokovali právo na vědění a pravdu. Žena neměla donedávna přístup do světa objektivních pravd a věd, a pokud se v historii vyskytla výjimečná osobnost ženského pohlaví, která se odvážila mluvit do vyšších záležitostí, byl z toho problém. Dnešní žena má možnost volby, může se realizovat, může studovat, může být vědkyní a hlasatelkou pravdy – anebo by mohla, pokud by na to měla čas a energii. Některé ženy, které chtěly vstoupit do společenského a vědeckého života, si musely vybrat mezi vlastní kariérou a rodinou. Jiné jsou natolik šikovné, že zvládají obojí. Za jakou cenu?

Na kulatých stolech převládal názor, že emancipace žen se neslučuje s tíhou povinností spojených s rodinou, domácností a výchovou dětí. Přesto na bedrech žen leží většinou obojí. Ženy mají dost energie a chtěly by se podílet na veřejném životě, ovlivňovat svým názorem společnost a prostředí, v němž žijí. Ale jak, když péče o domácnost, výchovu a další povinnosti unaví a vyčerpá?

Hlas lidu, hlas Boží (1998)

Vládychtivost je náruživější než všechny vášně.

Tacitus

„Těch informací je tolik, kdo se v nich má vyznat?“ pravila paní vedoucí, u které jsem žádala podporu na reklamu pro své občanské sdružení. Reklama by zároveň uhradila náklady na otištění článku o občanských aktivitách v novinách a popsala fakta o tom, jak jsou lidé dnes manipulováni. Jménem velkých ideálů a dobra si s lidstvem hrála jednou církev, jindy fašismus, pak zase komunismus. Teď se o celosvětový diktát pokoušejí nadnárodní společnosti s apelem na věčnou nenasytynost materiálními statky, a to prostřednictvím svůdných reklam. „Když se v těch informacích orientuji já, prostě děvče z venkova, pak je tato možnost otevřená všem, zejména těm, kteří něco vystudovali,“ oponovala jsem.

„No... nevím – můj manžel je velký studovaný expert, ale neumí vyplnit složenku, natož udělat něco praktičtějšího,“ namítla paní vedoucí. „To je potíž současných expertů, v obyčejném životě se neorientují a jsou v něm bezradní, můj muž je na šíšce salámu a sušenkách, když se vzdálím na delší dobu, třeba s dětmi na prázdniny,“ odpověděla jsem. „Má problémy i s čajem a pak kolem sebe šíří moudra o tom, že to, co jí, není důležité, protože si neumí udělat ani základní

souvislost mezi tím, co jí, a svým zdravím.“ „Pak je bolí žaludek, kňourají a vyčítají,“ pokračovala paní vedoucí. „Řeknu vám, můj syn studuje na jedné z nejdražších (= nejlepších) středních soukromých škol na světě, učí se akademické předměty tři hodiny denně a víte, jaké si vybral? Angličtinu, americké dějiny a matematiku,“ chlubil jsem se. „No to jich moc nemá, můj syn právě začal studovat osmileté soukromé gymnázium, dali jsme za něj patnáct tisíc, ale je v tom opravdu všechno, už nekupujeme žádné sešity ani učebnice, nic. To moje kamarádka, která má dítě na státní škole, už vydala patnáct set jenom na pomůcky do školy, ale to, co je hlavní, to zacházení s dětmi a s rodiči, to se nedá srovnat. Na soukromé škole jsou na nás vlídní, ochotní, na děti se usmívají, kdežto na státní škole pořád jenom brečí, že nemají peníze,“ sdělovala své zkušenosti paní vedoucí. „A představte si, že u nás v okolí otevřeli dva obchody McDonald a přišli do školy s nabídkou, že když slaví dítě narozeniny, může si s sebou vzít pět kamarádů, prý mu udělají speciální nabídku i se slevou. Můj syn přišel s tím, že tam jde, tak jsem mu to rozmluvila. Pochopil, že není o co stát, takže s jednou manipulací jsme za vodou,“ pokračovala paní vedoucí.

„To se tedy máte, já mám malou dcerku, a kdykoliv jdeme kolem McDonalda, tak škemrá, abychom šli něco koupit, protože jednou tam dostala botičky, pak nožičky a teď chce tělíčko, ručičky, hlavičku, šatičky. To vše dostane odměnou za to, že si koupí hamburger. Marné je mé vysvětlování, že to pro ni není nic dobrého,“ vložil se do debaty pan majitel. „Dětem se musí zlo a dobro rozlišit naprosto přesně a důsledně,“ pomyslela jsem si, ale dále nepoučovala. Debata se rozproudila a já si vzpomněla, jak jednou dalo české dítě na návštěvě v americké rodině přednost umolousanému hamburgeru a kokakole před čerstvě upečeným domácím chlebem a čerstvě vylisovaným jablečným moštem. Hostitelé byli uraženi hloupostí a nezdvořilostí, nedalo se však nic dělat, s děckem byla jeho matka, úspěšná notářka, dítě bylo vybaveno prvotřídní videokamerou a bylo mu plněno každé jeho přání.

Také mi prolétla hlavou vzpomínka na jednu z prvních kampaní při otvírání první prodejny McDonald v Praze. Natiskli jsme tehdy letáčky s nápisem: „Rychlé jídlo, rychlá auta, rychlá smrt“. Společně s anglickou dobrovolnicí jsme navštívili ředitele české pobočky a žádali ho, ať nepoužívají obaly na jedno použití, neboť je neumíme recyklovat. Dostala jsem odpověď, že on za nic nemůže, jen využívá českých zákonů. Chtěli jsme s ním o tom sepsat zápis, načež se rozklepal, že je otec rodiny, který není kompetentní s námi hovořit, musíme se obrátit na jejich tiskový odbor. Když jsem o pár let později žádala jeden z nově otevřených supermarketů o sponzorské občerstvení pro děti na oslavu úspěšně zrekonstruovaného parku u školy, zjistila jsem, že kolos distribuuje nápoje jen v obalech na jedno použití a přitom prohlašuje, že má ekologický provoz. Ředitel supermarketu tehdy speciálně pro naši akci objednal minerálky ve skle.

Současně jsem zjistila, že obchodní dům v sousedství začal zálohovat skleněné lahve od minerálky deseti haléři, aby připravil jejich postupné rušení. Po pár letech demokracie a tržní ekonomiky je česká cesta do společné Evropy vydlážděna plastovým smetištěm. Politici nás neuchránili zákonem „od kolébky do hrobu“ povinností výrobce postarat se o svůj výrobek od vzniku po zánik, neuhájili ani základní právo na čisté a zdravé životní prostředí. Jaký proces bude soudit reprezentanty polistopadového vývoje, kteří odstartovali tuto nezodpovědnou konzumní mašinerii? Kdo je pozhře k zodpovědnosti, ptala jsem se sama sebe a vybavila si obrovské množství vědců placených nadnárodními společnostmi, jak masírují média, aby společně vymývali mozky veřejnosti. Je to v háji, ještě že si můj chytrý syn vybral americkou historii, aspoň pochopí pozadí bílé slávy a civilizačních úspěchů. Vyhubení indiáni, zotročovaní černoši, hamburgery v nejzapadlejších místech planety, invaze genových produktů do všech koutů světa. Ještě dobře, že je Evropa tak stará a zkušená, jen je škoda, že ji tvrdá historická zkušenost s komunismem, fašismem a katolicismem není dnes mnoho platná. Jako by hrdinové minulosti hořeli zbytečně. K čemu je nám jedna z nejstarších univerzit v Evropě, když její absolventi nevědí, která bije? A i když možná vědí, jak to, že to neumějí ostatním srozumitelně sdělit?

V duchu jsem byla ráda, že jsem prosté děvče z venkova, neposkvěněné oficiálním vzděláním, a rozloučila se s paní vedoucí a s panem majitelem, které jsem nepřesvědčila o potřebě propagace ve prospěch osvěty lidu českého a moravského.

Peníze, filozofie, kultura, hodnoty...

Svět vládne peníze (v rukou mužů), potažmo západní (euro-americká) civilizace a její hodnoty, zaměřené na zisk a spotřebu. Složitost politických, ekonomických a mocenských vazeb a převaha mužů v těchto strukturách je příčinou toho, proč se ženy k tématu „Kdo vládne světu“ na kulatých stolech příliš často nevyjadřovaly a téma nepatřilo k často diskutovaným, pokud nebyla uspořádána samostatná tematická diskuse přímo na dané téma. Ženy, které se k němu vyjádřily, se ve svých názorech shodly. Svět vládne touha po zisku, nadnárodní korporace, politici a média a ve všech těchto sférách mají jednoznačnou převahu muži, mužské hodnoty a principy.

Řešením je pouze důraz a apel na to, aby se ženy zajímaly, co se kolem nich děje, a chtěly dění kolem sebe ovlivnit. Pro ženy je téma „Kdo vládne světu“ příliš vzdálené, zazněl jiný názor na kulatém stole. Ženy mají pocit, že dokonce i na úrovni komunální politiky jde o propletenec mocenských vztahů a lobbystických skupin. Člověk z pozice řadového občana vůbec nemá šanci proniknout do mocenských struktur.

Vyskytl se i optimističtější názor – ženy musejí začít samy u sebe a nabýt sebevědomí. Pokud jako ženy plně rozvinou svůj ženský potenciál, uvolní se společenské klima, které dnes nevyhovuje ani mužům. Ženám je bližší myšlenka podílet se na chodu a obrazu prostředí, v němž žijí, provádět konkrétní činy s konkrétními výsledky.

Záleží na tom, koho volím? (2006)

*Kára táhne vola.
latinské úsloví*

Sociologické výzkumy dávají jasnou představu o předvolebních preferencích jednotlivých politických stran, kdo bude nejdůležitější a nejmocnější v příštích čtyřech letech. Já zápolím každé čtyři roky s vytrvalou nerozhodností, komu dát svůj hlas a dát-li ho vůbec někomu. Obávám se totiž, že můj osobní problém nevyřeší žádná z politických stran, neboť je vůbec nezajímám. Jsem pro ně zajímavá jen jako volební hlas a jako daňová poplatnice, ale to bych asi tak myslela, že je vše.

Jeden čas jsem si myslela, že dám svůj hlas straně, která postaví nejvíce žen na svoji kandidátku, neboť jsem se bláhově domnívala, že více žen v politice ji zlidší. Poté však, co jsem si přečetla odpověď jedné z mála našich političek na otázku, zda jezdí po Praze autem, a ona odpověděla, že jezdí, neboť podle jejího názoru patří řešení automobilismu v Praze k těm výjimečným ekologickým problémům, při kterých záleží nepoměrně více na obecné vůli k funkčním alternativám než na abstinenci jednotlivce, a potom jedním dechem dodala, že se jí v Praze špatně dýchá, viděla jsem, že tudy cesta nevede. Začala jsem podezírat politiky, že jejich zájem je především moc, privilegia a finanční zabezpečení, které mocenské působení přináší. Chtějí-li výlučně sloužit lidem a společnosti, jak tvrdí, proč tedy nepracují dobrovolně, zdarma, v nějakém občanském sdružení či za základní existenční odměnu? Proč v demokracii, která je vládou lidu, sídlí volení demokratičtí vladaři v palácích a na hradě? Jak se mám přesvědčit, že demokracie je vládou lidu a že záleží na tom, koho volím? Jaká je zodpovědnost krátkodobě volených lidí za věci veřejné, je-li hospodaření země v mnohamiliardovém minusu? Která firma by si mohla dovolit hospodařit tak, jak hospodaří stát?

Česká společnost nevytvořila žádný model vzorového politického činitele či činitelky, vymlouvá se na mladost demokracie, prý nemáme potřebné zkušenosti. Tyhle a podobné výmluvy slyším a čtu dost často. Jenže mě nebaví pozorovat dospělé, kteří omlouvají svou hloupost, nemorálnost a chamtivost mladostí demokracie a tvrzením, že je to tak v pořádku. Není, aspoň ne pro mě. Připadají mi ti

ambiciózní snaživci jako jednoocí, kteří přesvědčují slepé, jenže co s těmi, kteří vidí na obě oči? Když prý nepůjdu k volbám, tak se moci uchopí kdoví kdo, jenže právě toho není třeba se bát. Světu dnes vládnou jiní než ti volení. Svobodu slova a informací nám díky internetu už nikdo nevezme. Svobodu trhu a tržního hulvátství přenechám klidně spotřebitelům. Horší je to se svobodou dýchat čistý vzduch, pít čistou vodu a jíst zdravé potraviny. Zde mi však volení zástupci příliš nepomohou. Nebo se mýlím?

Sluha, či pán? Výchova, vzdělání...

V otázce hrozeb v tématu „Kdo vládne světu“ si ženy mimo jiné všímaly nedostatku ohledu na druhé lidi a přírodu, nedomýšlení důsledků vlastního jednání, hierarchického postavení mužských hodnot a rostoucí ekologické krize. Pocity některých žen se přibližují pocitům marnosti či spíše úvahám nad marností jejich počínání a o narážení na hranice. Pouze s větším počtem vzdělaných žen s uceleným vlastním názorem by se dala pozvednout úroveň politické práce.

Už na základní škole by se děti měly učit o mezilidských vztazích, etice, morálce, toleranci a také účtě k životu, životnímu prostředí a přírodě. Ve výchově vidí většina žen jednu z příčin problému nasměrování lidské činnosti. Ženy se vesměs shodují, že změna je nyní i v jejich rukou. Svět mohou ovlivnit i tím, jak vychovávají své syny a dcery.

Největší společenská investice by měla patřit výchově. Problémem a hrozbou je vnější, obvykle negativní vliv, kterému výchova nekontrolovatelně podléhá.

Deklarace žen (1999)

*Krátká vláda nešetří lid.
Statius*

Seděla jsem na mezinárodní konferenci a naslouchala příspěvkům účastníků jednání o persistentním organickém znečištění, DDT, dioxinech a dalších jechech v prostředí ve vztahu k lidskému zdraví. Neměla jsem čas se předem připravit, dělala jsem jako vždy tisíce věcí kolem, jako každá žena. Cítila jsem se provinile a nepatřičně na tak důležitém a významném místě, kde jsem byla jedinou ženskou reprezentantkou své vlasti. Dva kolegové, kteří sem také přijeli a tématu se věnovali mnohem profesionálněji než já, pobrali diety a po dvou dnech zmizeli. Dostala

jsem školení, jak se v Paláci národů, kde jednání probíhala, mluví, jaká pravidla jsou zvykem, dozvěděla se, že nejdříve je třeba poděkovat za udělení slova, jenže žádné slovo mě nenapadlo. O přestávce jsem od oficiálního ministerského úředníka zjistila, že se diskutovanému tématu věnují na ministerstvu životního prostředí dva lidé na plný úvazek, což mě dost překvapilo. Nepochybovala jsem o svém amatérství, že však jsou zde profesionálové, kteří se tím živí a nikdo o nich nic neví, nad tím mi zůstal rozum stát.

Sbírala jsem podněty, dýchala atmosféru, uzavírala nová přátelství, abych nebyla darmožroutkou na účet hostitelské holandské organizace „Evropské ženy za společnou budoucnost“. V zasedací místnosti byli delegáti vyvoláváni jménem republiky, která je delegovala. Právě domluvil profesionál z Čech, informoval o stavu věcí u nás, komentoval dříve přečtené, po něm přišel na řadu reprezentant Anglie a Mali. Z ženské společnosti se přihlásila ke slovu mladá krásko z Ruska, aby přečetla deklaraci, na které jsme předchozí dny pracovaly, abychom vyzvaly přítomné delegáty k zodpovědnosti při vyjednávání a rozhodování. Předseda zasedání si při jejím čtení hrál s manžetovými knoflíčky, delegáti zívali či se znuřeně vrtěli. Když skončila, prohlásil předseda, že to byl dobrý úvod k článku „D“. Zvedla jsem se a šla ruské kolegyni za její čtenářský výkon pográtulovat a poděkovat. Zároveň jsem jí poradila, ať se přihlásí ještě jednou a čte tentýž text znovu tak dlouho, dokud ji delegáti nevezmou na vědomí. Rusce zasvítily oči rozjařením nad nápadem, ostatní ženy ho však zamítly. Bylo mi jasné, že prosazení by stálo obrovské úsilí, kterému by dosažený výsledek neodpovídal. Další nápad, který mi přišel na mysl, spočíval v tom, že přítomné ženy by mohly demonstrativně obnažit prsa, kterými kojí děti mlékem, otráveným pesticidy. Zavrhl jsem nápad autocenzurou a vytrénovanou sebekritičností. Suché řeči mužských delegátů a vyjednávačů mě nudily, zejména proto, že jsem nebyla přesvědčena o pozitivním výsledku týdenních úmorných debat. Přemýšlela jsem, co se stane po přečtení naší ženské deklarace. I když se dotkne srdcí vládních úředníků, i když přesvědčí politiky, co zmohou proti byznysu, který si dělá, co chce, manipuluje veřejným míněním prostřednictvím reklam za účelem cílených zisků? Jaké nástroje mají politici na uvedení mezinárodních dohod do praktického života? Ze života a praxe vím o jejich (ne)schopnostech dotahovat vzletné řeči do konce a organizovat myšlenky v konkrétní a praktické činy, nedělám si tedy iluze. O svých pochybnostech jsem se zmínila na velkolepé recepci, kam nás pozval místní velvyslanec. Svěřila jsem své pochybnosti i bratrům Slovákům, kteří složili poklonu českému prezidentovi, jehož slova prý vždy tnou do živého. Přikývla jsem a optala se, co se po tom tnutí stane? Měla jsem v živé paměti proklamace o pravdě a lásce, která zvítězí nad lží a nenávistí, ale také jsem si živě pamatovala skutky lži a nenávisti v nejbližším okolí autora této vzletné mission statement. Pro sebe jsem si rozumovala, jak je toto možné, a když jsem zjistila,

že odpověď nenacházím, odešla jsem do předsálí a nalila si na ekologické recepti černou kávu do bílého plastového kelímku. Jako ostatní.

Moc, bezmoc, mašinerie, absurdita...

Bezmoc, pocit marnosti, nadvláda politiků a důsledky jejich činnosti a nečinnosti, pocit „oběti“ systému – například v podobě plastových kelímků kdekoliv, na jejichž používání či nepoužívání nemáme nejmenší podíl, když uvažujeme o nerozkladnosti plastů v přírodě a o tom, kam všechnen ten odpad přijde – zažívá většina z nás, aniž by znala nějaké východisko či způsob, jak ho realizovat. Co s tím? Pít vodu z kelímků na jedno použití nebo si nosit svůj vlastní hrneček? Ale nebude nám v kabelce překážet? Každou úvahu doprovází další úvaha, každý nápad má své ale. Je opravdu těžké začít, když ani většina z nás přesně neví jak a kde.

Člověk je součástí vazeb a vztahů, které určují, co můžeme a nemůžeme, zazněl hlas žen. Nejblížší a nejkonkrétnější změna začíná u mne samotné či samotného – já jsem ta/ten, kdo si určuje priority, kdo organizuje svůj čas, svůj život. Pouze já můžu začít se změnou, nechaly se slyšet ženy. Pociť bezmoci a marnosti sice na kulatých stolech zazníval, ale zněla i naděje, východisko v podobě jasného vyjádření vlastní vůle a moci k pozitivním změnám.

Ohlédnutí za setkáním WTO v Seattlu (1999)

*Dobré je to, co dobře končí.
Gaius Suetonius Tranquillus*

„Seattle je krásné město, nechceme, aby nám ho někdo ničil,“ řekla mi americká občanka při slavnostní recepci americko-japonské komunity na počest premiéry filmu *Snow Falling on Cedar*. „Paní, co je pár rozbitých skel a škrábanců proti škodám na krásách přírody, biodiverzitě a přirozeném kulturním bohatství přírodních národů?“ odvětila jsem a přešla k pánovi, který se optal, zda jsem „open“? Byla jsem zvědavá, proč se ptá. Dotyčný byl americký byznysmen, hrdý na to, že jeho země je strážcem světového pořádku, který zachraňuje lidstvo od smrti hladem geneticky modifikovanou sójou a kukuřicí. Řekla jsem mu, že pocházím z malých Čech, kde o velké starostlivé otce nikdy nebyla nouze, ať už se staral Habsburk, Němec či Rus, já však jsem dospělá a otce už nepotřebuji. Je víc takových jako já, indické ženy a místní farmáři vyhnali nadnárodní koncern s tím, že je jim milejší lokální diverzita než globální uniformita.

Mírumilovné setkání stovek lidí se konalo v Prvním metodistickém kostele, kde se zcela ekumenicky sešla veřejnost ateistická, křesťanská, buddhistická a hinduistická spolu s hudebními a tanečními soubory, aby svorně řekli své „ne“ setkání WTO, Světové obchodní organizaci. Odtud jsme se vydali průvodem a následně utvořili řetězec z tisíců lidí. Byl předvečer plánovaného začátku jednání ekonomického mamuta. V americké televizi nebyla o mírumilovném řetězci lidí ani zmínka. V pondělí a v úterý nešly děti do školy, učitelé hudby z místního gymnázia jsem viděla malovat transparent na papundekl na trajektu, převážejícím cestující z Bainbridge Island, kde jsem bydlela, do Seattlu.

Od sedmi hodin ráno bylo v ulicích města rušno. Sedmdesátiletá žena, ustrojená za želvu, mi podávala leták, který začínal tím, že i ohrožený druh mořské želvy odmítá Světovou obchodní organizaci za to, jak v roce 1998 tlačila na americkou vládu, aby přistoupila na jejich pravidla výlovu želv. Setkání žen, na které jsem přijela, probíhalo v kostele, úhlopříčně k centru setkání světových obchodníků, takže jsem mohla pozorovat dokonalou mírumilovnou blokádu objektu, bezradné delegáty v oblecích, kteří nemohli projít neprodyšným řetězcem lidských těl a po rozpačitém přecházení sem a tam se vraceli zpět do svých hotelů. Pozorovala jsem policii, která byla v menšině a dost bezradně sledovala skandující, tančící a protestující demonstranty. Krátce po poledni došla policii trpělivost a použila první dávku slzného plynu. Demonstranti se na chvilku rozutekli, došli se do „našeho“ kostela umýt a obratem se vraceli zpět na ulici. Za chvíli vyšel průvod odborářů, studentů, zástupců nevládních organizací, na ulici hrála hudba, zněla hesla, bylo vidět kostýmy všeho druhu, obrovské loutky, transparenty, skandování, tvořivost, uvolněnost, hravost a vtip. Později odpoledne jsem viděla první rozbitou výlohu. K večeru, když jsem šla domů, slyšela jsem rytmické skandování „hej, hej, hou, hou, dabljutýou has lets to gou“, které znělo stále výhrůžněji, střepů přibývalo.

Na trajektu, kterým jsem jela domů, oznamoval rozhlas, že starosta města vyhláší stav ohrožení a zákaz vycházení, povolává národní gardu a policii ze sousedních zemí. Bydlela jsem v domě kapitána, který první zahájil převoz mezi ostrovem a městem, syn paní domácí byl policista, celý týden ve službě, devatenáct hodin denně bez jídla a pití. Druhý den jsem viděla na rohu ulice policistu oslovovat mladíka, který šplhal na sloup, aby lépe viděl, slovy „prosím, pojdte dolů“. Když dotyčný ze své pozorovatelný slezl, policista mu poděkoval. Jednání obchodníků WTO začala, přijel prezident USA, v ulicích převažovala černá barva policie a maskáče národní gardy, televize byla plná násilí. Začala se plnit věznice v centru města, protestující se soustředili před ní, americké noviny a rozhlas analyzovaly situaci, psaly o tom, co je Světová obchodní organizace, přes noc vyšla kniha plná alarmujících informací. Na plakátech byla chapadla rdousící zemi, místní se začali ptát, co se to stalo s jejich demokracií? Trh vše vyřeší, tvrdí v Čechách přes deset let liberální ekonom. Neříká však jak. Neupozorňuje na nebezpečí, které hrozí, sou-

středí-li se peníze a moc do rukou hrstky mocných, kteří určují pravidla hry a stále úžeji svírají svět svou představou jednotné světové ekonomiky chapadly moci, kde krátkodobé zisky jdou na úkor dlouhodobé budoucnosti.

Setkání žen, kterého jsem se v Seattlu zúčastnila, bylo o manipulaci lidstva geneticky modifikovanými potravinami, o jejichž důsledku na zdraví a přírodní rozmanitost se nemluví, bylo o podpoře domácího organického zemědělství, o tom, jak hrozbu nové manipulace světa, tentokrát přes lidské žaludky, odvrátit. Na závěr byl večírek na rozloučenou, který organizátorky uspořádaly na policii vyklizeném trhu. Místní babičky zpívaly protestsongy, složily je na téma Světové obchodní organizace, a průvod žen se svíčkami v rukou šel přes zákaz vycházení a vyhlášený stav ohrožení s transparentem „Rozmanité ženy za rozmanitost“ a zpěvem „Peace, peace... všichni jsme bratřenci a sestřenice, musíme se naučit spolu žít, please, please...“ k hotelu YWCA, kde většina účastnic bydlela.

Demonstranti ve vězení začali následující den držet hladovku, obchodníci se nedohodli, na tržiště se vrátilo ovoce, zelenina a místní řemesla. Život v Seattlu se vracel do svých kolejí bohatší o nové poznání a já se vracela přes celé státy, Atlantu a Frankfurt domů do Prahy.

Byl krásný, jasný den, pod sebou jsem viděla hory, obrovské plantáže, prostor, ze kterého byli násilím vytlačeni původní obyvatelé. Matička Praha mi po příletu i přes slunné počasí připadala provinční, lidé pasivní, chmurní, odevzdaní osudu. Kde zůstal onen slibovaný zázrak demokracie volného trhu, který vše, tedy i štěstí, vyřeší?

Vláda, veřejnost, obchod, manipulace...

Na kulatém stole „Kdo vládne světu?“ zaznělo z úst jedné z žen, která se zabývá mezinárodními vztahy také profesně, že v dnešní době klesá vzájemná důvěra mezi lidmi i důvěra vůči politikům a větším společenským celkům. Člověk sám osobně ani nemůže dostatečně zhodnotit politické dění (na úrovni České republiky i úrovni mezinárodní) a kvalifikovaně na ně odpovědět – nemá totiž přístup k informacím, které k tomu potřebuje. Jak dále poznamenala, nevíme, jaké jsou vývojové tendence ve vedení válek nebo v odzbrojování. Tyto informace jsou přísně tajné. Kdo má dnes právo na informace? Jaký postoj potom mohu zaujmout já – řadová občanka, která nemá do mocenských struktur přístup?

Hlavně že nám chutná a je to levné (2000)

Z mnohého vědění mnoho smutku.

Starý zákon

Před časem projednával parlament zákon o nakládání s geneticky modifikovanými organismy (GMO) a produkty z nich. Byl schválen bez problémů, neboť o tématu poslanci nevěděli nic negativního. Pro jejich vzdělání sice uspořádalo ministerstvo životního prostředí speciální seminář, kterého se však, z důvodu jiných povinností, poslanci nezúčastnili. V úvodu semináře informoval reprezentant Evropské unie o právních předpisech v oblasti biotechnologií a biologické bezpečnosti a jejich implementaci v legislativě kandidátských zemí ze střední a východní Evropy. Zaměstnanci ministerstva životního prostředí informovali o martyriích s přípravou zákona, hovořili o vymezení jeho působnosti a souvisejících právních předpisech, vysvětlili právní úpravy a praktický dopad. Po přestávce následovaly přednášky na téma „Co jsou geneticky modifikované organismy“, „Bioetické problémy, zdravotní rizika“, „Využití v zemědělství a medicíně“, „Možnost využití geneticky modifikovaných rostlin“. Všichni přednášející hovořili víceméně ve prospěch GMO a vytvářeli dojem, že není čeho se bát. Přitom každý z účastníků a účastnic semináře dobře věděl, že existuje pramálo otázek a odpovědí, na kterých by se odborníci tak jednoznačně shodli. Zahrnoval přednáškový program skutečně celé spektrum názorů? Domnívala jsem se, že tomu tak nebylo zcela záměrně. Novou, upravenou verzi zákona jsem získala o přestávce, její posouzení přenechala poslancům, kteří jsou za to placeni.

Brzy poté jsem pro známého senátora analyzovala přípravnou verzi a došla k závěru, že zákon je ve vleku reality, která se mění rychleji, než zákonodárci stíhají postřehnout. Strategické myšlení a plánování není bohužel silnou stránkou naší politické scény. Vliv geneticky upravených potravin není dostatečně prozkoumán, podporuje moc nadnárodních korporací a ničí místní hospodářství. Současný stav lidského poznání nedává možnost poznat dopady a důsledky na zdraví lidu, na životní prostředí a uchování biodiverzity. Domnívala jsem se, že před projednáváním zákona by politici měli znát podrobné prognózy o dopadech dovozu a výroby na ekonomickou situaci místních zemědělců, mohli by například přijmout rozhodnutí mutanty neimportovat z důvodu ochrany místního či organického zemědělství. Obávala jsem se však, že žádný zákon neošetří rafinovanou manipulaci a propagaci, ve které jsou ti, kteří bohatnou experimentováním ve jménu pokroku, dokonale trénováni. Nakonec prý rozhoduje zákazník a jedna vysokoškolsky vzdělaná osoba vystihla realitu slovy: „Mně nevadí, že to prase mluví, hlavně že mi chutná a je to levné.“

Věda, byznys, politika, zájmy...

Vynálezy vědy jsou úchvatné, lidstvo ví víc než kdykoliv předtím. Ví dnes hodně o vnějším materiálním světě; poznatky o vnitřním světě, o duši člověka však tonou stále ve velkých temnotách. Prodlužuje se věk, plní se starobince, otevírá se otázka eutanazie. Ne každý touží po dlouhověkosti. Kvantita ovládá kvalitu.

Současný stav lidského poznání dokonce možná zná dopady a důsledky GMO na zdraví člověka a životní prostředí. Anebo možná nezná přesně, ale tuší – jednou z příčin problémů je to, že lidé nejednají ve prospěch dlouhodobého užitku a prospěchu. Uvažují v horizontu jedné, maximálně dvou tří generací. Nedovedeme si dost dobře představit, co bude za 100, za 200 let. A možná je nám to jedno, protože nejenže si to nedokážeme představit, ale také už tady nebudeme a kdo ví, jestli tu vůbec budou naše děti... Nejistota budoucnosti a perspektiva zisku brání výhledu.

Muži proti násilí (2000)

Násilí je protikladem moci, protože moc pramení z masové spolupráce, kdežto k násilí není třeba velkého počtu lidí, stačí účinná technologie.

H. Arendtová

Když jsem poprvé oznámila, že současně se zasedáním světových bankéřů se v Čechách setkají i ženské představitelky různých národů, kultur a myšlenkových proudů, aby svědčily v kauze násilí na ženách, dětech a přírodě, za kterým stojí nadnárodní koncerny a mocné finanční instituce, ozvala se jedna novinářka s dotazem, zda si snad nemyslím, že pánové s doutníky v ústech znásilňují nevíňátka? Odvětila jsem, že to není tak jednoduché. Setkání, jehož jsem byla koordinátorkou a garantkou, bylo o rafinovanějších formách násilí. Západní společnost má totiž své legitimní formy násilí. Ti, kteří vládou, si formou zákonů utvrzují moc, která jim a jejich komplicům vyhovuje. To, co legitimizují, se v dané historické době a na daném místě považuje za svaté.

Porevoluční vývoj potvrdil náboženství konzumní kultury. Peníze se dostaly na vrchol společnosti a veřejného zájmu a není náhodou, že reprezentanti této kultury jsou muži. Vydělávání peněz a jejich utrácení je mytizováno, dětem je formou reklam a masmédií vypírán mozek v duchu kupování, spotřeby, půjček, rychlého uspokojování okamžitých nápadů a potřeb. Podle toho, co a jak konzumujeme, se

určuje naše hodnota na trhu. Jak se oblékáme, jakým autem jezdíme, jaký máme mobil... Konzumní kultura, požadavek na vývoj stále novějších věcí, způsobuje ve všech oblastech znečištění základních zdrojů, kterými jsou vzduch, voda a půda. Právě s těmito základními zdroji přicházejí ženy pravidelně do styku, když připravují jídlo pro své blízké. V každé kultuře ženy zodpovídají za chod domácnosti, za výchovu dětí, za jejich ošacení, za zabezpečení základních potřeb. A to i tehdy, když muži ve jménu prosazení nějakých svatých pravd či v reakci na ně válčí a zabíjejí.

O to překvapivější, tváří v tvář těmto pravdám, bylo setkání s mužem, který přišel bezprostředně před bankéři představit americké hnutí mužů proti násilí na ženách. Byl usměvavý, přátelský a velmi zdvořilý. Optala jsem se ho, zda vystoupí v české televizi, aby i ostatní mohli vidět muže v jiné roli, než jaká se denně servíruje jako model chování, požehnaný našimi sexuology. Odvětil, že by rád, ale nerad by zastínil něčí práci či mluvil o něčem, co tady již někdo jiný, zejména ženy, udělal a dělá.

Násilí, ohleduplnost, citlivost...

Tak, jako existuje mnoho beznaděje, existuje také naděje. Záleží na úhlu pohledu. Je pravda, že na kulatých stolech znělo opakovaně, že nositeli současné doby postavené na technice, vědě a penězích jsou muži: „Svět vládne finanční kapitál, jehož nositeli jsou převážně bílí heterosexuální muži.“ Ale objevil se také názor, že mezi elitu mohou také patřit výjimečně silné osobnosti (muži i ženy) a morálně silní jedinci, kteří nezneužijí svoji mocenskou pozici a mohou svět posunout pozitivním směrem.

Na takové jedince je třeba zaměřit pozornost, hledat je a spolupracovat s nimi. Bohužel, ke zneužívání moci dochází velmi často a i silné osobnosti se snadno mohou stát manipulátory.

Automobil je dnes bůh (2000)

Lenost je matkou více filozofů než moudrost.

G. B. Shaw

Historii našeho národa provázelo mnoho symbolů. Živě máme v paměti ještě srp, kladivo a lva s rudou hvězdou nad hlavou. Teď už sice má lev korunku, nehodí se však svým významem spíš do červené knihy ohrožených živočichů než za státní symbol nového tisíciletí? Máme-li být upřímní, pak pravým sym-

bolem a kultem dnešní doby je automobil. Je uctíván jako správný kultovní předmět, vybírán s láskou, čas v něm a s ním strávený překoná čas, který automobilista tráví se svými dětmi a blízkými. Automobil vytlačil lidi a děti z ulic, zlikvidoval veřejný prostor, který býval prostorem komunity. Barevnost jeho plechových nátěrů je všude, kam oko pohlédne. Děti procházejí kolem automobilů cestou do školy, kde sedí ve třídách, aby odpoledne prošly podél parkujících miláčků svých rodičů do svých domovů, kde si s velkou pravděpodobností sednou před televizi, video či počítač, dostupnější než příroda, stromy a dětské hřiště v zeleni. Což takhle hrát si na ulici?

Srp a kladivo způsobily, že se z místa Na Ticháčku stalo jedno z nejrušnějších a nejhlučnějších míst v Praze. Ještě dnes se to tam takhle, zcela paradoxně, nazývá. Je to před Nuselským mostem, kde se spojují dvě magistrály, jednou vyjíždějí kolony aut z města ven a druhou přijíždějí ve třech proudech kolony aut do města. Pamětníci pamatují, že Na Ticháčku býval kdysi i bazén, kam se místní chodívali koupat a slunit. Srp a kladivo však nebralo ohled ani na Ticháček, ani na fakt, že dům v cípu obou magistrál je škola. Dnes je zde první a druhý stupeň základní školy, dyslektické třídy a gymnázium. Děti chodí do školy i ze školy podzemním kanálem – podchodem pod magistrálou Na Ticháčku.

Před časem jsem domluvila setkání ve zdejší škole manželce velvyslance Evropské unie paní Perihan ter Haar. Pochutnala si na školním obědě, pochválila estetiku vnitřního vybavení školy, hřiště. Před školou jsme si chtěly ještě něco říci, jenže Na Ticháčku byl takový hluk, že to nešlo. Později jsme společně vymyslely jak zlepšit bezútesné vnější okolí školy. Napadlo nás, že tam vysadíme stromy. Objednaný expert se prošel ulicí a suše konstatoval, že výsadba stromů nepřichází v úvahu kvůli inženýrským sítím. Následovalo mnoho hodin hledání, jednání, vymýšlení. Po dohodě s úřady jsme nakonec vymyslely, že kolem školy umístíme dřevěné kontejnery s okrasnými stromky a květinami, a tak důstojně oslavíme svátek Země. Děti napsaly pozvánky a pozvaly hosty sloganem, že kdo zasadí stromček, ten dostane vdoleček. Vedle pozvánek byly rozeslány ještě potřebné informace a žádosti na obec, policii, správu komunikací. Dostali jsme potom spoustu rad, třeba že nádoby se stromky bude nejlépe umístit v noci nebo o víkendu. Na dopravní značení nám prý nebudou stačit peníze. Musíme žádat město. Máme zavolat tamtoho pána od policie, ne tohoto. Dopravní značky nesmí rozmísťovat tato firma, ale tamta. Největší potíží bylo, že svátek připadl na pátek, který je zároveň dnem boha automobilu a jeho pána, který musí vyjet na čerstvý jarní vzduch, na „ticháček“. Tehdy jsem si moc přála, abychom nedopadli stejně jako dva roky předtím, kdy se dětská spolupracovníci opakovaně obraceli na řidiče, aby v den D neparkovali tam, kde jsme chtěli okopat stromky, zasadit květiny a provést základní údržbu. I přes opakované výzvy a informační cedule odjela všeho všudy tři auta. Rok nato jsme nenechali nic náhodě. Od zimy jsme vyřizovali žádosti,

všechna potřebná povolení. I přesto byla v den D ulice plná aut. U zákazu zastavení parkovali bozi a jejich uctívači byli sprostí na organizátorky, policii, novináře i na děti za to, že je obtěžují.

Víra hory přenáší, říká staré české přísloví. Jisté je, že víra v rychlost, sílu, pohodlí, symbol a kult boha – automobila, přenesla Ticháček do dob dávno minulých. Z ticha a klidu se stala vzácnost a jedna z nejhroženějších potřeb života.

Automobilové, betonářské, naftařské lobby dokonale vládnu

K automobilismu se ženy na kulatém stole konkrétně nevyjádřily. Důvod může být ten, že vědí, jak malá je možnost v této otázce provádět nějaké konkrétní změny s viditelnými výsledky. Jedna z žen, žijící ve městě, poznamenala, že dnes se již nebojí, že její dítě bude ohroženo nějakou nemocí, mnohem více se bojí, že ho přejede auto, za jehož volantem bude sedět bezohledný řidič.

Důsledky této bezohlednosti můžeme pozorovat dnes a denně. Na ulicích (a dokonce na přechodech!) je vážně zraněn nebo umírá velký počet lidí, který se v poslední době zvyšuje. Lidské životy doplácují na rozvoj techniky v podobě automobilismu. Nad tím stojí peníze a rozvíjející se trh s automobily. Automobil se přitom stává miláčkem.

Automobilová doprava ohrožuje životy a ticho se vedle prostoru stává ohroženou potřebou člověka.

Právo na informace 1999

*Lepší než jednou chybit – dvakrát i třikrát se zeptat.
latinské úsloví*

Od posledního roku starého tisíciletí platí u nás zákon o právu na informace. Je možné se ptát, máme právo vědět. Cokoliv považujeme za důležité a co by naši mocní před námi náhodou chtěli utajit. To je obrovská výhoda a moc těch malých, někdy zdánlivě bezmocných. Je pravdou, že nejdřív musíme něco vědět či aspoň tušit, co chtít a za čím jít. Pak také musíme vědět jak, jakou formou a koho se ptát. Je možné si zjistit vše o tom, co jíme, respektive co se nám v budoucnu chystá na stůl. Geneticky modifikované organismy budou značené, aspoň s tím návrh zákona počítá. Budou možná levné, ty genově urychlené a zvětšené produkty, svůdné pro zrak i peněženku. Je však možné představit si i vizi *Dne trifidů* a raději se jim vyhnout a připlatit si za organicky pěstovanou zeleninu a ekologicky chovaná

zvříátka od našich zemědělců. Bez ohledu na zákon o právu na informace se těžko dozvíme, jaká je potenciální produkce a zaměstnanost v českém zemědělství a do jaké míry může být výzkumy a jejich aplikacemi do terénu naše potravinová soběstačnost ohrožená. Kdo nám dá informaci o tom, zda nežijeme v národě výlučně překupnickém? Proslechlo se, že zákonodárci chystali velké daňové úlevy pro investory, kteří plánovali investice nad deset milionů. Znamená to, že v malé české kotlině měli stavaři supermarketů zelenou, kdežto drobní čeští podnikatelé jim budou moci akorát tak leštit za pravidelný měsíční obolos kliky? Jak z práva vědět je odvozeno právo ovlivňovat rozhodování, je otázka druhá, nicméně...

Na vídeňské konferenci o plánech vědců s DNA a nadnárodními společnostmi, které výzkumy financují, jsem se nechala vyprovokovat k dezinformování. Na recepci se mě reprezentantka významného nadnárodního koncernu Nestlé optala, jak uvést na český trh geneticky modifikovanou potravu bez emocí, jak šikovně zmanipulovat českou veřejnost, aby jí čokoláda s genetickou sójou chutnala. Odvětila jsem, že Češi půjdou do ulic okamžitě; jakmile rozeznají manipulaci, začnou se bránit. Lhala jsem vědomě. Víím od kamarádky přijíždějící pravidelně ze Západu, jak je na první pohled poznat, že jsme národ manipulovaný reklamou. I nezkušený zrak se orientuje v našem oblečení, v našich autech, co kupujeme, co říkáme, v co věříme... Na zmíněné konferenci jsem se přihlásila do diskuse po projevu zástupce nadnárodní firmy Monsanto, který hovořil o výhodách genetických modifikací, o nasycení lidstva a podobných konzumně-tržních veličinách. Projevila jsem obavu z manipulace, z toho, že o náš národ v srdci Evropy se brali všichni velcí manipulátoři, ať šlo o teoretiky nadřazené rasy, či sociální spravedlnosti. Nebudeme s naší servilní úctou k penězům a omezenou rozlišovací schopností díky důrazu na informativní a analytické vzdělávání klínem, otvírači dveří do Evropské unie právě v oblasti geneticky modifikovaných organismů? Proč se tak vehementně tlačí na pilu, jde-li o údajné dobro? Což se dobrá věc neprosadí sama?

V mládí jsem vykazala otce, který přijel neočekávaně na návštěvu s taškami plnými darů a plnou peněženkou. Nestála jsem o dary ani o peníze, návštěvu bych sice uvítala, ale ohlášenou, má svoboda a osobní čas mi byly instinktivně bližší. Řekla jsem mu, ať se příště ohlásí a nechá pozvat, než vpadne jen tak do mého soukromí. Několik let na mě nemluvil, než mu to došlo. S nadnárodními společnostmi je to obdobné. Kdo je pozval? Nepřišly náhodou nezávané, využívající naší demokraticko-mladistvé nezkušenosti s malým citem pro svobodu, národní prostor a čas? Ty nejagresivnější obsadily atraktivní historické domy v centrech měst, lukrativní prostory na jejich okrajích a teď našim dětem postupně prodávají spolu s hamburgerem i nožičku od panáčka tak, aby toužilo po ručičce, hlavičce a tělíčku. Jeden hamburger za druhým, k tomu kokakola – zdravá výživo, kde je vám konec? Právo na informace v konzumní společnosti je potřebná

věc. Jenže, je si dnešní Homo consumentis, člověk pasovaný na spotřebitele, vědom, že podstata vědění je zejména o tom zjistit, kdo s námi hraje své manipulační mocenské hry?

Manipulace, ovládání, kontrola...

V této případové studii zní téma manipulace. Manipulaci si navíc často neuvědomujeme, přestože je součástí našeho života. Zažíváme ji denně v běžných mezilidských vztazích. Manipulátoři jsou lidé, kteří to s druhými většinou umí. Vědí, jak se člověku dostat pod kůži, najít slabé místo a tam zapracovat. Manipulátor umí velice šikovně vyvolat pocit viny z toho, jak jsme si vůbec mohli něco o něčem myslet (mít svůj názor) nebo něco nevědět. Vždyť manipulátor má přece (!) pravdu. Princip manipulace spočívá v tom, že v nás vzbuzuje pocity viny za myšlenky a činy, které jsou vlastně přirozené a na něž máme právo. Takového člověka najde ve svém blízkém okolí snad každý/á z nás.

Na úrovni politiky a mocenských struktur je manipulace rafinovaná a nenápadná. Skrývá se například za něco příjemného, užitečného, za něco, co inzeruje jako pro nás dobré a potřebné. Ale největší manipulací je záměrné neposkytnutí informací a udržování v nevědomosti. Manipulací se stává samo vlastnictví informací a způsob nakládání s nimi, přivlastňování si toho, na co mají právo všichni lidé. A to je dnes stejné jako ve středověku či kdykoli jindy. Právo na informace je jedním z základních požadavků demokratické společnosti. Máme k dispozici skutečně všechny informace, které bychom měli vědět?

Jak již zaznělo v jednom z předchozích komentářů, ženy v diskusi vyjádřily nespokojenost s tím, že tohoto práva se nám v důležitých otázkách nedostává.

Zed' pravdy a nenávisti (1999)

*Nenávist, vyvolanou správným konáním,
jsem nikdy nepovažoval za nenávist, ale za slávu.
Cicero*

Zastupitelstvo města schválilo drtivou většinou stavbu zdi v ulici symbolického názvu Matiční, jejímž účelem bylo oddělení Romů od Neromů. Celý případ se ocitl před parlamentem. Na jedné straně demokracie s pravomocemi a zodpovědnostmi na lidech, na straně druhé mezinárodní úmluvy o lidských právech. Zed' se

postavila a vzápětí poté – za mezinárodní ostudy – odstranila. O složitý problém šlo jen zdánlivě. Reprezentant pro lidská práva byl proti stavbě zdi a také proti většině lidí, kteří v dané lokalitě žijí. I tehdejší prezident hovořil rád o lidských právech. Často jsem si myslela, když jsem ho slyšela, že se mu to teoretizuje z vily v rezidenční čtvrti, což takhle zkusit na vlastní kůži žít v činžáku se sousedy, které si nevybral?

Pravda a láska bohužel prohrály v konkurenčním boji se lží a nenávisť. Zřejmě také proto, že slovo a čin nešly ruku v ruce. Pozorovala jsem tuto disproporci přímo z útrob úřadu, záhy po revoluci. Viděla jsem, jak se po sametu začala tvořit na Hradě „zed“ mezi starými strukturami a těmi, kteří přišli jako struktury nové. Těm starým bylo vyhrazeno jedno schodiště, ti noví chodili jiným. Staří úředníci se zdravili posměšným: „Ahoj, stará strukturo,“ a dělali si z pravdy a lásky trpkou srandu. Psychologické bariéry a zdi rostly festovně, ač neviditelně. Ta hladová, kterou nechal postavit Karel IV., je zřetelná a nezáludná. Když půjdeme proti ní hlavou, víme, co nás čeká. Jenže co s těmi zdmi a ploty psychickými, které jsou všude kolem nás? Mezi rodiči, prarodiči, dětmi, sousedy, zaměstnanci, zaměstnavateli? Mezi politiky a voliči, mezi pravici a levicí, mezi zelenými a těmi ostatními, mezi muži a ženami... Ploty jsou mezi zahrádkami, i české hroby jsou malé pozemky, ohrazené větším či menším obrubníkem, který vymezuje teritorium mrtvol, dané její movitostí zaživa. Závora se objevila i u parku, kam si chodily hrávat moje děti. Dnes odrazuje nápis Vstup zakázán, soukromý majetek – a výhrůžně štěkající pes. Dětem je vyhrazen asfaltový chodníček za kamennou zdí. Proč a jakým právem? Nejde již o mé děti, ty si užily, ale o ostatní děti, které vidí za zdí hektarový prostor zeleně zející prázdnotou. Pošlou na ně psy, když si tam půjdou hrát na schovávanou, tak jako je poslali na nás o kus dál, když jsme se synem sbírali hluchavky na louce, která se po revoluci stala soukromým majetkem?

Ploty se dnes objevují všude. Kolem nově zrekonstruované části parku, kolem záhonů s kytíčkami, musí být i okolo nových stromků. Jsou na obranu proti psům, jejichž exkrementy ničí choulostivou zeleň, proti kuřákům pohazujícím nedopalky své drogy všude, takže nově zavezená borka bývá během týdne jako vysypaný popelník. Jsou proti vandalům či nenechavým zlodějům. Tam, kde nejsou ploty, hrozí, že vjedou všude přítomná auta.

Zpět však k té Matiční. Asi by bylo správné zapřemýšlet nad zákonem, kde by byl zákaz všech plotů a nařízeno zbořit i ty stávající. To totiž je logika přírodního práva (*ius naturale*) dle Ulpianiana (okolo 200 n. l.), podle kterého mají všichni lidé stejné právo na půdu, na moře, na vzduch a jeden na druhého. Země a všichni lidé, kteří na ní žijí, jsou v zásadě „*communitas omnium possessio*“, společný majetek všech. Stará novinka, není-liž pravda? Jak obstojí v hodnotách *Homo sapiens* 21. století?

Bariéry, pravomoci, demokracie...

Právo pudy pro všechny je opravdu úžasná myšlenka, když si představíme, že bychom šli krajinou či kdekoli jinde a mohli jít kudy chceme, rovnou za nosem, jak se říká, zcela neomezeně se setkávat s lidmi ve volném prostoru. Pouze v některých oblastech zatím ještě pořád tak trochu moderní civilizací neobjevených, to tak může být.

Touha po ovládnutí prostoru je stejně silná jako touha po svobodě. Možná si představíme svobodu prostoru pro sebe, ale prostor pro druhé už je hůře představitelný. Peníze dnes znamenají koupit si prostor, čas, svobodu. Peníze jsou však také jen nástrojem v rukou lidí – nástrojem lidských vlastností, jako je touha řídit a ovládat.

Ženy na kulatém stole se vyjadřovaly v tématu „Domov“ v Praze: městské prostředí vnímaly jako odosobněné, anonymní, přetechnizované, ve významu vymezování hranic mého a tvého, a také špinavé a znečištěné v protikladu k dnešnímu kultu čistoty a krásy těla. Právo na prostor bude do budoucna zřejmě jedním z nejohroženějších. Když projíždíme českou krajinou, nelze přehlédnout stále se rozšiřující průmyslové a obchodní zóny. Zdá se, že svoboda prostoru v hodnotách současné společnosti je zatím v rukou volného trhu.

Dědictví matek zachovej nám... (2000)

Žena rodíc a kojíc ví jasně, že její dílo je mnohem vážnější než zaměstnání mužovo, který zasedá třeba v zemském shromáždění, na soudě, v senátě.

L. N. Tolstoj

Možná si vzpomenete na výstavu „A po nás potopa?“, která byla svého času v Národním zemědělském muzeu. Výstavu zahajoval ministr životního prostředí, přítomen byl i ministr kultury, pravděpodobně i další hvězdy politického a veřejného života. Na zahájení výstavy byly davy lidí, rozhodla jsem se navštívit i dva doprovodné programy. Hned u vchodu mě zaujal panel s přehledem významných dní souvisejících se životním prostředím a ekologií. Byly zde následující slavné dny: Práva spotřebitelů, Jarní den, Den vody, Meteorologický den, Den ptactva, Den zdraví, Ochrany památek a historických sídel, Den Země, Laboratorních zvířat, Ptačího zpěvu, Bez tabáku, Otevírání studánek, Den dětí, Den životního prostředí, Den květů, Den architektury, Den populace, Za zákaz jaderných zbraní, Den zvířat, Den pozdravů, Den lidských

práv, Biologické rozmanitosti. Marně jsem pátrala po Dni žen, marně jsem hledala Den matek.

Poté, co mě ministr pozdravil: „Ahoj, jak se daří, sufražetko?“ jsem odvětila: „Špatně – v přehledu významných dní chybí Den žen a Den matek!“ Kdo a proč vyňal z ekologie něco natolik významného a neoddělitelného, jako je ženství a mateřství? Je atmosféra společnosti tak arogantní?

Nedávno jsem dostala od přítelkyně knihu *Ženy v 19. století*, kde je popisováno úsilí našich prababiček za rovnoprávné postavení žen ve společnosti, vzdělání, osvětu, právo volit a být volena. Kolik energie stálo naše prababičky docílit té trošky spravedlnosti! Po dlouhém období totalitního režimu bychom mohli konečně hovořit o pravém významu svátku Dne žen a diskutovat, co tento den připomíná a jaký je jeho pravý smysl. Je v naší společnosti vše tak harmonické, že není potřeba připomínat ženských kvalit, zásluh, služeb a obětí? Do kalendáře se mezitím tyto dny dostaly, ještě zbývá dořešit, jak formu naplnit obsahem.

Ve společnosti, která stanovila jako tabu hovor o pohlaví a sexu, je jen těžko možné definovat nahlas ženské a mužské role. Pro každého z nás je tak trochu šokující, být „žena“, nebo „muž“. Samotná tato slova jsou spojena se školní šuškanou o tom, „jak se to dělá“ a „jaké to je“. Snad také proto je pro nás ženy těžké veřejně deklarovat vlastní ženskou roli. Stále jde o roli ženy jako „matky“, „manželky“, „výdělečně činné“ – a to skutečně podstatné – žena jako myslící a cítící bytost, žena jako dárkyně života a lásky, nebývá vysloveno. Bez solidarity mezi ženami nelze vůbec hovořit o rovnosti šancí. Pomozme této vznešené myšlence tím, že budeme myslet nejen na sebe, ale i na ostatní ženy jako na ty nejlepší bytosti, zasluhující úctu, lásku, pochopení, zaznělo na jednom z kulatých stolů projektu Quo vadis, femina?

Ekonomicky soběstačná

*Ani nejlepší sokol ničeho neuloví, když se mu nedovolí vzlétnout.
japonské přísloví*

Diskriminace ypsilonu (1998)

*Uvidíš-li jinde věci lepší, pravdivější a užitečnější, proč bys je rád nevyměnil
za své, které nejsou tak hodnotné?
Komenský*

Seděly jsme na terase na vlastnoručně dokoulených špalcích, povídaly si a cosi pracovního řešily. Kolegyně se chystala napsat zápis z tohoto setkání a přitom si uvědomila, že skutečnost, týkající se pouze žen, lze vyjádřit jen obtížně. Gramaticky správně je totiž napsáno: „Seděli jsme na špalcích a povídali jsme si,“ což vypovídá o tom, že na špalcích seděli lidé neboli muži. Jenže na špalcích seděly tři ženy, a tak bylo třeba vysvětlení a zdůvodnění, proč tvrdé „y“. Píšeme-li: „Seděli jsme na špalcích a povídali jsme si,“ s měkkým „i“, žádné zdůvodnění nepotřebujeme. Automaticky se totiž předpokládá, že na špalcích seděli muži. V ten moment jsem si uvědomila jazykovou diskriminaci, která v gramatice postihuje ženský rod. Jazykovou českou samozřejmostí je, že množné číslo s nevyjádřeným podmětem se píše s měkkým „i“, jenže proč? Proč, když jsou všude muži, se píše měkké „i“, a když se mezi nimi objeví žena, tak se s psanou větou (a pravděpodobně ani se skutečností) nic nestane? V okamžiku, kdy budou sedět na špalcích samé ženy a objeví se jeden muž, se začne psát „seděli na špalcích“ s měkkým „i“ a pravděpodobně i skutečnost bude vypadat jinak.

Při příležitosti této lingvistické hříčky jsem si vzpomněla na zážitek s výukou angličtiny, kterou nabídla energická Američanka s jedinou podmínkou. Kurz bude pouze pro ženy. Přítomné ženy se ohrazovaly („y“), že ony přece nebudou diskriminovat muže, mateřsky chtěly, aby i jejich mladí kolegové dostali šanci učit se anglicky. Učitelka ustoupila a mezi deset žen přišel Péťa. Učili jsme se nějakou chvíli, když učitelka upozornila na fakt, že středem pozornosti s výlučnou dominancí projevu je přítomný Péťa. Deset dospělých žen na něj hledí s výrazem něhy a lásky, směje se a obdivuje jeho vtípům. Učitelka učila na příkladech reklamních plakátů a hesel, feministicky nacházela sexistický podtext úplně všude, učila významu symbolů a podprahového vnímání, se kterým tak úspěšně pracují reklamní agentury. Dalo práci nalézt v reklamě na auto, jogurt či japonské rádio něco jiného než auto, jogurt či rádio, po čase jsem se však naučila v této řeči číst. Když jsem pak uviděla nabídku ženského těla bez hlavy s pozvánkou na krásy světa, věděla jsem, která bije. Ženské tělo je předmětem pro muže, je jeho hračkou, její hlava je

v mužském světě k nepotřebě, není-li přímo na obtíž. Je žádané pouze tělo ženy, jen však, když je mladé, krásné, pružné a štíhlé. Jako maso na řeznickém pultě! Uráželo mě to; k čemu jsou mi mé životní zkušenosti, životní moudrost, ale nevěděla jsem, co s tím. Když jsem si však všimla, že zmizela reklama propagující pivo „Kozlík“, s vystřčenými ženskými řadry, byla jsem potěšena. Snad svět přece jen míří k jasnějším zítřkům? Co se angličtiny týče, Péťa rodu mužského přestal na angličtinu docházet poté, co byl americkou učitelkou napomenut, že okupuje čas ostatních deseti žen. Ty se pro jeho výřečnost nedostaly ke slovu. Kurzy angličtiny skončily záhy po Péťově odchodu. Ženy postupně odpadaly jedna po druhé, angličtina jen pro ně samotné, bez dráždivé přítomnosti druhého pohlaví, je nebavila. Daly přednost přípravě večere pro své drahé polovičky a rodinné pospolitosti před vzděláváním se v angličtině v jednopohlavním společenství.

Sociologické a fyziologické studie sice ukazují, že ženy a muži používají odlišné vzorce chování pro dosažení úspěšnosti v životě (pro „přežití“), nelze však tyto odlišné vzorce označovat za více či méně „kvalitní“. Přesto, že měření ukazují stejně vysoké IQ pro muže a ženy, ti, kdo řídí naši zemi, jsou muži, shodly se účastnice projektu Quo vadis, femina?

Ženy by se měly soustředit na zlepšení své informovanosti o chodu společnosti, napřít síly do vzdělání, a to celoživotního, a měly by být připraveny přijímat výzvy k převzetí společenské zodpovědnosti, kdykoli přijdou. Diskuse otázky měkkého „i“ versus „y“ může být třešničkou na dortu naší hospodářské a duševní emancipace, podobně jako například používání termínu „slečna“ (viz právní změny v sousedním Německu).

Bezejmenná u prezidenta (1990–1992)

Ve svobodném státě musí být svoboda řeči a svoboda myšlení.

Gaius Suetonius Tranquillus

Zavolali mi domů, zda bych nechtěla pracovat v osobním sekretariátu prezidenta republiky. Byly dva měsíce po sametové revoluci a já byla v domácnosti. Začátkem listopadu jsem sekla s úklidem v mateřské školce, kam jsem dávala mladšího synka, aby přivykal kolektivu, jak se v dobách komunismu žádalo, a kde jsem chtěla být společně s ním. Přátelé p. p. zavolali s vysvětlením, že jsou zavaleni prací, korespondencí, tisíce lidí píše prezidentovi, volají mu, navštěvují ho a jeho nejbližší pomocníci nezvládají odpovídat a komunikovat. Chvilku jsem váhala, byl konec ledna, blížily se dvoudenní pololetní prázdniny, na které jsem původně zamýšlela jet se synky

na venkov. Nakonec jsem změnila plány, neboť zvědavost a pokušení byly veliké. Posadila jsem děti do vlaku směr babička a vydala se na nábreží, kde mě uvítal budoucí šéf, osobní tajemník prezidenta republiky, a divadelní agentka prezidenta. Našli mě jméno v totalitním diáři důvěryhodných spolupracovnic a pozvali mě s tím, že potřebují naléhavou pomoc s kancelářskými pracemi. Odhadovala jsem spolupráci na dva měsíce a zůstala nakonec dva roky. Místopis na nábreží, do které jsem poprvé vstoupila, byla zavalená neotevřenými dopisy, nad kterými mé úřednické srdíčko zaplesalo. Zde se konečně mohu realizovat a být užitečná! Pustila jsem se do práce, ještě předtím jsem si však podmínila být do jedné hodiny doma, abych stihla vyzvednout mladšího synka ze školky. Nechtěla jsem ho vrhnout do stoprocentního víru kolektivismu na úkor služby, byť samotnému prezidentovi. Začala jsem otevírat dopisy, třídit je a přemýšlet o nejlepší možné organizaci práce. V kanceláři byl jeden mechanický psací stroj, bílé kancelářské obálky a čisté papíry, pravděpodobně pozůstatek po komunistické firmě, která v prvním patře domu na nábreží sídlila. Bylo prvního února, neměla jsem vyřízenou jedinou náležitost, které je třeba při uzavírání pracovního poměru. Otevřela jsem obyčejný sešit, nalinkovala sloupce a nadepsala: pořadové číslo, datum, obsah, vyřízeno, kdy, jak a veškeré dopisy, které přišly po mém nástupu na adresu p. p., začaly být vzorně vyřizovány a evidovány. Otvírala jsem resty z revolučního nadšení a pečlivě četla všechny dopisy, pohledy a korespondenční lístky. Tam, kde si lidé stěžovali na křivdy komunismu, postoupila jsem korespondenci prokuratuře a institucím, v jejichž kompetenci sporné záležitosti byly. Ony sice příliš nefungovaly, šok z revoluce a strach z toho, co bude následovat, ochromil fungování státu. Zírala jsem s překvapením, jak jsou dospělí lidé na úrovni dětí z mateřské školky, kterým najednou vzali paní učitelku (vedoucí úlohu strany) a otevřeli branku u zahrádky (státní hranice), která školku (Československo) obklopuje. Dětičky (občané a občanky) lítaly sem a tam, bály se vyjít z otevřené branky a jen zoufale natahovaly své bezbranné a bezmocné ručičky k nové naději, kterou se stal prezident hlásající, že pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Samy od sebe? Jak jsem už zmínila, instituce, kterým jsem stížnosti posílala, nefungovaly, ale vhodnější řešení jsem nenacházela. Má osobní kapacita stačila jen na sekretářskou a organizační práci. Naštěstí drtivá většina bezprostřední korespondence přicházející na nábreží spočívala v gratulacích a děkovných dopisech. Ty jsem ukládala do archivních krabic. Od února, kdy jsem nastoupila, jsem začala na všechny dopisy odpovídat, byť pouhým poděkováním. Dopisům jsem dávala pořadové číslo, pod kterým byly archivovány, na psacím stroji vyfukávala odpověď. Bylo na mé zodpovědnosti, co a jak odpovím. Evidovala jsem, vymýšlela odpovědi, archivovala a šéf se pod mé literární výtvary podepisoval svým jménem. Napadlo mě občas, že by bylo slušné napsat, kdo vyřizuje, styděla jsem se však si o své zviditelňování říkat, abych nevypadala ambiciózně. Uspokojila jsem se vlastním vysvětlením, že to nejspíš na prezidentských dopisech není estetické, a nechala věcem jejich volný patriarchální průběh.

Během pár měsíců dostal osobní sekretariát darem první počítač, který sice neuměl česky, háčky a čárky jsem v těch bouřlivých porevolučních dnech dopisovala rukou, ale okamžitě jsem ocenila výhodu a přednost této techniky oproti obyčejnému psacímu stroji. Později, když externí kutil vytvořil českou abecedu, upravil můj šéf, osobní tajemník prezidenta, program evidence došlé pošty tak, že se pouhým kliknutím adresy přemísťovaly, kam bylo potřeba. Už nikdy jsem s tak dobrým programem nepřišla do kontaktu a těžko se později vyrovnávala s horšími. Ze stovek dopisů, na které jsem odpovídala, si ještě dnes vybavuji zoufalý dopis matky, jejíž dcera propadla náboženskému sektářství. Odpověď byla na hlavíčkovém dopisním papíru se zeleně vytištěným vlastnoručním podpisem prezidenta a červeným srdíčkem, podepsaná osobním tajemníkem, vymyšlená mnou. Napsala jsem tehdy, že p. p. s tím nemůže nic dělat, ať nechá vše času, snad dcera vystřízliví, a když ne, jsou horší úlety, třeba k drogám. Také si vzpomínám na dopis amerického hochy, který se zamiloval do české dívky. Ta ho odmítla a on se obracel na hlavu československého státu se žádostí o pomoc. Odpověď jsem dávala dohromady s učitelem angličtiny a dost dobře jsme se bavili. Učila jsem se anglicky, on se učil česky, a tak jsme bez komunikačních zábran formulovali prezidentské dopisy, z nichž tento mi z toho množství utkvěl v paměti. Byl totiž prvním zdrojem konfliktu s osobním tajemníkem prezidenta, který přišel jednoho dne do kanceláře a vítězoslavně vykřikoval, co mu zamilovaný americký pisatel na jeho dopis odpověděl. Zarazila jsem se, zarazila i jeho v projevu a pravila, že ten dopis jsem psala já s učitelem angličtiny, proč tedy říká, že *jemu* odpověděl? Tehdy jsem si poprvé uvědomila, jak za mizerný sekretářský plat dávám k dobru své know-how, myšlenky i organizační talent, a začal ve mně hlodat brouk pochybností, zda není mé energie a tvořivosti zde, v této anonymitě, škoda. Profesní růst žádný, osobní taktéž, doživotní odsouzení ke stereotypní sekretářské rutině. Rozhodla jsem se odejít, právě když uplynuly dva roky od mého nástupu. Porevoluční nadšení v té době opadávalo, lidé přestávali psát, z osmdesáti dopisů denně jich najednou bylo osm a já se začínala nudit. Zůstala po mně plná stěna polic s krabicemi, v nich má malá literární dílka. Originální odpovědi na originální dopisy. Nikdo z nich nevyčte, že jsem byla jejich autorkou. Osobní tajemník se podepisoval pod mé myšlenky. Když jsem později viděla, jak si každý hlídá autorská práva na každou blbost, vzpomněla jsem si na armády anonymních žen historie, jejichž myšlenky si muži přivlastnili a se ziskem poté prodali... Později vydal osobní tajemník a můj bývalý šéf sbírku dětských dopisů, které děti adresovaly panu prezidentovi a které jsem dávala stranou a třídila, jinak by zapadly v tisícovkách ostatních dopisů. V knize o mně nebyla žádná zmínka, o poděkování nemluvě, a tak jsem si v duchu pogratovala, že jsem včas odešla. Cítila jsem, že pro prezidenta a jeho lidi jsem byla nikým, důležité však bylo, že pravda a láska chtěly vítězit nad zlem a nenávistí. Možná že tato

maličkost byla jedním z mnoha možných důvodů, který zapříčinil neúspěch této, jinak krásné vize.

Ženy, nastupující do zaměstnání po dlouhé době mateřské dovolené, bývají plné sil a nadšení. Často se těší na každý den nové práce, života v kolektivu po dlouhé době relativní izolace v rodině. Tento jev zachycuje předcházející příběh. V dnešní době je zákon na ochranu duševního vlastnictví (autorský zákon) pravděpodobně porušován méně než v tomto příběhu. Přesto je samozřejmě mezi námi mnoho lidí, kteří se bez skrupulí „chlubí cizím perím“. V žádném případě bychom jim neměli ulehčovat „práci“ (kradení myšlenek), a naopak bychom měli poučeně – a statečně – hájit svá práva.

Asistentka náměstka (1993)

Nemá ctít dům hospodáře, ale hospodář dům.

Cicero

Jako na zavanou přišel telefonát od kamaráda s nabídkou pozice asistentky. Pracoval v největší postkomunistické pojišťovací instituci jako náměstek generálního ředitele, což byl post vysoký a významný. Sliboval dvojnásobný plat, než jaký jsem měla v osobním sekretariátu p. p., výhodné zaměstnanecké akcie, a tak, po chvíli váhání a přemlouvání, jsem odešla z prezidentského „hradu“ do pojišťovacího „paláce“. Instituce to byla obrovská, pod generálním ředitelem pracovali dva náměstci a deset ředitelů různých odborů, kolem kterých kroužily desítky asistentek a sekretářek. Přines, podej, okopíruj, to byla role, kterou hrály, a já ji začala hrát s nimi. Nový šéf hovořil třemi jazyky, byl pracovitý a všechno si dělal sám, ačkoli v sekretariátu byla vedle mne ještě šikovná sekretářka a útvar, čítající téměř sto lidí. Lidí na práci, kterým náměstek velel, bylo víc než dost. Hlavním úkolem šéfa, jako šéfů obecně, bylo práci podřízených organizovat a citlivě je vést. Jak však může druhé lidi řídit chaotik, který nemá uklizeno ani ve vlastní hlavě, natož na pracovním stole? V jeho kanceláři byl neskutečný nepořádek, byla zavalena a zarovnána papíry všude, kam oko pohlédlo. První, co jsem začala dělat, bylo strukturování a systematizování papírů, úklid. Ovšem bez velkého efektu. Jakmile se šéf vrátil z nějaké služební cesty a prošel se kanceláří, bylo vše při starém. Po měsíci od nástupu jsem zjistila, že nemám vyřízený slíbený plat, že si nový šéf dosud nenašel čas mi pořídně říci, co ode mne očekává, proč chtěl pracovat právě se mnou? Začala jsem se domáhat nějakého režimu, systému práce, navrhovala jsem pravidelné pracovní

schůzky či nějaký jiný, pokud možno pravidelný způsob komunikace. Nejen se mnou, ale zejména s ostatními lidmi, kteří vůbec netušili, oč se jedná v instituci, ze které si odnášeli pravidelný měsíční příjem. S návrhem zavedení systému jsem neuspěla. Místo toho jsem dostala za úkol vyřizovat šéfovi soukromé rodinné pochůzky, záležitosti kolem pohřbu, nákupů, dětí. Ani po třech měsících jsme se v klidu nesešli, aby mi řekl, co potřebuje.

V poměrně volném pracovním režimu jsem prokoukla (ne)fungování kolosální instituce, jejíž zaměstnankyní jsem se stala. Zdálo se, že deset ředitelů se pravidelně hádají na poradách, kde jim sekretářky nosí kafe, zapisují a to, co se na poradách odehrávalo, zůstávalo velkým tajemstvím a záhadou pro armádu úředníků a úřednic kolem. Za totality jsem uklízela a byla v domácnosti, abych se těšila relativní svobodě. Ve svobodném státě jsem se paradoxně ocitla v totalitně řízené instituci. Horizontální komunikace zde byla bez vertikálního propojení, komunikační toky byly disfunkční a nikoho nezajímalo, jak dlouho tento styl managementu může vydržet. Ke konci tříměsíční zkušební doby jsem se rozhodla šéfa navštívit na jeho venkovské chalupě a cestou v autě jsem mu sdělila své postřehy o instituci, která nás oba živila, dávala mu nápady a návrhy na zlepšení chodu. Jedním z inovativních návrhů bylo, že na „podej, přines, okopíruj“ má sekretářku, nemusím tedy sedět v sekretariátu. Nabídla jsem být komunikační spojkou mezi jednotlivými útvary, kterým šéf chaotickou rukou vládl, organizování pravidelných schůzek, zajištění pravidelného toku informací o tom, co se ve firmě děje a co z toho pro nás všechny vyplývá.

Šéf chápal, rozuměl, věděl přesně, o čem mluvím, jeho rozhodnutí však znělo, že ne. Takhle ne. Bylo třeba udělat odbornou analýzu situace. A tak pozvali zahraničního konzultanta, který za tehdejších sto devadesát tisíc korun dal na papír to, co jsem doporučovala zadarmo půl roku předtím. Radil, že komunikační toky musejí být otevřené horizontálně i vertikálně, organizace musí být pružná v rozhodování ve všech směrech. Pochopitelně že se nic ze zpracované studie nepoužilo. Chlapci ve vedení instituce si vedli dál své ambiciózní porady, kterým nerozuměli nejspíš ani oni sami, takže nebylo co předávat dál. Nebo si byli až příliš dobře vědomi toho, že v informacích je moc a síla, a nechtěli se jich dobrovolně vzdávat? Snad v zájmu firmy? Začátek devadesátých let byl dobou zlatokopectví a víc než kdy jindy začalo platit, že co je doma, to se počítá. Pochopila jsem, že šéfovi chybí odvaha, aby ve svém útvaru dělal něco jiného, než dělali ostatní. Ve svobodné zemi jsem se ocitla v organizaci s totalitními manýrami, kterým jsem se za komunismu vyhýbala, jak to šlo.

Vztah se šéfem se blížil ke konfliktu. Byla jsem v organizaci devátý měsíc, když jsem se rozhodla pracovní poměr, který dosáhl symbolické délky těhotenství, ukončit. Své rozhodnutí jsem sdělila v kanceláři, která byla uklizená, nikoliv však mojí zásluhou. Generální ředitel se už na ten bordel také nemohl dívat

a vydal směrnici, že na stolech a na zemi nebude žádný nepořádek. A tak náměstek uklízel na základě písemného ředitelského nařízení. V kancelářích šéfů byly tehdy čerstvě nainstalované bezpečnostní kamery, po kterých náměstek neustále šilhal ze strachu, že je sledován i v okamžiku, kdy jsem mu dávala poslední sbohem. Odešla jsem; a jak jsem se později dozvěděla, po krátkém čase mě následoval. Tato práce urychlila mé rozhodnutí, že být malou paní je mnohem lepší než být velkou otrokyní. Už jsem se nechtěla déle trápit v podřízené pozici mužské omezenosti a ješitnosti.

V informovanosti je síla, věděli ti, kdo řídili výše popisovanou instituci. Proto nebyl důležitý pořádek, vertikální a horizontální toky informací, doporučované selským rozumem i vědeckou analýzou. Podobným autokratickým způsobem je vedeno mnoho firem. Je přirozené, že žena si problémy podnikového řízení brala, s nasazením jí vlastním, velmi osobně. V situaci, kdy není v našich silách změnit stávající stav, je jistě lepší „dát si odstup“ – nebo odejít.

Nejen láska hory přenáší (1999)

*Nelze vidět sebe, jen obraz sebe v čemsi mimo nás.
Shakespeare*

Před časem byly pozvány čtyři chytré ženy na panelovou debatu o ekofeminismu v rámci Ekologických dnů Olomouc. Zároveň s nimi přišel i mladý muž slavného jména, jehož úkolem bylo přitáhnout svou image publikum rodu ženského, hlavní cílovou skupinu takových akcí. Na ženy by ženy nešly, ale která by odolala styku se slavným mužem? Dobrý marketingový a psychologický tah. V ohlášeném čase začátku bylo obecnstvo spořádáně na svých místech, spolu s ním i řečnice za panelem. Slavný muž, ač věkem nejmladší, na sebe nechal čekat. Dostavil se jako poslední, nejvzácnější host. V debatě byl vysvětlován termín ekofeminismus a feminismus, přítomní objasňovali, co si pod těmito slovy představují. Moderátor kladl krátké úsečné otázky na téma harassment, co, kdy, kde, jak, proč a za jakého počasí? Mladý muž z pléna zareagoval vzpomínkou na uvědomění si ženy jakožto rovnocenného tvora teprve po setkání s majetnou cizinkou, která měla svůj vlastní laptop a horské kolo. Později se ukázal být kamarádem slavného muže, se kterým jsme seděli za panelem a který byl opravdu přitažlivý. Po skončené debatě jsme šli všichni společně na večeři. Seděla jsem úhlopříčně naproti němu a občas jsme se na sebe porozuměním usmáli. Nabyla jsem

dojmu vzájemných sympatií a druhý den odjížděla domů s vizitkou v kapse a optimistickými nadějemi do budoucna. Náhoda či osud tomu chtěly, že pár dní nato jsem ho brzy odpoledne potkala na zastávce tramvaje. S očima plnými ospalků vypadal, že právě vylezl z postele. Svěřila jsem mu informaci o další akci a on zažadonil, zda by mohl jet se mnou. S radostí jsem přikývla. O pár minut později jsem začala domýšlet, co bych tam s ním asi tak dělala? Pokoj jsem mohla sdílet s jinou ženou; a vymýšlet rafinované úhyby na to jak, kdy a kde se s ním sejít...

Na novém setkání byly samé ženy, debata byla mnohoslovná, cizojazyčná, náročná na soustředění i fyzickou kondici. Tolik hodin sedět na židli, poslouchat řeči, jejichž praktický dopad byl na několik generací, bylo velkou obětí ode mne osobně, natož do takové situace dostávat ještě někoho jiného. Navíc muže, vyjímá se tam jako bílý havran.

Po návratu jsem mu však zavolala a on mě pozval k sobě domů. Žil sám ve velkém bytě, krásně a vkusně zařízeném, uspořádaném a uklizeném. Upoutala mě malinká místnůstka vedle kuchyně, vyzdobená orientálními dekoracemi a pojatá jako meditační prostor. Chvilku jsme konverzovali o józe, buddhismu, Východu a jeho moudrosti. Poté se svěřil, že je na duchovní cestě. Opustil světskou slávu a šel hledat sám sebe. Nechtělo se mi tomu moc věřit, přece každá cesta někam vede a není účelem sama pro sebe. Co je cílem jeho cesty? On sám? Když mi můj nový známý věnoval knihu, kterou sám o sobě napsal a kde se popisoval jako velký svůdník, vzrušení a zájem vzrostly. Nehnusil se mi sexem ani hrubými a detailními popisy svádění žen ve své hříšné minulosti, naopak, přišla na mě, podle všeho, mateřská shovívavost a porozumění pro hříchy mládí. Začala jsem mu psát a občas i volat, on však byl zaměstnán svou duchovní cestou, a tak, po opakované návštěvě u něj doma, jsem dala mateřským pudům dovolenou. Jednou večer jsme si telefonovali, slavný muž mě vyzval, abych nasedla do auta a zajela k němu na čaj. Tuto historickou příležitost jsem vlastní vinou propásla. Auto nevlastním a právě jsem víc toužila po tom umýt si vlasy a být sama. Později se na mě obrátil s dotazem, zda bych podrobila kritické analýze jeho nové literární dílo. Byla jsem potěšená a polichocená zároveň. Nad jeho literární prací jsem strávila celý víkend. U čtení jsem sice místy usínala, přesto jsem však následně napsala obsáhlé postřehy do počítače. Popsala jsem pět stran poznámek, nalepila na obálku známku vyšší hodnoty a spěšně odeslala, aby snad nedošlo mou vinou k nějakému prodlení. Když jsem se mistra pera telefonicky optala, co říká mým poznámkám, byl časově zaneprázdněn. Letěl buď na kopírku, nebo k vydavateli, nebo byl u grafika, plně zaměstnaný porodem svého literárního dítěte.

Po čase jsem dostala pozvánku na křest jeho nové knihy. Konal se v centru města a účast hostů byla masová. Doprovodné kulturní vystoupení muzikantů k autorskému čtení bylo pojato velkolepě. Trochu mě sice udivilo, že se na pódiu prezentovali výlučně muži, ale proč ne? V hledišti jsem objevila známého z mládí

s přítelkyní, a když na závěr kulturního večera začali hrát rokenrol, dali jsme se do trsní. Šlo nám to moc dobře, řádili jsme jako za mladých let. Mládež postávala kolem a s potěšením sledovala náš temperamentní tanec. Když jsem se vydýchovala, zahlédla jsem „mistra“, jak se objevil na parketu. Chvilku jsem ho pozorovala při tanci. Tančil s krásnou dívkou, tu po chvíli nechal stát uprostřed parketu a odešel. Krasavice se odsunula ke zdi a čekala, až se vrátí. On však přišel na parket s novou dívkou, odložené krasavice si nevšímal. V ten moment jsem se odhodlala k činu a šla pro něj tančit. Po krátké chvíli jsem zjistila, že vůbec neví, jak se pohybovat a reagovat ve dvou. Tančil sám se sebou, kroutil se exhibicionistickým tanečním pohybem, nedbal na nic a nikoho kolem sebe. Chvilku jsem se pokoušela s ním sladit, ale přestalo mě to brzy bavit, vložené úsilí bylo naprosto bez efektu, a tak jsem se k němu otočila zády a přidala se k ostatním ženám, které se pohybovaly v kruhu do rytmu hudby.

Viděla jsem, že je na cestě, na jejímž konci stojí on sám. Nic víc a nic méně. Po tanci jsem si zašla na chodbu prohlédnout křtěnou knihu. Byl u ní doslov, který se nápadně podobal mému komentáři, sled povídek byl uspořádán tak, jak jsem radila, dokonce i obrázky byly přidány podle mého doporučení. Ještě párkrát jsem si skvěle zatančila se starým známým a pak spěchala na poslední metro. Doma jsem našla v tašce zapomenutý zlomený karafiát, který jsem původně chtěla spisovatelovi věnovat. Sedla jsem ke stolu a napsala lístek s poděkováním za pozvání na křest knihy a jemně naznačila, že bych ráda věděla, zda mu mé kritické poznámky k rukopisu byly k něčemu. Odpověď jsem nedostala. Jednou večer jsem naladila rozhlasovou stanici a zaslechla známý hlas číst na pokračování příběhy z knihy, kterou jsem znala a brzy poté zahlédla na rohu ve výloze knihovny. V duchu jsem si vzpomněla na naše první setkání a tehdejší otázku: „Quo vadis, domine?“

Egocentrismus tzv. úspěšných jedinců v naší společnosti je obecně známý. Právem by mohl být nazván sociologickým jevem. Tito lidé neděkují a neprosí. Lehkost svého života považují za samozřejmost. Sebestřednost vědců, zcela prostá vděku, pokory a vědomí vzájemné provázanosti celé společnosti, potvrzuje za své zkušenosti i jedna z účastnic kulatých stolů projektu Quo vadis, femina? Není divu, že podobný přístup k sobě a společnosti nám prezentují také politici i v nejvyšších sférách. Každý z těch, kdo jsou na vrcholu moci, vědění a výkonu, by si dnes a denně měl opakovat: „Narodili jsme se, abychom co nejlépe spravovali tuto zemi a v co nejlepším stavu ji předali našim potomkům.“

Touha po doteku (1999)

Vzácné rozkoše lépe chutnají.

Iuvenalist

Přisedl si vedle mne v konferenčním sále velké jednací místnosti, kde se řešil na mezinárodní úrovni složitý problém týkající se omezení používání pesticidů. Byl zhruba v mém věku, na uších sluchátka přepnutá na číslo jedna, na stole papíry a instrukce v angličtině. Psal si poznámky obyčejnou tužkou a vypadal přitom soustředěně. Boty měl ručně šité, vzorně vyčištěné. Levou rukou hladil opěrátko židle a já dostala chuť se ho dotknout a pohladit ho. Co by tomu asi řekl? Jak by se zatvářili kolemsedící? Z pódia se už hodinu nesly vážné a obsáhlé mužské řeči, exhibicionisté se hlásili o slovo, aby nakonec řekli plénu, že se nestihli na jednání připravit. Zrovna někdo dlouze mluvil špatnou angličtinou o něčem, čemu jsem vůbec nerozuměla. Už jsem se chtěla provokativně přihlásit, poděkovat za slovo a s vážnou tváří se optat předsedajícího, zda mohu jít na záchod, když mé úvahy přerušil odchod toho, kterého jsem chtěla před chvílí pohladit. Někdo ho zavolal. V duchu jsem se s ním rozloučila a rozhlížela se dál. Na uvolněné místo si přisedla krásná snědá žena, o které jsem z dřívějšíka věděla, že žije v Itálii, narodila se na Filipínách a mnoho let prožila v New Yorku. Světoběžnice křížující světem. Skamarádily jsme se spolu protestem proti vedení schůzky ženské pracovní skupiny. Zaráželo nás, že na dvoudenním setkání ženy dostaly čas až v poslední čtvrtině, a když se chtěly sejít společně, byl čas jen v půl osmé ráno nebo po osmé hodině večerní. Jako doma, pomyslela jsem si. Až uvařím, uklidím, ustelu, tak si mohu jít po svém. Třeba i někoho pohladit.

Tento příběh volně navazuje na předchozí. I na konferencích se stále ukazuje, že svět patří mužům. V naší zemi je počet žen se středním vzděláním vyšší než počet takto vzdělaných mužů, počet vysokoškolsky vzdělaných mužů je jen o málo vyšší než počet obdobně vzdělaných žen. To je slušný výsledek ženské emancipace – vždyť od doby, kdy ženy u nás vůbec mohly začít uvažovat o tom, že půjdou na vysokou školu, je přibližně sto let. Přesto by ženy měly přidat – podle dostupných údajů je postgraduálních studentek o desítky procent méně než studentů. Vysokoškolských pedagožek je velmi málo – ženám v této náročné kariéře brání nejen konkurence z řad kolegů, ale i jejich mateřské povinnosti. Ty má stále u nás spíše žena než muž. Otázkou zůstává, jaký má taková honba za kariérou smysl? Číslo z Němcka jsou varující – asi polovina vědeckých pracovnic nemá vlastní děti. Lze

takový přístup k životu nazvat ničením genetického potenciálu? Podobné nesnáze mají i muži, kteří se rozhodnou pracovat ve vědeckých špičkách. Rodinné povinnosti brzdí jejich kariéru, která je o mnoho obtížnější než kariéra jejich bezdětných kolegů. Proč trochu nezvolnit v tom stále skloňovaném „konkurenčním boji“? Proč neumožnit talentovaným lidem důstojný život ve všech směrech, nejen odborném, ale i rodinném?

Práce jako droga a nikdo za nic nemůže (2000)

*Chťjme, ať zdravá mysl nám zůstane ve zdravém těle.
Iuvenalis*

Před časem jsem se procházela ovocným sadem za sídlištěm a zahlédla tři muže, kladoucí panelové desky na trávník. Optala jsem se jich, proč dávají panely na trávník, k čemu to bude dobré? Odpověděli, že nevědí, dostali takové nařízení. Odpověď mě vyprovokovala k otázce číslo dvě, zda se neptají, proč dělají to, co dělají?

Na státní svátek 28. října kopali dva cizinci výkop na telefonní kabel a přitom přesekali kořeny stromků, jejichž vysazování jsem před časem pracně organizovala. Má otázka zněla, proč ničí práci druhých, proč kabel nevedou obrubníkem, silnicí, druhým chodníkem, kde nic živého neroste? „Šéf, šéf, večer...“ přišla cizojazyčná odpověď. Není to tak dávno, co přešla síť obchodních domů v distribuci minerálek ze skleněných vratných lahví na plastové. Vedoucí místního supermarketu mi vysvětlil, že on za nic nemůže, že se změnou nesouhlasí, sám vodu v pet lahvích nekupuje, ať si zavolám a stěžuji u jeho nadřízeného. Zavolala jsem tedy vyššího šéfa, vyslovila svoji stížnost a dozvěděla se, že ani on nemůže nic dělat, protože... Pohádka o slepičce a kohoutkovi byla v nejlepším. V pohádce je cílem snažení slepičky záchrana kohoutkova života. Co je cílem snažení současných mužů a žen? Jaký užitek, smysl a cíl má dnešní workholismus a jakou roli v tomto koloběhu hrají ženy a matky? Kde jsou dobří hospodáři a hospodyně, uvážíme-li, že státní rozpočet byl na počátku nového tisíciletí v mnohamiliardovém schodku?

Svého času proběhla na německém velvyslanectví konference na téma „Stejně šance pro ženy v povolání?“. Socioložka nás seznámila s poznatkami, ze kterých vyplývalo, že citlivost žen na problém rovnosti v zaměstnání je v českých zemích slabá. Z výsledků výzkumu vyplývalo, že muži se cítili být oproti ženám ve výhodě. Česká společnost se vyznačuje rysem silné mužské vzájemné solidarity a podpory, která se prosazuje zejména v pracovně-právních vztazích a také v politice. Ženy v pracovním systému naopak podporu žen odmítají, doslova bojkotují

a nechtějí o tom ani hovořit. V cizojazyčném knihkupectví byl kdysi turistický průvodce s informací, že jsme zemí, kterou ovládají muži, ženy jsou přátelské, přitažlivé a průměrně inteligentní, zatímco muži jsou experti úplně na všechno. Zde je třeba hledat odpověď na otázku, proč inzeráty hledaly na místa ředitelů muže a na místa sekretářek ženy. I jako sekretářky se otrokyně dneška snaží prostřednictvím práce najít svoje uplatnění, nezávislost a samostatnost, která se dá vyjádřit ekonomickou soběstačností zajištěnou prací i přesto, že vysokoškolsky vzdělaní dávají stále větší přednost mužskému šéfovi, jehož plat mnohonásobně převyšuje plat ženské sekretářky. Společenské paradigma je silnější než fakt, že každá průměrně talentovaná matka od dětí je malou ředitelkou malé instituce zvané domácnost, kde zabezpečuje rodinné účetnictví, ekonomiku, organizuje práce a zodpovědnosti, spolupracuje s lidmi (manželem, dětmi, školou, obchody). Musí ve své každodennosti ženským citem, intuicí, opatrností a skromností při často minimálních zdrojích utáhnout domácnost a přirozeně vidět les, nikoliv jen jednotlivé stromy. Musí zvládat dovednosti, potřebné pro práci manažerskou, což se dá obtížně říci o slavných ex-ředitelích Poldi Kladno, Chemapolu, Škody, ČKD, České spořitelny či Komerční banky, kteří za svoje neumění pobírali statisíce, a to za tiché asistence anonymních sekretářek, účetníků, poslušných vykonavelek mužské moci.

Před lety jsem se od buddhistického myslitele dozvěděla, že člověk by v první řadě měl být užitečný. Cílem nemá být maximální obnos peněz donesený měsíčně domů, ale sociálně uspokojivý výsledek, za který se finance v potřebném množství dostaví. Na jeho škole jsem potkala britského vysokoškolského profesora s manželkou – zdravotní sestrou, kteří opustili své profese a začali se plně věnovat budování výměnných služeb. Ty spočívají v tom, že si skupina lidí dohodne vyměňovat různé dovednosti, služby, případně výrobky, počínaje pohlídáním dětí, nakrmením kočky, instalatérskými opravami, údržbou auta po vaření, pečení či výuku cizích jazyků. Tento systém jednak usnadňuje domluvu o nabídce a poptávce, ale navíc umožní oplácet poskytnuté služby protislužbami. Lidé se nemusejí cítit dlužníky ani být sociálně frustrováni.

Otázka rovných příležitostí vyvolává otázku, zda nejde o vzájemnou štvanici mužského a ženského pohlaví. Muži utíkají od rodin do práce, aby si vydělali na auto, poté jezdí autem, aby se dostali do práce, čímž znečišťují prostředí, zabírají prostor a vrhají společnost do začarovaného kruhu problémů, které následně musejí řešit, ať jde o podzemní garáže v historickém centru města, či špatné strategické plánování na úrovni celého státu, a to tak dlouho, dokud nepadnou s infarktem či mrtvičkou. Pak teprve dají pokoj. I tak je to pro ně dobrodružnější, jednodušší a zábavnější než se dohadovat s manželkou o tom kdo, kdy, kde, co a jak doma s dětmi, kuchyní, úklidem. Ženy muže napodobují a následují je v této honičce, neboť i ony zjistily, že být nastrojená a načinčaná mimo domov a vařit

kafe cizímu je příjemnější než neoceněná trávit hodiny a dny svého života s křičícími dětmi a nevděčným partnerem.

V disharmonické české společnosti, kde řídících pracovníků je zanedbatelné procento, byla žena paradoxně na vrcholu asociace zbrojařského průmyslu jako její generální ředitelka. Je pravdou, že z nadnárodní prodejny rychlé výživy ani sebeosvícenější žena neudělá kulturní jídelnu zdravého stravování, stejně jako se z nadnárodní firmy nestane pod ženským vedením lokální instituce trvale udržitelného organického zemědělství. Ředitelka nadnárodního supermarketu těžko prosadí distribuci národních výrobků s domácími mošty ve vratných lahvích místo tetrapakových džusů. Homo sapiens dvacátého století, který nepřemýšlí o příčinách a následcích svého jednání, se pak s odstupem času podivuje, že výsledkem jeho práce, jako kterékoli jiné, byly plynové komory, fašistické koncentráky či stalinské gulagy. Konec dvacátého století a začátek jednadvacátého je provázen ekologickou krizí, globálním oteplováním, globální ekonomikou a koncentrovanou mocí v rukou nadnárodních monopolů. Přináší nové otázky, nad kterými je třeba se zamýšlet, ačkoliv koleje jsou položeny a vlaky se po nich řítí závratnou rychlostí. Uvnitř vagonů se vede spor o to kdo, kdy a za kolik bude strojvedoucím a kdy tam bude konečně i nějaká strojvedoucí. Může žena změnit směr jízdy, aniž by vlak vykolejil? Proč se snaží o vyrovnání se mužům, o rovné prosazení v práci za situace, kdy má práce charakter téměř drogové závislosti? Proč unikáme od společné a společenské zodpovědnosti? Proč pomáháme podřezávat větev, na které jsme všichni společně se svými dětmi i ostatními živými tvory? Je výhodou současné doby, že přináší výzvu k přemýšlení o tom, zda není třeba nových kolejí, zda vůbec jsou koleje důležitější než radost a štěstí v životě, a pakliže náhodou usoudíme, že nikoliv, jakou náhražku za drogu zvanou „práce – matka pokroku“ můžeme nabídnout?

Unikání od společenské zodpovědnosti je duchem doby, který můžeme, ve zdůrazněné podobě, pozorovat v naší zemi. Dlouhá léta nesvobody, masové emigrace těch nejlepších v mnoha obdobích, jsou smutné charakteristiky naší vlasti. Výsledkem takového historického vývoje je pasivita, xenofobie, nízké sebevědomí, prostředí ubíjející talentované jedince i ztížená možnost proměny mimořádných myšlenek ve skutky. Proti tomuto duchu nesvobody můžeme jednat my všichni, každý den, shodly se účastnice kulatých stolů.

Kněz miláčkem (1998)

Přátelství může být jedině mezi dobrými lidmi.

Cicero

Dostala jsem pozvánku na konferenci do Vídně od významné mezinárodní organizace. Přední světoví vědci zde, před zástupci byznysu a novinářů, předváděli své dovednosti, znalosti a výzkumy. Bylo pár dnů před Vánoci, nechťelo se mi nikam jezdit, čekalo na mne tisíce jiných starostí a povinností. Snažila jsem se, seč jsem mohla, abych za sebe sehnala anglicky mluvící náhradu, ale obě kamarádky, které nejdříve slíbily jet, odřekly na poslední chvíli. Dilema nakonec vyřešilo, že veškeré náklady nabídl uhradit organizátor a fakt, že Vídeň je za humny a za tři dny budu zpátky. Nasedla jsem do vlaku, kam vzápětí nastoupil šouravou chůzí mladý muž, dal mi slona z umělé hmoty a kartičku, vysvětlující, že je hluchoněmý a prosí o padesát korun na podporu. Bez zaváhání a pochybností, zda nejde o podvod, jsem vytáhla peníze, vrátila kartičku, připevnila slona ke klíčům a vlak se rozjel. Byla jsem zamyšlená, vzpomínala, co jsem slíbila udělat a neudělala, na poslední chvíli jsem začala vypisovat kartičky, které s sebou stále nosím, abych vyřídila zapomenuté. Po chvíli jsem skončila, uklidnila se a soustředila na cestu. V Břeclavi přistoupili do kupé dva pánové, jeden měl kolem krku kněžský kolárek a druhý plnovous starého žida, spoustu zavazadel a manželku, vzhlížející k němu jako ke svatému obrázku. Ačkoliv byl vagon prázdný, katolický kněz si přisedl těsně ke mně a oslovil mě. Na rozhovor jsem neměla náladu, mé manželství v té době procházelo několikátou krizí, v duchu jsem snila o ideálním partnerovi. Kněz však byl vtipný a veselý, brzy jsem se přestala zaobírat chmurnými myšlenkami a začala na jeho podněty reagovat. Prozradila jsem mu, kam jedu a proč, a on mi na oplátku prozradil, že mluví pět jazyků a jeho jméno v překladu do češtiny znamená miláček.

Z vlaku jsme vystoupili společně se staršími manželi, kteří se s námi dali na nástupišti do hovoru. Pán vyndal letáky o konci světa a příchodu božího království a začal propagovat poselství grálu. Byla zima, začala jsem se nudit a chtěla už jít do hotelu. Potřebovala jsem se trochu projít, protáhnout si tělo po dlouhé cestě vlakem. Také jsem chtěla ušetřit za dopravu. Miláček mi slíbil ukázat cestu a vzal mi tašku. Doprovodil mě k hotelu, kde jsme se rozloučili. Ještě ten večer mi volali z recepcie, že mám návštěvu. Čekala tam má nová známost z vlaku s permanentkou na hromadnou dopravu, kterou mi vnutil s tím, ať nikde pěšky nechodím, že ve městě není bezpečno. Zároveň mi přinesl knihu o zdravém životním stylu od středověké mystičky, svaté Hildegardy z Bingenu, v češtině. Když odešel, začala jsem knihou listovat. Byly v ní středověké rady o vztahu a vlivu prostředí na člověka, výživě a výběru vhodné a zdravé stravy. Poutavá kniha byla doplněná

poznatky současné vědy o vztahu jednotlivých jídel k různým bolestem. Bylo v ní o duši a jejím vlivu na tělo a na první pohled bylo zřejmé, že jde o moudrou a aktuální knihu.

Ráno na mne čekal Miláček v recepci, aby mě doprovodil do konferenční budovy s tím, že se večer zase ozve. Byla jsem v šoku: tolik pozornosti jako od neznámého člověka se mi v životě nedostávalo ani od nejbližších lidí! Na konferenci jsem se zaregistrovala a usedla do vypořádaného sedadla, uvyklého na zadky pohlavárů všech forem a obsahů. Prošla jsem programem a s napětím očekávala věci příštích. Objevitel enzymu a nositel Nobelovy ceny přednesl své poznatky, vědec střídal vědce, autorita autoritu. Dozvěděla jsem se o geneticky modifikovaných organismech, o transplantování orgánů ze zvířete na člověka a naopak, o zázracích, které vědci dnes dokážou. Nasytí svět, zničí škůdce, zlikvidují i vzniklý odpad.

Myslela jsem na Hildegardu a na to, že svět už je tak daleko, že je snad úplně jedno, co dalšího s ním ještě *Homo sapiens* udělá. Škůdce už vyhubil tak, že marně hledáme ptáčka zpěváčka na obloze, neboť se nemá čím žít. Lidstvo je přemnožené, příroda zdevastovaná, co ještě vymýšlet?

Přednášky vědců a zástupců nadnárodních společností cílené na novináře a veřejnost, byly doplněné barevnými diapozitivy ovládanými počítačem, projevy byly suverénní, průkopnické a agresivní. Protikladný dojem vyvolalo vystoupení opozice. Její představitelka promluvila ve smyslu, že jídla je dnes dost k nasycení obézního lidstva, není třeba pěstovat monstrózní jeden druh, který vytlačí všechny ostatní a národy tak učiní závislé na několika velkých nadnárodních společnostech. Bohužel přednášela svůj projev pouze ústně, žádné projekce, žádné kopie, které by bylo možné si vzít domů a v klidu prostudovat.

Miláček přišel večer, pozval mě na večeři a přitom jsme se domluvili, že zůstanu o den déle, který strávíme společně. Poslední den konference probíhala diskuse, do které jsem se přihlásila s dotazem, zda *Homo sapiens* také dokáže domýšlet důsledky svých objevů, zda v lidské historii není už teď dost výstřelků a chyb? Nejde dnes o největší manipulaci lidstvem, kdy se neovládá ideologiemi, ale přístupem ke zdravé potravě, čisté vodě a přírodě? Reprezentant nadnárodní společnosti Monsanto mi odpověděl, že mi nerozumí, což mohla být pravda, ale spíš nebyla. Demagogicky zafilozofoval, že není vše jen bílé, či černé... Znechuceně jsem opustila jednací sál a na hotelovém pokoji se začetla do Hildegardy. Miláček na mě zazvonil tak, jak jsme se domluvili, a já mu hned do telefonu řekla, že u něj spát nebudu, chci se po večeři vrátit zpět do hotelu. Evidentně jsem ho ranila, nemohl pochopit, jak jsem mohla dát přednost odcizenému hotelovému pokoji před jeho bytem. Těžko se smířoval s vysvětlením, že mám ráda své soukromí, vycítil v mém chování nedůvěru. Poté však, co jsem viděla jeho byt, byla jsem ráda, že jsem pozvání nepřijala. Byl zde staromládenecký nepořádek, místnost

zarovnaná věcmi. Nabídl mi zázvorový čaj, který postavil na místo vzniklé odsunutím různých krámů na stole – asi tak decimetr čtvereční prostoru. Trochu jsem se štitila upatlaného hrnku, nicméně Miláčková obětavost mi stále nešla na rozum. Proč se tak chová, co ode mne bude chtít?

Podobnou péči obvykle věnuji druhým, rodině, přátelům, spolupracujícím, ale že by se také někdy někdo takhle nezištně staral o mne? Před půlnocí mě doprovodil zpět do hotelu, dobrou tři čtvrtě hodinu cesty od jeho bydliště, a ráno se už zase ozýval z recepcy. Vzal mě na procházku zasněženým městem, pozval mě na oběd, společně jsme zašli do botanické zahrady a na závěr mě doprovodil na nádraží. Koupil mi místenku a domů jsem odjížděla s kyticí růží, zmíněnou knihou sv. Hildegardy a grilem, o kterém jsem se jen tak mimochodem zmínila, že plánuji doma koupit. Pak mě začal zaplavovat dopisy a pohledy s růžemi. Po čase přijel na návštěvu k nám domů s obrovskou kyticí růží. Navštívil mě doma ještě několikrát, jednou s bodavou bolestí u srdce. Vydala jsem se s ním k lékaře a ta mu zjistila čerstvý infarkt. Miláček – kněz odmítl odjet do nemocnice, neboť přijel posvětit park. Se rčením, že je v rukou Božích, setrval na návštěvě tak, jak jsme se domluvili. Od té doby naše dopisy řídly, již téměř dva roky o něm nevím. Zůstala však vzpomínka na to, že dobrý a moudrý člověk ještě žije.

Protiklad osobního dobrého příkladu (kněz Miláček) a chladné odcizenosti myšlenek těch, kteří řídí chod průmyslu a výzkumů (zde genetických) se prolíná předcházejícími odstavci. Rádoby lidumilské ideje (nasycení lidstva) jsou zneužívány průmyslovými giganty, usilujícími o jediné – co nejvyšší zisk.

V době, kdy Gándhí propagoval význam ruční práce pro duši i tělo každého člověka a kritizoval masový nástup průmyslu v Indii, pokládala většina mocných tyto jeho myšlenky za výstřelek podivínské celebrity. Ve světle dnešních poznatků o výši zbývajících zásob klíčových – energetických – nerostných surovin (tyto informace nebyly ještě před několika lety k dispozici) vyvstává genialita zapadlých Gándhího myšlenek. Za několik set let, v mnoha oblastech světa již za několik desetiletí, nastane návrat k ruční práci ne z rozmaru, ale z nutnosti. Spěch a shon moderního světa, jaký nás obklopuje dnes, se v dlouhodobé perspektivě jeví jako pouhý nerozum nezralého lidstva.

Práce a sex (1998)

*Ovládej vášeň; neposlouchá-li, poroučť.
Horatius*

Na sklonku léta jsem přijala pozvání a vydala se spolu se sestrou na setkání učitelek a ředitelek mateřských škol do krásného německého městečka Marienthal. Ubytované jsme byly v ženském klášteře cisterciáckých sester, které řídí ohromnou usedlost, starají se o rozsáhlé pozemky a zaměstnávají místní lidi. Po příjezdu jsme se navzájem pozdravily, seznámily se všemi účastnicemi setkání a přešly k hloučku mužů, z nichž jeden byl výrazný krasavec. Nejdříve jsem šla já, se zájmem se na mě podíval, když však zahlédl moji mladší sestru, úžasem otevřel ústa. Sestra však nejevila zájem, navíc se s ním nedokázala domluvit žádnou z řečí, kterými hovořil. Z nouze se tedy začal bavit se mnou a při tom už zůstalo. Vysvětlil mi, že je svobodný, žije na jihu Německa s dívkou, se kterou se rozhodli nemít děti, neboť zasvětili život tvůrčí práci. Na setkání přijel s úmyslem sepsat zkušenosti přítomných učitelek a vydat o jejich práci knihu. Hodně si zapisoval a sledoval vše, co se říkalo. Když jsem přišla na řadu se svým příspěvkem, který se týkal závislosti moderního člověka na konzumních lákadlech a šidítkách, zmizel.

Odpřednášela jsem svoji úvahu o tom, jak patriarchát vymodeloval svého boha, otce na nebesích, aby přinutil ženy, děti i muže se této ideologii klanět a uctívat ji. Od té doby již uplynuly více než dva tisíce let a já se nyní snažím pojmenovat podstatu krize současné společnosti, o což se pokoušela i řada filozofů, kteří však – podle mého názoru – uvízli v detailu a skončili v abstraktních analýzách nereflakujících celek a konkrétní život. Další izolovanou konstrukcí je dnes věda, která lidstvo (de)formuje více než dvě stě let. Je uctívána stejně jako bůh na nebesích. Klady a výhody jak náboženství, tak vědy či filozofie bych dokázala pochopit. Zajímavé by však bylo zvážit plusy na mínusy. Například na jedné straně zázračné léky zachraňují mnoho lidských životů, na druhé straně způsobují, že se člověk postavil na roveň boha a svou nenasytností hubí ostatní život, ničí přírodu a vše, co s tím souvisí.

Představila jsem člověka jako součást přírody a ostatních živých tvorů. Upozornila jsem, že by měl respektovat a ctít přírodní zákony, uctívat jejich tajemství. Mužský rozum však vzal osud planety do svých rukou a teď nemilosrdně a ziskuchtivě mizí z přírody krása a harmonie a přes veškeré poznatky vědy člověk nerozumí paradoxně ani sám sobě. Důsledkem je propast mezi muži a ženami, lidmi, kteří si nedůvěřují, konkurují si a bojí se sebe navzájem. Svým dětem nevěnují čas a péči, která jim náleží. Na oplátku děti nectí své rodiče, kteří končívají životy v ghettech domovů důchodců. Touha po plném žaludku se stala dalším z řady

náboženství v dějinách lidstva. A nadstandardní potřeby se staly existenciálními – auto, barák, přejídání, móda, kosmetika...

Přednáška byla sledována s velkým zaujetím. Zřejmě tím, že posluchačky byly ženy, které, byť svoji situaci nedokázaly pojmenovat, cítily, že ůkám hřebík na hlavičku. Skončila jsem tím, že dlouhá léta trvající společenské priority bude třeba změnit a v zájmu všech bude důležitý návrat k uctívání ženy a jejích hodnot, k respektování matky Země a jejích zdrojů, k vrácení se k tajemství a záhadám harmonie života, k respektu k ostatním tvorům. Měkký sex a vzájemná důvěra zaměstná mužské ego a odčerpá mu energii, kterou nebude investovat do bojů o moc, slávu, majetek a peníze. Energii přemění v lásku, sex, tanec, spolupráci a sport.

Po proslovu byla přestávka a vzápětí večeře. Krasavec už byl zpátky ze svého pravidelného odpoledního běhu pro zdraví. Na opáleném těle mu hrály svaly a byl plný energie. Zalitovala jsem, že nepřišel na moji prezentaci, pravil, že celý program byl pro něj příliš vyčerpávající. Vnímala jsem však zřetelně, že jeho zájem o mou osobu stále trvá. Druhý den byl společný výlet po ekologických mateřských školkách, seděli jsme většinu času vedle sebe a laškovně žertovali. Po návratu jsme se osprchovali a vypadalo to na společný večer. Nalili jsme si víno, když tu náhle se z krbu začal valit dusivý dým. Krasavec mi podal sklenku, abych mu ji podržela, neboť si potřeboval vyjít na vzduch. V místnosti se brzy nedalo dýchat, tak jsem vyšla také ven. Nebyl tam. Nebyl ani uvnitř. Vypařil se jak ten dým, jen sklenka vína po něm zůstala. Stála jsem a popíjela. Chvilku z levé, chvilku z pravé sklenky. Sama i s celou filozofií, že spása lidstva spočívá v sexu.

V předchozí studii vyvstává zřetelně pasivita v prvotním vytváření partnerských vztahů, typická pro ženy. Nevíme, co chceme, a pak jsme udivené z průběhu událostí. Možná že bychom byly překvapeny, jak aktivní ženy v tomto ohledu jsou, navzdory stále převládajícímu konvenčnímu příkazu „sedávej, panenke, v koutě“.

Statistiky ukazují, že bychom rozhodně měly být aktivnější v konečných fázích vztahů a nejen v nich.

Společensky závislá

*Jeden každý ať zná vlastní cestou svou jít.
Propertius*

Otevírání se světu (1995)

*Ze všech hloupých lidí je nejnesnesitelnější zcestovalý hlupák. Přiváží si hloupost jiných národů a přidává ji ke své.
Humboldt*

Již pár let uplynulo od slavné sametové revoluce, kdy se tehdejší Československo přestřížením ostnatých drátů otevřelo světu a nová skutečnost se dotkla každého z nás. Buď nepřímo tím, že nápor turistů zaplavil naše hrady, zámky, ulice, obchody, nebo přímo – chtě nechtě – jsme přišli s cizinci osobně do styku. Ti schopnější chopili příležitost za pačesy, začali komunikovat, cestovat, obchodovat, ti pasivnější, kteří za totality neměli žádný motiv učit se cizí řeči, se najednou ocitli v pozici neprozíravých blbů, kteří se propadají hanbou při každém náhodném dotyku s novou skutečností. Mezi ty druhé jsem patřila i já. Za komunismu jsem programově bojkotovala komunistické školství v idealistické touze nezblbnout a neobelhávat sama sebe. Nevědomky, nebo snad díky knihám, které jsem v mrtvolně klidných časech totality četla, jsem se domnívala, že jak Immanuel Kant všechno věděl nebo si domyslel díky svému rozumu, aniž by opustil rodný Královec, tak i já, jím inspirovaná, dokážu všechno vymyslet, uzavřená ve vnitřním světě své fantazie a představ.

Revoluce mě vynesla z místa uklízečky do osobního sekretariátu hlavy státu svobodné republiky. Probírala jsem se korespondencí českých spoluobčanů a spoluobčanek, ta cizí se však vtírala, ač jsem se bránila a odolávala, jak chtěla. S hrůzou jsem otvírala cizokrajně vyhlížející dopisy nevěda, zda je čist shora dolů, či naopak. Byl to krušný čas. Bankovní spojení mi splývalo s adresou, volal-li někdo telefonem, propadala jsem takové panice, že jsem nerozlišila jméno od pozdravu. Okolnosti mě donutily otevřít učebnici angličtiny a ve čtyřiceti letech jsem se zbrkle vrhla do intenzivního studia globálního světového jazyka. V ten čas navštívil osobní sekretariát prezidenta učitel angličtiny, sympatický skromný chlapík, který svojí milou povahou a stejným handicapem (neuměl česky) odboural všechny zábrany, a naše domluva pomocí mimiky, rukou a nohou mohla začít. Záhy jsem Američanovi začala rozumět, či spíše jsem se domnívala, že rozumím, a tak jsem spojila své jméno s mezinárodní ekologickou aktivitou Earthlinks Foundation. Díky ní se mé styky s cizinci stávaly stále častějšími. Nadšení, s jakým jsem přijímala nové tváře, mi dávalo nahlédnout do spleťtostí lidských charakterů a záhad lidských duší, které jsem ze žádných knih nemohla nastudovat.

Další americká učitelka přijela do Prahy se snem a vizí prezidenta Havla jako rytíře na bílém koni, s bílou přílbou na hlavě a brněním, jak razí novou cestu z konzumního marasmu, ve kterém se celá civilizace nachází. Celý svět volá po nějaké nové cestě, po nějakém novém řešení, argumentovala, odhodlaná následovat a podpořit prezidenta mávajícího vlajkou idealismu, prosekávajícího si cestu trnín a hložíím z tržní džungle do ráje, ve kterém bude člověk člověku i ostatním tvorům bratrem.

Devatenáctiletá německá dobrovolnice přišla k nám domů na tři dny, aby se trošku aklimatizovala ve zdejší prostředí, a zůstala tři měsíce. Studentka, hovořící německy, anglicky, španělsky a francouzsky, se začala učit česky. Výtvarně a hudebně nadaná dívka, která před pohodlnou, zlatem dlážděnou cestou děťátka z lepší rodiny německého profesora volila nepohodlí a odřikání, ve snaze poznat vše, co život obnáší. V hadrech z druhé ruky odmítala jezdit na hory a lyžovat, neboť nechtěla dále devastovat už tak zdevastovanou přírodu, koupala se jednou týdně, aby šetřila vodou, kterou při čištění zubů napouštěla jen v nejnужnějším množství do kelímku.

Záhy po listopadové revoluci se mě kamarád ze sousedství často ptal, jak je to s tou mojí angličtinou, zda jsem schopná a ochotná přijmout a hostit ve svém domově čas od času nějaké Američany. Neuměla jsem si takové dobrodružství vůbec představit. Po mnohých duševních útrapách jsem podlehl argumentům tehdejšího prezidenta pražské organizace Friendship Force, překonala zábrany a odpor manžela a do našeho bytu se na týden nastěhoval manželský pár ze Severní Karolíny. S nimi poprvé jsme měli možnost poznat, že i přes obrovskou jazykovou bariéru, opeřenou silným jižanským přízvukem, je možná komunikace a navázání přátelství atmosférou, pocitem, něčím nedefinovatelným. Ostatně, celá idea organizace spočívala v poznávání nových, dosud neznámých lidí v úzkém osobním a rodinném kontaktu. Doma jsme pak měli ještě mnoho takových amerických návštěv, až přišel kotrmelec. Odměnou za naši pohostinnost jsme byli pozváni do země, která většinu našinců zůstane nedostupná kvůli vzdálenosti, ceně, jazykovým a jiným bariérám. Cestu zaplatili a pobyt zprostředkovali američtí přátelé, vzdálenost jsme překonali snadněji, než jsem si myslela. Byla-li dosud celou poznatelnou zeměkouli jen má hlava, pak najednou jsem mohla na vlastní kůži poznat a pocítit, že zas o tolik větší ona koule, pohostinně nás nosící, není. Za pouhých osm hodin jsme byli na opačném kontinentu, trošku unavení a ospalí z časového posunu, připraveni přijímat, eventuálně kritizovat zemi a její obyvatele, jejichž život byl pro mnohé z nás symbolem ráje.

Prvním naším hostitelem byl metodista a demokrat, druhý byl svobodný zednář a republikán, třetí presbyterián a nezávislý. Všichni byli vstřícní, přátelští, tolerantní – celý jejich způsob života připomínal život na vesnici, klidný a čitelný. Do ztracena zmizely divoké představy z filmů o konfliktech, AIDS a drogách. Zajímala

jsem se pochopitelně o všechno problematické, jenže lidé na jihu byli mírní, vyrovnaní, a hledání problémů za každou cenu jim bylo cizí a značně nepříjemné. Nepřáli si připomínat indiány a jejich civilizaci, po jejímž zničení tak velkoryse užívají obrovských pozemků. Oblasti, které jsme projížděli a viděli, byly neporušené, lesy zdravé, tráva zelená – aspoň na první pohled. Až nepochopitelné pro ty, kteří vědí či tuší, že na zdevastování zeměkoule se tato země podílí největší měrou, nicméně, díky ohromujícím rozlohám a prostoru, to není vidět. Velké lednice a pohodlné, klimatizací vybavené domy nepostřehnutelně vypouštějí do ovzduší prvky narušující ochranný obal Země, aniž by si toho musel být jednotlivec vědom.

Americké dvanáctiproudé silnice, sen mnoha našich řidičů, nepropracovaná síť železnic a veřejné dopravy a velký prostor dávají předpoklady pro stavbu stále nových dálnic. Všude je vlezlá reklama na nová auta, která nikoho nenutí zamýšlet se nad současným způsobem života, eventuálně o něm náhodou zapochybovat. Americká společnost vyzdvihuje zkušenost, jejich školský systém ze zkušenosti vychází a na ní staví. Díky penězům, které si každý, kdo chce, může vydělat, je jim většina představitelných skutečností dostupná, na rozdíl od nás, kteří jsme byli čtyřicet let zavřeni ve vězení zvaném ČSSR, kde jsme zůstávali osamělí a izolovaní se svým rozumem a představami. Co jsme si nevymysleli a nevysnili, to jsme neměli. Měli jsme však ideální příležitost stát se tím, kým by člověk měl být, nikoliv jen tím, kdo může sbírat, shromažďovat, vlastnit, tedy mít. Velké množství mladších Američanů je zhyčkané komfortem a dostupností všeho, stačí jen mít dostatek money, a svět jim leží u nohou. Ve Winston Salem jsem se seznámila s osudem rodiny mamutího tabákového koncernu Camel. Zakladatel, děd, byl tvrdý, ale dobrý, občany města ctěný muž. Každou sobotu chodíval do nemocnice navštěvovat nemocné, ve fabrice byl každý den mezi lidmi, kteří pro něj pracovali. Jeho syn byl jedním z členů akciové společnosti tabákového koncernu, vnuci jsou zlatá mládež, rozmazlená individua, která mají vše a jsou přesycená, znuděná světem a životem. Snad jen drogy a rychlá auta je dokážou vyvést z nudy blahobytu.

Otevřenost a přátelskost hostitelů byla velmi příjemná. Vracela jsem se po třech týdnech domů plná nadšení z nových přátel. Hned v letadle jsem byla konfrontována spolucestujícím, Indem, který ve státě Georgia vystudoval a dvacet let tam učí na univerzitě. „V jaké jste se to ocitla iluzi?“ divil se a vykládal, že si za dvacet let nenašel v USA přítele. Friendly vztahy na univerzitě, avšak povrchní, jen tak na „how are you, how are you?“, bez jakéhokoli hlubšího a skutečného zájmu. Napadlo mě přísloví o tom, že jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá, ale raději jsem mlčela. Nové zkušenosti mě zatahovaly do stále větších a větších spletitostí názorů a povah, že i přes veškerou snahu najít nit, která by spojovala tyto nové poznatky, jsem zjistila jen to, že každá jedna hlava z pěti miliard hlav je jeden vesmír sám pro sebe. Je vůbec v možnostech jednoho malého vesmíru pochopit a porozumět jinému?

Velmi příjemným překvapením byla pro mnoho účastnic kulatých stolů projektu Quo vadis, femina? přátelskost a vstřícnost, kterou provázela všechna setkání. Kdo nezažil konstruktivní atmosféru diskusí, jichž se účastnilo obvykle na dvacet žen s různými osudy, vzděláním, původem a postavením, neuvěřil by. Ženy byly schopné vyslechnout jedna druhou, snažily se pochopit odlišné názory a do značné míry je respektovat. Přes velké odlišnosti často docházelo ke koincidencím v názorech na otázky různého druhu, ženy byly schopny konsensu v pohledu na závažné aktuální i nadčasové celospolečenské problémy.

Dobyvatelka velmocí (1999)

Jak jsou šťastni a blaženi ti, jež ničemný svár není s to rozkmotřit: věrnou láskou jsou spoutáni tak, že teprve den smrti je rozdělí.
Horatius

Poznala jsem ji coby studentku přírodovědecké a později pedagogické fakulty v Praze. Vedle studií pracovala v sousední kanceláři na překladech a distribuci zahraničních filmů s ekologickou tematikou, které rozesílala zájemcům po celém území naší vlasti i za její hranice. Byla mladá, krásná, chytrá, pracovitá a šikovná. Po večerech navíc studovala angličtinu, němčinu a učila se všemu, co se dalo. Nadějná žena. Na jednom kurzu se zamilovala do učitele angličtiny a on do ní. Angličtina jí šla jak po másle a láska se vyvíjela také slibně. Našli si společný podnájem, který si zařídili jako dvě hrdličky, neboť nebylo problémem pro česko-americký párek zaplatit v devadesátých letech již tehdy předražené nájemné.

Nějakou dobu jsem ji neviděla, až jednou...Jela jsem se synkem časným raním vlakem do Plzně a před nádražím jsme se střetli s učitelem angličtiny, jak si vede nějakou mladou dívku. Pozdravili jsme se a syn se hlasitě zeptal, zda to byl náš známý učitel angličtiny a kdo byla dívka, se kterou se vedl, když přece je partnerem naší známé, nebo snad ne? Uváděl mě svými otázkami do rozpaků, a tak jsem ho napomenula, ať je tiše a nedělá rozruch.

Studentka pracovala, studovala, byla zamilovaná a ve třetím měsíci těhotenství, když jsem se jí opatrně optala, co je nového, jak se daří a co učitel angličtiny? Věděla, že byl minulý týden přes noc v jiném městě s jinou dívkou? Věděla, rozplakala se a svěčila se, že jí oznámil, že už ho nebaví, přestal ji milovat a chce se s ní rozejít. Nemilosrdně a hned. Při příležitosti oznámení rozchodu mu stihla říci, že bude otcem. Ta zpráva ho kupodivu potěšila, dítě chtěl, jeho matku však nikoliv.

Mnohokrát jsem pak studentku vídala, sdílely jsme společnou úřední střechu nad hlavou. Chodívala kolem uslzená, uplakaná a nešťastná. Svěřovala se a rostoucí bříško se třáslo žalem. Bydlela stále s učitelem angličtiny ve společném podnájmu, spávali spolu na jedné široké matraci. On otočený zády, ona polykající slzy. Párkrát si přivedl do společného podnájmu i novou přítelkyni, se kterou se chystal oženit. Studentka si v podnájmu vařila svůj čaj, učitel s novou dívkou své tea, a dohadovali se, kolik kdo čeho spotřebuje, co bude kdo platit a komu co bude po rozchodu patřit. U porodu otec asistoval a studentka tajně doufala, že ho akt zrození nového života obměkčí a on ji bude opět milovat jako ženu a matku jejich společného dítěte. Mýlila se. Porod syna otce neobměkčil. Našel si nové bydlení, odstěhoval se a v krátkém čase se s novou přítelkyní oženil. Se studentkou se handrkoval o každý kousek nábytku, o pračku, chtěl od všeho přesně polovinu. I od dítěte. Odmítl přispívat na jeho obživu, dítě si na polovinu času bral k sobě. Chlapec vyrůstal od narození v česko-americkém společenství, začal mluvil oběma jazyky, česky i anglicky. Byl krásný a roztomilý. A jeho maminka také. Moc se jí stýskalo, když musela svého synka opouštět na polovinu týdne, polovinu prázdnin či polovinu roku. Z dlouhé chvíle tak začala plánovat další studia, další práci, aby se jí podařilo zapomenout na učitele angličtiny. Proč by také měl trvale zaměstnávat mladou mysl? Nepřestala toužit po muži svých snů, po trvalé a věrné lásce, tak jak ji znala z romantické literatury. Mnoho jejích kamarádů bylo jejími milenci, žádný však nevypadal na trvalou lásku, neřku-li na manželství. Cestovala, studovala v cizině, až jednoho dne potkala toho pravého. Byl ideálem mužské krásy a srdíčko studentky zaplesalo. Srdíčka zaplesala vzájemně, ale příběh této lásky už se nedal vedle vlastních každodenních starostí a radostí sledovat.

Po čase přišla pozvánka na svatbu, konala se ve vzdálené části Německa. Přijeli jsme pozdě, bylo už po obřadu i po hostině. Chvilí po našem příjezdu se ozvaly Straussovy valčíky a na krásném modrém Dunaji začala plout svoji plavbu česká studentka s německým manželem. Malý česko-německý tvoreček spíkal v kolíbce v maringotce, která se stala studentce novým domovem, a česko-americké děcko si hrálo na louce. Při odjezdu nám vesele mávala a volala, zda jsme si všimli, jak dobývá velmoci. Příští příběh prý bude s Číňanem nebo s Rusem!

Ekonomická nezávislost je duchem moderní doby. Domácnosti singles, lidí bez stálého partnera, a vysoká rozvodovost prý táhnou ekonomiku... Nabízí se otázka, k čemu vlastně je takový ekonomický růst, založený na neschopnosti nalézt vzájemnou úctu, porozumění, toleranci na obou stranách partnerského vztahu? Na co je plná materiální zajištěnost, ekonomický růst založený na ztrátě lidskosti v nás?

Možnost samostatného života zároveň ubíjí schopnost respektu k potřebám druhých lidí, podporuje tupé soutěžení a kořistnictví na zdrojích různého druhu. Východiskem z tohoto stavu mizející humanity, které pomáhá nalézt i projekt Quo vadis, femina?, je jasné deklarování osobní zodpovědnosti každého z nás nejen na průběhu vlastního života, ale i osobní zodpovědnosti na tvorbě celospolečenského i globálního klimatu.

Harassment (2000)

*Zdůrazňovat okázale svou připravenost k obraně je známkou tajného přání,
aby bylo zaútočeno.
Brecht*

Donedávna jsem si nedokázala představit význam importovaného slova harassment, v češtině harašment, ve slovníku sužování, trápení. Snad trochu se mi v tomto ohledu rozjasnilo po návštěvě Nairobi, hlavního města Keni. Přiletěla jsem na konferenci o biodiverzitě v sedm hodin ráno, a jakmile jsem byla odbavena, vrhl se na mě roj mužů, kteří mi začali vnucovat taxikářské služby s takovou intenzitou, že jsem dokázala odolávat jen chvíli. Původně jsem plánovala se po letišti rohlédnout a vyhledat známého známé, který zde pracuje. Jenže taxikáři byli tak dotěrní, že jsem toužila rychle zmizet. V okamžiku, kdy jsem zahlédla taxi označené jako letištní, jsem se spěšně optala na cenu a nasedla, abych byla pryč. Závistivé pohledy ostatních taxikářů doprovázely řidiče, kterému se podařilo odvézt bílou zákaznici.

Ubytovala jsem se v hotelu a ve volném čase, než se sjely ostatní kolegyně, jsem se rozhodla vydat na obhlídku města. Přidala se ke mně žena z Jihoafrické republiky, která trpěla viditelnou zdravotní vadou, pohybovala se s velkými obtížemi. Pokoušela jsem se jí procházku rozmluvit, nedala si však říci, a tak jsme se hlemýžďím tempem blížily k centru. Žena vyprávěla, jak byla v mládí přepadena, znásilněna a zraněna tak, že jí zůstala nepohyblivá noha, kterou za sebou po zbytek života vleče. Doploužily jsme se společně do centra, kde jsem si chtěla prohlédnout tržnici s místní rukodělnou produkcí a navštívit Češku, šťastně vdanou v Nairobi již mnoho let. Byla jediná z jedenácti českých žen, které se kdysi v Praze zamilovaly do keňských studentů, vdaly se za ně a pak je následovaly do jejich rodné vlasti. Deset z nich se v průběhu času vrátilo, zůstala jen tahle jediná. Zнала jsem její jméno, profesi a přibližné místo zaměstnání na okopírované mapce. Brzy se na nás nalepil mladík v džíněch, který nám začal dělat doprovod. Nejdřív nás dovedl do svého krámků, aby nám ukázal, co si u něj můžeme koupit, a pak s námi

začal hledat Češku. Věděla jsem, že je asistentkou u zubaře, vzal nás do optiky v domnění, že by se lékaři mohli vzájemně znát. Optik vytáhl kartu a hned začal vytáčet číslo, námi hledaná byla jeho zákaznice, a tak se setkání stalo otázkou minut. Na rozloučenou jsem mladíkovi v džínech nabídla dolar, on však pravil, že bude radši, když k němu přijdeme nakoupit. U Češky jsme vypili po českém zvyku spěšně kávu. Odjížděla právě s manželem na pohřeb jeho bratra, který byl zavražděn. U východu jsem se česky pozdravila s jejím sympatickým mužem, vyměnila si s ním dvacet dolarů za keňskou měnu a vracela jsem se s Jihoafričankou pomalu do hotelu. Cestou jsem vyprávěla, co jsem se dověděla o českých ženách, které se kdysi jako studentky zamilovaly do svých černých kolegů a vdaly se do Afriky. Přijely do kultury, kde žena sem nebo tam, muž si brzy přivedl několik dalších žen, které na bělošku hleděly skrz prsty. Ty se pak, zcela bez prostředků, odkázány na muže, pro kterého přestaly být v Africe zajímavé, prostřednictvím různých humanitárních organizací dostávaly krkolomně zpět domů, kde dnes, v různých afrických spolcích, vzpomínají na mládí prožité v tomto koutě světa.

Na ulici jsme potkaly známého mladíka v džínech, který nás dovedl do dalšího obchodu, tentokrát ve třetím patře zápaďácky vyhlížejícího mrakodrapu. Zboží bylo luxusní, jiné kategorie než původně plánovaná koupě přívěsků na klíče či korálků coby suvenýrů z cesty. Když jsem se ptala na cenu, dozvěděla jsem se, že se Samuelem se vždy domluví, jak tvrdili dva muži, kteří se na mě nalepili a provázeli po obchodě. Do košíku jsem dala africký bubínek, roh na pivo, dřevěné vyřezávané sošky, korále, náramek a zeptala se, co to bude stát. Samuel napsal na papírek sto padesát tisíc keňských šilinků. Zasmála jsem se a poradila mu, ať se raději otočí, a napsala jsem sumu, kterou jsem byla ochotna zaplatit. Byla tisíc pět set šilinků. Zklamaný Samuel začal z košíku vyndávat zboží, které jsem hrubě podcenila, a tak jsem si za tisíc pět set šilinků a dalších dvacet dolarů přivezla deset vyřezávaných afrických zvířátek coby stojánků na ubrousky, korále a náramek. Samuelovi a jeho bratrům jsem nabídla živýkačku a oni nás šli slavnostně, byť zklamaně vyprovodit. Bělošky nerozlišují, je jim jedno, zda jsem Češka nebo Američanka, máme víc peněz než oni a to stačí. Cestou jsme si vyprávěli o slavných atletech z Keni a slavných hokejistech z Čech. Kdyby nás Samuel nedoprovázel, tak jdeme dodnes. Ulice byly plné aut, žádné přechody, natož semaforey, za volanty seděli výlučně muži, agresivní, kdyby je náš průvodce nezastavil, tak by ženu, zejména bílou, žádný z nich nenechal přejít ulici.

V hotelu už čekaly kolegyně z Indie, Jihoafrické republiky, Keni, Německa, Tuniska, Ugandy a Velké Británie. U stolu seděli tři muži, majitel hotelu, místní vydavatel knih a novinář. Představili jsme se a zdvořile pohovořili, rozdala jsem propagační materiály o své práci v angličtině a druhý den jsme se na zahájení

konference setkali znovu. Tentokrát jsem ty muže potkala sama. Majitel hotelu mi nabízel zdarma prohlídku Nairobi od rána až po zítve, novinář dostal ode mne kontakt na *Prague Post*, aby mohl napsat a poslat autentickou reportáž z konference žen v Nairobi. Ztepilý vydavatel mě doprovázel a celou dobu jednání o biodiverzitě seděl vedle mne, aby mi ve volných chvílích vyprávěl, že se mnou chce spolupracovat. První den apeloval na workholismus, se kterým „severní“ kultura přijíždí na „jih“. Druhý den jsme byli všichni pozváni nejslavnější africkou ekofeministickou aktivistkou, paní Wangari Matthai, abychom symbolicky vysadili strom svobody v Uhuru parku, který založila. Po tanečním a pěveckém zahájení jsme se vydali na místo, kde jsme společně vysadili slavný neem tree s léčivými účinky, za bohatého zájmu místní televize, novinářů a dětí.

Po obřadu jsem se na chvíli vzdálila od společnosti a v ten moment byl u mne nakladatel. Krásný muž se ke mně naklonil s překvapivým dotazem, kdy mě bude moci líbat a dotýkat se mě. Přitom mi sahal na prsa, na nejcitlivější body, a hovořil o tom, jak jsem šarmantní a že i toto přece patří k byznysu. Překvapena jeho spontánností a přímostí jsem koktala, že je nějaký rychlý a že tomu u nás říkáme harašení. On se divil, o jakém harašení mluvím, chce se přece jen dotýkat, co je na tom špatného, když se mu líbím? Nasedl k nám do autobusu a jel s námi do hotelu, kde byl na zahradě nachystán velkolepý tradiční africký oběd jako ukázka, že i oni umí a přežijí i bez importu hamburgerů. Seděla jsem u stolu s Wangari Matthai a s její kamarádkou a ptala se na jejich osobní a rodinný život. Wangari studovala v mládí v USA a v Německu, pak se rozhodla vrátit do Keni, kde založila Green Belt Movement, slavnou organizaci, sází s místními ženami stromy a přitom vzdělává a provádí osvětu na téma omezování porodnosti, výchovy a vzdělávání dětí, ochrany zdraví, prevence AIDS. Je nenáviděna místními politiky, milována lidmi, matka tří dospělých dětí, její muž oceňuje její energii a podporuje ji. Kamarádka u stolu byla též matkou tří dětí, jejich otec jednoho dne sbalil kufry a odjel do USA, nikdo o něm nic neví, o zodpovědnosti afrických mužů za výchovu či alimentech se v této části světa nemluví. Po obědě se ke mně přitočil vydavatel, aby mi znovu zopakoval, jak se mu líbím, a opětovně se dotazoval, kdy spolu budeme sami. Hladil mi prsa, čemuž s úsměvem přihlížela Australanka toho času žijící v Jihoafrické republice.

Jednání konference bylo na téma odpovědnosti žen za uchování místní kultury, o obraně svobody, která je dnes ohrožována bohatými nadnárodními korporacemi, zdarma beroucími přírodní zdroje, které patentují a drazí prodávají. Hovořilo se o tom, že hrozba ztráty svobody je dnes mnohem větší než kdykoli v minulosti. Za globální dolar se dá koupit vše, a když tento dolar nemáte a nemáte ani čistou vodu, čistý vzduch a přístup k půdě, na které si vypěstujete zdravé základní potraviny, stáváte se závislými a ztrácíte svobodu.

Sličný vydavatel mě rozhodil svou přítulností, a tak jsem pro jistotu zašla za průvodkyní z prvního dne, znalou místních poměrů, abych se optala, co si o jeho nabídkách mám myslet. Žena pracovala na prevenci AIDS, darovala mi šátek s portrétem prezidenta Mandely a vysvětlila, že HIV pozitivních je polovina populace také proto, že muži odmítají kondomy a ženy mužům neodmítnou, AIDS je nemocí beznaděje, stresu a zoufalství. Afričanům vzali bílí kolonizátoři a misionáři jejich kořeny, tradici, víru, vnutili jim své představy o jejich životě, a tak se zde lze dnes setkat s pahodnotami konzumní materialistické společnosti tak, jako všude jinde na světě. Nad otázkou, zda si ženy ve vztahu k mužům dávají podmínky či si samy vybírají muže, jen záporně zakroutila hlavou. Vychovává sama tři děti, muže vyhodila, neboť byl pro ni jen dalším krkem k obživě.

Závěrečným dnem bylo slavnostně zahájené jednání na UNEPu (United Nations Environmental Program), kde se projednávala a schvalovala konvence o biologické diverzitě. V rezidenční čtvrti Nairobi jsou krásné zahrady, okázalé domy, nakladatele jsem tam viděla naposledy. Přišel v hedvábné oranžové košili, pod kterou se rýsovalo krásné svalnaté tělo. Na dálku jsem mu zamávala, zaregistrovala nablýskané boty vyjednávačů více než sto sedmdesáti různých národů a vydala se na letiště. Tentokrát jsem se rozhodla jet spolu s lidem veřejnou dopravou. Mladá dívka, studentka, které jsem se ptala na cestu, mi radila, ať nikomu v Keni nevěřím, a tak jsem si v narvaném autobuse, který se pomalu sunul neprůjezdnými ulicemi plnými aut, hlídala pas a letenku. Zatímco jsem oknem pozorovala ženu s otepí dřeva na zádech, nádobou vody na hlavě a třemi malými dětmi capkajícími vedle ní, kapsář mi vytáhl peněženku s českými doklady, penězi, známkami a fotografiemi.

Na letišti jsem si chtěla koupit vodu, platila jsem stodolarovou bankovkou, kterou jsem měla schovanou pro strýčka příhodu. Chvilku mě otravovali s tím, že je stará a neplatná, a když viděli, že jsem v krizi, účtovali za láhev vody tři dolary.

Kulturní odlišnosti jednotlivých zemí i světadílů je důležité respektovat, ale ne za každou cenu. Účastnice mezinárodní konference, která se nechá osahávat místním magnátem, nám připadá k pláči. Udělala medvědí službu všem Evropankám, které do těchto míst dorazí po ní? Je každý náš čin, aktivity i pasivity, důležitý? Otázka pro všechny. Otázka, na kterou by účastnice kulatých stolů jistě zvolily kladnou odpověď. Jak poznat bez zkušenosti a být autentická?

Zločin na státní svátek (1998)

Největším dobrem je žít podle přírody.

Cicero

Vyšla jsem z domu a nic zlého netuše mířila k opravně obuvi vyzvednout nově podražené botky. Chtěla jsem v nich následující den oslavit státní svátek české samostatnosti na Pražském hradě. Podívej se, co se tady děje, upozornil manžel, který kráčel po mé levici a vlekl mě na druhou stranu ulice, kde byla čerstvě vykopaná rýha do hloubky půl metru. U prvních dvou mladých akátů byla pečlivě zasypaná, o pár metrů dál však obnažovala přesekané kořeny starého akátu i dalších dvou mladých, do té doby krásných stromků. Rýha vedla kousek od kmínků a manžel se začal rozčilovat: „Jak je to možné, taková arogance, ve společnosti, kde strom nemá žádné ochranné pásmo, na rozdíl od telefonu, vodovodu, plynu, elektřiny, metra a jiných výdobytků moderní civilizace?“ Zamířila jsem ke dvěma mužům, kteří dříve zkázy vykonávali, a ptala se, proč kopou těsně podél stromů, zda není dost místa na prázdném chodníku naproti, mezi chodníky je jedna mrtvá asfaltka uprostřed, to musí sekat kořeny nových stromků, jejichž vysazení trvalo téměř dva roky a stálo spoustu peněz? Budou tady řádit také zítra, na státní svátek? Muži odpovídali jednoslabičně „šéf, šéf, večer ...“, a tak jsem začala vyhrožovat policií a místo do opravní obuvi donutila manžela, aby se mnou zašel na městskou policii. Náčelník nás přijal okamžitě, volal hlídku a vydal pokyn, aby zajela přešetřit, co se děje a nafilmovala okolí stromků. Upozornila jsem na skutečnost, že dělníci pracují neuvěřitelně rychle a ještě rychleji maskují stopy svého (zlo)činu. Okolí stromků hned zasypávali, takže vznikl dojem, že kabely jsou protažené jakýmsi elegantním tunýlkem, jenže já jsem na vlastní oči viděla trčící usekané bílé pahýly kořenů trčící ze země.

Pokračovali jsme na městské části obecního úřadu. Vyjeli jsme páternosterem do čtvrtého patra, abychom místostarostu starajícího se o životní prostředí upozornili, co se v jeho čtvrti děje. Nebyl přítomen, tak jsme nechali vzkaz u sekretářky a připomněli, že už více než pět let upozorňujeme na to, že strom nemá v Čechách při pokládce inženýrských sítí žádnou ochranu – na rozdíl od technických výdobytků civilizace, ačkoliv je zdrojem kyslíku, bez kterého není života.

Doma jsem telefonovala tiskové agentuře a uvědomila si, že jsme pro stromy ani nestihli koupit chléb k večeři, natož něco slavnostnějšího na oslavu státního svátku. Ráno 28. října mě probudil hluk strojů. Pod okny panelákového bytu se kutalo. Rýhu, podobnou té, která den předtím ničila mladé stromky v centru města, zde pro změnu zalévali asfaltem. Kravál byl celý den, a tak jsem vyšla do nedalekého sadu, kde stromy tlumily hluk strojů a silnice.

Oslava státního svátku České republiky byla večer na Pražském hradě velkolepá. V prvním patře se procházely mediální hvězdy politického a uměleckého světa, bylo přítomno na tři a půl tisíce lidí, jak mi důvěrně prozradil jeden z tehdejších ministrů s jepičím životem. Stoly se prohýbaly pod vepřovými lahůdkami, pivo a víno teklo proudem. Byla jsem z domova nacpaná knedlíky s vajíčkem, a tak jsem se procházela sem a tam a přemýšlela, zda někoho z těch slavných, krásných a usměvavých lidí obtěžovat stromy a kyslíkem. Po chvilce přemýšlení jsem usoudila, že kazit oslavy hovorem o stromech se nehodí, a tak jsem okukovala jídlo a pití, zdvořile a nezávazně konverzovala. Chyběla mi hudba, tanec či cokoliv, co by trochu odvedlo pozornost od výlučného konzumu, zapříčiňujícího padesátiprocentní otylost českého lidu, kterému vyjma peněz, jídla a majetku nic není svaté. O přesekaných kořenech stromů jsem nikomu neřekla. Bolely mě nohy v nepohodlných botách a myslela na ty nevyzvednuté v opravně. Druhý den po oslavě jsem jela ráno do práce a vzpomínala, jak dali úředníci v jiné části města pokácet přestálé stromy s tím, že místo nich vysadí mladé hned, jak seženou finanční zdroje. Telefonní kabel však byl rychlejší, a tak v té uličce stromy v dohledné době neporostou. V ulici v centru byly den po svátku rýhy kolem stromů vzorně zasypané. Dokonce i s rabátky kolem stromků, které jsme na jaře s mladými provinilci z Diagnostického ústavu upravovali. Divila jsem se, proč nikdo nikoho neinformoval, že se tady budou pokládat kabely, proč nás nechali se pachtit s estetikou kolem stromků, kterou vzápětí zničili? Přítomný manžel odvětil, že se mi diví, že se na to nevyseru, když na moji práci stejně jenom serou psi.

Po desáté hodině ránní, na kterou jsem svolala tiskovou konferenci, mi došlo, že manžel má pravdu, nikdo od novin nepřišel. Koho by také zajímaly mladé poničené stromky? Shodou náhod v ulici Lublaňské bydlí pan Čech, redaktor České televize, pan Němec z ochrany přírody a krajiny, také zde bydlí pan Pětivoký, pan Novotný a mnoho dalších, jejichž jména neznám. Začnou-li stromky usychat a dojde-li na slova těch, kteří předem vědí, že stejně nic nemá smysl, pak prozrazují, že stromkům ubližovali muži, živitelé rodin, kteří jen dělali svoji práci.

Rezignace na utváření společného prostoru je jednou ze smutných charakteristik velkoměst, ke kterým se řadí i Praha. Jako odvrácená strana prosperity se vynořuje vysoká kriminalita, částečně způsobená anonymitou a neschopností samosprávních orgánů položit důraz na pořádek a upravený veřejný prostor. Neupravená místa, která patří všem a nikomu, přímo provokují asociální chování těch, kteří ztratili morální zábrany.

Genderové rozpočtování, známé v Čechách zatím spíše teoreticky, klade důraz na tvorbu rozpočtů s ohledem na potřeby a přání žen a mužů ve vyvážené rovnováze. Nízké zastoupení žen v politickém životě znamená, že společné prostředky bývají směřovány pro zábavu mužů (do očí bijící fotbal), zatímco každodenní potřeby žen a dětí (bezpečnost na ulicích, dobré osvětlení, veřejná doprava) jsou druhořadé.

Bombardování a ženy (2000)

Kdo sám v sebe doufá, ten největší podporu nalezl.

K. H. Borovský

Dle průzkumů veřejného mínění nepovažuje velká část veřejnosti bombardování za nejlepší možnost řešení světových krizí. V době bombardování Kosova se kdosi tázal na představu vhodnějšího řešení takové situace a co by k němu bylo třeba. Otázka byla kladena v době velkého požáru. A řešení bylo podobné, jaké bývá při hašení ohně. Oheň je živél, o kterém nelze chladně uvažovat v okamžiku největšího rozšíření. Spustí se stříkačky, začne se sypat písek, kopat příkopy... Na hašení ohně i na hašení požárů lidských emocí má lidstvo zaběhané stereotypy. Jde o to, zda stereotypy řešení emočních požárů jsou řešením ideálním.

„Čest jenom tomu, kdo se brání, za život umí život dát“, je napsáno v parku před plzeňským rozhlasem. Z tohoto, naším národem nepříliš respektovaného sloganu vyplývá, že je osobní povinností bránit si svá práva na svoji svobodu, což neděláme ani na úrovni národní, ani na úrovni osobní. Před časem jsem potkala kamarádku. Měla monokly pod očima, byla čerstvě zbitá manželem. Rozhořčila jsem se a chtěla volat policii, lékaře, fotografa. Kamarádka mě zadržela, že ne, v žádném případě, její situaci bych tím prý ještě zhoršila. Začala jsem tedy o násilí na její osobě vykládat našim společným kamarádkám. Reakce, se kterou jsem se setkala, byla, ať toho raději nechám a nepletu se do cizího soukromí. Když se nechce bránit, tak jí prý nejspíš stav věcí vyhovuje. Všichni jsme si přitom dobře vědomi, že násilník jde vždy tak daleko, kam se mu dovolí jít. Co jsme věděli o sebeobraně kosovského obyvatelstva? Vzpomněla jsem si na vojenský výcvik izraelských žen a jejich odvahu bránit svůj národ. Stereotyp chování, kde jsou muži silní, násilní, dobyvační, páchající devadesát pět procent všech trestných činů i v dobách mírových, vypovídá o vadných kulturních návycích přelomu tisíciletí, doby, která si říká pokroková, vědecká a já nevím jaká ještě.

Centra agresivity a erotiky jsou v mozku vedle sebe a navzájem na sebe působí. Kolik lidí je sexuálně uspokojených v kultuře, ve které se po staletí vymývaly

mozky hrozbami o hříšných myšlenkách a touhách, spolu s mýty o neposkvrněném početí, vyzdvihováním utrpení a odříkáním si tělesných slasti? Nevybitá sexuální energie působí na centra agresivity, a tak mužská populace řádí. Na kom se vybíjí? Velmi často na slabších, kterými jsou ženy, děti, staří lidé. Má-li muž sexuálně vyhovující partnerku, chová se úplně jinak, než když je sexuálně frustrovaný a svoji energii vybíjí ne zrovna ve válce, ale ve workholismu, automobilismu, alkoholismu a jiných -ismech.

Patriarchální kultura klade ve své předsmrtné křeči důraz na bohatství, na vlastnění peněz a majetku bez ohledu na to, jak byl získán. Hmotné statky jsou ve více než devadesáti procentech v rukou mužů. Životně důležitá práce, spočívající v zabezpečení výchovy dětí a chodu rodiny, je zajišťována ženami. Za práci, která je zahrnuta v hrubém domácím produktu, pobírají ženy v celosvětovém měřítku jen desetinu toho, co muži, a vlastní jednu setinu toho, co oni. S ohledem na naši společnou budoucnost je třeba změnit tradiční návyky, kde veškerá tíha emocionálních a domácích povinností leží na ženě, která už potom nemá ani sil být dobrou sexuální partnerkou. Muži vedle majetku disponují neomezeným časem, prostorem a financemi. Díky tomu oplývají i značnou dávkou energie, která se v dospělosti stává společensky nebezpečnou. Bohužel, jejich dominance, materiální bohatství a zabezpečení vedou k tomu, že místo odsouzení sklízí od slabšího pohlaví obdiv. Ne nadarmo a paradoxně tvoří davy obdivovatelek největších magorů v historii ženy, které v těch největších hulvátech, zvaných vůdcové, viděly ty pravé muže.

V anketách, zajímajících se o názory lidí na vstup naší republiky do NATO, jsem postrádala zájem o názor žen, matek, jejichž synové a mužové jsou potenciálními terči. Nikdo se nás na nic neptal. Jak je takové opovržení těmi, které život dávají a vyplávají, možné? Propagandistické agitace politiků, podporované hvězdami pop-music, vypovídají o úrovni vzdělání a schopnostech samostatného myšlení. Jeden z hlavních aktérů našeho vstupu do NATO se ve finiši distancoval od případných důsledků, které s sebou každé takové spojení přináší. Politici nemají filozofické vzdělání obecnějšího charakteru, které je potřeba k domýšlení následků vlastních činů. Jako muži mají i jistý handicap při vnímání souvislostí, se čtyřletým horizontem jsou těžko schopni stanovit pravidla hry předem, takže se jen díváme, co jejich ambice a aktivity přináší veřejnosti.

Na zbrojení se vydává celosvětově každý rok kolem osmi set miliard dolarů, přičemž osmdesát miliard dolarů by stačilo na zajištění čisté vody na celém světě, potravin, zdravotní péče, ukončení negramotnosti, vzdělání, stabilizace populace, střechy nad hlavou, čisté a obnovitelné energie, prevence eroze půdy, kyselých dešťů, zastavení ničení ozonové vrstvy a ničení lesů.

Uvedená fakta jsou burcující výzvou k tomu, aby se zejména ženy a matky více angažovaly ve věcech veřejných, aby nepřijímaly daná schémata podřízenosti,

neboť jde o narůstající agresivitu proti lidskému rodu a duchu, lidské mysli a lidskému tělu. Násilí je pozorovatelné všude na Zemi, na rozličných živočišných i rostlinných druzích. Začít se změnou můžeme okamžitě, zapojením mužů ve svém okolí do ženských každodenních a životně důležitých povinností. Přestat se obdivovat mužským infantilním koníčkům v násilnický pojatých počítačových hrách, v honbě za majetkem či touze po silnějších autech. Obecnému prospěchu by pomohlo, kdyby ženy přestaly napodobovat mužské silácké chování a světu nabídly lepší stránku života, lásku duchovní, erotickou, vzájemnou ohleduplnost, laskavost, smysl pro krásu a estetiku prostředí nejen vlastního, ale v nejširším slova smyslu. Naším domovem je Země, kterou není třeba ničit bombami.

Téměř všechny účastnice kulatých stolů se shodly na tom, že násilí plodí jen násilí, téměř všechny byly proti umístění radarů na našem území. Hry mocných – o prebendy z prosperujícího zbrojařského průmyslu byly odsouzeny jako nemorální. Připomenuta byla středoamerická Kostarika, která zrušila armádu zhruba před padesáti lety a peníze věnovala výchově, osvětě a zdravotnictví. Také bylo ženami konstatováno, že výdaje, které naše země dosud věnovala na zbrojení (tak honosně nazývané obranou), jsou vyhozené oknem, vzpomeneme-li neproběhlou obranu proti agresorům v minulém století.

David a Goliáš (1960–2000)

*K tomu, aby uškodil, má dosti sil každý.
Seneca ml.*

Když se ve škole spolužáci prali, otázka pravdy či práva zůstávala stranou. Dodnes není jasné, zda v těch rvačkách o něco šlo, zda to nebyl svého druhu sport, způsob vybíjení energie. Když se dnes perou moji synové, pochopitelně je zde vždycky nějaké „on mně, já jemu, on si začal, on provokoval“... Když se jako rodička vložím do sporu, ať už se snahou ustavit klid a mír, či s pohlavky a poučováním, aby toho nechali, kdo je má poslouchat, bitevní vřava na chvíli utichne, avšak svoji dohru má, jakmile se za mnou zavřou dveře. Konfliktům synů nerozumím, připadají mi malicherné a nebaví mě. Věkový rozdíl mezi nimi je pět let, mladší má od začátku fyzickou nevýhodu (či výhodu?), danou věkovým rozdílem. Byl však od narození povahou bojovník. Co mu nešlo silou a přímo, to vychytrčil originálními psychologickými triky. Nejdřív si vynucoval své právo křikem a vztekem, později se vytrénoval, a když jde do tuhého, starší bratr na něj nemá.

Je vedle něj příliš přímý, černobíle naivní a koneckonců i tím starším, který má mít rozum a ustoupit.

Vyrůstala jsem za časů kubánské krize. Jako děti jsme si hrávaly na vojáky. Vzpomínám, jak jsme jako malá děvčátka brouzdaly v bílých střevíčkách večerní letní rosou, představující vítězíci Kubu, a házely drny trávy na poražené americké impérium, reprezentované Kájou ze sousedství a jeho kamarády. V hlavě hrdinský guláš z Čuka a Geka, Meresjeva, Káji Maříka, Julia Fučíka, Erbenových pohádek a chodských bájí, Divé Báry, Psohlavců, se zpěvem o tom, jak Rudé šátky na slunci hoří. Byla to tehdy dětská dívčí válka, či spor Davidů/ek s Goliášem? Ani jedno, ani druhé, jen jsme si hrály, na dívky možná nezvykle, ale asi jsme se dobře bavily, když si tu louku, bílé střevíčky a prchající chlapce dodnes živě vizualizuji.

Před časem se díval starší syn na televizi, kde ukazovali mírový živý most lidí odkudsi kamsi, a když přepnul program, důležitě a nudně se debatovalo o americkém izolacionismu. Šla jsem si lehnout se vzpomínkou na interview s redaktorkou rádia. Hovořily jsme o válce a napadlo nás, zda si rozhodující osoba, tehdejší prezident nejmocnější světové velmoci, neřešila pod jménem humanitární pomoci své sexuální problémy? U jedné ženy si to rozlil, jiná z něj měla slušný byznys. I jemu se možná jeho mozková centra erotiky přesouvala sem tam, do mozkového centra agresivity.

Zpět k titulu. Jakou šanci má Goliáš ve sporu s Davidem dnes i kdykoliv jindy a kdekoliv jinde? Jakou šanci mají lokální podnikatelé ve vztahu ke globálnímu trhu? Možná morální, jenže rozhoduje fyzická síla a velké peníze. Bez ohledu na pravdu, lásku, právo či spravedlnost. Druhá světová válka byla v závěru sporem mezi Goliáši. U kauzy Vietnam, Střední východ, Kosovo, Čečensko byl vždy poněkud záhadný zásah Goliáše do životů a sporů Davidů. Jak je to se spravedlností? Je jen shodou náhod, že se někde vyskytuje ropa, jinde ideová čistota, někde je zase zajímavé území? Zmínila jsem paní redaktorce lidské mosty a začaly jsme si klást jednu otázku za druhou. Jak je možné, že jednou ten, jindy onen tvůrce historie hraje své hry globálního dosahu? Spojuje je jedno. Hráči jsou drtivou převahou rodu mužského. Centra sexuality jsou u nich evidentně neukojená, takže agresivita přichází zákonitě na řadu. A ženy pak mají stále co dělat, aby napravily způsobené škody a uklidily způsobený nepořádek.

Opět je zde pojednáváno téma příčin válek a utrpení, které způsobují lidé lidem. Ti, kdo ve válkách trpí bez možnosti obrany, jsou ženy a děti.

Jak by asi vypadaly dějiny, kdyby v učebnicích dějepisu bylo místo vítězných a prohraných bitev, místo činů velkých vojevůdců, líčeno utrpení žen

a dětí nebo statečnost obyčejných žen při shánění obživy v těžkých válečných časech? Možná by více mužů pochopilo, jak si s nimi zahrávají nezodpovědní mocní – politici a zbrojní magnáti, bylo by jasné, proč jsou sdělovací prostředky (patřící také mocným) plné násilí a krutostí. Máme být otrlí a ničemu se nedívit, když „vlast zavolá“?

Zelené město (1998)

Půjčka, kterou je třeba vrátit, to jsou ztracené peníze.

J. Tuwim

V dánském Aarhusu se konala čtvrtá panevropská konference ministrů životního prostředí a nevládních organizací na téma „Životní prostředí pro Evropu“. Tradici velkolepých setkání stovek evropských aktivistů na vládní i nevládní úrovni založil český, tragicky zesnulý federální ministr životního prostředí, který první konferenci tohoto formátu zorganizoval v Dobříši. Pak následovalo setkání v Lucernu, Sofii a teď v Dánsku. Po zkušenostech ze Sofie, kde jsem byla delegátkou za nevládní organizace i za vládní ministerstvo životního prostředí, se mi do Aarhusu moc nechtělo. Ze Sofie jsem přijela příšerně unavená z týdenního sezení na židlích honosně vládních i skromně nevládních, přiotrávená kofeinem, který se bez skrupulí servíroval v plastických kelímcích na jedno použití. Teorie byla o ochraně životního prostředí, praxe byla devastující. Na dominantním věžáku uprostřed města svítila do všech stran obrovská reklama na cigarety.

A tak jsem o cestu do Aarhusu nejevila zájem. Pár dní po uzávěrce mi však volala jedna z hlavních organizátorek a přesvědčovala mě, ať přijedu, že jsme se dlouho neviděly a tak. Nechala jsem se přesvědčit, zabralo staré známé kamarádké: „A kdy se zase uvidíme, ne-li teď?“ Kolik příležitostí k osobnímu setkání se nabízí v dnešním uspěchaném životě?

Další organizátor vzápětí napsal, že na mě čekají, čímž mě dojal, a já se definitivně rozhodla. Po přistání na kodaňském letišti jsem se expres autobusem přepravila na vlakové nádraží. Podél silnice kvetly červené a oranžové vlčí máky, modré chrpy, žlutobílé kopretiny. Bylo těžké uvěřit, že jsem ve velkoměstě. Na elegantním nádraží v centru města jsem přesedla na vlak a kultivovanou dopravou tunelem jela poměrně fádňi krajinou do Aarhusu. Ve vlaku seděly vedle mne dvě krásné modrooké blondaté mladé Dánky a jedna elegantní paní středních let, vyšívající dečku. Když jsem dojela do cíle, před nádražím v Aarhusu byly červené a růžové pelargonie v kamenných květináčích, které jsem později viděla ve všech možných koutech města jako jednotlicí prvek. Aarhus je přímořské město s dvě stě

sedmdesáti tisíci obyvateli. Nádraží je v centru města, takže do školy a do Skandinávského centra, kde probíhala setkání, to bylo pár minut pěšky. Ne tak do hotelu, kde jsem bydlela a jehož vzdálenost jsem úplně neodhadla. Do povlnného kopce jsem se trmácela téměř hodinu, s batohem na zádech a s těžkou aktovkou plnou papírů. Přesto jsem se rozhodla, když už jsem tuto cestu absolvovala i se zavazadly, chodit každé ráno i odpoledne na semináře pěšky, a dělat tak něco málo pro své zdraví.

V sobotu večer byla recepce na uvítanou. Dánové přichystali domácí sýry, třešně, papriku, pivo, všechno z místních zdrojů. Potkala jsem se tam se slovinskou kamarádkou, s radostí jsme se objaly. V hotelu jsem spala s makedonskou svobodnou romantickou krasavicí středních let. Stěny hotelu zdobily dva gobelíny s motivem pánů, dvořících se nastrojeným dámám. V neděli ráno byla v hotelu skvělá snídaně, po které jsem se vydala zeleným městem, tentokrát už jen čtyřicet minut pěšky do centra, do školy, kde v divadelním sále začínala hlavní sešlost. Uváděla ji Švýcarka, jedna z hlavních bojovnic proti připojení Švýcarska k Evropské unii. Z dřívějšíka jsem věděla, že je přesvědčivou řečnicí a nepropásne žádnou příležitost k boji za práva, která považuje za důležitá. Na nádvoří školy byla postavena kazachstánská jurta, jejíž obyvatelé přijeli upozornit na katastrofální stav Aralského jezera. Přivezli s sebou celou výstavu, tradiční kazachstánské jídlo, čaj v samovaru, rukodělné výrobky. Všichni jsme si sedli do jurty, kde hrál mladík na dvoustrunný nástroj nesmírně rychlou melodii. Tak se prý u nich doma napodobuje cval koní. Odpoledne jsem se vydala ve společnosti Rusů, Turka, Američana, Dána a českého Aleše autobusem číslo šest za město, kde byl organizován výlet do okolí. Na místo setkání jsme přijeli pozdě, oficiální průvodkyně nečekala a průvodcovství se ujal přítomný dánský novinář. Vedl nás nádhernou cestou lesem podél potoka, kde mě ohromila čistota lesa i celého prostředí.

Na louce u moře nám ukázal salaš z doby dva a půl tisíce let před naším letopočtem, dovolil nám krátký odpočinek a později odpoledne jsme se všichni vrátili do školy, kde pokračovala debata o budoucnosti podobných ekologických fór. Slet takového množství lidí stojí spousta peněz, kterými se hradí ubytování, strava, cesta i organizační zajištění. Debata pokračovala na téma, zda členské příspěvky ano, či ne, nakonec skončila s tím, že raději ne. Bylo těžké diskutovat v sále se stovkou lidí. Vždy dominovalo pár jedinců, mezi nimi se prezentovalo i jedno české mužské ego. V úterý ráno pršelo, šla jsem kolem rozlehlé botanické zahrady, později jsem se přidala k debatě o lidských hodnotách. Diskutovalo se o názvu pracovní skupiny, návrhy byly suché, příspěvky dlouhé a nekonstruktivní. Po dvou hodinách jednání přerušili s tím, že pro organizátora skupiny bylo rozhodování příliš rychlé. Pro mne zase bylo příliš pomalé, a tak jsem vystoupila s příspěvkem, že za jednu z nejdůležitějších hodnot považují čas, se kterým lidé, i ti zelení, dost nerozvázně hazardují. Pak jsem přidala potřebu smyslu pro humor. Jednání a rozhodování bylo

na můj vkus přílišně ukecané a pomalé. Organizátor neakceptoval můj návrh názvu pracovní skupiny Life for Tomorrow a přijal název Human Value for Sustainable Development, ačkoliv přítomný Američan marně vysvětloval, že slovo „value“ je v anglosaských zemích bez obsahu. Import anglosaského „non value“ známe na vlastní kůži. Organizátor argumentoval českou a slovenskou sentimentálností, v níž je obsažena touha po starých zlatých časech, kdy ještě platily „value“.

Odpoledne jsem se zúčastnila simulačních her pro trvale udržitelný život ruského profesora. Poznali jsme se před léty na vědecké konferenci na Balatonu, byl přítelem našeho společného přítele, milý člověk. Ve skupině nás bylo patnáct, profesor předváděl hry, některé jsem znala, jiné byly jeho patentem. V jedné z her o panenské přírodě bylo úkolem hráčů postavit lidská obydlí trvale udržitelného charakteru. Namítla jsem, že hra je nereálná, kde dnes najde panenskou přírodu, co kdybychom raději řešili situaci kolem Aralského jezera? Profesor odpověděl, že беру ty hry příliš vážně, moje připomínka na mě však upozornila maďarskou novinářku anglického původu. Pozvala mě na kafe a udělala se mnou rozhovor pro maďarský magazín s titulem *Business Woman with a Green Heart*. Následující den byl kulatý stůl v prostorách, které byly jedním velkým tanečním parketem. Hovořili jsme o právu na informace, podle mne trochu moc technicky, i když jsem chápala, že přístup k informacím je důležitý, nebylo mi jasné, jak je využijí zájemci o ekologii? K poznání, že fabrika v sousedství vypouští do ovzduší žlutý kouř, na to stačí oči a nos. K tomu, abych tuto fabriku donutila ke změně, potřebuji pořádnou bandu rebelů, kteří budou na fabriku vyvíjet tlak. Nebylo mi jasné, kde ji vzít za současného stavu občanské pasivity. Sama taková spasitelka nejsem, abych vyřešila vše, a tak jsem se, po dvou hodinách, vydala na schůzku jiné pracovní skupiny, tentokrát o financování nevládních organizací. Nadace, které dosud sponzorovaly aktivisty v zemích střední a východní Evropy, sdělily, že již nebudou posílat více peněz. Jednoduše řečeno přestávají nás krmit rybami a učí nás rybařit. Dala jsem k dobru pár podnětů jak diverzifikovat finanční zdroje a co říkat sponzorům, aby zeleným důvěřovali, a jela na exkurzi do elektrárny na výrobu bioplynu a na návštěvu vzorové ekologické vesnice. Jakožto praktická žena jsem byla fascinována výrobou elektřiny z odpadu, upraveností fabriky i krásným prostředím, jednoduchostí provozu, řízeného dvěma počítači a dvěma lidmi. Jen zápach fekálií rušil idylku, ve které nechyběla dekorativní freska na venkovní stěně.

Ekologická vesnice byla postavena z přírodního nenařezaného dřeva, ve formě malých řadových domků. Uprostřed byla společenská budova, kde se obyvatelstvo scházelo při různých oslavách. Společně obdělávají pole, sekají trávu, ekologicky hospodaří. Toalety byly suché, vystavené bez povolení, se kterým by měly problémy. Třídili odpad, a pokud to šlo, nekupovali balené zboží. Dánsko bylo tehdy vůbec raritou. Díky osvětlenému ministrovi životního prostředí se tam v té době nesměly prodávat nápoje v obalech na jedno použití, vše bylo jen v recyklovatelných obalech. Nikde jsem neviděla plechovky či igelity.

Večer byla svatojánská noc, hořely ohně, na pláži tančili kolové tance, byla jsem u vytržení. Různé, spíš starší věkové kategorie amatérských tanečníků a tanečnic se radovaly ze života, nikdo si nedělal vrásky z chyb, kterých se při složitých figurách dopouštěli. Na pláži jsem objevila sochy vytesané ze suchých stromů. Větve přecházely v ruce, mezi kterými bylo srdce. Den poté jsem došla do Skandinávského centra, kde probíhala ministerská konference. Počkala jsem si na dánského ministra a předala mu petici českých dětí, kterou sepsaly na protest proti výlovu velryb na Faerských ostrovech. Přátelský a příjemný muž slíbil předat petici kompetentní a soběstačné vládě ostrovů, která českým dětem odpověděla a vysvětlila tradice ostrova. Potkala jsem zde českou senátorku, začaly jsme si domlouvat spolupráci na poli ženských práv. Nikdy k ní však nedošlo, důvodem byl nedostatek času.

Na závěr pro nás zorganizovali prohlídku Aarhusu. Navštívili jsme krásný skanzen v sousedství botanické zahrady, viděla jsem další dřevěné sochy na různých místech města, zajímavé křesťanské kostely s vikingskými pohanskými loďmi. Katolický se jmenoval Ladies Church, na dominantním místě ve městě byla socha souboje pohanství s křesťanstvím. Město působilo vyváženě, byl v něm prostor pro lidi, cyklisty, aut v ulicích bylo málo, ulice lemovaly stromy, v dosahu byly parky. Po ukončení oficiální exkurze jsem si ještě naposledy prohlédla město z ochozu vyhlídkové věže. Na ukončení oficiální konference se pronášely příspěvky na téma účasti veřejnosti na věcech obecných. Debata byla obsáhlá a vyčerpávající, všichni hovořili jazykem, v němž ekologii a životní prostředí chápali jako cosi mimo nás. Protože jsem nedokázala udržet pozornost celé dopoledne, necítila jsem se být kompetentní a přihlásit se do debaty. To udělal za celou českou výpravu ambiciózní mladík, který si samozvaně sedl za předsednický stůl, osvětlen reflektory, hned vedle hlavního moderátora. Švýcarka a Slovinka, hlavní organizátorky, zůstaly v zákulisí. Odvedly těžkou práci bez potřeby reflektorů a ambiciózní muž je snadno odstrčil. Lidé se mě ptali, co je zač, ambicióznost mu sršela z očí, nevěděla jsem, co odpovědět. Místo za předsednickým stolem bylo určeno pro hlavní organizátorky, všichni cítili, že se tam vecpal někdo nepatřičný.

Myslela jsem si, že i o tomhle je ekologie, ač ji málokdo pojímá jako vzájemné vztahy, ohleduplnost a vůbec... Starosta města nás pozval na závěrečnou večeři a tanec. Na švédských stolech byl losos, kaviár, mořské lahůdky, vegetariáni si museli dost odříkat, i když se zdálo, že s rybami nemají potíže. Seznámila jsem se na poslední chvíli s americkým novinářem, vypadal jako vodník. Do Evropy odjel zapomenout na nešťastnou lásku. Seděl se mnou a mou makedonskou spolubydlící poslední den u snídaně, do města pak objednal pro všechny taxi. Zdálo se, že se do romantické krasavice zamiloval, popřála jsem jim štěstí, byli oba osamělí, hodní a citliví lidé. Dlouho jsem se loučila i s těmi, kteří mě pozvali, kdoví, kdy je zase uvidím, a pak také s Aarhusem, zeleným městem. Po obědě jsem sedla na vlak do Kodaně a odtud letadlem domů, do Prahy, podělit se s vámi o zážitek.

V ochrabě životního prostředí udělala naše země významný kus práce. Kdo si ještě pamatuje pražský smog, ulice s čoudícími automobily a novináře Velka, který si dovolil kritizovat ekologické zločiny minulého režimu, je rád za stávající stav. Moderní zákony na ochranu čistoty ovzduší, vody, půdy, jsou v platnosti. Mezitím, za posledních dvacet let, se vynořila nová „ochrannářská“ témata – globální oteplování, ozonová díra, kácení deštných pralesů, snižování biodiverzity. Většina z těchto nových témat se nás týká jaksi okrajově – žádný z problémů není vidět. Přesto se týkají i nás. Jak šetřit planetu, žiju-li ve městě a vše, co používám, musí být přivezeno zdaleka? Snad jen nepodléháním konzumním vzorům a skromným životem.

Východiska: cesta z konzumního pekla

Jednou spatřil Sokrates, jak se kolem koně patřícího Níkiovi kupí množství zvědavců, a slyšel, jak si vyprávějí o jeho vynikajících vlastnostech. Sokrates přistoupil k jeho podkonímu a zeptal se, jestli má ten kůň hodně peněz. Podkoní se na něho podíval, jako by ho považoval za blázna. A řekl: „Kde by kůň vzal peníze?“ A Sokrates prohlásil, že je mu hned líp, když slyší, že i chudý kůň může být dobrý, má-li od přírody dobré vlohy.
Xenofon

Občanka, rebelka, zastánkyně změny, reformátorka (1999)

Když někdo vleze do sauny, bude se potit.
finské přísloví

Během působení v ekologickém a feministickém hnutí jsem se zúčastnila mnoha vzdělávacích seminářů a kurzů. Jeden z nejužitečnějších byl seminář o tom, jak se naučit vyhodnocovat vlastní myšlenky, které realizují formou projektů, a jak dokázat změřit efektivitu investovaného úsilí. V terminologii, kterou školitelé používali, se rozlišovala dvě slova: činnost a výstup. Při uvádění praktických příkladů z praxe se ukázalo, že se mnohokrát vykazuje mnoho činností, výstup však mnohdy nebývá žádný. Jak poznat činnost od výstupu? Např. nějaká organizace pořádá naučné zájezdy po různých zemích, což vyžaduje mnoho energie, organizace zájezdu je činností. Výstup takového zájezdu je obtížné postihnout, je těžko měřitelný. Na semináři nás učili, že je třeba své projekty zaměřovat na to, aby úče-

lem každé činnosti bylo dosažení konkrétní změny neboli praktického výstupu.

Dělalo nám velké potíže rozlišit aktivity a uvádět konkrétní měřitelné výstupy. A přitom v nevládních neziskových organizacích by například mělo jít zejména o změnu stávajícího přístupu společnosti k otázkám životního prostředí. Termíny jako činnost a výstup, česky zní lépe výsledek, jsou převzaty z americké metody logického rámce Log Frame, podle které připravují své projekty významné a úspěšné instituce, banky a podniky. Za tuto metodu jsem před časem zaplatila velké peníze, abychom v organizaci, kterou jsem v první polovině devadesátých let řídila, týmově definovali její strategii. Již od prvního momentu jsme se potýkali s potížemi, když jsme se pokoušeli definovat cíl konání a hledali odpovědi na otázky kam jdeme, co chceme. Pouhá odpověď, že chceme trvale udržitelný život, je velmi široká, a i když dokážeme odpovědět na otázku proč, snadno se dostaneme do úzkých při následných odpovědích na otázky jak, kdy a kde. Tyto otázky totiž dostanou každého na zem, do konkrétní situace, kdy by měl krok po kroku v konkrétní časové dimenzi naplánovat dosažení cíle a změny. Pracovala jsem ve zmiňované organizaci pět let, a ačkoli jsem se snažila, seč mi síly stačily, definovat časový horizont změn, nedosahovala jsem uspokojivých úspěchů.

Částečné vysvětlení vyplývá z typu lidí, kteří se v ekologickém hnutí pohybují. Jde vesměs o vizionáře z kategorie otázek kam, co a proč. Odpovědi na otázky jak, kdy, kde, kdo, kolik to bude stát, jsou příliš přízemní na to, aby se jimi někdo vážně zabýval. To, že Českou republiku zaplavil v devadesátých letech konzumní způsob života a vládnou zde nadnárodní koncerny, si však vysvětlují dominancí vůdčích osobností, které umí pomoci odpověďmi na otázky jak, kdy, kde, kdo, za kolik, aplikovat představy svého konkrétního byznysu, své pragmatické cíle. Vůdčí osobnosti byznysu chytily směr a aktivně řídí společnost podle svých představ a potřeb. Pohybují se v konkrétních časových a prostorových dimenzích, v praktických úkolech. Nám zbyla reakce na situaci, která zde vznikla po sametové revoluci tak rychle, že našinci ani nemrkli překvapením. To je skutečnost, slovo pro-aktivní neznáme, je zde re-akce, běžíme za situací, místo abychom udávali směr a určovali vývoj. Otevřenou otázkou zůstává, jak změnit situaci, jak být těmi, kteří udávají směr a vytvářejí modely chování, a nikoliv jen těmi, kteří se vyrovnávají se vzniklou situací, vymodelovanou těmi schopnějšími a rychlejšími.

Naštěstí zde nějaké návody jsou a něco se přece jen udělalo, byť se zdá, že se dalo udělat více. V teoretických modelech je k dispozici strategie společenských hnutí Američana Billa Moyera. Popisuje společenská hnutí, tedy něco, co se zdá být na první pohled neuchopitelné. Čtyři role aktivních občanů a občanek jsou definovány jako: občan, rebel, zastánce změny a reformátor. Předpokládají, zjednodušeně řečeno, velkou osobní pružnost a značnou dávku tolerance. Abychom mohli získat většinovou veřejnost k dosažení cíle, musíme mít na prvním místě zodpovědnost za svůj život, poté za svoji komunitu. Dle této teorie souhlasí občané

se základními hodnotami společnosti. Nemohou být jen trpní teoretici, musejí rebelovat v případech, kdy poměry a politika znásilňují společenské hodnoty. Protest však sám o sobě nestačí, což je velkým omylem anarchistického hnutí. Je rovněž třeba zastávat změny prostřednictvím výchovy a získávání veřejnosti k opozici proti stávající politice a při hledání pozitivních konstruktivních řešení. Též jsou potřební reformátoři, pracující v oficiálních vládních a zákonodárných strukturách na zapracování těchto řešení do zákonů, vládní politiky a jejich všeobecném přijetí.

Asi není nutné si přesně definovat vlastní roli, nicméně je dobré vědět, že tyto role existují a každá má své místo a svou potřebnost. Kdo hraje šachy, snadno si představí vítěznou hru toho, kdo zná pravidla hry a možnosti jednotlivých figur. Záleží pak jen na zkušenosti, schopnosti strategického přemýšlení a chytrých taktických kroků, aby hra byla hrou vítěznou. Pro české ekologické a feministické hnutí by byla velkým přínosem vzájemná velkorysost, otevřenost a přejícnost úspěchu. Aby nezůstávalo jen u velkých slov, je třeba si často sedat ke kulatému stolu a otevřeně počítat s právem každého na otevřenost, informovanost a upřímnost ve vědění, kam kdo jde a proč. Co, kdy, kde a jak plánuje provádět. Bude-li jasná a otevřená komunikace uvnitř struktury zvané ekologické hnutí, pak srozumitelnost vzhledem k vnějšímu světu na sebe nenechá dlouho čekat. Koneckonců trvale udržitelný rozvoj s trvale udržitelnou komunikací počítá. Nelze však počítat s tím, že řešení je jen na verbální rovině.

Bezmocnost vůči těm, kteří jsou u moci, byla konstatována i na diskusních fórech projektu Quo vadis, femina? Jako odpověď na spotřební diktát doby byla vyslovena dobrovolně zvolená skromnost. Jedna z účastnic setkání vyprávěla o své zkušenosti z nespotebně založeného rodinného života, který je tvrdý, ale odměňuje ji pocitem nezávislosti.

Být, či mít? (1998)

*Je jedna velká kniha bez omylu, bez vady, a ta velká, svatá
kniha slove kniha přírody.
B. Jablonský*

Cílem jednoho z mnoha setkání, která jsem organizovala, byla snaha ukázat řešení, kudy ven z problémů, do nichž jsme se narodili a kterým musíme každodenně čelit. Zamýšleli jsme se na tím, jak prakticky řešit situaci v naší zemi, která se po sametové revoluci vydala na cestu bezduchého materialismu, společnosti, která

hledá uspokojení a štěstí v majetku a penězích. Majetek přímo souvisí s penězi a s mocí. Ten, kdo má peníze, má i moc, a kdo má moc, ten mívá i peníze a majetek. Tento stav je popisován slovesem „mít“. Hovoříme-li o jiných možnostech, pak docházíme ke slovíčku „být“. Posun od vlastnění „mít“ k existenciálnímu „být“ je spojen s obrovskou lidskou aktivitou, která však k člověku patří a činí ho zdravým a šťastným. Mnohem zdravější je nekonzumovat pasivně sebekrásnější profesionální zpěv v televizi, ale zazpívat si z plných plic sami, byť amatérsky.

Duševní zdraví je předpokladem zdravé společnosti a ke zdravému člověku patří používání vlastního hlasu. Stačí vzpomenout tisíciletých tradic Orientu, který používal zvukových manter k uvolnění mysli a k odpoutání se od závislosti na tom, co ji zaměstnává. U nás si lidé v minulosti neodříkávali mantry, u nás se tradičně zpívalo.

Na výše zmíněné setkání jsem tehdy přivedla synka s houslemi s jeho učitelkou hudby. Přítomným českým i zahraničním účastnicím zahráli tři lidové písně. Syn s učitelkou nejdříve zahráli melodii a poté byli ostatní vyzváni ke společnému zpěvu. Písně byly vybrány symbolicky, záměrně pro účel setkání. První písní byla česká lidová „Ó Velvary, kde jsou mé tolary“. Byla našimi předky složena o společnosti, ve které se všichni shánějí po penězích. Druhá píseň pokračovala ve stejném stylu, vyjadřovala závislost na dárcích, rodičích a zároveň obrazně popisovala výměnný obchod. Byla to píseň „Táto můj, mámo má, prodejte něco, abyste mi něco jiného mohli koupit“. Třetí píseň začala steskem zpívající/ho, že již dlouho neslyšel/a ptačí hlas, zato vidí smutnou oblohu. V písni se vyznává z lásky k přírodě. Prozradím, že jde o chodskou lidovou „Zelení hájové“. Za zdánlivou nesouvislostí první a druhé sloky se skrývá hluboká lidová moudrost. V první sloce jde o výraz lásky k přírodě a ve druhé, která začíná slovy „dostal jsem šáteček“, je podtext vyloženě erotický. Chtěla bych tím připomenout, že zdravá erotika naší společnosti chybí. A přitom by mohla hrát velmi významnou roli v řešení krize současné konzumní společnosti.

Setkání se jmenovalo „Alternativy ke konzumnímu způsobu života“ a hledali jsme při něm východiska ze společnosti soustředěné na vlastnění – „mít“ – věcí, aut, manželů, manželek, přátel, směrem ke společnosti, kde se „budeme“ milovat, spolupracovat, hledat štěstí. Jak je to snadné a přitom obtížné! Ve světě, kde jedna třetina lidské populace spotřebovává dvě třetiny světových zdrojů a tuto chamtivost šíří globálně napříč světem, aby ho donutila dělat totéž co oni, se tyto rady podobají černému humoru. Dnešní globální životní prostředí je stále více hnáno k většímu vykořisťování přírodních zdrojů, k technickým inovacím, tržnímu hospodářství a velkým ziskům těch nejchamtivějších. Peněžní a psychologické tlaky na konzumní hodnoty, kde cena jedince je dána jeho majetkem, ženou lidstvo do slepé uličky. V nalezení trvale udržitelných řešení spočívá opravdový vývoj. Dokud se konzumní monokultura nezastaví, neexistuje naděje, že nedojde k ještě větším

společenským propastem a ekonomické degradaci. K odstranění technologické uniformity je potřeba aktivní podpory, ekologické a kulturní různorodosti, podpory využívání místních zdrojů, znalostí a dovedností lidí dané lokality. V ekonomii musí hrát hlavní roli zemědělská soběstačnost. Princip volného trhu potřebuje kritické přehodnocení s cílem rozumného využívání přírodních zdrojů na celém světě. V současnosti se převládá napříč kontinenty široká škála produktů, od mléka a jablek po nábytek, což by mohlo být vyrobeno a vypěstováno v místě spotřeby, čímž by se podporovala a oživovala místní ekonomika a šetřily neobnovitelné zdroje energie, jako například ropa. Tohle jsme konstatovali na zmíněném setkání. A také to, že ekonomika není vše. Jak mnoho jíme a konzumujeme, když jsme zamilovaní?

Znovu je na tomto místě vhodné zopakovat fakt, který nebývá ochránci životního prostředí uváděn: energetických nerostných zdrojů, na kterých je založen celý náš spotřební kolotoč a s ním i ničení životního prostředí, zbývá na několik desetiletí, resp. staletí. Nebylo by na místě začít, alespoň experimentálně, v Evropě obnovovat nezávislé venkovské komunity?

Vzpomínka na mámu (1986)

Lepší jest krmě ze zelí, kde je láska, nežli z krmného vola, kde je nenávist.
Šalomoun

Muž, od kterého je tato vzpomínka, již nežije. Příběh je převzat z *Pamětí* uložených v Památníku národního písemnictví, je napsán jeho jazykem, pro představu jiného rozumu a citu, než jaký dnes používáme. Narodil se v jedenáctém roce dvacátého století v době adventní jako čtvrté dítě, druhé žijící, dvě starší sestry záhy po narození zemřely. Po něm přišli na svět ještě tři hoši, které matka vychovávala něžně a tvrdě současně, aby z nich vyrostly, jak rád říkával, osoby celé, svému národu prospěšné. Pohledem je hladila, pohledem znala i pokárat, pohledem pochvalu pronesla, pohledem, hlavy otočením, mnohdy z údivu nevyšla. V útlém mládí co námahy vynaložila, než naučila synka říct „k“. Stále hlásku měnil v „t“, namísto „kůň“, říkal „tůň“. Až konečně, při jedné cestě na pole se mu podařilo vyslovit „kun“ a zanedlouho, při téže cestě, zřetelně vyslovil slovo „kůň“. To bylo radosti, jak jeho, tak máminy. S mámou chodívaly všude jako malé děti po polích i lukách, jako kuřátka s kvočnou. Máma je měla stále na očích, učila, vysvětlovala, napomínala, připomínala, varovala. Tento způsob výchovy se dnes a denně opakuje, aby se u dětí vžil, vešel do povah dětí, do jejich krve. Jednou z nejdůležitějších

připomínek byla práce. V práci najdete, říkávala máma, vnitřní uspokojení, v práci najdete klid, radost, zadostiučinění, životní jistotu, hmotné zabezpečení, rodinnou pohodu. Sama dokázala orat, sít, klepat kosu, brouskem ji naostřit tak, že nikdo z rodiny to lépe nedokázal. Sekala dvě řady, zatímco sekáči pouze jednu, při ručním dobývání brambor taktéž. Děti dobývaly jeden, ona dva řádky. Totéž bylo s okopáváním.

Denně jako malé děti pečoval starší o mladšího, silnější o slabšího, rozumnější o méně rozumného, nadanější o méně nadaného. Jedna taková malá stránka výchovy k práci, svědomitosti, zodpovědnosti i dovednosti. Při výchově nemluvnat bylo těchto vlastností nanejvýš třeba. Máma musela mít ve starších dětech záruku, že budou plnit své povinnosti vážně, svědomitě, poctivě, že nedojde k žádným úrazům, přehmatům nebo nějakým haváriím. Toho všeho si byla máma plně vědoma a každé z dětí jí večer co večer skládalo účty ze svého počínání, práce a školních výsledků. Máma totiž byla s dětmi většinou sama, neboť táta byl ve válce, nebo později někde ve světě za prací.

Mateřská láska, vedení, učení řeči, základním společenským návykům. Práce – dnes téměř neslušné slovo, alespoň v naší zemi. Obdivování bývají ti, kdo přišli k penězům a dobrému bydlu snadno – výhrou, spekulací, sňatkem... Kdo rád pracuje a ještě k tomu se za to nestydí, jako by byl trochu na hlavu padlý. Tento stav společenského vědomí je možné vnímat jako úpadkový. Představa, že se návštěvníci budou hrnout například na výstavu s podtitulem „historie práce“, jak to bývalo u velkých, takto koncipovaných výstav v 19. století, je k smíchu. Ten smích je ale smutný. Co se to s námi stalo?

Pojď se milovat (1998)

Ti, jimž vládne Eros čisté lásky, mají oko laskavější, hlas líbeznější a jejich pohyby jsou umírněné a plné ušlechtilého klidu.
Xenofon

Muž jejího srdce ji přijel vyzvednout, aby ji odvezl domů. Pomohl balit a při opouštění hotelového pokoje se plaše optala, zda by se nepolíbili na oslavu tykání. Objal ji a políbil sevřenými rty. Sebrala veškerou odvalu a položila mu v prázdném pokoji se širokou postelí otázku: „A kdy se pomilujeme?“ Odpověděl obratem, že nemá rád nátlak, obzvlášť ne v těchto věcech. Vzal zbytek zavazadel a prchal k autu. Odpověď ji ranila, jeho úprk také, nicméně překousla hořkost ze zklamání a tiše ho následovala. Viděla, že ji po očku pozoruje a očekává nějakou

reakci. Lehce a nenuceně konverzovala. Letitý trénink v sebeovládání a potlačování pocitů, emocí, tužeb a přání zanechal stopy. Nakonec to, že se nemá hloupě ptát, ví od dětství, a to už je hezká řádka let. Cestou v autě se dozvěděla vše o jeho práci, povinnostech, sportovním vyžití, rodinných zábavách a oslavách. Vzpomínky všeho druhu, na které reagovala obdobně neutrálními slovy. Mezi řečí se také dozvěděla, že muž je plachý, což netušila, nebylo to nijak poznat, a docela ji překvapil, neboť jeho vystupování působilo suverénně. Dovezl ji až domů a přede dveřmi se rozloučil milými slovy, že jim bylo dobře a že se zase jistě rádi uvidí. Viděli se od té doby mockrát. Už se však nikdy ani nepolíbili, o milování nepadlo ani slovo. Dva dospělí lidé opačného pohlaví, kteří k sobě cítili vzájemné sympatie, nicméně silné bloky výchovné, kulturní, tradiční, vlastnické a zodpovědné ve vztahu k vlastním partnerům a majetku jim uzavřely radost z lidského tepla a intimního kontaktu.

Jednou se setkali při oslavě jeho narozenin. Nepřinesla žádný dárek, v tašce měla jen časopis zakoupený od bezdomovce na nádraží. Z recese jej vyndala a vtipně oslavenci předala. Ještě předtím však otevřela, aby našla nějakou vazbu na oslavu. Hned na první stránce byla anketa na téma „Čím je pro nás sex?“. Odpovědi byly různorodé. Využila příležitosti a obrátila se s anketní otázkou postupně na všechny přítomné, kteří odpovídali stejně pestře, jako dotazovaní v časopise. Názor muže jejího srdce byl, že sex je pro něj totéž co Pražské jaro. Příliš velká a oficiální slavnost na to, aby si ji mohl dopřát, byť i jednou v roce.

Usoudila, že to s ním bude podobné jako s mnoha uhoněnými manažery, kteří jezdí luxusními auty hrát squash, nemají čas na chůzi, ani nemohou být za socky, jen se potřebují rychle a efektně vypotit. Hodinu si pinkají, pak se osprchují a jedou zpět pracovat. Jací jsou asi milenci?

Milenecké vztahy byly rovněž jedním z témat, diskutovaných účastnicemi kulatých stolů. Pouze ovšem okrajově, jak velí naše kulturní zvyklosti. Přesto, z několika stručných vstupů, lze zobecnit: ženy všech věkových kategorií vyjadřovaly zklamání z přístupu svých milostných protějšků, konstatovaly jejich neochotu k domluvě, ke komunikaci o těchto nádherných věcech těla. Ignorance, diletantismus a erotické sobectví charakterizuje české muže, se kterými se účastnice projektu setkávají.

Není dotek jako dotek (1999)

*Žádný civilizovaný člověk jakživ nelituje žádné rozkoše, necivilizovaný člověk
totiž ani neví, co to rozkoš je.*

O. Wilde

Jednoho dne doprovodila synka na letiště s přáním šťastného letu přes oceán a začala svůj obvyklý pracovní den. Domů přišla pozdě večer, a ne ledajak. Cestou se totiž zastavila na aromaterapeutické masáži, kterou na ní prováděla kamarádka citlivýma rukama již poněkolikáté. Vždy, když od ní odchází, téměř létá. Vzpomínala přitom na masáže od maminky, jejichž cílem bylo vyhnat nemoc z bolavého tělíčka, a tak se na to šlo tvrdě. Pištěla bolestí a o masáž si dobrovolně nikdy neřekla. Masáže od tchyně bývaly milosrdnější, pod dojmem zážitků z dětství se však domnívala, že ne tak účinné. Nejlepší však byly doteky stokilové masérky z americké Atlanty, kterou před léty hostila ve svém domově. Ta znala na těle všechny důležité body, její silné ruce je nacházely i přes šatstvo, po půlhodinovém rozkošném dotýkání nebylo člověku třeba drog.

Občas se nesystematicky, leč příjemně, nechávala masírovat různými kamarádkami, které flirtovaly s myšlenkou, že se budou masáží živit, těžko se však domlouvaly na společném volném čase. Když však poznala aromaterapeutku a dozvěděla se o jejím umění masáže spojeným s krásnými vůněmi, neodmítla nabídnutou reklamní masáž. Odcházela vyzpovídaná, odlehčená, oči jí plavaly v túni podvědomí, nadnášela se lehkostí podobnou příjemné opilosti. Doma byla na rodinu milá, vstřícně reagovala, její členové nevěřili vlastním očím, v koho se jim matka proměnila, co výjimečného se přihodilo. Neuvěřitelné, co masérka pomocí svých rukou a voňavých esencí dokázala!

Od poslední masáže uplynul nějaký čas, a tak si vzpomněla, že by nebylo marné si ji zopakovat a nechat se dotýkat. Rozkoš doteku připomněl zoufalý mladík, který se svěřil s příběhem nešťastné lásky. Byl zamilovaný do dívky, která se vydala na kurz hledání dítěte v sobě. Na kurzu vařil kuchař, znalý masérského i umění. Dívka k němu zašla, nechala se namasírovat, pomilovat – a byl to takový zážitek, že se rozhodla svého přítele kvůli masérovi opustit. Takovou moc měly masérské ruce!

Ne každý v nich však má takový cit a téměř magickou moc. Jednou zatoužila po masáži a aromaterapeutka byla zaneprázdněná. Zaskočila tedy do kosmetického centra, kde zdatně a zručně masíroval hezký mladý muž. Cítila pak masáž celý následující týden, byla jako zmlácená a náladu měla pod psa. Tehdy jí došlo, že není masáž jako masáž. Obnažit své tělo a dát je k dispozici předpokládá důvěru. A ona na svoji zbrklou důvěřivost častokrát doplatila. Jenže jak poznat kvalitu bez jejího ozkoušení? Poučená vlastní zkušeností už ví, jak zbytečná a bezduchá je pouze

fyzická forma masáže, která našince vnímá jen jako kostru obalenou svaly, tukem, kůží, jako předmět pro kosmetické salony, ksicht, který je třeba nabarvit dle návodů módních časopisů, a figurínu vytvarovanou do módní barbíny.

Znovu a pokorně se objednala u aromaterapeutky, aby si vychutnala každý její dotek, každé její dávání. Viděla, jak krásná tato žena přichází a jak vyčerpaná odchází. Kolik energie vkládá, aby její zákaznice odešly osvěžené a mohly čelit novým úkolům, kterých si berou víc, než mohou unést, a které masérka svými rukama trpělivě a s láskou snímá z jejich beder. Pomáhá jim citlivě žena ženě, znalá kulturních tlaků a společenských očekávání.

Středoevropské kulturní zvyklosti nám všem od útlého dětství podsouvají přesvědčení, že vše, co se týká těla, je nízké, o těle a jeho potřebách, třeba i o potřebě fyzického kontaktu, není u nás slušné hovořit. Je nutno říci, že je to ke škodě věci. Z generace dětí, narozených v letech zglajchšaltovaného budování, kdy byla příkazem doby produktivita práce, vyrostli dnešní neurotici. Mimina, která byla krmena z lahve, v přesných dávkách a v přesný čas, a pokud plakala, nebyla z příkazu „specialistů“ polaskána, ale byla ponechána v postýlkách „se uřvat“, vyrostla v tlusté nenávislné občany/ky, které si nenaplněnou potřebu lásky v dětství s sebou vlečou celý život. To je jen jeden z důsledků odmítání naslouchat přirozeným potřebám těla, které započaly... snad církevními příkazy odříkání?

Make love not war (1998)

Milovat, jenom milovat, to je slepá ulička. Člověk má ještě vyšší povinnost než jen milovat.

A. Saint-Exupéry

Svého času se ve dveřích úřadu objevil muž středních let s dotazem, zda něco ví o setkání hippies s názvem Rainbow a zda má čas se o nich něco dozvědět? Nic nevěděla a čas také neměla. Po řadě dopoledních návštěv ji čekalo ještě několik odpoledních jednání. Mohla si odskočit tak akorát do pekárny pro rohlík. Návštěvník nezaváhal ani vteřinu s tím, že ji doprovodí a při té příležitosti poví, kdo je a co má na srdci. Chtěl toho hodně říci, Henri the Fiddler – houslista, který cestoval světem s hlavou plnou melodií snad všech písní světa. Do Čech přijel s cílem setkat se s hippies v Pohoří na Šumavě a tady se zastavil na doporučení společných kamarádek, aby ji pozval. Nadšení, s jakým líčil setkání Rainbow, bylo nakažlivé. Prý se sjede mnoho set lidí, on jim zahraje na housle jen tak pro

radost. Jeho posláním je komunikace mezi lidmi a dělá všechno pro to, aby se zlepšila. Jiní účastníci Rainbow hrají též na hudební nástroje, zpívají, další se zase dobrovolně starají o zásobování, o jídlo pro ostatní. Chtěla ho slyšet hrát, a tak ji pozval, ať přijede, že jí bude hrát třeba celé dva dny.

Rozešli se, po houslistovi zůstala pozvánka a mapka se zakreslením místa, kde se setkání konalo. Předtím se chystala na ekologické dny do Telče, a tak se rozhodla tyto dvě akce spojit. Mezitím však večerní televizní zpravodajství odvysílalo informace o nepovoleném táboření a skandálním setkání podivných lidí přesně na místě, na které byla pozvaná. Od návštěvy ji též zrazovala kolegyně s tím, že se jistě jedná o nějaký sektářský slet new age a kdo ví, jaký gruppen sex tam na ni čeká. Byla sice již ve věku, kdy se domnívala, že se jí ani fyzicky, ani psychicky nemůže nic stát, přesto se nechala zvíkat a z Telče odjela spořádaně do Prahy k rodině. Další záběry zpravodajství byly o nepovolené sice, nicméně nikomu neškodící záhadné skupině lidí, kteří se sjeli na Šumavě. Policisté v záběru kamery vypadali naprosto bezradně s tvrzením, že nemají nejmenší důvod proti Rainbow lidem zakročit. Kamera dokonce zabrala houslistu hrajícího úryvek z Dvořákovy *Humoresky*. Ta *Humoreska*, hraná toulavým Američanem, rozhodla. Po dalším pobytu na jižní Moravě se s kamarádkou vydala na cestu stopem. Cestou si dělala soukromý průzkum veřejného mínění a tázala se místních, co onomu mohutnému setkání hippies říkají. Lidé byli vyvedeni z míry a pohoršeni tím, jak byli nezvaní návštěvníci oblečení, prý si sedali na zem před obchodem a vůbec vnášeli rozruch do jinak poklidného života pohraničních vesniček, kde lidé žili dlouhá léta uzavřeni sami do sebe a před ostatním světem.

Na místo činu dorazily až pozdě v noci na několik stopařských pokusů. Na lesní planině hořely desítky ohničků, kolem kterých shromáždění lidé bubnovali na bubny, hráli na kytary, flétny, housle, tančili, zpívali a bavili se. Se spolucestující prošli tábořiště, prohlédly si prapodivná obydlí a po chvíli rozložily spacáky a uložily se pod nejbližší smrky k spánku. V noci jim byla pod širákem zima, a tak vstaly brzy ráno, aby se na sluníčku trochu zahřály. Kousek od nich spali další lidé, také zahlédla housle opřené o strom. Zavrtalo jí hlavou, zda nepatří známému houslistovi a zda je vůbec možné ho v takovém množství lidí najít? Během úvah se náhle ozval sladký zvuk houslí. Vydaly se po zvuku a na náměstíčku, obestaveném indiánskými típí, ho objevily. Na hlavě duhovou čelenku, v ruce housle, na které překrásně hrál. Přesně tak, jak by se v zemi, kde každý druhý býval muzikantem, mělo hrát. Pozdravili se a připomněli. Radost ze setkání neznala mezí. Přiznal se, že zve mnoho lidí, z nichž skoro všichni slíbí, málokdo však má čas daný slib splnit. Po dvou týdnech už byl v táboře znám, nazýván po česku Jindrou houslistou, který začal vést improvizované hudební workshopy. Dal dohromady přítomné muzikanty a hrávali si jen tak pro radost. Na sobotní čas, který v táboře strávili, domluvil Henri the Fiddler kulturní program s mladými

muzikanty z Petrohradu. Sešli se všichni společně v lese a kvarteto ve složení dvoje housle, flétna a kytara zahrálo úryvky z vrcholných děl renesanční a barokní hudby. Rusové uvařili ruský čaj a ruský kuchař připravil z českých hub italské rizoto s indickým kořením.

Jindra houslista ji chtěl představit každému, koho znal, a ukázat všechno, co bylo k vidění, od informačního střediska po knihovnu, čajovnu, kuchyň či přírodní kostel. Za pár hodin bylo kolem nich na desítky přátel, vyslechli mnoho nádherné hudby, okusili dobrého jídla a lahodných čajů. Atmosféra byla plná slunce, radosti, lásky a porozumění. Byla zde mimina od tří měsíců po sedmdesátileté ženy. Byli oblečení, polonazí, nazí. Nikdo nikoho neorganizoval, přítomní lidé byli sami od sebe velmi ukáznění, v táboře bylo čisto, hygiena bez problémů, lidé bdělí, spící, cvičící, tančící, hrající si. Pro děti zde byly vytvořené houpačky, prolézačky, byla postavena hliněná pec, ohniště, dobrovolníci chystali jídlo, jehož přípravu a rozdávání muzikanti doprovázeli a zpříjemňovali hudbou.

„Make love not war“ bylo heslo hippies, se kterým se v mládí letmo setkala. Uprostřed života si na půl dne okusila, jaké to je. Bylo to lahodné, nastal však čas odjezdu, a tak se museli rozloučit. Cestou z tábora každý z přítomných odnášel tříděné odpady na určené místo. Také ona vzala pár kartonů, kdosi jí je však vzal, aby je odnesl sám.

V rámci své práce se již dávno rozhodla zahrnout i přemýšlení o příčinách a následcích problémů, které si lidstvo způsobilo. Různí lidé hledají různé způsoby, metody a cesty jak řešit ekologickou krizi. Apelují na morálku, na inteligenci, hovoří o souvislostech, dělají osvětu nejrůznějšími způsoby. Argumenty mívají logické a racionální. Rainbow lidé naznačili další možný způsob, který se dotýká lidských citů, otevírá lidská srdce. Bez mentorování, radostným užíváním života, láskou, zpěvem, hudbou a vzájemností. Tím, že „make love not war“, uctívají i zákony nejvyšší, zákony přírody a vesmíru.

Opět je možné zmínit českou xenofobii, strach ze všeho nového, který je u nás běžný zejména v menších městech a na venkově. Místní lidé byli vystrašení z cizích příchozích, které izolovali, aniž by využili jejich příchodu k oživení svých zaběhaných stereotypů. Kdo někdy zažil atmosféru duchovních kulturních akcí, je příznivě nakloněn chápat lidstvo v jeho různosti. Společenství, které je otevřené a bez obav a za použití vlastního kritického aparátu dokáže přijímat nové podněty, je vždy zvýhodněno ve srovnání se zcela xenofobní societou. Otevřenost a schopnost naslouchání a kritiky je obvykle nesena osvícenými jedinci. Kde takoví jedinci z různých důvodů chybí, tam je občanská společnost oslabena.

Růže z Orientu (1999)

Vzpomínky jsou jediný ráj, z něhož nemůžeme být vypuzeni.

Jean Paul

Jednoho horkého srpnového dne se rozmýšlela, jakou cestou do práce se vydat, aby byla co nejpříjemnější. Ulice, kterou nakonec zvolila, vedla do kopce, byla rozkopaná, zaprášená a plná odpadků. Tlačila kolo, potila se a v duchu klela. Nadávala na nepořádek a na to, že se život beze zbytku přizpůsobil agresivitě automobilismu, že v Praze není hezká cesta, kterou by se dalo jet z domova do práce, když tu najednou zahlédla zjevení z dob dávno minulých. Na rozkopaném konci ulice, na kopci, byl muž. Vysoký, štíhlý, oblečený v tmavém obleku, s kloboukem na hlavě, pohrávající si se špacírkou. Nevěřila vlastním očím. Byl důstojným a krásným zjevením uprostřed špíny velkoměsta. Zastavil se u jednoho domu a prohlížel si jména na zvoncích. Zvolnila krok a vychutnávala si tento zvláštní obrázek. Když se k muži přiblížila, uviděla, že v ruce drží lupu a zvětšuje si jména na zvoncích, aby lépe viděl. Přistoupila k němu a optala se, zda mu může nějak pomoci? Chvilku bylo ticho, muž se k ní pomalu obrátil a v jeho očích zahlédla slzy. Pomalu se chystala odejít, když tu nepřítomně pravil, že v tomto domě žila a umřela Růže z Orientu. V prvním momentě si pomyslela, že se pomátl, byl již ve věku, kdy se různé choroby považují za normální, optala se tedy znovu, jak se jmenovala a zda mu může pomoci. Po delší pauze muž dojatě řekl jméno a to, že tady bydlela a zemřela. Po její smrti se přišel podívat na místo, kde žila se synem. Našla mu zvonek s udaným jménem, přiložila na něj jeho ukazováček, rozloučila se a tlačila dál své kolo do kopce rozpálenou ošklivou ulicí.

Obrázek svátečně oděného důstojného muže nemohla dostat z mysli, byl tajemný a záhadný. Když dorazila do práce, vzala balík časopisů, které tam kdosi zanechal, a šla vyprávět zážitek do sousední kanceláře. Poslechli si jej se zaujetím a dojetím. Na závěr zmínila, že přinesla nějaká nová čísla časopisu a dává je k dispozici. Mimochodem dodala, že je mohou darovat třeba mamince nebo komu chtějí. Kolega odpověděl, že velmi děkuje. Právě vymýšlel dárek mamince k svátku, který slavila ten den. Vůbec netušila, kdo má ten den svátek, nevěděla ani příliš, co říká, cosi hovořilo za ni pod dojmem silného zážitku s mužem, který se přišel rozloučit se svou Růží z Orientu.

Naše vzpomínky, vzpomínky každého z nás, osobní zážitky, drobnosti ze života i osobní prožitky štěstí nebo tragédie, to je pokladnice naší mysli. Sdělovací prostředky, zábavní průmysl a koneckonců i knižní produkce a distribuce se nás snaží udolat, přesvědčit o tom, že někde daleko a vysoko žijí lidé, kteří mají patent na rozum, na umění, na schopnost skutečně prožít a zachycovat krásu.

Není tomu tak a my se nesmíme nechat udolat. Vůni růže, nádheru západu slunce nebo žluť pampelišek prožíváme všichni podobně.

Umíme mluvit, psát, kreslit, zpívat. Proč nezachytit osobní vzpomínky každé z nás pro všechny okolo a pro příští generace? Názory, postoje a vzpomínky každé z nás jsou důležité.

Obdiv (2000)

Nemám rád lidi, kteří se ničemu neobdivují, neboť sám jsem strávil celý život tím, že jsem se obdivoval všemu.

Goethe

Poblíž zajímavého vodotrysku v parku zahlédla sochu ženy. Žena byla malá, oblá, měkkých tvarů, byt kamenných. Prohlížela si ji důkladně a v duchu si říkala, že její tvůrce nemohl být homosexuál, který uznává jednotný model krásy, takový, jaký udávají módní tvůrci či reklamní pasáci. Socha ženy byla maličká, asi tak sto padesát centimetrů vysoká, do soutěže o miss by se dnes nemohla přihlásit, nesplňovala by předepsanou výšku, ani požadovanou vychrtlost. Omýval ji svěží dešť a oblé tvary se blýskaly jednoduchou krásou, která zapadala do úpravného parku. Zastavila se a pokoušela se najít na ženě nějakou chybu tak, jak byla zvyklá odjakživa hledat na sobě. Vždycky si myslela, a byla v tom okolím utvrzována, že má jednu velký zadek, jindy malá prsa, spravované zuby, je příliš malá, nahlas se směje, pořád se diví, není moc chytrá. Tak aspoň celý život v různých obměnách a z různých směrů slýchávala.

Dívala se na sochu a začala se sama sebe ptát, zda byla ta maličká sochařovou milenkou či jeho ženou? Miloval ji, nebo mu jen stála modelem? Žije ještě a jak asi vypadá? A jak vypadá ten sochař? Zdalipak se modelka také někdy posuzovala stejně, jako ona posuzovala sama sebe? Chvilí mudrovala a pak se v tichosti se sochou rozloučila, popřála jí mnoho obdivovatelů, takových, jaké si vždycky přála sama mít a kterých se jí nikdy moc nedostávalo.

Touha „mít“ mnoho obdivovatelů, zmíněná na konci příběhu, může naznačovat touhu žen po promiskuitě. Ta je, podle některých novějších názorů sexuologů a biologů, původně přirozená ženám i mužům.

Pokud se účastnice kulatých stolů vyjadřovaly k diktátu moderní doby, k diktátu stručně vyjádřenému sloganem „muset být štíhlá, blond a mladá“, byly na rozpacích. Zaznívaly otázky, zda si ideál, ke kterému se svým vzhledem chceme blížit, neseme v sobě, nebo jde o skutečný diktát doby. Mnoho z žen vyjadřovalo přesvědčení, že velkým přínosem pro společnost jsou právě starší ženy, které podle médií, zaměstnavatelů a povrchních partnerů ztrácejí atraktivitu. Tato pozice připadala všem ženám velmi nespravedlivá.

Pomoc v pravou chvíli (2000)

Není člověku nic vítanějšího než přítel v pravou chvíli.

Plautus

Odmítla jet na časnou ranní schůzku. Chtěla se pořádně vyspat, osprchovat a zacvičit si, neboť mívala ráda dlouhá rána sama pro sebe. Další setkání bylo ohlášené na půl devátou ranní, a i tak měla co dělat, aby je stihla. Vyjeli s řidičem včas, jenže nemohli najít místo na zaparkování, až na poslední chvíli zahlédli vjezd do podzemních garáží. Vjeli dovnitř, před nimi se objevila stažená závora, za nimi se okamžitě začala formovat kolona aut. Ulička byla úzká, nedalo se ani couvat, ani jet dopředu. Najednou se – jako v *Sezame, otevři se* – zvedla závora a auto vjelo do betonového labyrintu. Vedle auta zastavila půvabná žena a vysvětlila záhadu zvednuté závory. Bylo třeba vlastnit kartu, která potvrzuje zaplacené parkování v podzemí, a „Sezamovo bráno“ otevřela ona. Neměli kartu a toužili se dostat urychleně z podsvětí. Cizinka kroužila rukou, cosi naznačovala a vysvětlovala, když viděla, že nechápou, nechala toho a přisedla si, aby je vyvedla ven. Garáže, do kterých zabloudili, byly několikapatrové, a tak se museli z té nehlubší jeskyně dostat k východu několikerým kroužením.

Uvědomila si, že kdyby nebylo té ochotné cizinky, motali by se v garážích bez karty a znalosti místní řeči pěkně dlouho. Poděkovala za ochotu a pokorně se vydala na schůzku, kde jiné obětavé ženy braly dobrovolně a ochotně tíhu světa na svá bedra.

Ochota ztratit trochu času, užít dobré vůle a nezištně pomoci člověku v nouzi se vytrácí hlavně v anonymitě velkých měst. Opět je třeba říci, že v boji proti tomuto trendu musíme začít každá sama u sebe, být v tomto vzorem dětem i svému okolí.

Přirozenost (2000)

Vadou těla se duše nezohaví, ale krásou duše se zdobí i tělo.
Seneca

Procházela se uličkami cizího města jen v obepnutých šortkách. Bylo horko a její kalhoty obepínaly ne právě nejštíhlejší stehna. Zezadu, pod koleno, se barvily křečové žíly a ona si škodolibě vzpomněla na nedávno přečtenou knihu od slavného českého spisovatele. Umělec se v knize zamýšlel nad ošklivostí ženských nohou s křečovými žilami. Při popisu ošklivosti si ulevoval vzpomínkou na krásu a čistotu pomněnky.

Když knihu četla, myslela na spisovatelovy nohy, teď se však s požitkem a pocitem zadostiučinění provokativně procházela ulicemi. Chvilí předtím zamkla kolo u městské brány, takže mezi nastrojenými městskými paničkami vypadala výstředně ve svých obepnutých šortkách. Přemýšlela, kolik se křečovitě nohy matek naběhají, nastarají, nanosí, a když se jim tato služba přirozeně odrazí v jejich fyziognomii, nějaký pisálek mluví o ošklivosti. Jakým právem? Zná ošklivější věci, nohy s křečovými žilami jsou přirozené na rozdíl od hnusu, který vídá denně kolem sebe. Ať jde o nepořádek v ulicích či hulvátství řidičů, plivání mužů na chodník, obhroublé poznámky a nadávky, násilí, finanční transakce a korupce.

Tok úvah přerušila změna prostředí. Přišla totiž do krásné rezidenční čtvrti, všude kolem bylo plno ušlechtilé zeleně, domy byly výstavní a skoro na každém z nich bylo napsáno: psychiatr, psycholog, psychoterapeut. To má svět z toho, že pohrdá přirozeností a v nepřirozenosti nachází zalíbení, pomyslela si, a když za zadními trakty domů objevila dálnici, zahřálo ji škodolibě u srdce. Tak tady si léčí své poruchy, svá traumata a své deprese estéti lidského těla? Není náhodou kolem nich příliš málo křečových žil starých žen?

Vzdorovitost, která v některých z nás přetrvává snad od puberty, se hodí vždy, když jsme zatlačováni do kouta: reklamami na nádherná umělá poprsí, všudypřítomnými těly a tvářemi modelek, nevšímavostí dlouholetých

partnerů. Vzдорovitost se hodí: vlastní úvahy a sny nám pomáhají žít ve světě, ve kterém není vhodné, ba přímo je zavrženíhodné být stará, vrásčitá, zkušená a s vlastním názorem. Jak vůbec můžeme my, nemodelky, nemladé, nebohaté, přežít? Je náš život – tak vzdálený světu filmů, reklam, seriálů a hvězd všeho druhu, přežíváním, nebo žitím? Stále si myslím – a vzdorovitě tak odporuji klasikovi, co napsal „Život je jinde“ – že můj život „není jinde“. Je tam, kde jsem já, tady a teď!

Tento aktivní přístup k vlastnímu životu prezentovala celá řada účastnic kulatých stolů projektu Quo vadis, femina? a inspirovala tak sebe navzájem i všechny ostatní zúčastněné.

Žít a nechat žít (2000)

Lidskému rodu není nic dražšího než děti.

Livius

Po deseti hodinách úmorné jízdy dojeli konečně do cíle cesty. Starší syn řídil vypůjčené auto a společně s matkou doprovázeli bráchu do školy, na kterou dostal roční stipendium. Šlo o soukromou školu považovanou za jednu z nejlepších na světě – dle dostupných zdrojů. Škola je ve švýcarských Alpách a program je zaměřen na celkový rozvoj osobnosti, individuálních předpokladů a talentu každého dítěte. Na pět dětí připadá jeden učitel či učitelka, kteří mají dost času na objevení a rozvíjení schopností každého jedince. Škola je jinak velmi drahá, v životě by na ni nenašetřili, nicméně usilovná snaha matky se setkala s úspěchem. Snažila se získat peníze, kde se dalo, dostávala však jen rady typu jak si zaplatit soukromé učitele či učitelku, že to přijde levněji. Instinktivně však tušila, že jde o něco jiného, a na rady nedala. Vynaložená námaha nebyla marná, syn dostal těsně před začátkem školního roku stipendium.

Ve škole děti očekávali již v sobotu záhy po obědě, byli rádi, že ve zdraví dorazili pozdě odpoledne. Právě probíhalo rodičovské setkání, anglická část už bohužel skončila a německy nerozuměli. Jen z gest se snažili pochopit, o čem jde, a tak měli příležitost si uvědomit neuvěřitelný a samozřejmý dar, který všechny děti dostávají od svých matek – dar řeči, té mateřské, která se vstřebává přirozeně a samozřejmě, aniž by za ni někdo projevoval nějaký vděk či uznání. Uvědomila si zároveň, že je to tak se vším, co matky dělají. V drtivě většině a bez nároku na odměnu pipalají potomky, bez řeči jim až do smrti poskytují domov – místo, kam se mohou kdykoli vrátit, kam mohou přijet, aniž by se ohlašovali, kde vždy dostanou najíst, kde se vždycky zadarmo vyspí. Nevyžadují vděk, dokonce ani

není tento obchod výměnný. Zdalipak je samozřejmostí, že dospělé děti nechávají otevřené dveře svým matkám, aby k nim kdykoli mohli přijít?

Nepřemýšlela o tyranii některých matek, vydírajících opičí láskou své děti po celý život, ani nechtěla řešit matky, kterým je osud jejich dětí lhostejný. Byla ve škole v cizích velehorách, kde mladšího syna předala novým rodičům, kteří se teď o něj začali starat. Připadali jí lepší než ona sama sobě, i když utržený popruh od nového batohu, kterým synka vybavila, novou matku znervózněl. Šicí stroj sice měli, ale dítě na něm neumělo šít. Typický mladý český chlapec, za kterého jeho matka doposud všechno dělala a řešila. Nastal čas odjezdu, takže nechala utržené ucho, syna i novou matku jejich osudu. Však oni to nějak vyřeší i bez ní. Před odjezdem jim ještě škola nabídla společnou večeři. Kolínka, dušené maso, zeleninový salát. Už dřív slyšela, že jídlo je ve škole prosté a jednoduché. U večeře seděla s bývalou ředitelkou školy, zakladatelkou mezinárodních táborů, na které mladší syn jezdil každoročně od svých osmi let. Při večeři hovořili o omezené kapacitě školy, o tom, jak atmosféru vzájemného soužití dětí nasávají prostřednictvím měsíčních letních pobytů po celém světě. Tradice táborů byla více než čtyřicetiletá a teď už bývalá paní ředitelka ponechala vedení školy i organizování táborů mladší generaci. Dohlížela na chod a správné dodržování všech pravidel mateřsky a láskyplně zpovzdálí. Sama byla matka čtyř vlastních dětí a mnoha stovek dalších, které celý svůj život ovlivňovala a motivovala.

Byla šťastná, že se jí podařilo dovést v pořádku syna do ráje lidského společenství, lásky a porozumění. O tom, co bude, až se syn vrátí, nepřemýšlela. Viděla jeho rozevřené a rozzářené oči, obklopeného přáteli – a to jí ke štěstí plně stačilo.

Jak dokumentuje nejen tento příběh, ale i krásná literatura a předlouhá řada nenapsaných, ale skutečně žitých příběhů z našeho okolí, matky pro své děti udělají téměř cokoli. Obětavost maminek nezná mezí, zvláště v krizových situacích všech druhů. Jsou to právě matky, které přenášejí křehký lidský rod v podobě dětí tvrdými dějinami lidstva.

Nahota (1998)

Tělo je stroj, ale s řidičem, a má-li dobrý stroj řidiče opilého a neodpovědného, nezůstane dlouho neporušen. Jinak řečeno: tělo potřebuje, aby se změnil duch.

Sinclair

Byl krásný slunný den, půjčili si se synem kola a jeli na výlet. Krajina, kterou projížděli, byla jihoněmecky upravená, po cyklistických stezkách se jelo příjemně.

Od hostitelů dostali mapku a poučení kudy a kam jet. Párkrát zastavili, aby se přesvědčili, že jedou správně k jezeru, kde se chtěli vykoupat. Za poslední marky nakoupili nanuky a za dvě hodiny dorazili k jezeru s průzračně modrou vodou. Na břehu s překvapením zjistili, že celá pláž je nudistická, plná nahých mužů, žen a dětí. Syna tato skutečnost velmi pohoršila a rozčílila. Přece se nebude dívat na nahá těla tlustých starých matron! Matka ho napomenula s tím, že dívat se může, kam chce a na co chce, je to jeho svoboda. Druhé omezovat nemůže. Sama se svlékla a vystavila nahé tělo slunečním paprskům a pravděpodobné ozonové díře. Po chvilce se šla vykoupat a z vody si prohlížela břeh. Synátor ležel na pláži v dlouhých šortkách a v tričku, na očích rozevřenou mapu, aby se nemusel dívat na své bližní v rouše Adamově a Evině. Viděla bavící se naháče a jejich otlá těla a vzpomínala na procházku s cizincem pár měsíců předtím. Zcela nečekaně tehdy také došli na louku plnou naháčů. Cizinec s židovsko-katolickou minulostí se odvrátil a odsoudil lidské tělo jako neestetické. Smála se a chtěla vědět, co je estetičtější nežli přirozenost? Byl ochoten přiznat krásu mladému tělu, o starších se vyjadřoval kriticky, ač sám měl svoji půlku života za sebou. Optala se ho tehdy troufale, jak se miluje se svojí ženou, které již také uplynulo žádoucích patnáct? Odpovědi se nedočkala, a tak ho začala podezírat, že jeho milování bude na úrovni rozpačitého školáka, který svoji nejistotu skrývá za maskou pohrdání a nadřazenosti. Na své ženě se umí akorát vyklepat, jestli vůbec.

Teď však pozorovala nahá těla, jak si berou ze zásob jídel z chladicích boxů, cpou se a zapíjejí sousta šampaňským. Pohled na vystrčená břicha mužů, pod kterými se krčil ten jejich frantík, venušiny tvary žen a jednotná snědá barva těl ji naplňoval radostí. Když potřetí vylezla z vody, obrátil k ní syn ztrhanou tvář a domáhal se odjezdu. Souhlasila a začala se oblékat. Syn byl oblečený celou dobu, a tak nebyl problém odjet. Neodpustila si narážku na jeho mladistvé puritánství, kdy se choval jako katolický kněz, načež synek upřímně odvětil, že nemusí mít vše; a už vůbec ne nudistickou pláž s vlastní matkou.

Nahota... Ach ano, nahota, vzpomínám si. Vzpomínám na růžové patičky, se kterými jsem si hrála jako maličká. Na nahý pulzující penis, který jsem viděla poprvé. Nahá, bělavá a narůžovělá tělíčka svých dětí, právě narozených. Na nahé břicho své staré matky, která mi právě ukazuje hojící se ránu po poslední operaci. Nahota je lidská a náleží jí obdiv, láska, pochopení. Proč tohle není v osnovách?

Rovnováha (1999)

Země je společná matka všech smrtelníků.

Livius

Cestovali tehdy po cizině celý týden. Byl konec léta, byla uchvácená krásou krajiny a upraveností zahrádek a vesniček, kterými projížděli z jihu na sever a ze severu na jih. Zarázela ji pouze skutečnost, že nikde neviděla létat ani neslyšela zpívat žádného ptáčka. Byl konec léta, na lukách se objevili sem tam krkavci, a jinak nic. Dojeli do cíle, kde strávili tři dny, pozornost přitahoval hluk aut z dálnice, vlaky, letadla a pár krkavců na louce, kde se pásly krávy. Zmínila svůj postřeh hostiteli, který jí vysvětlil, že koncem léta ptáci nejsou slyšet, neboť létají vysoko. Smířila se s vysvětlením, ačkoli už dávno pozorovala, že ve městě, kde žije, nejsou slyšet ani vidět ani na jaře, ani v létě, ani na podzim, ani vrabci, ani chocholouši, ani vlaštovky, ani jiřičky. Jen holubi a straky. Člověk mění přírodu a příroda následně reflektuje na činnost člověka. Chamtivé lidstvo doprovází chamtivá straka, sběratelka všeho, co se blýská, stejně jako Homo consumers. Pomyslela si, že politická strana hlásající ekonomickou prosperitu má ptáka ve znaku, tím jistě myslí straku, nikoliv skřivánka. Kde by se také dnes vzal skřivánek a kdo by ho slyšel v tom každodenním kraválu zpívat?

Prováděla své pravidelné ranní cvičení na cizí louce, když náhle zahlédla kotě, jak si s něčím hraje. To něco bylo větší než myš, nejednalo se ani o ponožku, ani o kus hadru, kočka trápila živého kosa. Rozběhla se ke kočce a vzala vyděšeného ptáčka do ruky. Kočka zaútočila, ale stihla ji chytit a donést do kuchyně majitelce žalovat, jak se kočka baví. V kuchyni bylo víc lidí, koukali překvapeně a namítali, že kos byl zcela určitě nemocný, jinak by ho kočka nechytla. Kos byl potrhavý, měl pochroumanou nožičku, myslela však rozzlobeně na přemnožené lidstvo a jeho přešlechtěné miláčky, kteří pomáhají člověku dorážet už tak ubitou přírodní rovnováhu. Sedící muž pravil, že ptáček ani nemusel být nemocný, malé kotě je rychlé a má celý den čas na hraní a lovení. Beze slova se otočila a s ptáčkem v ruce odešla na vzdálenou louku, kde hledala místo, kam ho schovat, aby se mohl buď zahojit, nebo klidně zemřít. Na větvi se neudržel, položila ho tedy pod strom na seno, pohládila ho a popřála mu klid a štěstí.

Když přišla zpět do kuchyně, byla stále řeč o kotěti a o tom, jak chytá vše, co se hýbe, před chvílí chytilo motýla. Opět si nevybavila, kdy naposledy viděla na louce létat motýly, kdy vůbec viděla něco přirozeného, živého a divokého? Vzala kolo a jela se k uměle vytvořenému jezeru vykoupat. Když se vrátila, našla všude na zemi potrhavý a roztahaný alobal, ve kterém přivezla z domova koláčky a perník. Perník byl na zemi, koláčky zmizely. Pomyslela na kočky i na to, že ony přece za nic nemohou. Jsou přirozené v nepřirozeném světě.

Vrátit se ke kořenům, k divoké přírodě, dnes můžeme za peníze, ve vzdálených zemích. Trochu více poničíme ozonovou vrstvu při svých leteckých výletech za divočinou, vyplýváme ropu v podobě benzínu, zanecháme vlastní odpad i odpadky tam, kde nejsou čističky. Po návratu budeme nadšeně vyprávět o neporušeném prostředí, na znamení lásky k přírodě vyjmenovávat názvy exotických živočichů a rostlin...

Ti chudší, nebo snad i někteří uvědomělejší, cestují do divočiny v myšlenkách, sentimentálním vzpomínáním na doby dávno minulé (a pravděpodobně nikdo si v těchto myšlenkách nepřipustí, že to byly i doby hladomorů, doby bez očkování a antibiotik).

Divočina v nás nekontrolovatelně propuká při davové hysterii, sportovních kláních, při milostné vášni.

Z pralesů Jižní Ameriky známe rychlost, kterou divočina uchopila místa dávných měst. Divočina rychle nastupuje všude, kde je jí dán prostor, a stejně rychle ustupuje pod motorovými pilami.

Sex a Evropská unie (2000)

Násilí, které si činíme, abychom zůstali věrni milovanému, nemá větší cenu než nevěra.
Rochevoucauld

Myslela na hospodářsko-politické výhody členství v Evropské unii a sahala přitom na holandský poklopec v českém Senátu. Právě se hovořilo o nezbytnosti vstupu do EU, obecnstvo tleskalo a projevovalo nezřízené nadšení, soused si poklopec rozeplal. Byl evidentně potěšen zájmem o své mužství. Holandský penis byl silný a vlhký. Může-li porovnat s penisy česko-americkými, se kterými dosud měla co do činění, byl tento mimořádně citlivý a vstřícný. Podobné velikosti se těšil penis amerického vědce, jeho vadou však byla krátkodobost, krátkodechost, potřeba soutěživosti a po určité době výčitky svědomí a návrat k manželce. Je to computer man, prozradila společná rakouská známá, kandidující před časem na post rakouské prezidentky. Penisu amerického homosexuála vděčí za poznání vaginálního orgasmu, o kterém do té doby nevěděla ani z literatury. Manželovy české ruce se dokázaly zručně pohybovat po klitorisu, vděčí mu za to, že ji naučil radovat se z těla. Časem zlenivěl a vibrátory začaly vyvolávat stejnou, ne-li větší rozkoš po stránce fyzické, na stránku duševní, z důvodu její absence, už dávno zapomněla.

Nadstandardní a potěšující na její první panevropské sexuální zkušenosti bylo celkové pojetí intimního vztahu. Přítelovy citlivé ruce masírovaly celé tělo k pocitům

vznášení se. Výhodou oproti masáži u aromaterapeutky bylo ono erotické vyvrcholení, ke kterému masáž citlivě a elegantně vedla. Také nemůže nezmínit výjimečný dar naslouchat a vnímat, a ne jenom radit a poučovat, jak jí bylo dopřáno poznat doposud a na co si stěžují i ženy ve Třetím světě.

Hladila holandský penis a za nadšeného tleskání řečníků myslela na to, jak málo se školství, rodina a společnost věnuje lásce mezi mužem a ženou. Představte si, jak dlouho je třeba cvičit a učit se, abyste vyloudili pár tónů na housle! Umění lásky je přitom dovednost mnohem náročnější. Nehraje se na dřevo a struny různého stáří a různých kvalit, hraje se s živými bytostmi, které se v umění milovat nemají šanci ve středoevropských podmínkách nikde vyučit. Jistěže věděla o instituci prostitutek a gigolů, myslela však na splnutí nejen těl, ale zejména duší. Odevzdání se v důvěře, bez vlastnických a mocenských her, bez žárlivosti, řevnivosti a závisti, to byl trénink!

Od řečnického stolu zazněla závěrečná slova, vyndala ruku z holandského poklopce, citlivě zavřela zip, spiklenecky se na sebe usmáli, podali si ruce s okolosedícími a šli na setkání OSN, které bylo na téma rasové a národnostní snášenlivosti.

Ať je intimní prožitek spojen s divočinou – s vášní, anebo s hlubokým duchovním prožitkem! Manželská rutina je ubíjející nejen v kuchyni, a pokud si vzpomínám, na diskusních fórech projektu se mladé, staší i staré ženy shodly, že manželství sexu nesvědčí. Tíše, mohli bychom probudit děti (babičku, sousedy...), jsem unavená, jsem unavený – podmínky v rodinném soužití a běžném životě jsou téměř antikoncepční. Intimní život je vzácná květina, o kterou bychom měli pečovat, ale naše kulturní zvyklosti jsou v tomto ohledu velice barbarské. Tělo je tabu, cizí i vlastní, a jeho potřeby? Buď jsou uspokojovány v běhu, nebo vůbec – a když něco nefunguje, vyžadujeme instantní pomoc v ordinaci.

V intimní oblasti vidí ženy široké pole ke zlepšování. A protože sex je pokračování komunikace jinými prostředky ☺, je i tady patrné, že komunikace mezi muži a ženami v naší zemi vázne.

Dialog pro 21. století (2000)

*Bez upřímnosti je jakákoliv diskuse pouhý žvást.
Rousseau*

V zájmu světové spravedlnosti zahájila program Dialogu pro 21. století, který spočíval v organizování kulatých stolů s reprezentanty různých společenských struktur.

První byl v první polovině devadesátých let se zástupci byznysu a ekologických organizací. Popovídali si, rozešli se. S firmou McDonald vedla osobní dialog, když po nich žádala, aby nepoužívali obaly na jedno použití. Tehdejší zástupce firmy pravil, že je živitel rodiny, který dělá jen svoji práci, nic víc, nic méně.

Se zástupci olejařské firmy Shell se sešli v restauraci, kde společně zahájili dialog historického významu o spoluzodpovědnosti firem za společnou budoucnost. Filozoficky a technicky vzdělaní šéfové měli o komunikaci s nevládní neziskovou organizací zájem, byli totiž v té době pranýřováni za bezohlednou těžbu a devastaci prostředí a sociálních vazeb místní komunity.

Firma Monsanto se ozvala sama s dotazem, co mají proti jejich genetickým programům, a diskuse se vedla za zavřenými dveřmi kanceláře v přítomnosti jejich firemní zapisovatelky. Dojem byl, že získávají argumenty, se kterými budou následně pracovat v propagační kampani.

Konkrétním výsledkem Dialogu pro 21. století byla získaná informace o ekologické bezpečnosti čerpacích nádrží firmy, reklama firmy Shell na jejich propagačním materiálu a pozvání jejich reprezentanta u jimi vysazených stromků, na jejichž výsadbu nepřispěli ani haléřem, přestože slíbili.

Takže poučení z Dialogu pro 21. století s velkými a mocnými? Dávejte si na ně velký pozor.

Nadnárodní monopoly si počínají v různých zemích různě, a to tak, jak jim místní legislativa dovolí. Například cigarety v krabičkách, vypadajících zdánlivě stejně, mívaly různý obsah nikotinu v různých zemích. Pro nás (primitivy?) měly obsah nikotinu (návykové látky) vyšší než třeba pro Švýcarsko. Další známou záležitostí, kterou „prošvihli“ naši legislativci, je povolení masového používání nevratných plastových lahví. Tím, jaké výrobky kupujeme, dáváme najevo, s čím jsme spokojeni a s čím nesouhlasíme. Každá a každý z nás může svým spotřebním chováním ovlivnit průmysl. K tomuto „osvětlenému“ přístupu ke spotřebě by byla zapotřebí široká osvětová kampaň. Kampaň mezi občany... i mezi politiky.

Moudrost života (2000)

*Lépe ztratit přítele než vtíp.
Quintilianus*

Na Slavkovském poli se prodávají a konzumují hamburgery, v Terezíně je střelnice pro německé střelce, v Betlémské kapli se pořádají módní přehlídky s rauty pro

byznysmeny, zlatý poklad Čech byl směněn za cenné papíry. Po pár letech budování demokracie je v ekonomice republiky mnohamiliardový schodek, což nezabránilo vládě v rozhodnutí investovat miliardy do koupě vojenských stíhaček. S dědictvím otců, kteří vybudovali vodovodní sítě, se licituje o to, která korporace zaplatí za tento přírodní zdroj a životní nutnost víc. Muži vládnou ženám, Strana pro 21. století nabízí padesátiprocentní účast žen na vládnutí, ale ženu ke slovu nepustí. O místní zemědělskou produkci není zájem a národ se postupnou a systematickou propagací připravuje na hody nadnárodního genetického inženýrství. Čtyři sta tisíc lidí má rakovinu a počet nemocných stoupá. Za humny protestují sousedé proti temelínskému kolosu. Našinec se s nadějí upíná k Evropské unii nabízející řešení ve volném pohybu zboží. Televizní zpravodajství opakovaně přináší záznamy z protestů proti světové nadvládě peněz, ale aktivity žen nabízející alternativy ke stavu světa kameramany zjevně nudí. Zpěvní ptáci začali přilétat v novém tisíciletí již v únoru.

Asi bychom se potřebovali poradit. Ale s kým? V jedné knize je zmínka o městě moudrosti, do kterého by měly vést všechny cesty, aby si tam lidé mohli moudrost kupovat. Mohli by si ji kupovat do kapes, do ručních tašek, do batohů, do nákupních vozíků, na bedny, na vagony. Konzumovali by ji jako hamburgery, jenže potíží je jak to město najít a jak se tam dostat. Radní města se totiž před léty postavili proti stavbě železnice, a věděli proč. Počkali si a dnes mohou rovnou začít se stavbou magistrály s velkým parkovištěm před vjezdem do města, na kterém budou na moudrost už připraveny nákupní vozíky. V tom městě se prý obejdou bez techniky. Starosta pozná, že prší, když z hadru na bidle kape voda. Když je hadr suchý, ví, že je pěkně. Při práci si zpívají, světlo pro radnici nevyrábí v jaderné elektrárně. Zpočátku se je pokoušeli nacytat do pytle, později si uvědomili, že zapomněli do radnice udělat okna. To si uvědomili poté, co jim zloděj udělal díru do zdi. Byl uznán za nejchytřejšího a jmenován starostou, jenže této pocty a zodpovědnosti se zalekl, a utekl. Teplo nepouští ven okny, kamna postavili rovnou na náměstí a přetáhli přes ně rybářskou síť směrem k radnici, aby ho ani trocha neuteklo. Co se hospodářství týče, pěstují si i vlastní sůl. Proč by museli čekat na cizí a nemohli mít svoji? Zorali pěkný kus pole, nakoupili trochu více soli a naseli do černých měkkých brázd. Polní lupič, vrabec, zmizel. Příčinou mohlo být shovení vrabce za truchlivých zvuků bubnu z nejhořejšího okna radniční věže dolů. Vrabceva smrt byla strašná, protože se po něm dole nenašla ani památka, ani nejmenší pírk. Zajisté se pádem rozdrtil na prášek, což mělo ten účinek, že se vrabci začali zřejmě tak bát, že se raději v blízkosti lidí dnes vůbec neobjevují. Volenými starosty, kteří se titulují Vaše moudrost, jsou nejpilnější občané, kteří jsou stále někde v práci. Chod města je řízen vyhláškami jako například:

Jakmile voda stoupne nad tuto tabulku, je koupání zakázáno!

Kdo chce mít psa, musí mít náhubek a musí být uvázán na řetěze!
 Před letošním posvícením musí každý kocourkovský sedlák osít dvě míry pole
 krupicí. Kdo je osel, nechť se přihlásí!

Co dodat? V předcházejících řádcích končíme řádným švejkováním, jak je u nás v Čechách obvyklé. Není to ale veselé – jen tristní, hezky česky „smutně trapné“. Přesto je tady naděje, spojená se všemi slušnými lidmi, kteří se dnes a denně nenechávají odradit, neodcházejí ze země, neztrácejí odvahu ani vůli a klopotně pomáhají znovustvořit občanskou společnost, jak ji znala krátká doba naší první republiky. Tito lidé jsou solí země. Jsou to ti, které nedávno charakterizoval evropský komisař pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti v citátu: „Není pravda, že jsou lidé, kteří jsou schopni věci změnit, a ostatní toho schopni nejsou. Pravda je, že jsou lidé, kteří jsou ochotni věci změnit, a ostatní ne.“

„Buďme nástrojem této změny!“ vyzývá projekt Quo vadis, femina? spolu s ním.

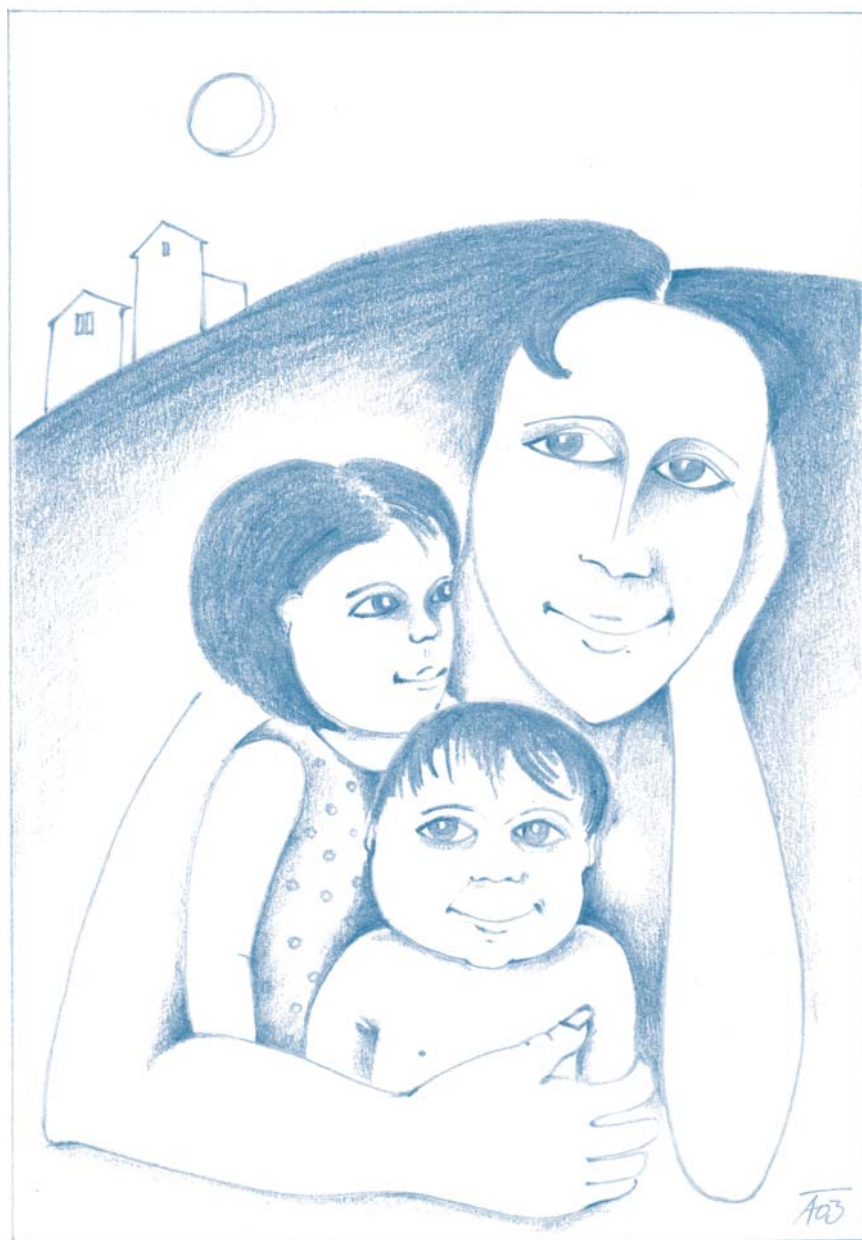
„Quo vadis, femina? – víze žen o trvale udržitelném životě“ Návrh k veřejné diskusi				
	Co chceme?	Ukazatele úspěchu	Zdroje ověření	Předpoklady
Kam směřujeme? (Cíl Quo vadis, femina?)	Harmonie mezi muži, ženami a přírodou	Zlepšení environmentálních, ekologických a sociálních ukazatelů	Osobní spokojenost, zdraví Humánnější vztahy Statistiky Priority vlády a politických stran Témata médií	Pozitivní myšlení Aktivita veřejnosti Otevřenost mocných Změna obsahu médií Diskuse, výchova, vzdělání Absence skleněného stropu
Proč? (vysvětlení)	Aby se nám všem lépe žilo	Spokojenost, vnitřní a vnější, lidí všech vrstev, národností a generací Mír, láska, přátelství	Fyzické a duševní zdraví Redukce mezilidských konfliktů Komunitní plánování a rozhodování	Ochota k osobnímu i společenskému rozvoji Psychohygiena Pozitivní, efektivní a konstruktivní myšlení a jednání
Jaké kroky přispějí k dosažení navrženého cíle?	1. Muž a žena se stejnou měrou podílí na výchově dětí, tvorbě domova a životního prostředí. Přirozené soužití generací. Čas a práce žen jsou stejně ceněny jako čas a práce mužů. 2. Muž a žena se rovnou měrou zapojují do veřejného života.	1. Více mužů na rodičovské dovolené, zapojených do domácnosti, veřejná diskuse, částečné pracovní úvazky, zájem médií o téma RP. Zdravější vývoj dětí. Školky a jesle na pracovišti. 2. Více žen v politice, odbourávání stereotypů v reklamě, účast žen ve veřejných diskusích, zvyšování jejich zájmu o společenské dění.	1. Statistika MPSV, ČSÚ, monitoring médií, psychologické a sociologické studie, osobní rozhovory, výzkumy. 2. Statistika MPSV, ČSÚ, monitoring médií, kvóty, rovnost v médiích, příklady dobré praxe.	1. Ochota společnosti ke změně, existence časově kontinuální instituce, která by se zabývala gender tématem, zvýšené společenské a právní vědomí žen, alternativní možnosti výchovy a péče. 2. Akceptování žen, absence skleněného stropu, odbourání stereotypů, společenské akceptování feminismu, průběžná informovanost, osvěta.

3. Domácí a veřejná sféra jsou více propojeny.	3. Lepší mezilidské vztahy, lepší vztahy mezi muži a dětmi, mezi generacemi, rostoucí možnost práce z domova, předávání zkušeností mezi generacemi.	3. Priority osobní, politické, společenské, legislativa, osobní spokojenost, podpora drobnému podnikání.	3. Odbourání jednostranného protěžování globálních institucí a globální ekonomiky na úkor lokální, řízení vlastního času a života.
4. Domácí práce a výchova dětí jsou dostatečně společensky ohodnoceny.	4. Spokojenost a zdraví žen i dětí, zapojování mužů do domácích prací.	4. Zdravotní statistika populace, hovory se ženami, zlepšení situace žen hlavně starších, společenské ocenění.	4. Absence společenských bariér, sdělovací prostředky jsou řízeny genderově citlivými muži a ženami.
5. Ženy na mateřské dovolené a ženy v důchodu jsou společensky doceněny.	5. Lepší ekonomická úroveň žen, ženy se nepotýkají s diskriminací na trhu práce, jsou zastoupeny ve veřejných funkcích, příjmy mužů a žen jsou vyrovnány.	5. Statistika parlamentu, firem, ČSÚ, MPSV, koncepce státního rodinné a důchodové politiky.	5. Ochota a sebevědomí žen, priority politických činitelů, příklady dobré praxe.
6. Ženy jsou ekonomicky soběstačné a nezávislé.	6. Samostatnost, svoboda, možnost rozhodovat o svém životě a svých prioritách.	6. Ekonomická nezávislost na mužích, výzkumy trhu, statistiky platů a spotřeby, majetek a kapitál také v rukou žen.	6. Odbourání mentality otrokyň a služek, „mama“ hotel, stejné možnosti kariérního postupu, výchova a vzdělání, příklady táhnou.
7. Ženy jsou sebevědomé a seberealizují se.	7. Vliv žen na veřejnou sféru, angažovanost žen, prosazování vlastních názorů, projektů, stát podporuje ženské projekty.	7. Kvalitativní a kvantitativní změna společnosti, sledování změn v různých časových horizontech, sledování vývoje ženského hnutí.	7. Spolupráce, prosazování měkkých ženských hodnot, komunikace, kooperace, intuice, instinkty, využití ženské přirozenosti, vzájemná solidarita

	8. Ženy spolupracují na společných cílech a projektech. 9. Praha je trvale udržitelné město. 10. Muži a ženy spolupracují a vzájemně se inspiřují.	8. Společné priority a cíle, sjednocení žen a ženských organizací k jejich dosažení. 9. Zvětšení zelených ploch, pitná voda, méně aut, více ekologických projektů, lepší komunitní život, snižování ekologické stopy. 10. Menší rozvodovost, větší ochota k partnerství a zodpovědnosti, nesobecké lásce.	8. Společná vize, pod kterou se podepíší české a pražské ženy, ženské organizace, výroční zprávy, tiskové materiály. 9. Statistika magistrátu, městských částí, projekty NNO, měření ekologické stopy na obyvatele. 10. Statistiky, průzkumy veřejného mínění, výzkumy ve smíšených kolektivech a pracovních týmech.	8. Ochota ke spolupráci, nalezení společných cílů Schopnost shody na prioritách, solidarita. 9. Zájem veřejnosti o věci veřejné. Ekologie je stejně ceněná jako ekonomika. Osvěta, ochota zastupitelů, průhledné vyhodnocování veřejných zakázek. 10. Odbourání stereotypů, sebevědomí žen, povědomí o situaci.	
Očekávané výsledky	1. Jsou vytvořeny podmínky pro práci z domova, zkrácené úvazky a drobné podnikání žen, mikrouvěry. 2. V politice jsou zavedeny kvóty pro účast žen a závazný etický kodex kladoucí na politiky/ky vyšší morální a etické nároky.	1. Zvýšená nabídka/poptávka flexibilní formy práce, zjednodušení byrokracie, rovné daňové podmínky pro velké i malé firmy. 2. Existence kvót u politických stran, neexistující představy vůči ženám, zvýšená sociální inteligence, nové tváře na politické scéně, vyšší volební účast, důvěra veřejnosti.	1. Nabídka/poptávka na úřadech práce, burzách práce, personálních agenturách, výzkumy mezi drobnými podnikateli/kami. 2. Výsledky voleb, účast žen ve volbách a na kandidátkách politických stran, personální politika obecně, volební statistiky a výzkumy veřejného mínění.	1. Ochota zaměstnavatelů zaměstnávat na zkrácené úvazky nebo z domova, flexibilita lidí, absence protekce zahraničních investorů a velkých firem. 2. Úroveň politické kultury, uznání ženských schopností, změna hodnotového systému, respekt, úcta a sebeúcta.	

3. Žena je prezidentkou.	3. Počet veřejně diskutovných kandidátek, přímá volba.	3. Spolupráce médií, kandidátce.	3. Důvěra vůči vůdčím schopnostem žen
4. Muž a žena jsou v zaměstnání stejně hodnoceni a dostávají za stejnou práci stejnou odměnu.	4. Absence negativních zkušeností s diskriminací při pohovorech, stejné otázky pro muže a ženy, stejná odměna za stejnou práci, transparentní ohodnocení.	4. Evidence Gender Studies, o. p. s. ČSÚ, úřady práce, personální agentury.	4. Lidé se nebojí zveřejňovat případnou diskriminaci, transparentnost komerční sféry, dostatečné sebevědomí žen.
5. Domácí práce a výchova dětí jsou započítány do HDP, důchodu, ohodnocení je srovnatelné se zaměstnaneckým platem.	5. Změny v legislativě, požadavky veřejnosti, čas žen je stejně ceněn jako čas mužů.	5. Občanský zákoník, Zákoník práce, zákon o rodině, makro a mikro ukazatele.	5. Finanční ohodnocení času věnovanému péči o druhé. Politická vůle a zájem veřejnosti, transparentnost.
6. Zpracuje se důchodová reforma zohledňující snížení sociálních rozdílů mezi důchodci a lidmi v produktivním věku, péče o handicapované.	6. Společenská úcta ke stáří a handicapovaným, stát investuje do důstojného života, ve vedoucích funkcích je více starších, moudrých žen.	6. Zákon o důchodovém a sociálním pojištění, pozitivní mediální prezentace stáří a péče.	6. Změna společenských hodnot, infrastruktura, média, produkty zohledňující stárnutí populace.
7. Ženy jsou schopné otevřeně hovořit o svých problémech, sexu, lásce, formulovat si své cíle a směřovat k nim.	7. Existence, formulace a realizace osobní vize, ženy vytváří ženská společenství a projekty, jsou spokojené, vzájemně solidarizují.	7. Rozhovory, spolupráce, ženské spolky, výroční zprávy, sexuologické a psychologické výzkumy, diskusní fóra na webu a poradny v médiích.	7. Čas a chuť přemýšlet, sebevědomí, odvahy, otevřenost, ochota k celoživotnímu, psychologickému, sociálnímu, osobnostnímu a sexuálnímu rozvoji.

8. Stát finančně zvýhodňuje přírodě přátelštější přístup jednotlivce a rodiny.	8. Povědomí veřejnosti o ekologické stopě, legislativní rámec, Ekologická stopa je zohledněna do výše daní jednotlivce nebo rodiny.	8. Zohlednění ekologických a zdravotních souvislostí, stav životního prostředí, ekonomická pravidla.	8. Vláda uznává i jiné hodnoty než materiální a konzumní, výchova, osvěta, vyšší informovanost.
9. Zpracuje se koncepce úpravy veřejných prostor tak, aby naplňovaly potřeby mužů, žen, dětí, handicapovaných lidí, žádná skupiny nebyla diskriminována.	9. Estetika, efektivita, ekologie a funkčnost veřejného prostoru, spokojenost jeho uživatelů a uživatelé komunitní plány.	9. Územní plán, zpravodaje městských částí, strategie rozvoje, rozpočet města, gender budgeting.	9. Absence korupce, lobbyistických zájmů, nepřevážují patriarchální hodnoty, vědomí sebe a budoucnosti.
10. Výchova a vzdělání ve školách i rodinách se věnuje ekologii, vztahům, morálce, odvaze, rovným příležitostem, toleranci, zdravé sexualitě, lásce a přátelství, multikulturní výchově. Integrace postižených. Výchova k úctě a lásce k vlastnímu tělu a duši.	10. Změna osnov a obsahu učebnic, horizontální myšlení lidí ve školství, stát investuje do vzdělání a osvěty i v duchovních dimenzích života, narození a smrti, kladný vztah rodičů i dětí k přírodě a životu.	10. Učebnice, skripta, koncepce, průzkum postojů dětí a učitelů/ek k šikaně, cizincům, přírodě, postiženým, zapojení mužů do školského systému na nižších úrovních, internet.	10. Chápání souvislostí, horizontální vzdělávání, dostatek času a zájmu v rodinách a společnosti, otevřenost, upřímnost, spontánnost, úcta, sebeucta, láska, kladné příklady, zodpovědnost, odvaha.

5

Východiska – řízení změny

Jedním z úkolů projektu bylo zjistit, zda a jak by došlo ve společnosti k pozitivní změně v otázce trvale udržitelného života, kdyby se účastnily ženy ve větší míře veřejného života a podílely se na strategickém řízení společnosti. Dotazovaní ve výzkumu nepovažovali otázku rodu za důležitou. Nedomnívali se, že větší účast žen ve veřejném životě by měla nějaký významnější vliv na společnost. Lidé akceptovali rozdělení rolí, které reflektuje slabé zastoupení žen ve veřejném životě, a malý zájem o tuto problematiku v Čechách.

Vybavila jsem si, jak jsme před léty organizovali mezinárodní konferenci na téma žen v politice a vydali sborník s názvem *Růže mezi trnám aneb Ženy v politickém životě*. Psala jsem a telefonovala mnohokrát do televize, aby některou z organizátorek pozvali do nedělní debaty. Ačkoliv to bylo slibováno, ke splnění slibu nedošlo, na přetřesu dne byly bankovní skandály doby.

Otázka veřejné angažovanosti žen byla zodpovězena jen částečně, lidé brali situaci ve společnosti jako normální a přiměřenou, neviděli rozdíly mezi mužskou a ženskou zodpovědností ve vazbě na stav společnosti, nevnímali společenské otázky jako priority rozdílného přístupu mužů a žen. Jeden dotázaný napsal, že ženy nemohou vyhrát, budou-li používat takový způsob otázek, čímž mínil měkký jazyk dotazníku. Dle jeho názoru byly otázky příliš široké a zabíraly široké spektrum problémů. Nicméně toto není otázka výhry, cílem není vyhrát, a tedy někoho porazit. Všichni bychom vydělali na tom, kdyby se více uplatňoval ženský – horizontální způsob myšlení se širším záběrem, než je záběr mužský – vertikální, což je dáno každodenní, ženami prožívanou zkušeností vyplývající z jejich povinností. V ženském způsobu chování a ženských prioritách není smyslem imitovat hierarchické struktury, vytvořené a pěstované po staletí muži.

Komunikace o mužích a ženách je důležitá pro obě pohlaví. Při této příležitosti vzpomenu německého psychiatra Ernsta Bornemana, který píše v *Encyklopedii sexuality* (1990), že je třeba pomoci mužům a vnést ženský princip a ženské priority do centra pozornosti, aby se osvobodila celá společnost. V perspektivě České republiky, politického života a priorit našich politických leaderů je situace začarovaná. Politici jako by nevěděli, kam jdou a co mají dělat. Otázka životního prostředí, která nás limituje, ať si to přiznáme, či ne, je podceňována od počátku naší nové demokracie.

Proslulé citáty o tom, že „ekologie je šlehačka na dortu“, „na životní prostředí si nejdříve musíme vydělat“, „máme tolik lokálních problémů, že nemáme čas, peníze ani lidi na řešení globálních“, „planeta je modrá a ne zelená“ ovlivnily a stále ovlivňují porevoluční směřování naší země. Moudřejší vláda mohla přijmout globální strategii trvale udržitelného rozvoje a adaptovat tuto koncepci na naše poměry. Trvalou otázkou nicméně zůstává: Jak zvýšit sebevědomí žen? Jak využít jejich zkušeností a znalostí ku prospěchu celé společnosti? Nejde jen o to, co si mají vydobýt ženy, ale i o to, co začínají v rámci nové vlny „zpomalení životního tempa“ dělat sami muži. Neštvat se za kariérou a výdělkem, věnovat se rodině, přátelům, koníčkům, komunikaci, rozvíjet mezilidské vztahy, což bylo ve výzkumu na prvním místě.

Příklady dobré praxe

Demokracie je vláda lidu, mužů i žen. Co se dá změnit a dělat se současným stavem? V dotaznících se lidé domnívali, že nejdůležitější je vzdělání. Stejně tak radí staré čínské přísloví, které praví: „Myslíš-li na rok, zasej rýži; myslíš-li na deset let, zasaz' strom; myslíš-li na sto let, vzdělávej lidi.“

Následující postřehy jsou souborem poznatků pro řízení změny, ze kterých si sami můžete vyvodit závěry. Nejde o instrukce stylu „malujte v přírodě, tančete kolové tance“. Na konci každé statě jsou otázky, jejichž zodpovězení může usnadnit pochopení osobní situace. Z myšlenky vzejde slovo, ze slova čin... a změna na sebe nenechá čekat.

1. Chlapci a dívky, jejich výchova

Alexandra Berková kdysi napsala článek o hodné holčičce a zlobivém klukovi, o pasivitě a aktivitě. Zlobivá holčička, to je něco ošklivého, kdežto hodný hošík je blbec. Život holčičky je veden nutností potlačit vlastní osobnost a podřídit se zájmům mimo sebe. Hoši žijí v samozřejmé jistotě, že mají svůj osud ve svých rukou, že se prosadí prostřednictvím své profese a nemusejí se zabývat nikým mimo sebe, ba ani vlastní špínou ne, protože nějaká holčička se o ni postará. Ještě donedávna bylo pro holčičky cílem se dobře vdát a o někoho se starat, být přitažlivá, čistotná, vzdělaná, což je samozřejmost, stejně jako fakt, že jejím šéfem bude jednou tamhleten nedovzdělaný uličník s bublinou u nosu, protože je muž.

Normy formují přístup k dětem už od prvního momentu, kdy se narodí holčička, či chlapeček. Dostávají rozdílné hračky a je dokázáno, že přístup rodičů je od prvního dne k chlapci a dívce rozdílný. Snad už je minulostí radost z narození syna a trpná gratulace k narození dcery, nejde-li právě o Klapzubovu jedenáctku.

O Vánocích jsem viděla dárky, jakými byly obdarovány děti v mateřské školce. Holčičky dostaly žehlicí prkno, hrnečky, panenky, hřebínky, chlapečci dostali lego, kostky, autíčka. Od nejtěplejšího věku se tak formuje role služebná, pasivní, a role tvůrčí, řídící. Doma se ke stavebnici přidá ještě nějaká ta puška... Učitelka mi popsala, jak si čtyřletí caparti hrají. Chlapci sedí u stolu a důležitě rokuje o nějaké hře. Holčičky kolem nich krouží a nabízejí chlapcům „jako“ kafe, ptají se jich, co potřebují, čím mohou posloužit?

Chlapci na základních školách, čtou-li, pak něco na způsob *Světla poznání*, kam řadí encyklopedické znalosti o světě. Dívky si kupují *Bravo girls*, které je učí, jak získat toho pravého správným naličením, oholenými nohama, správnou značkou prádla. Jsou vedeny směřit se s představou, že jsou pro muže jen předmětem. Zkusme obrátit situaci a připravit pro chlapce *Bravo boys*, čtrnáctideník s naležvárnou jak si získat a udržet tu pravou oholením hrudi, nohou a napřením veškeré životní energie na ženy. Ne že by ta představa byla nepříjemná, ale jaký odbyt by měl takový časopis?

Otázky k zamyšlení

- Přemýšlíte o hračkách, které kupujete svým chlapcům a dívkám?
- Máte představu o tom, jaké časopisy si kupují vaše dcery a synové?
- Jaké časopisy a knížky jsou k dispozici ve školních knihovnách?
- Ovlivňujete výběr četby svých dětí?
- Víte, co vaše děti sledují v televizi?
- Co sledujete v televizi vy? Co čtete? Na co chodíte do kina, divadla?
- Přemýšlíte o rozdílech podnětů hochů a dívek?
- Dáváte si pozor, abyste nediskriminovali chlapce napomínáním ve stylu „že se nestydíš hrát si s kočárkem, ten je pro holky“ a dívky „jdi jinam, nepleť se klukům do hry, nevidíš, že staví?“?
- Kolik času trávíte v přírodě, jaký dopravní prostředek používáte?

2. Svoboda a (ne)závislost

Stephen R. Covey v knize *Sedm návyků vůdcích osobností pro úspěšný a harmonický život* (1989) píše, že jsme jako děti závislí na svých rodičích či lidech, kteří se o nás starají. Bez nich bychom nepřežili. Tato závislost trvá zhruba do puberty, kdy naše ego dává najevo svému okolí, že je nezávislé, zdatné a schopné si se vším poradit samo. Z této pubertální nezávislosti bychom měli pokročit k vyšší závislosti, společenské, k uvědomění si faktu, že závisíme na druhém, na přírodě, na řádu vesmíru. Za každodenní chléb děkujeme zemědělcům za zaseté zrno, mlynářům za semletí

na mouku, pekaři za upečení chleba, dopravci za dovezení do obchodu, kde si chléb koupíme. Ve stejné závislosti jsme propojeni se školou, zdravotnickou péčí, dodávkou elektřiny, vody... Materiálně využíváme společenské závislosti, jak je tomu duševně a duchovně? Vážíme si sami sebe dostatečně, velkoryse a přejícně? Nebo upadáme po pubertě do nových forem závislostí, upínáme se na někoho či něco, bez čeho nemůžeme žít (věci, majetek, peníze, alkohol, drogy, cigarety...)? Můžeme pozorovat, jak jsou některé ženy citově závislé na svých manželech a žijí svůj život skrze ně, či muže závislé na práci bez schopnosti rozeznat její potřebnost, užitečnost či škodlivost. Pasivní závislost na televizní zábavě a neschopnost společenské komunikace je jedním z projevů společenské infantilnosti.

Zatímco se v minulosti tančily společenské tance, při nichž je nutná komunikace, novější formy tance se staly párovou záležitostí. Muž a žena tančí v objetí polku a valčíků, partneři se dříve měnili, dnes tančí stále stejní se stejnými. V posledních desetiletích už ani není třeba partnerů/ek. Na diskotékách se vyjadřuje rytmus sólově, individuálně, bez ohledu na okolí. Kroky a pravidla, která se naši předkové museli učit v kolových tancích, byly lekcí komunikace v pohybu, který se dá snadno aplikovat i na komunikaci verbální. Diskotéky vypadají jako imitace afrických tanců, kde však tančící spolu stále neverbálně komunikují.

Styl současného života je patrný nejen v tanci. Obrází jej veškerá tvorba. Na obrazech malířů minulých dob jsou skupinky lidí v přírodě, ve společenství. Na obrazech malířů konce dvacátého století převažují abstraktní výjevy do sebe zahleděné mysli. Závěry o literatuře a hudbě si udělejte dle své vlastní zkušenosti.

Otázky k zamyšlení

- Vydržíte 10 minut denně v tiché meditaci sami se sebou?
- Zamyšlíte se nad svým životem a jeho stylem?
- Čeho chcete v životě docílit?
- Kolik máte přátel?
- Kolika lidí si vážíte a kolik lidí si váží vás?
- Co užitečného děláte pro druhé?
- Zabýváte se aspoň občas nějakou tvořivou činností? Jakou?
- Vážíte si sami/y sebe?

3. Hledání harmonie

Představte si Zemi, kde je v krásné přírodě muž se ženou a děckem. Nad nimi se rozprostírají nebesa, kolem nich rostou stromy, houby, létají ptáčci, pobíhají zvířata, svítí sluníčko. Idylka. Na této analogii popíši psanou historii filozofie

evropského člověka, která přešla od víry v boha otce na nebesích k víře ve vědu a rozum, poté se zaměřila na víru v materiální blaho. To, díky čemu jsme na světě – sexualita, bylo buď tabuizováno, či naopak je bráno konzumně a materiálně.

Zhruba dva tisíce let se v západní kultuře obrací člověk v modlitbách k bohu, kterého žádá o chléb, uctívá, obává se ho, respektuje, miluje. Lásky k bohu se dá vyjádřit symbolem srdce a pohledem na nebesa.

Asi dvě stě let, od počátku vědecko-technické revoluce, se víra člověka soustřeďuje na rozum, mozek. Dochází k izolovanému racionálnímu pozorování detailů života, odtrženému od vzájemných souvislostí, a k víře, že věda všechno vysvětlí a vyřeší.

Od druhé světové války ovládl západní kulturu konzumní model společnosti, potřeba nasycování, až přesycování. Zájem o spotřebu vyjadřuje nejen přejídání a následná konzumace přípravků na zhubnutí, ale také důraz na hromadění věcí a shánění se po věcech, které často nejsou vůbec třeba. Vzniká iluze, že čím víc máme, tím jsme šťastnější a vzroste naše osobní hodnota. Vyděláváme, abychom spotřebovávali, pracujeme, abychom si koupili auto, které potřebujeme k tomu, abychom se dostali do práce. Symbolem této víry je žaludek.

Člověk se odlišil od ostatních živočichů tím, že se postavil na nohy a začal používat ruce jako nástroje, asi tak dva miliony let nazpět. Ruce dávají potravu do úst, hodně lidí živí, zejména jde o práci ženských rukou. Je však považována za samozřejmost a je podceňovaná. „Chytrý studuje, manuální práce je pro blbce.“

Pohlavní orgány – penis a vagina – dávají vznik novému životu a přinášejí mužům a ženám vzájemné potěšení. V psané historii západní civilizace jde o orgány, o kterých se však ve společnosti nemluví. Jejich existence bývá ukryta v temnu ložnic, ačkoliv jejich spojením pokračuje život, a jde tedy o orgány zásadní důležitosti. Poslední dobou se třináctá komnata sexu otevřela a vtrhla do života materializovanou formou pornografie. Vztah muže a ženy je představován tvrdě, rozdílná těla se spojují za účelem orgasmu, sex je na úrovni výkonu.

Čtyři a půl miliardy let se počítá život Země, která je brána jako samozřejmost. Patriarchát uctíval boha, dnes vědu a hmotné statky, dary Země jsou samozřejmostí. Soustředění na uspokojování potřeb žaludku způsobuje drancování a vykořisťování i neobnovitelných přírodních zdrojů. Důsledkem je globální oteplování, ozonová díra, živelné pohromy, zaasfaltovaná a zdevastovaná krajina, což následně působí na kvalitu života nejen fyzicky, ale i psychicky.

Vraťme se k úvodnímu odstavci, k lidem na Zemi, a uvědomme si, že to, co bere naše civilizace vážně, se nachází od pasu nahoru (srdce, mozek, žaludek, nebe). Existence orgánů od pasu dolů se zdaleka netěší takové vážnosti (ruce, penis, vagina, Země.) Kapitola se jmenuje Hledání harmonie, což je vyváženost. Jen práce lidských rukou může vést k vyčerpávající manuální činnosti a ta v důsledku

degeneruje osobnost. Jen intelektuální činnost může vytvořit myšlenkové konstrukce vytržené z kontextu a odtržené od života. Přeháněním požadavků na materiální nároky se ochuzujeme o přírodní diverzitu. Mechanickým sexem můžeme dosáhnout orgasmu, těžko však uspokojíme potřebu lidského kontaktu, porozumění a lásky. Nevážíme-li si Země, pak je jen otázkou času, kdy dojde k definitivnímu porušení řetězců vzájemného propojení všeho se vším.

Otázky k zamyšlení

- Zajímáte se i o to, co přesahuje práh vašich dveří?
- Kolik času věnujete rozvoji své osobnosti a svým vztahům?
- Čtete, přemýšlíte, cvičíte, chodíte pěšky?
- Znáte tantru?
- Jak projevujete svoji lásku ostatním a okolí?
- Nakupujete s rozmyslem a jen to nejnnutnější?

4. Holistická výchova

Jednou z inspirací našemu školství může být Schumacher College v jihovýchodní části Anglie. Škola učí holistickému, celostnímu pohledu na svět. Nemluví se tam pouze, ale také jedná. Na smyslový rozvoj působí krása okolní krajiny a estetika interiéru. Všude jsou květiny, koberce, dekorace, obrazy, dopracované kulturní detaily pro potěchu oka i duše. Vedle kuchyně a jídelny je prostor s klavírem, nechybí krásná knihovna a meditační místnost. Zde je možné každé ráno nepovinně meditovat. Holistická výchova spočívá v zapojení studentů a studentek do všech činností potřebných k životu. Nesoustřeďuje se jen na akademické vzdělání, rozvíjí i povědomí o práci lidských rukou, výživě, všech činnostech zajišťujících zdravou existenci, patří do ní i úklid, čistota a obsluha sama sebe. Snídaně bývá od osmi do půl deváté, každý si servíruje sám. V půl deváté je povinné ranní setkání v kruhu, rituál slouží k posílení přítomného společenství. Na úvod dne se přečte nějaké pozitivní sdělení, které navodí dobrou náladu, následuje lehké protažení těla, zpěv a společenské informace.

Poté jsou přítomní rozděleni do skupin a vykonávají základní životní povinnosti, které se pravidelně střídají. Vyjde-li na vás práce v kuchyni, oblečete si zástěru a pod vedením kuchařky připravíte suroviny na večeři. Čistí se a krájí zelenina, peče cukroví na svačinu. Kuchyně je důsledně vegetariánská, vynikající a nápaditá. Důvodem vegetariánství je soucit k ostatním živým tvorům.

Vlastní výuka probíhá od deseti do jedné. Intelektuální činnost tvoří jen část výuky, stejně jako v životě. Je dobré si uvědomit rozpor společnosti, kde jedni

mentorují a druzí po nich uklízejí toalety a servírují jim potravu. Co mohou výluční teoretici vědět o životě?

Odpoledne je volný program. V malých skupinkách probíhá intimnější část výuky pro zájemce o hlubší poznání. Kdo chce, jde se projít po okolí s prastarým parkem, okolní krajina nabízí mnoho inspirace, občůdky v okolí prodávají rukodělné výrobky místních řemeslníků. Volný čas se věnuje tvorbě, divadlu, hudbě, zpěvu a tanci. Organizačně propracovaná struktura školy zajišťuje dobrou náladu, která se šíří jako lavina. Kvalita učitelů zvukných jmen, jako je Arne Naess či Fjodor Capra, zaručuje, že se přítomní opravdu něco dozvědí, syntetické propojení umění, vědy a praktického života přináší holistické uspokojení.

Otázky k zamyšlení

- Vnímáte estetiku vnitřního a vnějšího prostředí?
- Zpíváte? Tančíte? Modelujete? Meditujete?
- Jsou u vás domácí povinnosti rozděleny rovným dílem?
- Respektujete právo na soukromí svých blízkých a je respektováno vaše soukromí?
- Je pro vás život výzvou, ale zároveň i příležitostí k celoživotnímu rozvoji a vzdělání?

5. Management v USA

Na základě doporučení dobrovolné spolupracovnice, členky amerických Mírových sborů, a úspěšně složených přijímacích pohovorů na americkém velvyslanectví jsem získala stipendium a odjela před časem uprostřed deštivého léta do Spojených států v rámci programu USAID. Mohla jsem si vybrat, zda studovat management v Bostonu, ve Washingtonu nebo na Miami Beach na Floridě. Nejlépe připravená nabídka byla z Miami. Ačkoliv jsem si předem myslela, že je šlechetnost jezdit v červenci na Floridu, kde musí být příšerné horko, nakonec jsem se pro ni rozhodla. Vždyť tam přece lidé žijí a pracují celoročně, alespoň uvidím, jaké to je v nejžhavější sezoně. Předběžně jsem sice byla varována spoluobčanem, který byl v srpnu v těchto končinách, že tamní lidé vůbec nevycházejí ven, koupat se chodí jen Češi, kteří na Floridu náhodou zavítají. Místní pracují v podchlazených místnostech a vnější horko pozorují z neprodyšných oken. Rozhodla jsem se pro Miami – a dobře jsem udělala. Druhá část mého pobytu byla univerzita v New Hampshire, kterou jsem si původně napsala jako svůj hlavní zájem, neboť vědec Dennis Meadows byl tehdy naším business partnerem.

Praha, Londýn a Toronto

Na poslední chvíli jsem se dozvěděla, že si mám koupit letenku do Washingtonu, a protože přímá cesta byla vyprodaná a ceny letenek stoupaly každým dnem, byla jsem nucena cestovat 20 hodin přes Londýn a Toronto. Strávila jsem noc v Londýně, a protože jsem tam byla poprvé v životě, využila jsem toho. Byla sobota večer, na ulicích bylo dlouho do noci živo, lidé se bavili, zpívali a tančili, atmosféra neměla nic společného s pověstným anglickým chladem. Na letišti, kde jsem přečkala zbytek noci, jsem pozorovala skupinu mládeže asi tak ve věku kolem 15 let, která cestovala na prázdniny. Měli na kolenou sešity a psali si poznámky z cest, kreslili obrázky, doplňovali zážitky dle vlastní fantazie. Pěkný trénink aktivního vyjadřování a svěřování svých intimních prožitků! Dívky si své deníčky vyměňovaly, sdílely své dojmy, hoši se zamyšlenou soustředěností pozorovali, psali a své postřehy si nechávali pro sebe.

Washington

Do Washingtonu jsem přiletěla v neděli odpoledne. Bylo příjemné vlhko, které dělalo dojem čistého vzduchu, dobře se dýchalo. Na letišti mě přivítal mladík, jehož úkolem bylo doprovodit mě do hotelu a dát mi základní informace. Po bližším rozhovoru jsem zjistila, že mladíkovi je tolik roků jako mně, jenže já vedle něj vypadala jako jeho mamina. Dostala jsem program a bylo mi jasné, že můj pobyt ve Státech bude pěkně nabitý. Šla jsem brzo spát, abych se srovnala s časovým posunem a probdělou nocí. Ráno byla schůzka v PIET, úřadu, který organizuje USAID grantové pobyty v USA. Referent, kterému jsem byla svěřena do péče, obdivoval moji „čenglish“, a když jsem mu řekla, že minimální počet dosažitelných bodů v testech byl 60 a já jsem získala 61, pravil, že budou muset testy předělat. Přijíždějí k nim lidé s 80 a více body, nikdo jim nerozumí, oni nerozumějí, co se jim říká, ačkoliv je jejich angličtina školsky nadřilovaná a gramaticky perfektní.

Sierra Club – nejstarší a nejslavnější ekologická organizace v USA

Odpoledne jsem měla schůzku v Sierra Clubu, nejpoličtější ekologické organizaci v USA s více než stoletou tradicí. Ve washingtonském úřadě je 30 lobbistů, kteří ovlivňují tvorbu zákonů, vybírají oslovitelné a ovlivnitelné poslance, osobně působí na jejich rozhodování, pořádají kampaně, organizují akce, rozdávají členům parlamentu osvětovou literaturu, kterou sami vydávají. Publikují knihy, v nichž ukazují devastaci životního prostředí, pořádají výstavy, chodí do škol a informují mládež. Rozpočet Sierra Clubu je ve Washingtonu, odkud podporují kanceláře v celé zemi. Každé dva roky, v návaznosti na volby do amerického kongresu, každý zaměstnanec Sierra Clubu napíše v dotazníku, jaké priority by podle jeho představ organizace měla mít. Rada Sierra Clubu sestávající z aktivistů,

dobrovolníků z různých oborů, právníků, lékařů a podnikatelů pak dotazníky vyhodnotí a určí priority. Rada je šestičlenná, schází se dvakrát do roka. S ostatními organizacemi v USA vytváří Sierra Club různé koalice. Každým rokem vyhlásují největší kampaň roku – čistá voda, čistý vzduch. Jednou z největších kampaní byla kampaň za lidská práva v životním prostředí – právo svobodně mluvit o problémech, které moderní civilizace působí. Začínám snít o tom, že moje organizace bude v České republice plnit stejnou roli. V Sierra Clubu mi ukázali databázi českých ekologických NGO. Chtěla jsem ji obnovit o čerstvá data, přičemž jsem zjistila, že můj elektronický diář s téměř tisíci záznamy se úplně pomátl, nepřežil rentgenové prohlídky, kterými jsem na letištích procházela, a všechna data zmizela. Po návratu do Prahy mě čeká nový život s novým adresářem, novými lidmi, pěkná prácička. Z kanceláře Sierra Clubu jsem šla pěšky přes celý Washington do hotelu kolem Bílého domu, muzeí, památníků. Střed města byl klidný, lidé ochotní kdykoliv poradit, usměvaví a relaxovaní. Metro čisté a živé.

Přilet na Floridu do Miami Beach

Vstala jsem v 5.00 hodin, abych byla včas na letišti, odkud jsem s mezipřistáním v Severní Karolíně odletěla do Miami Beach na Floridě. Líbí se mi vzletávání letadel, je to pokaždé prožitek zažívat, jak se těžký stroj zvedá jako pták. Do Miami letělo obrovské letadlo, ve kterém sedělo pár lidí. Četla jsem si knihu, kterou mi dali v Sierra Klubu, *How to Save Your Neighborhood, City, or Town* – užitečná kuchařka i pro naši potřebu. Nemohu se od ní odtrhnout. Je to praktický průvodce pro ekologického aktivistu či aktivistku. První dojem z Miami nebyl nic moc. Na divné, architektonicky nesourodé ploše stál panelák, ve kterém v 6. patře sídlilo tréninkové centrum, kde mě zahltili detailními informacemi o Floridě a Spojených státech. Můj trenér prvního dne byl Holanďan, který se do Miami přiznal, sociolog, PgD, studoval v Evropě Evropskou unii. Hodně věděl, ale já byla strašně unavená. V kanceláři Center for Innovative Program pracovali vedle ředitelky a programového manažera dvě Kubánky a dva černí hoši jako řidiči. Poprosila jsem o kávu mladou Kubánku a hned jsem viděla, že to byla chyba. Ženy, zvláště barevné, byly velmi citlivé na to, aby někomu posluhovaly. Když jsem jí řekla, že v Praze jí kávu uvařím bez diskusí a i tady budu soběstačná, když mi řekne kde, jak a co, usmívala se. Hotel Essex House vylepšil můj dojem. Byl na krásném místě mezi pláží a nákupním blokem, kde bylo možné koupit úplně všechno v kteroukoliv denní i noční dobu. Pláž byla široká, prostorná, jen pro lidi, nikde žádná auta. Bylo tam plno Kubánců, krásní lidé, zejména dívky. Mají kudrnaté bohaté vlasy, oblékají se velmi sexy. K jídlu jsem si koupila avokádo, blumy, meloun. V poledne jsem si dala salátovou mísu one trip. Když přidáte dva dolary, můžete si chodit pro přídavek pořád dokola.

Národní park Everglades

Posnídala jsem kontinentální snídani, která je v Essex Hotelu stále stejná: kousky pomeranče, džus, nějaká buchta a káva, a přemístila se do stínu palem tvořících předzahrádku hotelu. Čekám na řidiče, který mě doveze do národního parku Everglades, kde mám schůzku s vědcem, autorem brožury o historii a osudu třetího největšího parku v USA. Everglades byl prvním vyhlášeným národním parkem ve Spojených státech. Úkolem vědců, kteří jsou v parku zaměstnáni, je uchovat biodiverzitu zdejšího života. Jde o obrovský, v podstatě celý jižní úsek Floridy. Doporučili nám jet na sever a udělat si výlet tramvají, která vozí turisty po části parku. Jeli jsme téměř 2 hodiny autem, které nemělo žádné příslušenství. Čerstvý absolvent gymnázia jezdil jako řidič, auto měl půjčené od své černošské maminky, bylo v něm horko k zalknutí. Byl klasický městský mladík, a ačkoliv se na Miami narodil, v Everglades byl poprvé se mnou. Měl panickou hrůzu z komárů, hlavu si balil do košile, jen oči mu koukaly, aby nezakopl. Na vyjížďku se mnou nešel, stála 8 USD, což byl jeho dvouhodinový příjem a on pracoval, aby si ušetřil na univerzitu. Projížďka trvala další dvě hodiny, provázel nás mladý průvodce, vyškolený učitel. Opakoval, ukazoval, vtipně kladl otázky, se zaujetím dělal parku nesmírně dobré služby. Po ukončení projížďky jsem si dopřála výlet hlučným motorovým člunem po řece, která teče rychlostí čtvrt metru za den, je porostlá travou a v období sucha vysychá. Jeli jsme obrovskou plochou, u cíle byly indiánské chatrče s indiánkou, která vyráběla a prodávala skleněné cetky a pestré oděvy ze syntetických materiálů. Domů jsme přijeli po sedmé hodině večer, šla jsem se celá upocená vykoupat do oceánu. Bojím se vln, laškuji obezřetně se živlem zvaným voda. Zítra mám dopoledne volno, tak si půjdu koupit klobouk. Je zajímavé, že běloši si v těchto horkých vyprahlých končinách hlavu nepřikrývají. Klobouk či čepice je vidět jen na černých hlavách.

Den proti drogám a AIDS

Snídaně jsou stejné a co mě pohoršuje, je, že všechno je podávané v plastu či polystyrenu. Ačkoliv hotel zaměstnává dostatek personálu, který každý den blýská dveře, stoly, podlahu, není zde nic ve skle či porcelánu. Napadá mě, zda toto používání věcí na jedno použití nemá nějakou souvislost s potřebou nezávislosti, svobody, nikdo nikomu sloužit nebude, je ponižující umývat po někom nádobí, obzvlášť v místě, kde je taková změť barev a kultur. Dopoledne bylo volno. Šla jsem si koupit klobouk, avšak žádný obchod s přiměřenou příkrývkou jsem nenšla. Ostatně většina obchodů měla zavřeno a chystala se otvírat až v 11.00 hodin. Koupila jsem si obrovskou čtvrtku melounu. Vidím, že tohle bude moje výživa zde. Melouny a džusy. Pršelo, což je neobvyklý zážitek, okusila jsem jak slanou, tak sladkou vodu. Oceánu se přestávám bát, chápu, že stačí ležet, dýchat a zachovávat klid. V 11.30 mě vyzvedla šéfka, mladá nadšená doktorka sociologie

a politologie. Udivuje mě energie a nadšení, které z Američanů srší, jejich optimismus. Jely jsme do úřadu, kde jsme asi hodinu lelkovaly. Odtud jsme odjely do krásného parku na severu Miami, kde bylo přichystáno odpoledne pro děti z letních táborů – UN den proti drogám a AIDS. Dětem se předváděly různé sportovní kousky. Největší úspěch měli tři černí policisté a policistka, kteří učili děti rytmičky a temperamentně zpívat. Byli ve službě a hudba byla jejich každodenním průvodcem. Na dospělé udělal dojem devítiletý rozumbrada, který se postavil před skupinu dospělých a začal kázat křesťanskou věrouku. Rodilý kněz či politik. Vzal si naše adresy a slíbil dodat bible. Do týdne jsme v recepci hotelu našli čtyři kusy bible Svědků Jehovových. Ačkoliv doména této církve je vnější prezentace a prodej věrouky, silná stránka Američanů obecně je schopnost prezentace všeho, co vědí. Nemusí toho být mnoho, důležité je umět vše prodat, nebát se prosazovat. Když jsem porovnávala s našimi dětmi, uvědomovala jsem si, jak jsou skromné a plaché ve srovnání s těmito zaoceánskými, které se předstihují v tom být slyšené a viděné. Česká hloubka a poctivost vědění by v kombinaci s americkou schopností prezentace dělala zázraky. Celá dobročinná akce byla natáčena na video jako budoucí prezentace pro sponzory. Být úspěšným Američanem znamená být mladý, dravý, zdravý, být viděn šťastný, usměvavý, reagující s klidem a úsměvem na životní situace, které našinci působí infarktové stavy. Optimismus je nakažlivý, nálada mi stoupá. Zajímala jsem se o místní feminismus. Prý to zde dotáhl tak daleko, že se muži ptají žen, jak jsou zabezpečené pro rodinu, kolik vydělávají, a očekávají, že se ženy budou starat o muže. Postřeh, který jsem udělala hned při příjezdu: svůj ohromný kufr jsem si přepravovala celou dobu sama, přítomní muži mi ho pomáhali zvednout, když jim došla trpělivost pozorovat mé marné pokusy.

Reduse, Reuse, Recycle

Redukovat spotřebu, znovu používat, recyklovat – heslo, které je na každém kroku. Na Floridě, kde je zodpovědnost za stav životního prostředí vidět jen v institucích, které se jím profesionálně zabývají, působí jak pěst na oko. Instruktoři inspekce životního prostředí se snaží o osvětu, chodí do obchodních domů, kde rozbalují své propagační materiály, ukazují a radí, co se dá dělat.

Šéfka

Ředitelka, socioložka, PgD, absolventka univerzity v Miami. V loňském roce získala pro svoji organizaci 6 000 000 dolarů na vzdělávací tréninkové programy, které provozuje po celém světě. Je rozvedená, workholička, smyslem jejího života je pracovní úspěch a kariéra. Věnovala se mi celé tři dny, sdílela se mnou své zkušenosti s fund-raisingem (získáváním peněz pro neziskové organizace), řízením organizace a prací s lidmi.

Aligátoři, noční život v Miami

V hotelu se mnou byla novinářka, spolupracovnice Slovenské televize. Byla moc hezká štíhlá blondýnka, a tak nebylo divu, že po třech týdnech měla jednoho přítele na pláži, dalšího v baru, jiný na ni čekal v Bratislavě. Páteční večer jsme se vydali na večeři do kubánské restaurace. Jídlo bylo výborné, ale nemohu zde mnoho jíst, takže skoro všechno nechávám. Mám dojem, že na Miami stačí jen pít. Dozvěděla jsem se zajímavou informaci: aligátor v přírodě žere jen jednou týdně. Když ho lidé chovají na farmě kvůli kůži a krmí ho dvakrát denně, doroste dvojnásobné délky. U lidí je to zřejmě podobné. Když fyzicky nepracujeme, je naše potřeba jídla minimální. Po večeři jsme šli do kubánského nočního baru s vášnivou kubánskou hudbou a temperamentními tanečnický. Tady jsem pochopila, co je harassment. Kubánský tanečník chytal své tanečnice za prsa, při tanci dorážel jak při tvrdé souloži.

Leadership znamená mít vizi a jít za ní

V překladu znamená leadership vůdcovství. Je ceněnou schopností lidí majících představu, vizi, za kterou jdou, kteří jsou ochotni riskovat, umí zapojit další lidi, získat finance a krok po kroku dosahují svého. Zakoupila jsem si plno knih a postupně je ve volných chvílích čtu. Jednou jsem takhle ležela na pláži a četla *Visionaire Leadership* a jak psát žádost o grant, když tu náhle pozoruji černého muže, jak se ke mně přibližuje. Když byl asi tak na vzdálenost dvou metrů, oslovil mě. Ptal se, jaký je rozdíl mezi knihou, kterou čtu, a knihami Stephena Coveyho, který píše na podobné téma. Nevěděla jsem, s knihou jsem se teprve seznamovala, nicméně jsme se spolu dali do řeči. Byl vyslán na Miami vzdělávacím televizním programem Mississippi, aby natočil dokument o fotbale, který se zde hrál v rámci olympijských her v Atlantě. Svěřil se, že dostal zakázku, aby natočil film o historii řeky Mississippi, má všechna vědecká data, kontakty na školy, ale neví jak na to. Dobrá rada byla maličkost. Měla jsem s sebou videokazetu režiséra Císařovského *Pět okamžiků ticha*, kde porovnává krajinu minulého století zachycenou v obrazech malířů s aktuální situací a vytváří jedinečné analogie na lidské charaktery. Videokazeta australské režisérky Barbary Chobocki *Maria* ukazovala na osudu její rodiny osud českého národa. Zmínila jsem se o těchto dvou případných inspiracích a bylo vidět, jakou jsem mu udělala radost. Měl jediný volný den v Miami a rozhodl se jít na pláž, kde mu osud přihrál zdroj v mé podobě. Emigrant z Jihoafrické republiky, řadu let žije ve Spojených státech a až dokončí své zakázky, chce se vrátit domů. Vyměnili jsme si vizitky a dodnes čekám na film o řece Mississippi. Zapůjčené filmy po nějaké době s díky vrátil.

Audubon Society

Je další celonárodní nevládní nezisková organizace založená na záchranu národního parku Everglades. Strávila jsem zde svůj poslední den od rána do

odpoledne. Získala jsem pěkně strukturované informace od všech zaměstnanců počínaje ředitelem přes sekretářku, vědce, učitele, fund-raisera zpět po ředitele. Vnitřní chod organizace byl uspořádán jako pěkná skládanka puzzle. Každý měl svůj úkol, věděl, jaká je jeho či její práce, aktivity do sebe zapadaly, lidé byli šťastní v týmu, který vytvořili v průběhu několika měsíců. Šéf organizace vybíral spolupracovníky pečlivě, měl propracovaný organizační řád, každý, kdo přišel do organizace pracovat, věděl přesně, co ho čeká. Výborně tak předcházela všem potenciálním konfliktům. Bylo toho tolik, co jsem se chtěla dozvědět, a tak jsme šli společně na večeři, kam pozval novinářku, která vede kampaně. Její hlavní zaměstnání je organizování politických kampaní pro demokratickou stranu ve volbách. Cestuje po Státech a pomáhá kandidátům na guvernéry; při prezidentských volbách se přemísťuje do Washingtonu. Stejně nástroje, jaké používá pro politiku, používá na záchranu národního parku Everglades.

Sbohem Miami

V sobotu ráno za mnou přišla šéfka do hotelu. Naposledy jsme šly na pláž a spolu s bulharskou participantkou nás odvezla v poledne na letiště. Kolegyně jela domů do Sofie, já mířila směr Pittsburgh a Boston, kde mě – společně s dalšími – vyzvedával americký vědec, spoluzakladatel Římského klubu a spoluautor *Mezí růstu a Překročení mezí* Dennis Meadows.

Musím umět všechno?

Cestou v letadle si píšu zápisky, postřehy z první části tréninku a dělám si v sešitě tento záznam: „Bylo to dobré, ale nemusím umět všechno. Nechci se učit americké agresivitu, kde kariéra je smyslem života, kde si lidé stanoví životní cíl a za tím nemilosrdně jdou.“ Jsem poznamenána sentimentální vírou, že pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Příští dny mi dají za vyučenou

New Hampshire

V Bostonu ve státě New Hampshire mě, další Češku a dva Litevce vyzvedl vědec, jehož dílo se zabývá limity Země a počítačovým zpracováním jejích zdrojů. Setkala jsem se s ním vloni na Balatonu, kde se každý rok scházejí vědci, aby prodiskutovali nejžhavější problémy světa. Na programu byla konzumní společnost, letos se zabývají vodou. Nabídl mi spolupráci a vedení projektu Vytváření efektivních týmů pro udržitelný život. Souhlasila jsem, aniž bych tušila, jaké břemeno na sebe беру. Kontakt se slavným člověkem s sebou nese riziko, že lidé v jeho okolí dříve nebo později začnou žárlit, intrikovat, konkurovat. Cíl práce se vytrácí a zbývá jen hořkost a splín. New Hampshire je na severovýchodním pobřeží Spojených států, podnebí je podobné našemu, všude lesy, voda, řídké osídlení. V Durhamu se setkává dalších deset lidí z různých končin světa (Kostarika, Mexiko,

Thajsko, Rakousko, Švýcarsko, USA). Je tu univerzitní městečko s vesnickým způsobem života. Přijíždíme v sobotu večer rovnou do postele.

Na výletě s neznámým mužem

V neděli ráno si jdu koupit snídani, a protože je volný den, přemýšlím, jak s ním naložit. Vzdálenosti jsou obrovské, pěšky nemám mnoho šancí něco vidět. Naštěstí potkávám Dennise, půjčuji si kolo od jeho ženy, batoh, mapu a vyjždím se snídani na zádech na výlet, který mi doporučili. Asi po hodině jízdy nacházím krásné místo v lese u řeky, snídám, sním, odpočívám, odpovídám na pozdravy rybářů a osamělých kolemjdoucích. Je milé, jak se všichni usmívají, zdraví, zajímají se, kam jedu a co dělám. Jeden pozdrav trval déle. Starší muž obhlížel řeku, kterou chtěl sjíždět na kanoi, a dal se mnou do řeči. Původem Polák, který žije ve státech čtyřicet let, procestoval celou zemi a právě přijel z Floridy jako já. Loučíme se, on se vydává za přítelem, já nasedám na kolo. Po dvou mílích potkávám velké auto s kanoi na střechě a známého muže za volantem. Pravidl, že si to rozmyslel, kamaráda může vidět příští týden, já však jsem zde jen krátkou dobu; mám-li zájem, ukáže mi krásy okolí. Sice mě varuje sedat si do auta s neznámým mužem, ale mám-li odvahu, nebudu litovat. Bylo téměř poledne, horko, bylo jasné, že tak trénovaná sportovkyně nejsem, abych vydržela na kole celý den, naložili jsme tedy kolo do auta, oznámila jsem mu, že chci být zpět na koleji v 16.00 hodin a vyjeli jsme. Ukázal mi květinové záhony v Portsmouthu, opuštěné továrny v okolí, jezera, molo, kde Američané hlídali za druhé světové války pobřeží. Lepšího průvodce jsem si nemohla přát. Bylo vidět, že má rád zdejší kraj, provázel mě a vyprávěl s nevšedním zaujetím. Stát New Hampshire považuje za nejhezčí, přestože se vylidňuje a lidé se stěhují za prací a za sluníčkem. Ti, kteří před léty koupili dům na Floridě, ho teď mohou prodat mnohem draž, na rozdíl od cen nemovitostí zde, kde ceny klesají.

Slavná večeře

Hosty, kteří přijíždějí, Dennis tradičně se svou druhou ženou Susanne hostí doma, v pěkném domě uprostřed rozsáhlého pozemku. Všichni jsme dostali bryndáky a mohli si vzít, co jsme chtěli. Zeleninu, pečené brambory, víno, co hrdlo ráčilo. Zlatým hřebem večeře byli lobsters, vaření krabi, kvůli kterým jsme dostali onen bryndák. Jí se podobně jako pomeranč, je potřeba odloupnout krunýř za použití speciálních kleštíček. Jak jsem zaklesla kleštičky do kraba, vyprskla šťáva na kolemsedící, mohli jít rovnou do sprchy. Vedle sedící Dennis kroutil hlavou, tohle prý se mu ještě nikdy nestalo. Jak však zakousl kleštičky do kraba, vyprskla šťáva z jeho talíře naprosto stejným způsobem jako z mého. Napadlo mě pořekadlo „nechval dne před večerem“, nicméně zbytek večera proběhl bez problémů.

Týmová práce

V pondělí se scházíme na koleji a celé dopoledne se navzájem představujeme. Připadá mi to zdoluhavé. Z Čech je zde kolega s kolegyní, v úterý prezentují své dovednosti, které se zde učí již třetím rokem. Jsem poněkud zmatená, všichni vědí, o čem je řeč, jezdí se sem učit simultánní hry, pomocí kterých se snaží porozumět týmové práci a systémovému myšlení. Nevím, o čem mluví, a když se ptám, odbývají mě, ať s tím počkám, až oni pochopí. Tak čekám a čas plyne. V poledne předkládám vyúčtování, Dennis daroval mé organizaci deset tisíc dolarů, počítač s tiskárnou, videorekordér, tak mu sepisují, co bylo uděláno za jeho peníze. Bere mě na výlet na skútru do lesa, zůstávám tam, procházím se, on se vrací zpět. Po chvíli zjišťuji, že bloudím, cest je několik, nevím, která je ta pravá. Odpolední výuka už začala a já netuším, kde jsem. Jdu tedy přímo, odkud slyším zvuky civilizace. Přicházím k silnici, stopuji univerzitní auto a s dvacetiminutovým zpožděním přicházím na odpolední program. Je mi divné, že se zde v pracovní době trénuje týmová práce a pak se všichni rozprchnou. Každý se vydává za svým zájmem, někteří jedou do Bostonu, jiní jdou na večeri, další koukají na video či na televizi, zbytek jede nakupovat. Nepozoruji žádnou společenskou souhru, postrádám styl české hospody, kde se všichni sejdou, posedí, popijí, zazpívají si, zatančí. Když se pokouším je naučit kánon, ztroskotávám, cítím, že zde není pravá atmosféra, jsem se snahou dát lidem dohromady trapná. Když kladu otázky, jak to že tři roky týmové práce nevytvořily tým, dozvídám se, že se zde školí školitelé, cílem není vytvořit tým z přítomných. Mám výhrady, tvrdím, že jen příklady táhnou. Jak mohu učit někoho něco, co sám/a neumím, vždyť slova jsou jen slova, byť doprovázená sebezajímavější hrou. Moje podezření, že zde něco nefunguje, potvrzují řeči, které se mi začínají donášet ze všech stran. Čeští kolegové, trenéři týmové práce, začali za mými zády hrát prestižní hru o to, kdo bude budoucím Dennisovým partnerem v České republice. Je mi to nepříjemné, chtěla bych odjet, ale není kam.

Brownovo centrum

Asi dvacet minut cesty autem od Durhamu, kde bydlíme, je v lesích vybudováno Brownovo centrum. Různé prolézačky, kde se prakticky cvičí řešení problémů v týmu. Věnuje se nám máma čtyřletého prcka, bydlí opodál a je jedna z nejlepších učitelek, jaké jsem kdy poznala. Okamžitě rozeznala naše individuální slabiny a po řešení úkolů nám pomáhala analyzovat jednak sebe, jednak celou naši skupinu. Napadlo mě, jak pěkné by bylo vybudovat Brownovo centrum v Čechách, v Praze mají ekologové celou hospodářskou usedlost, Toulcův dvůr, kam by šly některé prvky přenést. Zajímavá a finančně nenákladná byla pavučina udělaná z provazů s různě velkými dírami. Úkolem týmu bylo dostat se děrami na druhou stranu pavučiny a nedotknout se provazu. Museli jsme řešit podle svého

fyzického objemu, koho a jak budeme jakou dírou prostrkovat. Mohli jsme si sami určit, kolik lidí kudy budeme pronášet, učitelka byla naší zákaznicí. V zápalu hry, soustředění na prolézání, jsme na ni zapomněli a bylo to docela jako v životě. Lidé dělají, dřou do úmoru, a proč se tak honí, jaký to má smysl, cíl, kdo stojí o tolik potu a výsledky jejich práce, to není často příliš jasné.

Nakupování

Nakupování, neboli shopping je americký sport. Chodí se po obchodních domech a pořád se něco hledá a vybírá. Bránila jsem se shoppingu částečně z finančních důvodů, částečně proto, že mi připadá absurdní. Nicméně, když mě Švýcarka žijící v Americe pozvala na shopping, jela jsem. Vzali mě do sousedního státu Maine, byl tam velkoobchod se zbožím přímo od výrobce, džíny po pěti dolarech, a tak jsem začala shoppingu přicházet na chuť. Koupila jsem synům deštníky, sluneční brýle, trička pro radost, sobě elektronický výkladový anglický slovník a spokojeně jsme šli na večeři. Jídlo v restauraci bylo dost drahé, ale zde bylo možné si zaplatit salát, který byl na pultě za jednotnou cenou v širokém výběru a libovolném množství. Jídlo se hodně a dobře. Ale také v New Hampshire nebylo vidět tak krásná těla a dlouhé pěstěné nehty jako na Floridě.

Trapas s profesorem Kohákem

Profesor filozofie Erazim Kohák se vrátil po revoluci do Čech, aby učil filozofii na Karlově univerzitě. Zpočátku byl půl roku v Bostonu a půl roku v Praze, teď se přemístil definitivně do Prahy i s americkou manželkou, která se na stará kolena začala pilně učit češtinu. Profesor je přítel mé kamarádky, tak jsem věděla, že bude v New Hampshire ve stejném čase jako já. Zavolala jsem mu, pan profesor pravil, že neděle je den sváteční, tudíž se má světit a věnovat hostům, a všechny nás pozval na nedělní odpoledne k ohni. Oznámila jsem pozvání kolegům a kolegyním a většina z nich nadšeně souhlasila. Potvrdila jsem příjezd, pan profesor navařil sedm litrů polévky a my jsme nakonec nepřijeli. Nadšení opadávalo, přibývaly argumenty, že profesorův dům je vzdálený celé dvě hodiny, já sama neumím řídit, takže nakonec zůstalo u pozdní omluvy s tím, že pan profesor bude bramboračku, kterou nám nachystal, jíst celé léto.

Jak se řeší problémy

Nedělní ráno začalo divoce. V deset hodin jsme měli odjízď k jezeru. Nechala jsem venku kolo a domluvila se, že na mě ráno ostatní včas zazvoní a kolo uklidím. Zazvonili všichni, hrhr, nachystaní k odjezdu. Vyběhla jsem rychle uklidit kolo a dveře se za mnou zabouchly s klíčem uvnitř. Problém však byl vyřešen v deseti minutách. Kolega zavolal policii, ta promptně přijela, nechala si ode mne podepsat papírek, že otevírá místnost na moji žádost, a bylo to. Vybavila jsem si

zkušenost s naší policií z června, kdy jsem byla okradena a příslušníci si mě háze-
li jak horký brambor, aby mi nakonec řekli, že mi stejně nepomůžou. Tady jsem
byla mile překvapena, jak funguje policie, která slouží svým lidem.

Kultura těla a péče o zdraví

Jezero, kam nás Dennis vzal, bylo rozlehlé a čisté. Lehla jsem si na první velký
balvan, četla, relaxovala a občas obeplula nedaleký ostrov. Všude rostly kanadské
borůvky, keře vyšší než metr. Zdejší voda byla studená, vzpomínala jsem na teplý
oceán na Floridě. Vedle mne si rozložila lehátko starší štíhlá dáma a začala se
bavit. Její muž učí ruské dějiny na místní univerzitě, procestovala s ním celý svět.
Byli též v Kalifornii, odkud museli předčasně odjet zpátky na sever. Měli v té
době malé děti, ona byla při těle, cítila se zamindrákovaná vedle kalifornských
krasavic, které obletovaly jejího profesora. Po návratu na sobě začala tvrdě praco-
vat. Dietu bez tuku, sport, zhubla dvacet kilo, cítí se teď mladá, zdravá, sebevědo-
má. Lidé, se kterými jsem přicházela do styku, dbali na své zdraví, dávali si pozor
na skladbu potravin, mnozí byli vegetariáni, jiní jedli jen kuře či rybu, hodně
ovoce a zeleninu, nesetkala jsem se s kouřením, alkohol pili velmi střídmo, jen
víno.

Týmový (ne)soulad

V Brownově centru nám zadali týmový úkol. Vyšplhat na speciálně vystavený
komín a vybudovat zde ekologické centrum. Dostali jsme horolezeckou výzbroj,
oxeroxované peníze a zadání. Nejprve měl vyšplhat jeden a zaháknout lana ostat-
ním, kteří ho následovali. Bolela mě páteř, tak jsem si vzala na starost kasu a byla
za pozorovatelku. Tuto roli jsem ostatně hrála téměř celý pobyt, měla jsem pro-
blém sladit se s týmem. Na vrchol komínu šplhali postupně dva nejlehčí, a ani
jeden se nedostal až nahoru. Úkol se nezdařil, čas vypršel a my jsme šli neúspěch
analyzovat. Je obtížné hodnotit dílo slavného muže, který je obklopen lidmi, kteří
v něm vidí guru, uctívají ho s nábožnou úctou a navíc jsou jím placeni. Netrpím
problémem úcty k autoritám, zachovávám si svou nezávislost, odstup a kritické
myšlení v každé situaci, občas působím sobě i druhým horké chvíle.

Loučení

Na závěr nás hostitel pozval na výlet člunem po řece v Portsmouthu a na večeri
do krásné rybí restaurace. Zahráli jsme si závěrečné hry, lepili loďky, rozdali dárky
a já druhý den sedala na autobus do Bostonu. Otázkou pro mne zůstává, co je učení.
Vědomosti a zkušenosti, které jsem získala na Floridě o fungování organizace,
práce s lidmi, získávání financí či konkrétní prožívání atmosféry, jakou jsem zaži-
la v New Hampshire, jež panuje mezi lidmi, zvažování smysluplnosti jejich koná-
ní? Uvědomila jsem si, že mnoha aktivit na severu jsem se neúčastňovala, neboť

mi unikal jejich smysl. Byla jsem pasivní pozorovatelkou také proto, že těch aktivních až hyperaktivních bylo kolem víc než dost.

Aretha Franklin a 150. výročí Smithsonian

Po měsíci příjemných i nepříjemných zážitků jsem se vrátila tam, kde jsem začala. Do Washingtonu, abych vyúčtovala kapesné a vyhodnotila celý pobyt. Měla jsem štěstí. Poslední den před odletem se zde slavilo 150 let založení všech muzeí, která jsou ve Washingtonu. Muzea vyložila své stánky mezi Kapitol a Monument a davu lidí proudily, aby si prohlédly sbírky všech možných oborů. Byla to krásná atmosféra, na trávě se dalo chodit bosky, byla možnost osvěžení u kašny, koupě občerstvení v různých cenových relacích. Sobotní slavnost vyvrcholila večerním koncertem Arethy Franklin, což byl jedinečný zážitek. Lidé zpívali společně s ní, tancovali, radovali se ze života. Lepší zakončení pobytu jsem si nemohla přát. V neděli jsem si sbalila, opustila hotel a odjela na mezinárodní letiště a přes Toronto a Frankfurt domů k rodině, práci, studiu a každodenním povinnostem.

6. Modernismus a postmodernismus

Na stáži v USA jsem se naučila mnohému, mezi jiným také rozpoznat, v čem je problém v organizačním rozlišování moderního a postmoderního stylu řízení. Žijeme v měnící se době, staré hodnoty přestávají platit, nové se ještě neuplatnily. Je zbytečné trápit se jen proto, že změna je život a dvakrát za život nevstoupíme do téže řeky.

Organizace mají – stejně jako lidé – své problémy, bývají často společné, byz-nysem počínaje, státními institucemi a nevládními organizacemi konče. Jde například o způsob řízení a o práci s lidmi. Mnozí jsme zažili totalitu a její hierarchické způsoby řízení. Formálně propracované, avšak obsahově prázdné. V současné době prožíváme obrovské změny, aktivity mívají často bohatý obsah, mnohokrát však jsme vyčerpaní nedostatkem formálního uspořádání, chybí řád a disciplína.

V angličtině se dvě rozdílné formy řízení nazývají „modern (bureaucratic)“ styl a „post modern“ styl řízení organizace. Budu používat termíny „moderní“ a „post-moderní“. Jejich porovnání pomůže uvědomit si, v jakém stylu je organizace, kterou znáte, a co je možné využít ke zlepšení práce. Součástí textu jsou otázky, které vám pomohou analyzovat vaši situaci.

Struktura

„Moderní“ styl řízení má jednoduchou strukturu a ohraničené vztahy pracovních povinností. Různé úrovně hierarchie jsou dány jako fungující hranice. Propojení je dosaženo formálními pravidly a procedurami, vztahy mezi pracovními skupinami jsou formální.

Úkol: Podívejte se na organizaci, kterou znáte, a definujte, v jakých oblastech požadujete větší komplexnosti vztahů.

„Postmoderní“ styl řízení je komplexní struktura vztahů. V tomto stylu řízení je malý rozdíl mezi zaměstnanci organizace, platí rovnost a snaha po sjednocení. Důraz je kladen na schopnost vytváření vztahů mezi sebou navzájem a na spolupráci na různých úrovních těchto vztahů.

Úkol: Podívejte se na organizaci, kde pracujete, a posuďte, co je třeba zjednodušit a zda není třeba stanovit meze, které v současnosti neexistují.

Kontrola

V „moderním“ stylu řízení je kontrola dána hierarchicky. Informační spojení je jasné a je dodržováno. Role vedoucí/ho je fixována tradicí a legitimitou. Vedoucí a podřízení mají jasně definovaná práva a povinnosti.

Úkol: Zamyslete se nad svou organizací a navrhněte, kde potřebujete uplatnit větší komplexnost a heterarchické způsoby práce.

„Postmoderní“ styl řízení není hierarchický, zaměstnanci jednají v souladu se svou odborností, termín pro tento způsob práce je heterarchie. Jde o vysokou úroveň proměnlivosti ve vztazích. Každý úkol má své vlastní mini-hierarchické vztahy, které si žádá situace.

Úkol: Podívejte se na svoji organizaci a zamyslete se, kde potřebujete stanovit silnější hierarchické vazby.

Kultura organizace

„Moderní“ styl řízení má mechanické vztahy mezi úkoly a pracovníky. Tento styl dobře pochopíme z příkladu moskevského institutu oční chirurgie, kde pacient leží na jedné z osmi postelí a lékař a sestra jsou odpovědní za konkrétní krok v operaci. Jde o vysoký stupeň vzájemných vztahů, závisí na vedoucím a není mnoho variant v dělbě práce.

Úkol: Zkuste ve vaší organizaci předpovědět, kde by mohla být efektivita zvýšena větší flexibilitou a komplexností.

„Postmoderní“ vztahy mezi úkoly a zaměstnanci jsou flexibilnější. Organizace je autonomní skupina, kterou pojí vnitřní kultura. Vysoký důraz je kladen na zkušenost v práci a holistické vazby. Vnitřní spojení je komplexní, závisí na lidech, kteří rozumí nepsaným „pravidlům hry“ a jsou schopni porozumět dvojznačnosti.

Úkol: Odhadněte oblasti ve vaší organizaci, kde získáte větší efektivitu mechanickým přístupem.

Řízení

V „moderním“ stylu řízení jsou všechny záležitosti v organizaci uspořádány deterministicky. Důraz je kladen na zavedenou stabilitu, kontrolu a disciplínu.

Předpokládá se vysoký stupeň kontroly jak vnějšího prostředí, tak uvnitř organizace.

Úkol: Identifikujte oblasti ve vaší organizaci, kde potřebujete osobní zodpovědnost a větší toleranci, více možností různých náhledů na jeden problém a větší efektivitu služeb, kterou organizace poskytuje.

„Postmoderní“ styl řízení vychází z poznání, že vnější prostředí je obtížně předvídatelné a nejisté. Předpokladem je, že členové/ky organizace plně přispívají k rozvoji organizace a nejsou pod tlakem.

Úkol: Identifikujte oblasti své organizace, kde máte potřebu větší kontroly v návaznosti na vztahy lidí a úkoly v souvislosti s rozvojem a efektivnějším servisem organizace.

Rozhodování

„Moderní“ styl předpokládá přímočarou příčinnost. Vychází z toho, že vše má příčinu a následek, a řešení problému pramení z této úvahy. Důraz je na logické racionální myšlení, které je vysoce ceněno.

Úkol: Odhadněte v cílech a poslání vaší organizace pohyb k větší komplexnosti řešení problémů. Analyzujte a doporučte způsob jak se pohnout vpřed od příčinného přístupu ke komplexnímu řešení problémů.

„Postmoderní“ styl předpokládá vzájemnost. Manažeři jsou povzbuzováni „myslet v kruzích“, což znamená, že je potřeba vidět komplexnost a vzájemné propojení. Je silný důraz na diskusi a účast všech významných zaměstnanců. Předpokládá se, že není jen jedna cesta k řešení problémů.

Úkol: Odhadněte rozsah problémů ve vaší organizaci, jejichž řešení má příčinnou závislost. Jaká je pozitivní, nebo negativní implikace tohoto způsobu konání?

Objektivita, subjektivita

„Moderní“ styl předpokládá, že organizaci můžeme porozumět objektivním způsobem, že existuje objektivní realita, kterou musíme objevit vně sebe. To vede k tvrzení, že řešení problémů závisí na nalezení faktů a v aplikaci objektivních kritérií na tato fakta.

Úkol: Identifikujte způsob, kde potřebujete porozumět pocitům a vstoupit do myslí druhých s důrazem na zajištění lepšího chodu organizace.

„Postmoderní“ styl věří v porozumění, které pochází ze světa a závisí na subjektivním pochopení způsobu jak rozumět světu. Subjektivní prvek přichází do hry tehdy, když jsou zaměstnanci ochotni zkoumat s ostatními jejich pocity v různých aspektech práce.

Úkol: Je pravděpodobné, že vaše organizace je ovlivněna objektivním přístupem. Určete způsob, ve kterém může být tento postoj pro vás užitečný.

Reakce na změny a lidé v organizaci

„Moderní“ styl – podstata tradiční organizace je statická, což znamená, že procesy jsou definovány jako takové, ochraňují nebo podporují přítomný způsob operací. Obsahují formální a neformální kontrolní systém, statutární povinnosti a požadavky, ustanovené procedury a normy. Změna v organizaci je z podstaty velmi kontrolovaná.

Úkol: Identifikujte oblasti, ve kterých máte příležitost nebo potřebu tvořivosti a operativnosti.

„Postmoderní“ přístup je spontánní, nepředvídatelný a nekontinuální. Proces směřuje ke změnám, obsahuje trénink a rozvoj, výzkum či technologické postupy, přiměřené manažerské styly a změny kultury. Kde je toto reálným principem, tam lidé pracují tvrdě, se zájmem a motivací. Dokážou operativně vytvořit kreativní týmy. Ani jeden den není stejný jako druhý, zaměstnanci to chápou a vnímají jako stimulační. Spíše než kontrole dávají přednost pro-aktivitě, předjímají změny, na které jsou připraveni.

Úkol: Popište úroveň, na které se vaše organizace nachází, kde je potřeba většího plánování a reakce na změny.

7. Čas je život

Čas hraje velkou, ne-li největší roli v životě. Sice se říká, že čas jsou peníze, ale pravdou je, že čas je život. I největší workholici si uvědomí, jak málo jim jsou peníze platné, když se ocitnou na nemocničním lůžku s infarktem či jiným závažným onemocněním. Životní styl je dán tím, zda vládneme svému času, nebo zda naším časem disponují jiní lidé. Vzácnost člověka se cení jeho časovou nedostupností, čím je dotyčný/á společensky důležitější, tím je jeho/její čas vzácnější. Vedle času si můžeme všimnout i prostoru. Lidé na vedoucích místech obsazují nejpěknější kanceláře, nejvzdálenější každodennímu ruchu a zmatku. Od toho je chrání jejich podřízení, jejichž čas je stále k dispozici.

O hodnotě času je možné se poučit na jednoduchém tréninku nazvaném „leadership“, který byl před lety vytvořen v Anglii pro ženy, neboť jsou to především ony, jejichž čas je využíván a zneužíván. Svůj čas obětují a věnují druhým. „Leadership“ spočívá v tom, že se ve skupině připraví otázky, na které jednotlivci odpovídají. Všichni dostanou stejný časový limit čtyř minut. Kdo je mnohomyšlný, nesmí v žádném případě svůj limit překročit. Vyjadřuje-li se někdo jednoduše a nezaplňuje čtyři minuty slovy, pak je ticho. Čas patří dotyčné/mu. Úkolem facilitátorky je hlídat čas, neboť je obtížné udržet dominantní jedince v klidu, aby naslouchali ostatním. Během cvičení se nepíše žádné poznámky, lidé jsou ponecháváni své bezprostřednosti a upřímné, spontánní reakci. Je zakázána kritika a negativní hodnocení ostatních. Po jednom kole následuje druhé, na které si skupina připraví vlastní otázky.

Dělala jsem toto cvičení s různými lidmi a pochopila, proč bylo vymyšleno pro ženy. Muži často vyrušovali, smáli se, odváděli pozornost, málokdy měli zájem o druhé kolo; atmosféra důvěry, která se mezi ženami pravidelně vytvoří, byla s muži nemožná. Stále se předváděli. Při cvičení jsem musela usměrňovat exhibicionisty, aby se soustředili na to, co říkají druzí, a nemysleli jen na svoji budoucí prezentaci. Je zde dopřána šance každé/mu, nejen těm výřečným, rychlým a agresivním. Facilitátorka má šanci si všimnout, kdo dominuje, povzbuzuje pasivnější, přičemž často dochází k velkému překvapení, co vše se ukrývá i v těch, kteří nemají nutkání mluvit za každou cenu.

Otázky k zamyšlení

- Umíte hospodařit se svým časem?
- Jste si vědom/a svých „investic“ do druhých?
- Nacházíte čas a prostor pro sebe?
- Umíte se vzít za svá práva?

8. Příklady táhnou aneb Jak využívá zdrojů EU španělská Estepa

Před léty jsem pracovala na projektu, který podpořila Evropská komise, Čas je život – rovnost mezi ženskými a mužskými hodnotami, mužským a ženským principem, kde byla podmínkou mezinárodní spolupráce. Útvar pro rovné příležitosti MPSV ČR doporučil španělskou Estepu, městečko s dvanácti tisíci obyvateli, nacházející se v jihozápadní části Španělska, sto kilometrů od Sevilly. Kdysi jedno z nejušších a nejhudších míst země.

Ubytovali nás v hotelu vybudovaném z bývalé zemědělské usedlosti, kde ponechali uvnitř restaurace studánku a pramen vody vytékající ven důmyslnými kaskádami, ke kterým chodí místní lidé pro nechlorovanou vodu. Uvítali nás oficiálně v jedné z budov místní radnice s českou a španělskou vlajkou, logem Agentury GAIA, o. s., a znakem města. Dozvěděli jsme se, že v městské radě je polovina žen, a od prvního okamžiku bylo patrné, jak se tato vyváženost promítá do celého chodu městečka, jehož název znamená v češtině step. Estepa se rozkládá na úpatí kopce, bílá patrová architektura ladí s krajinou, nikde naši pozornost nepoutaly nevhodné reklamy či agresivní architektura supermarketů, které sice ve městečku byly, avšak skryté, zakomponované do stylu tradiční architektury.

Estepa využívá zdrojů Evropské unie, spolupracuje na různých projektech s mnoha zeměmi Evropy a zapojuje unikátním způsobem místní obyvatelstvo. Komunitní iniciativa na podporu a rozvoj zaměstnanosti různých složek obyvatelstva

byla o vytváření pracovních podmínek pro mladé lidi. Informace a nábor probíhají přímo ve škole, kde se mládež orientuje v možnostech pozdější seberealizace. Mohou si vybrat obor, ve kterém se chtějí zdokonalit, zapojit se tak přímo do dění v městečku, a tím se podílet na jeho budoucí podobě. Prohlédli jsme si řadu dílen, ve kterých se vyrábějí truhlářské výrobky, nábytek, lavice, stoly, odpadkové koše, koberce, rolety z přírodních materiálů, kovové výrobky. Výrobky slouží prvořadě samotnému městečku. Handicapovaní spoluobčané předpěstovávají v zahradnické školce rostliny, které jsou později vysazovány na veřejných prostranstvích. V kostele, pod vedením profesionální restaurátorky, restaurovala obrazy, kazatelnu, zvon a vybavení kostela skupina mladých lidí, kteří se učili řemeslu a zároveň obnovovali a dávali do pořádku místní památky. Pýchou Estepy je tradiční velkovýrobná vánočního cukroví, na němž se pracuje od září do prosince.

Správa města dohlíží, aby veřejné zdroje využívané soukromníky byly pod veřejnou kontrolou, snaží se o zapojení individualit s různými sociálními či zdravotními problémy do veřejného života, podporuje projekty za široké komunitní účasti. Snaží se o diverzifikaci výroby, prostřednictvím zdrojů Evropské unie podporuje rozvoj regionu, vyměňuje staré technologie za nové nákupem v místě výroby. Ve městě je zdarma centrální servisní kancelář pro různé druhy sociální pomoci od poradenství pro rozvádějící se, ovdovělé, samoživitelky či nezaměstnané. V rámci ekologického turismu byl za spolupráce města vybudován hotel, ve kterém jsme bydleli, oplátkou jeho majitel poskytoval městu služby za režijní ceny. Za hotelem se budoval rozlehlý park, na který vykoupilo město soukromé pozemky a upravovalo je vlastními lid-skými a řemeslnými zdroji. V přízemí jednoho z domů fungovala simulační fabrika na olivový olej, ve které se lidé učili chápat souvislosti provozu.

Z krátké návštěvy zůstal dojem, že Estepa je vzorové městečko, výjimečné svými projekty. Zpočátku prý šlo jen o dobrodružství hledání, tvořivost; později místní lidé pochopili význam a smysl společné práce a postupně se k projektům městečka začali připojovat. Co se týče tématu rovných příležitostí, se kterým jsme do Estepy přijeli, dozvěděli jsme se, že častou příčinou horšího společenského postavení žen je jejich pasivní „čekání na štěstí“. Přípravou kurzů a seminářů v projektu Woman XXI hledali nové cesty.

Otázky k zamyšlení

- Máte se svými sousedy/kami dobré vztahy?
- Žije místní komunita?
- Zajímá se veřejná správa o vaše názory?
- Jsou respektované?
- Jak se využívají lidské, finanční, přírodní zdroje ve vaší komunitě?

9. Styly řízení

Následující postřehy jsou z Národního ekonomického a sociálního fóra v Dublinu.

Muži používají už od malička konflikt k vytvoření vazeb. Malí chlapi se vytahují jeden na druhého a perou se, až si ve skupině vytvoří hierarchii, myslí to však docela přátelsky a cítí se v tom dobře.

Holčičky takové chování odrazuje, dají spíš na to, která s kterou mluví, kdo s kým drží. Ženy obvykle nechápou, proč mužům tolik záleží na hierarchii v určité skupině, a často nad tím jen mávnou rukou jako nad pošetilou mužskou hrou. Tady je také jedna z příčin, proč se ženy nehrnou do politiky.

Ženský způsob řízení spočívá v napomáhání růstu, ve spolupráci, vytváření sítí mezilidských vztahů. Zatímco muži vytvářejí společenské pyramidy, ženy tvoří kruhy. Žena, která by používala mužské metody příkazů a dominance, by byla ostatními ženami označena za panovačnou a byla by vyloučena z jejich kruhu – a to je to nejhorší, co se jí může stát.

Mužům víc záleží na nadřízených, ženám na podřízených. Žena klidně zkritizuje šéfa, až muž trne, co si to dovoluje, ale bojí se něco vyčíst vlastní podřízené.

Jak jste na tom vy, se dozvíte z tohoto dotazníku:

1. Přemýšlejte o organizaci, pro kterou pracujete, jako o celku. Jaké hodnoty vyznává, v co věří, jaké formy chování by se pro ni daly popsat jako charakteristické?

Projděte všechny čtyři varianty z devíti bodů dotazníku. U každého bodu označte tu, která se nejlépe hodí na vaši organizaci, známku 1 a pořadí dalších bodů očísľujte podle dalších hodnot čísla 2, 3, 4 jako ve škole.

Napište známky od jedné do čtyř do sloupce pod organizaci.

2. Až skončíte se známkováním organizace, projděte dotazník od začátku znovu a tentokrát oznámkujte to, co sami preferujete, v co věříte a jak si vy osobně představujete fungující organizaci.

Nevšímejte si hodnocení, které jste psali z pozice organizace, pracujte nezávisle.

3. Až si oznámkujete všech devět kategorií, sečtěte skóre jednotlivých bodů a запиšte do tabulky součty odpovědí a), b), c), d) zvlášť u organizace a zvlášť u vaší osoby.

	součet a)	součet b)	součet c)	součet d)	celkem
organizace					90
vy osobně					90

Poznámka: Důvěřujte si a pracujte intuitivně. Nehodnoťte a neanalyzujte své odpovědi, nepodmiňujte odpověď obvyklým „...vše záleží na...“.

Občas bude pro vás obtížné rozlišovat rozdíly mezi různými možnostmi, některé varianty se vám budou zdát podobné. Nenechte se zmást, nejde o vědeckou preciznost, máte však možnost se o sobě a o svém okolí něco nového dozvědět.

Pracujte svižně, nekomplikujte si život pochybnostmi.

Pro zjednodušení je pro mužský i ženský rod použito jednotného gramatického tvaru.

Nezapomeňte nejprve přemýšlet a hodnotit z perspektivy organizace a teprve až skončíte, začnete hodnotit od začátku z perspektivy své osoby.

1. Dobrý šéf:

- a) Je silný, rozhodný, pevný a férový. Ochraňuje a je velkomyslný k loajálním podřízeným.
- b) Je neosobní a přesný, vyhýbá se působení své autority pro svůj vlastní prospěch. Žádá od podřízených pouze to, co žádá formální systém.
- c) Je rovnostářský a ovlivnitelný v záležitostech, které se týkají úkolů. Používá své autority k získání zdrojů potřebných k práci.
- d) Zajímá se a reaguje na osobní potřeby a hodnoty druhých lidí. Využívá své pozice k přípravě uspokojujících a stimulujících pracovních příležitostí svých podřízených.

2. Dobrý podřízený:

- a) Tvrdě pracuje, je loajální k zájmům svého nadřízeného, vynalézavý a spolehlivý.
- b) Je zodpovědný a spolehlivý vůči svým povinnostem a zodpovědnostem ke své práci, vyhýbá se aktivitám, které by mohly překvapit či uvést šéfa do rozpaků.
- c) Je motivován přispívat tím nejlepším ke splnění úkolů a je otevřený se svými nápady a doporučeními. Nikdy se nesnaží vést lidi, kteří mají větší zkušenosti a schopnosti.
- d) Je životně zainteresován na rozvoji svých vlastních možností, je otevřený k učení, rád přijímá pomoc. Respektuje potřeby a hodnoty druhých, je ochoten pomáhat a přispívat k jejich rozvoji.

3. Dobrý člen organizace klade důraz na:

- a) Osobní požadavky šéfa.
- b) Povinnosti, zodpovědnosti a požadavky své funkce, zvyky a standardy chování.
- c) Požadavky, které na něj klade daný úkol, schopnosti, energii a požadované materiálové zdroje.
- d) Osobní potřeby zainteresovaných osob.

4. Lidé, kteří jsou dobří v organizaci:
 - a) Jsou si vědomi politického rizika, které na sebe berou, a pracují s tímto vědomím.
 - b) Jsou svědomití a zodpovědní se silným smyslem pro loajalitu k organizaci.
 - c) Jsou technicky kompetentní a efektivní se silným závazkem odvést svěřenou práci.
 - d) Jsou efektivní a kompetentní v osobním vztahu se silným závazkem k osobnímu růstu a rozvoji osobnosti.
5. Organizace zachází s jedincem:
 - a) Jako důvěřivý agent, jehož čas a energie jsou k dispozici tomu, kdo řídí organizaci.
 - b) Skrze čas a energii, která je k dispozici, prostřednictvím kontraktu, ve kterém jsou definována práva a zodpovědnosti obou stran.
 - c) Jako partner, který dává své schopnosti ve prospěch společné věci.
 - d) Jako se zajímavým a talentovaným jedincem, který má svá vlastní práva.
6. Lidé jsou kontrolováni a ovlivňováni:
 - a) Osobní motivací formou odměn, trestů či charismat.
 - b) Neosobní motivací ekonomické a politické moci posilující procedury a standardy výkonu.
 - c) Komunikací a diskusí ohledně požadavků na úkol vedoucí k přiměřené akci motivované osobním odevzdáním se ve prospěch dosažení cíle.
 - d) Vnitřním zájmem a potěšením z aktivit, které mají být vykonány, závazkem a starostí o potřeby dalších zainteresovaných osob.
7. Je legitimní pro jednoho člověka, aby kontroloval činnosti druhých:
 - a) Pokud má moc a vliv v organizaci.
 - b) Jestliže mu jeho role předepisuje, že je zodpovědný za řízení druhých.
 - c) Když je akceptován těmi, kteří jsou kontrolováni.
 - d) Jestliže má více vědomostí přiměřených úkolu.
8. Základem k rozdělování úkolů je:
 - a) Osobní potřeba a úsudek od těch, kteří řídí činnost.
 - b) Formální rozdělení funkcí a zodpovědností v systému.
 - c) Výzkum a analýza situace, ze které zjistíme, co se má udělat.
 - d) Osobní přání a potřeby pro učení a růst individuálních členů organizace.
9. Soutěžení:
 - a) Je dobré pro osobní moc a výhody.
 - b) Je kvůli vysokému postavení ve formálním systému.
 - c) Je kvůli lepšímu dosažení úkolu.
 - d) Je pro pozornost osobních potřeb jedince.

Ohodnoťte jako ve škole: 1, 2, 3, 4.

Sečtete body a doplňte do tabulky v úvodu testu. Celkový součet musí dát 90. Tam, kde máte v horní řádce nejnižší počet bodů, se nachází vaše organizace, kde je vaše vlastní priorita, najdete na druhé řádce. Vysvětlení:

- a) Preferujete styl řízení ZEUS – sebestředný pánský klub.
- b) Preferujete styl řízení APOLLO – řízení po „divizích“.
- c) Preferujete týmovou práci ATHENA, kde se zodpovědnosti prolínají a komunikace jde napříč organizací.
- d) Líbí se vám DIONÝSOS, jste rádi obskakováni nebo rádi posluhujete.

10. Poučení z historie: mírumilovná Kréta

Příkladů harmonického soužití mužů a žen je v přítomnosti i v minulosti zoufale málo. Na ostrov Kréta jsem se rozhodla jet naprosto cíleně pátrat po mírumilovné kultuře plné sexu, po kultuře žen chodících nahoře „bez“, mužů též z dob, které již skončily dávno v propadlišti dějin. Nicméně archeologické vykopávky z tohoto ostrova a z doby tři tisíce let před naším letopočtem vytažují na světlo denní to, co současný svět potřebuje. Ukázku vzorového systému mírumilovného společenského uspořádání, který žil v harmonii s přírodou i se sebou samým.

Jedno sobotní květnové dopoledne mě – spolu s mnoha dalšími – dopravila plzeňská cestovní kancelář ve zdraví na krétské letiště v Heraklionu. Doletěli jsme všichni v pořádku, až na mé zavazadlo, které někde uvízlo. „Váš batoh pojede zvlášť,“ pravila při odbavování obsluha na pražském letišti a já této informaci nevěnovala žádnou pozornost, což byla chyba. Moje zavazadlo cestovalo opravdu nějak zvláštně a v okamžiku našeho přiletu nebylo jasné jak. Nicméně delegátka cestovní kanceláře se mě zodpovědně ujala, sepsali jsme na letišti protokol a přemístili se do autobusu, kterým jsme jeli asi hodinu do místa cíle naší dovolené, do Aghios Nicholas. Cestou nás průvodkyně a delegátka v jedné osobě orientovala v prostředí, poskytla základní životně důležité informace a musím říci, že velmi vtipně a příjemně.

Po příjezdu a ubytování jsem si místo šortek navlékla nouzově přes zadek tílko, z příruční tašky vybalila knihy ke studiu *Tao a síla ženské sexuality* a *Hexes for Women*, čepici, hřeben a laptop. Zároveň jsem se smířovala s myšlenkou, že si prostě vystačím s málem. Ještě že jsem se sama sobě před odjezdem divila, proč si беру tak velký batoh, když v Nairobi i v Seattlu mi stačila jen příruční taška. Také jsem stihla komusi vyprávět o oblíbeném průvodci turistů, který cestuje jen s igelitovou taškou, ve které vozí čínské instantní polévky a misku z umělé hmoty. Na cestách vysype do misky polévku, kterou na nejbližší toaletě zalije horkou vodou z karmy, a oběd či večeři má hotovou. Provází zájezdy po různých atraktivních končinách světa v jedné kečce, džíněch a tričku. Úplně jsem si přivodila podobnou zkušenost až na to, že mi nezbyly plátěnky, ale pevné černé kožené botasky,

neměla jsem plátěné kalhoty, ale docela teplé džíny, které odpovídaly deštivému počasí poloviny května doma v Čechách. Cestovní kancelář, které jsem dala svoji důvěru, bohužel nedisponovala žádnou erární sukní ani plavkami, a tak mi nezbylo než se po příjezdu vydat na obhlídku Aghios Nicholaos s pokusem zjistit, co se za kapesné, které jsem si s sebou vzala, dá na Krétě pořídit. Venku svítilo sluníčko a já si vzpomněla na šampaňské, kterým jsme si kolem šesté hodiny ranní připíjeli na zdar naší dovolené. Trávila jsem pomalu zákusek, kuřecí řízek s bramborovou kaší byl v době psaní těchto poznámek pravděpodobně mimo mé tělo.

Jak jsem již zmínila, jela jsem na Krétu pátrat po nenásilných, neagresivních a neválčících předcích, kteří si zde, v kolébce naší historie, stačili sami se sebou. Muži se ženami a ženy s muži v lůně a z darů matky přírody. Takové aspoň byly informace, se kterými a za kterými jsem přijela. Sluníčko hřálo a já šla ven. Dole „bez“, s tlkem přes zadek, jsem zavrhlá myšlenku nákupů a šla hledat nudistickou pláž. Tu jsem nenašla, našla jsem však pohlednice, na kterých je pozdrav z Kréty. Poslat můžete jak krasavici bez hlavy, tak krasavce ve stejném provedení. Než jsem stihla vybojovat vnitřní zápas o to, zda risknout koupel v pravoslavné zemi nahá, či se nekoupat, mé dilema bylo vyřešeno. Batoh dorazil a s ním i mé plavky.

Vykopávky

„Tak ti přeji, abys na Krétě našla to, co jsi ztratila,“ pravil manžel při loučení jak tajemný věstec. Nikdy předtím jsem na tomto ostrově nebyla a abych ospravedlnila své odhodlání jet sama, abych ustála výčitky na téma „a co rodina, kdo jim bude vařit“, musela jsem zadat téma, které bude znít pracovně. Workholismus se toleruje. Svobodná čtrnáctidenní dovolená matky a ženy už hůř. Tím nadhozeným tématem a záminkou bylo pátrání po historii kultury, která uctívala přírodu a ve které dominoval ženský princip. Chtěla jsem si ověřit informace, které jsem kdysi vyčetla v knize *Číše a meč, agrese a láska aneb Žena a muž v průběhu staletí* od Rianne Eislerové.

Už po pár dnech bylo jasné, že jsem na správné adrese. Ačkoliv jsem nic příliš neorganizovala, zájezd jsem objednávala na poslední chvíli a nabídku cestovní kanceláře přijala naprosto oddaně a odevzdaně, dostala jsem ubytování v hotelu Sqouros přímo na pláži. Východní slunce mě šimralo po probuzení na tváři, všechno kvetlo, bylo nádherné počasí, zájezd byl cenově nejvýhodnější ze všech nabízených zájezdů i přesto, že jsem si musela připlatit za jednolůžkový pokoj, což chápu, neboť je s ním stejná práce jako s dvoulůžkovým. Po první snídani byla schůzka s delegátkou zájezdu, která byla velmi šikovná, chytrá, vtipná a krásná mladá žena. Mezi jinými důležitými informacemi nám zpovzdálí ukázala fešáckého Kréťana, který se prý touží oženit s Češkou. Doufám, že bude příležitost si ho vyfotit a dovézt Heleně, Daně, Adéle a Lucii, které mě žádaly, ať jim na Krétě přichystám půdu pro mé následování jejich budoucích samostatných dovolených. Na

informativní schůzce cestovní kanceláře mě překvapilo, že jen já z českých návštěvníků a návštěvnic, kteří přijeli, jsem si předplatila naučný zájezd, a to hned čtyři. Ostatní se přijeli zejména opalovat a rekreovat, někteří se zajímali o zapůjčení auta či motocyklu, kolik co stojí, o úroveň jídla a pití. Evidentně to zde budou poznávat na vlastní pěst tak, jako já před léty na Korfu na mopedu. Zahraniční průvodce kdesi napsal, že čeští muži jsou experti na všechno a české ženy jsou milé, přátelské a průměrně inteligentní. Přesná protiváha k expertům, nicméně poznávací výlety budou s profesionální archeoložkou, současnou naší konzulkou na Krétě, což mi nemůže vynahradit žádný expert.

Po ranním zaplávání, snídani a úvodních informacích jsem se vydala do místního archeologického muzea, ve kterém jsem našla část toho, co jsem hledala. Amfory, keramické nádoby, figurky lidí, knoflíky, lidské tváře. Žádné zbraně, žádné stopy po válčení, žádné dobývání. Cestou z nádherně zbudovaného muzea jsem si koupila pohledy. Na jednom z nich jsou tři ženy – řecké soudkyně doby prehistorické uprostřed záběrů z různých míst ostrova jak symbolické vládkyně. Na dalším je žena nahoře „bez“ popsaná jako bohyně hadů a na posledním je nahý Satyros s výrazně trčícím vztyčeným penisem. Viděla jsem ještě další zajímavé suvenýry, například erotický kalendář na příští rok se sexuálními výjevy z keramických nádob, novodobé fotografie žijících krasavců a krasavic, ďábla s penisem, který mu sahá až k bradě...

Doma jsem večer popíjela růžové víno, pojídala buráky a těšila se na ráno, až budu u snídane psát manželovi pozdrav a posílat mu pohlednici bohyně hadů s obnaženými nádry. Kolegyni do práce pošlu fotografii zlaté květiny, dnes pětileté, a mamince, která pořád vaří, obrázek keramické konvice na čaj ve tvaru ženy s usměvavou tváří a rafinovaným dvojsmyslným držákem a symbolickým trojúhelníkem. Pod okny túruje svoji „lišku“ sympatická delegátka cestovní kanceláře, která slibuje, že se ještě vrátí, pravděpodobně v době, kdy se začnu toulat v říši krétských duchů a duší.

Pod mořem

Rozhodla jsem se jet sama na dovolenou na Krétu nejen z pátracích důvodů, ale také abych se zrekreovala a odpočinula si od práce a každodenních dohadů a někdy vyčerpávající komunikace s lidmi. Jaké bylo mé překvapení, když v místním akváriu ke mně začali vysílat své signály vodní živočichové! Zažila jsem neuvěřitelnou komunikaci. Za jedním sklem na mě mrkal mořský koník, krab začal lézt zleva doprava, šplhat po vodní rostlině, pokoušel jakéhosi hada, chobotnice přímo tančila a želvy se předháněly v humorných pozicích. Zmínila jsem se o těchto téměř cirkusových kouscích prodavače vstupenek a ta mi potvrdila, že podmořští živočichové reagují na návštěvy. Co jim asi také zbývá za sklem akvária, kam vzrušení přichází jen v podobě potravy a pohybů za sklem! Akvárium má

svůj naučný význam, i když, bohužel, žádný propagační materiál nebyl k dispozici. Napsali si na papír mé jméno s tím, že až nějaký leták vytisknou, pošlou mi ho. Byla tam totiž velká spousta životně důležitých informací. Z popisů vyplývalo, že místní druh želvy je ohrožen. Byly tam údaje o době rozkladu různých odpadů, které člověk produkuje. Pro informaci: vajgl od cigarety se rozkládá 1–5 let. Zapomenuté rybářské sítě se rozpadávají 10–20 let, plechovce od piva trvá 50–100 let, než je z ní prach. Co se týče pet lahví a ostatních plastových vymožeností a nezbytností dneška, jejich doba rozkladu je undefined, neurčitelná či nedefinovatelná. Přinejmenším zajímavé, že?

V okolí Kréty je zákaz potápění, povolené jsou jen potápěčské brýle a šnorchl, žádné potápěčské vybavení s kyslíkem. Důvod? Pod mořem se nacházejí památky, které by nenechali potápěči dle správného odhadu řecké vlády nenechali ležet jen tak. Všechny by vylovili a učinili z nich svůj privátní byznys. U nás v Čechách by pravděpodobně zákony volného trhu vyhrály a nenechavci by se drali o to, kdo bude první u zdroje a kdo pro sebe urve víc, vždyť je přece u nás svoboda trhu, nebo ne?

Při snídani jsem zahlédla nádherný plochý balvan pod hladinou moře, který byl jak mozaika vykládaná drobnými barevnými kamínky. V akváriu mi řekli, že na vytipovaných místech je potápění dovoleno. Smějí se tam sbírat mušle, škeble a mořští živočichové. Když jsem pak v obchodě zahlédla sušené hvězdice a mořské koníky, mihla se mi před očima vzpomínka na mrkající, laškující živé tvory v akváriu, a tak jsem se definitivně rozhodla, že takové suvenýry mě nechají chladnou. Počítám s tím, že si jako vzpomínku přinesu nějakého ručně vyšitého mořského koníka jako památku na šibala z akvária.

Po návratu do hotelového pokoje jsem otevřela ledničku, ze které vypadlo chlazené ouzo, láhev se rozbila a vůně lékořice rozlila po místnosti. Místo pití jsem inhalovala, což také nebylo špatné.

Abych nenapíjala, žena, se kterou jsem se setkala zatím jen na pohlednicích s obnaženými řadry a hady v rukou či kolem rukou, je samotná minojská bohyně přírody a plodnosti, nikoliv jen hadů, jak uváděl popis na pohlednici. I když hadi pravděpodobně symbolizují moc nejmocnější. V paláci Knóssos je vyobrazen lev – symbol síly a moci pozemské s ptačí hlavou – symbolem moci nebeské a hadem ovínutým ve spirále na krku. Had má moc se pohybovat na zemi, pod zemí, ve vodě... Z toho pramení jeho mimořádnost a výjimečnost.

U bohyně přírody

Cestu k bohyni přírody lemovaly keře kvetoucích růžových a bílých oleandrů, které jsou vysazovány podél silnic, aby zcela přirozeně zabránily zdejším kozám, kterým jsou nepříjemné, možná i jedovaté, ve vstupu do silnice. Kdosi pravil, že to je výzdoba jak pro svatbu v kočáře, což byla svatá pravda a na což delegátka zájezdu navázala vtípem z krétských novin: Sedí v taverně Kosta a Dimitris, poví-

dají si, když tu vejde pošťák s dopisem v ruce. Hledá Dimitrise, kterému předá obálku. Ten ji otevře a vyndá čistý list papíru. Kosta se ho zeptá: „Kdo ti posílá prázdný papír?“ Dimitris odpoví: „Bratr, se kterým jsem se pohádal a měsíc spolu nemluvíme.“ Dobrá inspirace, tohle vědět, tak si podobně symbolicky dopisují s manželem na zvýraznění naší disharmonické nekomunikace, kterou vedeme po značnou část společné cesty životem. Delegátka představovala každého z nově příchozích křestním jménem, pečlivě a se zájmem. Řidiče Tondy, průvodkyni Marii a Pavlínu, recepční, jejíž jméno jsem zapomněla. Na Krétě je jméno velmi důležité. Narozineniny se výrazně slaví jen ty první. V průběhu života se oslavují jmeniny. Zda jde o církevní symboliku, v níž se prostřednictvím jmen uctívají jejich prvotní nositelé – svatí, podle kterých se dělaly naše jmenné kalendáře, to nevím.

V hlavním městě Heraklionu se k nám přidala elegantní průvodkyně Marie, archeoložka a místní konzulka. Dozvěděli jsme se o minojské kultuře, kterou archeologové datují do období 3000 let př. n. l. Významná byla tato kultura tím, že uctívala bohyni v přírodě a své víře, pokoře a úctě přizpůsobovala svoji architekturu. Myšlení lidí se obrátilo v jejich výtvorech výtvarných, hudebních a architektonických, což je patrné ve všech dobách a kulturách ve všech zeměpisných pásmech. V minojské kultuře byl patrný respekt z všudypřítomné bohyně přírody a plodnosti, jíž se přinášely oběti, přičemž nejvyšší obětí byl posvátný býk, který byl symbolem síly a jehož rohy, podobající se děloze, symbolizovaly plodnost. Z archeologických nálezů se dá rozpoznat, že minojská kultura se vyznačovala svojí mírumilovností, tehdejší lidé se živilí zejména obchodem a uměním. Po moři se cestovalo do Egypta, na Kypr, do Sýrie, odkud se přiváželo zlato a kam se vyvážely zpracované šperky, originálně tvarovaná a malovaná keramika. Vzory i tvary na keramice byly vždy jedinečné, šlo o unikátní umělecká díla neuvěřitelné fantazie, která reflektovala přírodu a nepřetržitou změnu a pohyb v ní. Kréťané navíc obchodovali s vínem, olivovým olejem, medem. Ostrov Kréta byl v té rajske době plný lesů. Kolem nejvýznamnějšího paláce a města Knóssos tekly dvě velké řeky, které vyschly poté, co ostrov dobyli Benátčané, kteří vykáceli stromy na loď. Zmizely stromy, vyschly řeky. Naštěstí i tak má Kréta vody, a dobré, dostatek, pila jsem velmi chutnou vodu z vodovodu, kterou jsem si chladila v ledničce.

Dle vyprávění průvodkyně trvala doba míru v minojské civilizaci neuvěřitelných šest set let, což umožnilo dynamický kulturní, obchodní, církevní a společenský rozmach. Kolem roku 2000 př. n. l. se utvářela moc jednoho panovníka, kterému byl postaven velkolepý palác Knóssos, kde žily asi dva tisíce lidí, bylo zde tisíc šest set pokojů o rozloze 22 000 m². Přes všechny tyto velkolepé údaje jsou skutečné prostory krále Minose a královny jen o málo větší než naše panelákové komůrky, palác krále je pod úrovní ostatních místností, což symbolizuje jeho blízkost a možnost komunikace s bohyní přírody.

Kultura zanikla z dosud nejasných příčin. Buď zde vybuchla sopka, která dvě třetiny ostrova zlikvidovala, nebo do zdejšího kraje dorazila válečnická kultura Achájců, kteří se zmocnili vlády nad ostrovem, a v historii se začíná mapovat krétsko-mykénské období. Dodnes není rozluštěno minojské písmo, takže je mnohé z této kultury ještě v mlze tajemství.

Vladař

Krétský král Minos byl zároveň nejvyšším spravedlivým a sudím v Knóssu, seděl na trůně, jehož kopie je dnes u mezinárodního soudu v Haagu. Trůn má přesně fyziologicky vytvarovaný tvar zadku, je z alabastru, natočený směrem k očištěnému bazénu, kam se král přímo z trůnní místnosti díval. Nikdy jsem žádnou takovou židli v prodejně nábytku neviděla, stejně jako jsem nikdy neviděla hrnek s hubičkou, ze kterého se vylévala horká tekutina, aby se hospodyně nemohla opářit. Veškeré nálezy na Krétě jsou plné symbolů blízkých ženskému vnímání a chápání. Fresky na zdech jsou zdobeny spirálou symbolizující věčný pohyb, nikdy nekončící a vycházející z přírodního dění. Roseta byla dekorativním prvkem, osmička dávala dokonalý tvar štítu, který měl chránit jak hlavu, tak tělo. Byl dokonalý esteticky, avšak válečnický svůj úkol nemohl plnit, přes štít totiž nebylo vidět. Delfín byl symbolem přátelství a je taktéž všudypřítomným prvkem na freskách. Dominantní barvou byla cihlově červená, což je barva zdejší půdy bohaté na železo, alabastrová, modrá a hnědá. Okolí paláce je kopcovité, kdysi zde bylo město, ze kterého měli občané královský palác jako na dlani, dnes je zde trvalý zákaz stavění, neboť kamkoliv se kopne, tam se najde nějaký archeologický skvost. V paláci byl vodovod, kanalizace, světlík, který osvětloval palácové místnosti a zároveň sváděl dešťovou vodu tam, kam bylo třeba. Dalším symbolem moci a síly byla sekera se dvěma ostřími, slovní hříčka se slovem labyrint. Bývala ozdobou, od které se odráželo slunce jako oheň na všechny světové strany. Prohlídku paláce uzavírá divadlo pro rituální obřady. Od něj vede dlouhá cesta do dalšího naleziště, které není veřejnosti přístupné. Cesta v paláci, ve kterém se uctívala bohyně přírody a plodnosti, otvírá symbolickou otázku „kam kráčíš?“.

Řecká mytologie hovoří o tom, že král Minos byl synem Dia, že z paláce Knóssos letěl Ikaros, že zde byl proslulý labyrint s netvorem Minotaurem. Mytologie se datuje do období 900 let př. n. l., je mnohem mladšího data než archeologické nálezy zbytku paláce, fresek a keramiky, které jsou z doby kolem 3000 př. n. l. a mluví řečí konkrétnější a realističtější. Všechny nálezy jsou v archeologickém muzeu v Heraklionu, kde se tísní davy návštěvníků a návštěvnic. Však také je proč. Originální poklady jsou zde jeden vedle druhého v mnoha sálech. Soška bohyně přírody a plodnosti je ve dvojí originální variantě, jedna drží hady ve svých rukou, druhá je má kolem rukou omotané. Atlet, který přeskakoval býka, je v provedení ze slonové kosti a v ladném, živém pohybu. Množství krásné keramiky

dokládá dovednost uměleckou, řemeslnou, reflektuje poznání a respekt k přírodě. Nálezy figur osob z doby pozdější – achájsko-mykénské – dokazují, že válečníci žádní umělci ani výtvarníci nebyli. Figury jsou primitivní, bez vtipu a nápadu. Díky skvělé řecké průvodkyni českého původu byl zážitek z archeologického výletu dokonalý.

Cestou zpět se s delegátkou střídala ve výkladu průvodkyně moravské cestovní kanceláře, jejíž klienti tvořili většinu zájemců o památky a díky jejichž zájmu se zájezd do Knóssu mohl konat. Z autobusu jsme viděli na skále trčící dvě uši nazývané Mickey Mouse. Dozvěděli jsme se, že před léty začala severoatlantická aliance NATO budovat na Krétě svoji základnu. Pro velký odpor místních obyvatel se základna nedostavěla, zůstala i s radary napospas osudu, Kréťanům a výsměšně trčící dominantou.

Na trhu

Na krétském tržišti v Aghios Nicholaos, které se koná jednou týdně ve středu, bylo na výběr všechno možné a delegátka, která se o nás starala jako maminka, nám radila, co je výhodné zde koupit. Rajčat jsem si dopřála rovnou dvě kila u stařenky, u které nikdo nekupoval, a dobře jsem udělala. Tak chutná rajčata za sto drachem, neboli deset korun za kilo, jsem dlouho nejedla. Mrkev byla podstatně dražší, cena za pantofle a dvě bílá trička, kterým jsem neodolala, nestála ani za řeč. Líbí se mi, jak se Kréťané halasně zdraví svým „kaliméra“, druží se a povídají si spolu. Je z nich cítit vědomí, že všichni chtějí žít a přežít, a zdá se, že si navzájem přejí a dokáží držet spolu. Národ je taková větší rodina, tady mi připadá, že docela soudržná, na rozdíl od domova, kde jsme rodina poněkud rozeštvaná. „U nás na Krétě,“ říká i naše průvodkyně, cítí se zde evidentně dobře, sluníčko hřeje, atmosféra je přátelská, moře čisté, jídlo skvělé. Při procházce městečkem jsem přes plot viděla dvůr místní školy, kde se na hřišti proháněly děti, v drtivé většině chlapci. Dívky se držely stranou, nicméně i ony využívaly prostor pro sebe a dívčí hry.

Ještě malý postřeh z Heraklionu. Je hlavním městem Kréty se spoustou univerzit, dá se říci, že je díky přítomnosti mladých lidí „mladým“ městem. Pátkem počínaje vyráží mládež ven, kolem jedenácté večerní někde povečeří, kolem půlnoci se přesune na diskotéku, která trvá do rána. Přes den si chvilku pospí a večer jedou nanovo. Ve všední den trochu poleví, nicméně před třetí hodinou ranní se do postele nechodí, i když v osm začíná škola. Evidentní příčinou je zdejší podnebí, ale také komunikativní a společenský způsob života, vyprávěla česko-řecká průvodkyně, která zde žije, pracuje a je matkou tří školou povinných dcer. Zdejší drachmy byly takové seno, sto jich odpovídá přibližně naší desetikoruně, a tak máte papírů stále plnou hrst. Jak rozdílně působí v ruce dolar! Už jeden dolarový papírek je vnímán hodnotně, ačkoliv se za něj také mnoho nepořídí. Ale ten mentální přístup je zcela rozdílný. Studenti amerických univerzit se také pravděpodobně

více učí a nepaří do rána jako studenti univerzit krétských. Co bych asi tak doporučila svému synovi, kdyby si mohl vybrat, kde studovat? Krétu, nebo USA? Nebo snad „všude dobře, doma nejlíp“?

Kolem pobíhají kočky, vždy několik pospolu, v Heraklionu tři docela velká kořata pila od vychrtlé matky mlíčko. Kočka, samostatné a nezávislé zvíře, je zde k vidění všude, na rozdíl od Čech, kde jsou oblíbení a rozšíření psi. Zvíře s naprosto rozdílným charakterem. Pes je oddaný, věrný, závislý na svých majitelích, kterým dává najevo lásku, ať je s ním zacházeno jakkoliv. Co tohle vyjadřuje? Potřebujeme si skrze psy vynahrazovat svoji citovou frustraci, kterou projevujeme jako lidé vůči sobě navzájem? Večer jsme seděli před hotelem a čekali na naši delegátku, přijížděla s kameramanem, se kterým byli natáčet film o východní Krétě. Vraceli se s tím, že do této oblasti nesmějí přijít západní turisté, jinak bude místní krása konec. Dnešní turista je pro přírodu totéž, co pro ni byl svými výpady Benátčan před čtyřmi sty lety. Občas vynesou vlny na břeh igelitové pytle a jiné odpadky, které v průzračně modrém moři působí hrozně. Jen výjimečně se někdo ohne a odpad sebere, vesměs turisté plavou a tváří se, že žádné smetí nevidí.

Na závěr pozitivně o krétské večeři, která je obřad. Skvělá chuťově, náročná časově. Nic pro mne, která si přijela mezi jiným na Krétu zformovat tělo. Využívám zdejšího vedra, takže nemám přes den chuť k jídlu. Večeře je, naštěstí pro mě, také společenská záležitost, ať už ve dvou, či více lidech. Konverzuje se, využívá večerního chladku a příjemné atmosféry, což je v jedné osobě, navíc ženského rodu, v těchto zeměpisných končinách nemožné. Mohu akorát tak snít. Říká se, že „kdo umí, ten žije, kdo neumí, ten o životě píše“. To je momentálně můj stav, doufám, že přechodný.

Na hřbitově

Jednou ráno jsem si v krétském Aghios Nicholaos šla vyměnit stodolarovou bankovku. Různé banky nabízely různě výhodné kurzy. Protože jsem se dozvěděla, že Řekové jsou proslulí daňoví únikáři, došla jsem do informačního centra, které zřídilo a financuje město, a snažila se vyměnit peníze tam. Žádali po mně pas, pravděpodobně bankovka, kterou jsem přinesla, pocházela z doby světové krize, a tak jsem se pro něj musela vrátit do hotelu. Na pláži mě oslovily tři starší ženy z Nové Anglie, stihly mi říct, že právě přijely a jsou kamarádky padesát jedna let. Bydlí blízko sebe a celý život se přátelí. V rychlosti jsem si zaplavala a vrátila se do informačního centra, kde jsem vyměnila své dolary, ačkoliv jejich kurz nebyl nikterak výhodný. Aspoň jsem troškou přispěla do místního rozpočtu. Stejně tak jsem přispěla vstupným na městskou pláž, což se ovšem i mně velmi vyplatilo. Pláž je malý ráj. Modré moře, různobarevné oblázky, zelený jetelíček, palmy, fíkus, spousta přirozené zeleně, bar se skvělou kávou frappé přímo na pláži. Zaplatila jsem vstupné a položila si indický šátek na trávu pod fíkus. Kousek

ode mne ležel muž v mém věku, způsobně složené šatstvo u lehátka, boty vyrovnané, než šel do vody, tak se osprchoval, když vyplaval, osprchoval se, svlékl si plavky, slunil se v suchých trenýrkách. Po určité době si znovu oblékl plavky, osprchoval se, šel si zaplavat, znovu se osprchoval, svlékl si plavky, oblékl se do suchých trenýrek a na lehátko se slunil. Působil dojmem vzorného syna, maminka by na něj byla hrdá, nebýt toho, že už mu mohlo být kolem padesáti. Na druhé straně byla dcera s matkou. Maminka byla již hodně stará, taková kostřička potažená kůží, sotva se hýbala. Ani se neusmála, jen si přemisťovala lehátko ze sluníčka do stínu a zpět. Dcera k ní byla velmi laskavá, stále se dotazovala, co by si maminka přála, na mě se pořád usmívala.

Vedle městské pláže je hřbitov s náhrobky z bílého mramoru. Živá Řekyně v černém oblečení dávala do pořádku hrob a vytvářela kontrast k bělosti mramoru. Kolem plotu kvetly divokou červení muškáty, fialový tropický strom doplňoval bílou barvu hřbitova. Všude kolem bylo modré moře, v dáli se tyčily hory, na náhrobcích nápisy v písmu alfa beta. Zdejší hřbitov je impozantní místo odpočinku.

Večer se mi poštěstilo vidět první záběry z připravovaného videa o Krétě. Kameraman, který film tvoří, má dobré oči, pracoval v ochraně přírody, pro přírodu má cit, vidí její krásy a vyzná se. Film se už tehdy rýsoval, byl v přípravné fázi, jako prvotřídně kvalitní. Kameramana doprovázela manželka, jeho pravá ruka, která se evidentně podílela na výsledném zdatu vydatnou měrou, byť anonymně, jak je u nás – českých žen – zvykem. Při promítání jsme prohodili pár slov o bohyni přírody i o přístupu k ní na Krétě a u nás doma v Čechách. Došlo mi, že vše je z velké části o symbolech a o tom, co se skrývá za každodenními jevy. Víra v mužského boha se zdá být nevinnou záležitostí, nicméně prostupuje kulturami jako stín, od kterého se odvíjí úplně všechno. Je to „leadership“, který ukazuje cestu a vede k následování. „Management“ – organizování lidské společnosti je podřízeno tomuto mužskému bohu, jeho uctívání, a tedy se mu přizpůsobuje. V každodenní rovině lidského chování „producers“ se vykonává to, co manažeři společnosti zorganizují vykonat. Abych dokreslila, co se těmito třemi termíny „leadership“, „management“ a „producers“ myslí, použiji příklad. Představte si, že potřebujete dříví na otop. „Leadership“ je zde od toho, aby vybral správný les, abyste si nevykáceli zdroj obživy a nezničili zdroje vody. „Management“ se postará o nabroušení pil, seker, zajištění lidí. „Producers“ přijdou a práci vykonají. Jak můžeme odpozorovat, „leadership“ lidského společenství má značné trhliny. I krétská divoká kozička krikri, která je dnes chována na ostrově, kam je lidem vstup zakázán, spásá jen dvouletou travu a výhonky. Tu, která právě raší, si nechává na příští rok. V porovnání s kozičkou krikri se zdá být Homo sapiens velký břídil, co se uvažování o trvalé udržitelnosti a hospodaření s životně důležitými zdroji týče v delším časovém i prostorovém horizontu.

Nové náboženství

Zhruba od konce druhé světové války dominuje naší civilizaci materiální konzumní kultura, hledání štěstí ve věcech a skrze ně. Zájmem o spotřebu je nejen přejídání a zvrhlá bezuzdná konzumace všeho a všude, čímž míním i hromadění a shánění se po věcech, které často vůbec nepotřebujeme. Štěstí se hledá i v tom, že čím víc vlastním, tím moje společenská hodnota a prestiž rostou. I psychologické příručky radí, abychom si koupili dáreček, pokud toužíme po troše radosti a potřebujeme se dostat z deprese. Je pravda, že nárazově tato konzumní poučka pomáhá, dlouhodobě však z této rady vyplývá, že stále nakupujeme, abychom si dělali radost. Vyděláváme, abychom spotřebovávali. Pracujeme, abychom si koupili auto, které potřebujeme k tomu, abychom dojeli do práce. Jsme jak křečci v běhátku, ze kterého nevystoupíme, abychom se zamysleli nad svým konáním, dokud nás nemoc či nehoda nepřinutí zastavit se a nad svým životem zamyslet. V psané historii západní kultury, což je zhruba dva tisíce let, se člověk ve svých modlitbách, přáních a tužbách obracel k bohu otci, kterého miloval, uctíval, obával se ho a respektoval jeho přikázání. „*Chléb náš vezdejší dej nám dnes,*“ začíná modlitba *Otčenáš*, přičemž je všem jasné, že chléb pochází z obilí, které roste na Zemi a ze země, která pochopitelně potřebuje slunce a vodu k tomu, aby dávala úrodu. Vše je součástí vesmírného řádu, sladká voda na Zemi je podmíněna koloběhem vody v přírodě, jejím odpařováním, shromažďováním v lesích a formou páry návratem do oblak, odkud přichází ve formě deště zpět na zem.

Člověka udělaly člověkem jeho ruce. Od primátů se oddělil vztyčením se a používáním předních končetin. Lidské ruce člověka živí už jen tím, že si jimi podává jídlo do úst. Co se práce týče, je bohužel považováno za handicap, když se někdo živí prací svých rukou. „Jen blbí pracují manuálně, chytrí studují,“ poučují rodiče své děti. Mahátma Gándhí se snažil osobním příkladem vyzdvihnout práci lidských rukou, nezdá se však, že by si jej vzal západní svět nějak k srdci, ačkoliv ruce hladí, ruce matky chovají dítě, připravují potravu, krmí dítě, pečují o domácnost.

Na více než čtyři miliardy let se odhaduje existence Země. Od konce pohanství a po zániku minojské civilizace skončilo na Krétě uctívání bohyně přírody a respekt k ní. Od té doby se dá říci, že bílý člověk považuje matku Zemi za samozřejmost (stejně jako svoji matku doma). Patriarchát svým uctíváním boha otce (muže) na nebesích vystupňoval svoji odtrženost od zdroje Země tak, že ji jen využívá a zneužívá. Současná doba soustředěná na konzumní hodnoty uspokojuje svou bezednou spotřebu tím, že zem dobývá, drancuje a vykořisťuje. Ekonomové bohatství Země nevyčísľují, berou ji za samozřejmost, a i my všichni po ní šlapeme bez zvláštní úcty či uvědomování si a respektování přírodních zákonitostí. Zasařovaná zdevastovaná krajina ovlivňuje a devastuje lidské charaktery, které dál devastují své prostředí a s ním i Zemi.

Održené uctívání boha otce, maskulinní leadership, by mohlo mít své opodstatnění v uctívání vesmíru a jeho řádu, ovšem toto samo je održenost od reality, ulétání do vesmírných dálek na úkor pevné půdy pod nohama, kterou nám dává naše Zem. Celý konflikt a problém spočívá dle mého názoru v tom, že převládá a dominuje mužské chápání a vnímání světa, ženská konkrétnost, praktičnost a realita jsou na okraji společenské pozornosti a zájmu.

Hledání harmonie

Náboženství, o kterém jsem se zmiňovala, má svůj důsledek v každodenním životě každého jedince, ať si je myšlenkových konstrukcí a modelů o světě vědom, či není. Z mnoha důsledků se všimnu vlivu na sexualitu. Sexuální odlišnost mužů a žen přináší oběma pohlavím vzájemnou radost a potěšení. Přesto byl sex v kultuře křesťansko-židovských náboženských tradic tabuizovaným tématem, o kterém se mezi slušnými nemluvalo. Existence penisu a vaginy zůstávala skryta v temnu ložnic, náboženství hovořila o hříchu, ačkoliv spojením spermatu a vajíčka vzniká nový život, jde tedy o orgány zásadní důležitosti. Poslední dobou, kdy se třináctá komnata sexu otevřela, vtrhla do našich poklidných životů pornografie. Vztah muže a ženy je prezentován a nabízen v konzumní hodnotě kvantity na úkor kvality, představuje se tvrdý sex, naše rozdílná těla se spojují za cílem výlučného rychlého požitku z orgasmů či naplnění milostného jiskření, které často postrádá citový a duchovní rozměr. Dochází k održení jedné části na úkor celku, ke konzumování sebe navzájem na bázi tržních pravidel hry.

Ráno po snídani se část české výpravy sešla v taverně a filosofovali jsme nad řeckým přístupem mužů k ženám. Je zde spousta rozestavěných domů, údajně proto, že Kréťané nechtějí platit daně a z rozestavěného domu se neplatí. Domy se zpravidla staví tak, že se hned počítá s jedním patrem pro syna. Jakmile si začne vydělávat, koupí si dle možnosti jednou pračku, jindy koberec. Jednoho dne si přivede do domu svoji vyvolenou, a život ve zlaté kleci může začít. Přijít někam, na čem nemám žádný podíl, kde přijdu k hotovému, a „fungovat“ dle očekávání? Vzpomněla jsem si na českou dívku, tetu mé kolegyně, která byla před léty vdaná za ředitele Fiatu, měla veškeré konzumní a materiální požitky světa. Zemřela na cirhózu jater ve čtyřiceti letech, uchlastala se k smrti, ačkoliv si mohla kupovat dárečky a dělat si radostí, kolik chtěla. Byla ve zlaté kleci a přes všechno bohatství a krásy světa byl její život evidentně prázdný. Takový příběh by nebyl nic pro čtenářky harlekýnek, pro které představa štěstí je neoddělitelně spjata se spočínutím v náručí milovaného a pokud možno zabezpečeného. Harlekýnek ve stejném designu, rozdíl byl jen v tom, že byly v jazyce řeckém, se povalovalo na hotelové recepci spousta.

Vzpomněla jsem si při této příležitosti na zlatou mládež, kterou jsem viděla před lety ve Winston Salemu v Severní Karolíně. Narodili se do nesmírného

bohatství světa neomezených možností, kde je jim vše k dispozici. Život ubíjejí nudnými zábavami, přelétáváním z jednoho kontinentu na druhý, závoděním v drahých autech a bezduchých zábavách. Jsou postrachem místa, kde žijí. Žít v představě neomezených zdrojů je nepřírozené, neboť v přírodě má všechno svá omezení, svůj začátek i svůj konec. Náš život, náš čas, je vyměřen tak, jako má svůj čas den, noc, jaro, léto. Je zde daný rytmus, kterému se musíme přizpůsobit a respektovat jako základní fakt. Vyrůstá a žije-li člověk v přesvědčení a nepravdivé jistotě, že všechny zdroje a prostředky jsou zde pro něj a kvůli němu, co mu zbývá, když už má dost cestování, jídla, pití, módy a zábavy? Myslím, že obliba a zároveň hrozba drog je zcela logický důsledek konzumní disharmonické prázdnoty, kde drogy mohou přenést člověka nad rámec každodennosti.

A co děti?

Na jednom z výletů vyprávěla průvodkyně a naše konzulka o tom, že krétské děti jsou pro krétskou rodinu celoživotním závazkem. Když dorostou, rodiče jim vystrojí svatbu zpravidla pod širým nebem, na kterou přijde přes dva tisíce hostů ze širokého dalekého okolí. Dary jsou peněžní, přičemž minimální částka je deset tisíc drachem od těch nejvzdálenějších známých, pravděpodobně na pokrytí nákladů na jídlo, které na svatbě sní. Dary nejbližších příbuzných, obzvlášť těch dobře situovaných, jdou do statisíců, a tak má mladý pár na začátku vstupu do společného života docela slušnou ekonomickou základnu. Závazky rodičů vůči dětem trvají celý život. O babičkách jsem slyšela, že jim je určeno tkaní koberečků a práce na přípravě nakládáných oliv. Když olivy dozrají, krétská babička dostane plochý kámen, každou olivu vezme do ruky, nakrojí a připraví. Co dělá krétský dědeček, zatím nevím. Krétský oblek žen je černý, nosí smutek od prvního, byť sebevzdálenějšího úmrtí v rodině.

V neděli ráno jsem šla v osm hodin ráno do kostela. Několik mužů zpívalo vícehlasé kostelní písně, hluboký vokál se nesl kostelem. Později se k nim přidala jedna žena. Ženy tvořily drtivou část obecnosti v lavicích. V půl deváté začaly vyzvánět zvony, hlasy zpívajících ladily a zpívaly do rytmu i melodie zvonů. Později, těsně před devátou, se začali trousit i muži, kostel byl narvaný k prasknutí. Kněz kázal z kazatelny nad hlavami věřících, vše bylo z pozice mužské nadřazenosti. Muži nesli monstanci, v kostele byla vážná atmosféra, ženy byly slavnostně oděné, převážně v černém. Daly se dobře pozorovat charakteristické rysy řeckých lidí, kteří jsou velmi krásní. V očích žen jsem viděla tvrdost a odhodlanost. Těžko říci, zda šlo o náboženský zápal, či odhodlání k boji. Průvodkyně nám vyprávěla, že na krétské vesnici se lze stále ještě setkat s vendetou. Před dvěma lety zde bylo dvanáct mrtvých v mstivém boji, který začal tím, že matka byla na poli znásilněna, což oznámila doma, její syn vzal zbraň a šel násilníka zabít. Z rodiny násilníka se šli za smrt pomstít a tak to šlo jako lavina až do zásahu policie,

kteřá uvěznila zbytek obou rodin v zájmu ochrany jejich vlastních životů. Silné rodinné vztahy jsou na celé Krétě. Jsem překvapena pohodou, s jakou obsluhují v obchodech, v tavernách, nikde žádná křeč, žádné přetahování zákazníků, vypadá to, jako by ve vedlejší taverně či obchodě pracoval někdo z rodiny, kterému je stejně přáno, neboť jde o nějakého bratrance či sestřenici, kteří se také potřebují uživit. Zajímavou informací je, že devadesát osm procent všech obyvatel je pravoslavného vyznání a údaj o náboženství je možné ještě do dnešní doby najít v občanském průkazu. V mužském klášteře byli tři staří mniši a v ženském klášteře tři jeptišky. Kontrastní a paradoxní počet k tak vysokému procentu věřících! Do kláštera se prý však dnešním mladým nechce.

Folklor

V Aghios Nicholas je folklorní muzeum. Jedna místnost byla plná krásných výšivek a dokumentace z doby před sto lety. Z fotografií je patrný společenský život, ženy tančily jakýsi tanec v půlkruhu, muži cosi společně kutili. Tradice ještě ožívá na krétském večeru, který se organizuje pro turisty ve skanzenu tradiční vesnice, kde návštěvníky, bez jakékoliv diskuse, u vchodu dvakrát vyfotí s dívkou a chlapcem v tradičním kroji a s oslíkem v pozadí. Za fotku si pak říkají tisíc drachem, což je docela slušná nátlaková a manipulační strategie. Zřejmě těch pár lidí, kteří si fotku zakoupí, uhradí i náklady na fotky těch, co přejdou fotografování bez povšimnutí, jak jsem si všimla u francouzského zájezdu, který byl na tomto masovém večírku s námi. Dostali jsme řecké jídlo a celý večer sledovali tance z Řecka a Kréty, mohli jsme si také zatančit. Cestou do hotelu se zpívalo, s námi v autobuse byl zájezd Čedoku a nějaké moravské cestovní kanceláře. Téměř u cíle naší cesty si kdosi začal stěžovat, že tak blbý zájezd ještě s Čedokem nezažil, že jsou samé změny a zmatky. Kdosi přede mnou se pohoršoval nad tím, proč nás odvázejí do hotelu jako poslední, na což jsem musela zareagovat. To, co je nejvzdálenější, chtěl nejdříve, chtěl vládnout času a prostoru, jak typické pro muže! Podobného „macho“ jsem zažila v jeskyni, kde se údajně narodil bůh Zeus. Opět jiný „bůh“ – tentokrát z Moravy – se začal v prostoru, přímo si říkajícím o ticho a celkový prožitek blaha, vykecávat. Potkal tam krajanku, znali stejného Pepu, Honzu, Jiříka, a tak celou dobu hlučeli. Jejich hlasy v prostoru krásné jeskyně rezonovaly, nebylo od nich úniku. Cesta byla jen dolů do propasti, či ven z propasti. Zrychlil bylo riskantní, mohla bych uklouznout. Zůstat stát však nedávalo smysl, jejich hlasy byly slyšet všude. Nahoře moravský bůh zahlasil „představ si, koho jsem tam potkal,“ k mladici na klíně, která vypadala jako jeho dcera. Později jsem se dozvěděla, že šlo o praktického lékaře a jeho čtvrtou či pátou manželku. Jeho chování bylo lékařskými kolegyněmi popisováno jako roztomilé, prý vždy vycítí správnou chvíli pro nějaký patos a do té chvíle se snaží svým egem vstoupit. Při řeckých tancích se také choval jako slon v porcelánu. Na jevišti tančila spousta

lidí, kroky byly jednoduché, rytmické. Dva kroky doprava, levá noha se dala před pravou, poté pravá přes levou. Šlo tančit v rytmu, pokud se had lidí příliš nezrychlil či tam nevstoupil moravský bůh, který šlapal, jak se mu chtělo. Jakápak pravidla platí pro „macho“?

Tento individualismus jsem si uvědomila o něco dříve při procházce na poloostrově, na kterém byl hotel zvaný Palác Minos. U vchodu mě zastavil zřízenec, který se optal: „Co paní poroučí?“ Nabízel se k službám, což byl signál, že jsem na nepatřičném území. Hlídal soukromé ubytování zbohatlíků, které sem přivázel jeden taxík za druhým. Svérázné pochopení odkazu minojské kultury a zvrhlá perverze bohatých, izolovaných majetkem, vybranými luxusními drinky, nadřazenosti a odtrženosti od normálních smrtelníků v podzámčí. Ve městě se hemžilo turisty, kteří obcházeli pestrou nabídku různých cetek, ale i pěkné a kvalitní ruční práce, krásné opracované polodrahokamy, zlato a stříbro. Díky podmračenému počasí byly taverny zaplněné turisty již kolem poledne.

Já si dala café frappé, zašla si po čtyřhodinovém výletu zaplavat a po krátkém oddechu se vydala procházkou na druhou stranu pobřeží. Na hřbitově jsem viděla mnicha, jak kadidlem vykuřuje hroby. Byl tam s paní v černém. Neviděli mě, žena dávala knězi do rukou nějaké peníze, on se chvilku upejpal, ale pak si je vzal. Bylo chladněji, chtělo se mi čurat, nebyla zde žádná toaleta, a tak jsem použila zkušenost ze Švýcarska, kde bylo takových situací víc než dost. Všude soukromý majetek a kam s přemnoženým druhem *Homo sapiens* a jeho potřebami? Zde je rada, která předpokládá, že nenosíte spodní kalhotky a máte na sobě dostatečně volnou sukni. Zemská přitažlivost vše dokoná, stačí si jen stoupnout, mírně rozkročit nohy, dát si pozor na přílišný vítr a malá strana může být vykonána. Na velkou musíte vyhledat oficiální prostory, či naopak naprosto izolovanou přírodu, je-li kde jaká. Tímto způsobem je žena muži rovnější, vezme-li si vhodné oblečení. Nemusí totiž rozepínat žádný poklopec.

Kosočtverce na pěší zóně

Vrátila jsem se z procházky po tří denním výletním maratonu, za který si zasloužím od cestovní kanceláře zvláštní metál či ocenění, jak pravila průvodkyně. Já dodala, že to bude titul „zasloužilá výletnice“. Šla jsem se projít po Aghios Nicholaos a zaregistrovala, že na nově vytvořené pěší zóně je udělaná nová dlažba, kde prostředku ulice dominují krásné pravidelné kosočtverce. Kosočtvercová cesta vás mimo jiné dovede i ke kostelu. Jaký vtíp a pokrok! Cesta je lemovaná nově vysázenými stromky zasazenými do trojúhelníkových a čtvercových rábátků, tvary se pravidelně střídají.

U snídani si kdosi komusi stěžoval, že nebyly dodrženy jakési podmínky čísi smlouvy. To, že jsem chtěla jet sama a nevázat se na své české spolubratry a spolusestry, vyplývalo z mé zkušenosti z výletů do Spojených států, kde se česká parta

v cizině osočovala a nesnášela, kde český předseda společnosti dělal dusno za to, že jsem napsala článek, který rozplakal místního profesora, který mi opravoval angličtinu, a byl společností organizující náš výlet, bez váhání otištěn. Na studijním pobytu hrazeném americkou vládou jsme byli tři Češi/ky ve čtrnáctičlenné mezinárodní skupině. Tu atmosféru žárlivosti a závisti, jaká se vytvořila, bych nepřála nikomu, ani sobě. Víím, že je v cizině častá a markantní, takže si držím krajany/ky od těla. Připadá mi, že jsme mistři pomluv, jsme příliš cudní a slušní na to, abychom se optali přímo toho, kdo nás zajímá, na to, co nás zajímá, a tak se ptáme bokem a hned hodnotíme. Ono pozitivní myšlení, které se u nás poslední dobou prosazuje v literatuře a bezzubých filmech jako protiváha k negativnímu a násilnickému zpravodajství, je také jednostranná blamáž. Údajně přichází toto myšlení z Ameriky, kde jsem byla několikrát. Jednou jsme jeli do Apalačských hor kolem indiánské rezervace. Chtěla jsem se podívat a dozvědět něco víc, což nešlo, neboť před negativními informacemi zavírali oči. Byla jsem také v Seattlu v době proslulé schůzky WTO, kde se pozitivní iluze světa střetla s pravdivou realitou jejího nepřijetí.

Není nad zlatou střední cestu. Jen negativní kriticismus otravuje a je jako jed, navíc nic neřeší, to znám z domova. Buď je to příliš slané, nebo je to moc sladké; když je to akorát, jde o samozřejmost. To také otráví. To bych spíš brala tu chválu, ale ona začne být bezzubá, když je jednostranná a nepravdivá. Jde asi o formu jak spolu komunikovat a vycházet, přičemž konflikt je kořením života a často i předpokladem osobního růstu, jenže nesmí válcovat. Hodnocení u stolu pokračovalo, přešlo do komentářů života u nás, politiky a kultury, hovořilo se o moci a penězích, vzpomnělo se, že jde o okruh lidí, kteří si na zábavu a kulturu udělali monopol a opět ve službách nové ideologie drží krok s dobou a využívají příležitostí, seč se dá. Pak prý je kulturní fronta strážkyní lidských práv a svobod, nedá se popřít, že jsou šikovní. Nebýt však nás, věrných posluchačů a diváků, kde a kým by byli?

Setkání s mimozemšťany

Jednoho jsem tady potkala. Nikoliv mimozemšťana, ale pozemšťana, který je s nimi údajně ve spojení. Seděla jsem vedle něj na výletě v autobuse obsazeném do posledního místečka. Nejdřív jsme byli tiše, ale během dne jsme se párkrát potkali, a tak jsme prohodili pár slov. Optal se mě, co dělám, a pak mi řekl, že se mnou musí mluvit, jestli můžeme společně povečeřet. Proč ne, jsem taková empatická a zvědavá. Seděl u stolu s manželským párem z Pardubic, který byl velmi kritický k nepořádku a stavebním nedodělkům na Krétě. Srovnávali zdejší situaci s Českou republikou s tím, že u nás doma se tohle nevidí. Bylo milé slyšet pozitivní slova o našem domově za hranicemi naší vlasti. Vesměs se vyjadřujeme kriticky i sebekriticky. Dalšímu manželskému páru u našeho stolu nepřivezli kufr,

takže si začali kupovat oblečení, na což jim přepravující cestovní kancelář dala nějaké finance. Byli velmi spokojení, prosperující podnikatelé a šťastní manželé, hezčí lidé, jen manžel si stěžoval na nezaměstnanost v Čechách, na což jsem namítla, že lidé u nás jsou docela konzervativně pohodlní, pod určitou úroveň práce a financí nepůjdou. Můj nový parťák mi argumentačně pomáhal a žádal zdůvodnění statisíců zahraničních dělníků, kteří u nás práci našli. Pochopitelně manuální, práci lidských rukou, nad kterou našinec ohrne nos a raději brečí na podpoře. Určitou dobu svého života jsem pracovala jako uklízečka a byla to zajímavá a užitečná životní zkušenost, které vůbec nelituji.

Později jsme se přemístili k vedlejšímu stolu, abychom měli soukromí, já si po řeckém salátu, řeckém pivu a frappé dala dávku zpovědnické trpělivosti, kterou jsem se obrnila, abych vyslechla jinak milého, chytrého, nicméně sebestředného a do sebe zahleděného muže. Dokazoval, že je v kontaktu s nadpozemšťany, slovy „věřte mi“ a tím, že na svých čtyřicet osm let vypadá velmi mladistvě, což byla pravda. Působil ovšem také poněkud nekoordinovaně až retardovaně. Ten dar mladistvého vzhledu prý dostal od mimozemšťanů, kteří mají mnohem vyšší inteligenci než my, jsou neviditelní a všude kolem nás. On je s nimi ve spojení, dokonce byl na jejich planetě na návštěvě, absolvoval vzdálenost mnoha světelných let, kterou spolu s nimi hravě překonává. Vyprávěl mi, že má mimozemskou milenkou a láska s ní je nadpozemsky krásná. Popisoval ji jako mladou štíhlou krásnou blondýnu, typicky konzumní zboží dneška, ústa měl plná lásky, mě nenechal domluvit, stále skákal do řeči. Před časem ho prý oslovila zpráva Římského klubu o stavu světa, ta ho rozplakala, a od té doby rezignoval na pozemské pachtění a spolu s mimozemšťany se trápí nad tím, jak lidstvo žije, jaké pahodnoty vyznává, jak je přelidněno a jak nás planeta déle neuživí. Měl chytré postřehy, občas pravdivé, nicméně tvrzení, že on je ten vyvolený posel, je bez komentáře. I nahoře jsou prý, stejně jako dole, síly dobra a zla, které se přetahují o moc. Velmi lidské modely chování pro novou víru a nové božstvo! Jeho slova mi připomínala slova a teorie kamarádky, která žije již nějakou dobu sama a pravidelným kontaktem s jakýmsi jasnovidcem přichází s podobnými teoriemi. Asi je na cestě nové hnutí, nové náboženství, bohužel opět mužsky ulítlé a bohužel opět ženami vstřebávané a propagované! Můj závěr je, že člověk, který žije sám, ať muž či žena, je jen půl člověka. Chybí mu druhé pohlaví, které každodenním kontaktem i nutností řešit konflikty uvádí dotyčného či dotyčnou do reality, nedovolí zabřednout do fantazií. I když tento názor má svou slabinu spočívající v tom, že člověk, tvor společenský, zůstane-li jen izolovaný na milující „on a ona“, upadne do ponorkové nemoci. Je třeba širší komunity ke korekci našeho chování. S mimozemšťankami souložící turista byl jistě hodný člověk, nicméně i sebehodnější pozemšťanka by ho už asi do reality těžko vrátila. Je to totéž jako si myslet, že notorického alkoholika či narkomana vyléčí láska. Úchylinky na sebe strhávají druhé a teď nevím, nemám ničím doloženo, zda většinou muži zmagorí ženy, či zda se

nějaké zmagořené ženě podaří přivést na scestí muže. Lidská mysl je křehká a snadno přístupná všem možným vlivům a působením. Stačí to, co čteme a vidíme v televizi, slyšíme v rádiu. Naši ovladatelnou mysl dobře znají reklamní agentury a agenti, kteří vědí, jak nás programovat.

Na zastávce ze Spinalongy, bývalé benátské pevnosti na izolovaném ostrově, která byla do poloviny dvacátého století místem, kam se umísťovali nemocní leprou se svěřil, jak mu tam tam bylo špatně, že se mu svíral žaludek, a kdyby o tomto výletě věděl, vůbec by na něj nejezdil. Zajímavé, že o výletě byly informace od průvodkyň všude možně; a vůbec, proč mu neporadili mimozemšťané? Dala jsem se do řeči se dvěma lékařkami, které mi řekly, že jeho fyziognomie prozrazuje, zač je „toho loket“. Dle jejich názoru byl případem pro psychiatra.

Poučení pro anarchisty

Ostrov Spinalonga v Krétském moři sloužil jako leprosarium. Nemocní leprou sem byli dováženi i přes odpor příbuzných a ponechávání v izolaci. Dostávali podporu od řecké vlády, nicméně bylo na nich, jak zde na izolovaném prostoru budou žít. Rybáři z okolí jim dováželi ryby, které nemocným za předraženou cenu prodávali, takže polovinu života nemocní živořili. Když přijížděl nový nemocný, ti, co zde žili, vyhlíželi, zda má ještě ruce, aby jim mohl sloužit a starat se o ně, a tak nemocný přijížděl do atmosféry plné hádek a svárů o to, u koho bude bydlet. Čas od času nově příchozí spáchal sebevraždu, neboť nemohl atmosféru snést, a tak ze strachu, aby se jim případný pomocník nezabil, hádky postupně ustávaly. Na ostrově nebyla kanalizace, žádná vnitřní funkční infrastruktura, až do doby, kdy se na ostrov nechal vylodit jeden chytrý a obětavý muž, který začal život na ostrově organizovat. A tak se zde rozdělily úkoly, nemocní vysadili stromy, začali pěstovat i nějaké plodiny, aby nežili jen díky vykořisťujícím rybářům, kterým v nové organizační struktuře dali pravidla cen, a život začal být snesitelnější. Dokonce se na ostrově narodily děti zcela zdravé, lepra není dědičná, a těmto dětem dalo jejich okolí to nejlepší, co ze sebe mohlo dát. Ještě dnes žije v Athénách lékař a stavební inženýr, kteří se narodili na Spinalonze rodičům postiženým leprou.

Proč jsem nazvala tento odstavček poučením pro anarchisty? Protože jsou proti jakékoliv organizovanosti, proti jakémukoliv řádu. Je dobré věřit v sílu jedince, nicméně člověk je tvor společenský a síla jedince dává smysl jen ve společenství, které by si dle svých mimořádných kvalit mohl tvořit ke svému obrazu. Jenže proč to nedokáže, proč je v západní kultuře tolik zla? Mé vysvětlení je v tom, že tendence lidí ke vzájemné manipulaci, k hierarchickým, nadřazeně-podřízeným vztahům, extrémnímu soustředění na majetek a peníze vyplývá z mužských priorit, z mužského chápání moci. I na nemocných leprou parazitovali zdraví rybáři. Pevnosti, dobývání území, podmaňování lidí, národů,

jejich myšlenek, mohly by toto dělat ženy? To, že byly tolerantními a pasivními svědkyněmi, je záležitost druhá. Otázka je, do jaké míry se podřizovaly dobrovolně a do jaké míry žily svůj život pod tlakem a skrytým či otevřeným násilím.

Volný trh žen

Výlet na ostrov končil odjezdem do příjemné laguny na sousední ostrov, kde místní brzo ráno rožnili kotlety. Poté, co jsme si zaplavali a usušili se, vrátili jsme se na loď, kde jsme obdrželi ták s ubrouskem a příborem a vystáli frontu na řecký salát, kotletu, věk a víno či džus. Předě mnou stála ve frontě mladá kyprá blondýnka, viděla jsem, jak na ni zaměstnanec lodi, který dával hlavní jídlo, upřel zrak a nespustil, dokud byla v dohledu. Upřeně a chtivě hleděl na dívku, nabral plnou naběračkou porci zeleniny, přendal na talíř, přidal nejlepší kotletu a stále s pohledem na tu krásu začal obsluhovat mě. Šetrně mi dal trochu zeleniny, a když si všiml, že jsem celou dobu sledovala jeho velkorysost vůči mladé krásě, neochotně mi pár rajčat přidal. Průvodkyně Eva mě uvítala slovy „zdravím vlčí ženu“, dle knihy o ženách, které běhaly s vlky, jež vyšla nedávno v češtině a o níž jsme mluvily, že jsme obě četly a líbila se nám. Kolegyně z Čedoku mi přihodila velký kus země a další mužská obsluha – námořník nalil trochu vína do kelímku. Shrnutí: průvodkyně rodu ženského sbírala kartičky na jídlo, dvě další byly u věky a u pomerančů. Příslušník rodu mužského obsluhoval řecký salát a kotletu, druhý muž se staral o víno. Strategická dělba práce i při takové, řeklo by se, maličkosti. Od maličkostí se však odvozují velké věci a celospolečenské hry velkého formátu se začínají hrát na této mini rovině. Vzpomenu-li jen, že Hitler začínal svoji nacistickou světovládu se sedmi kumpány!

Vrátím se k anarchismu. Pokud je mi známo, na lidské každodenní rovině jsou jeho přívrženci a stoupenkyně jen obtížně schopni společenského a komunitního života. Pospolitost je jim cizí, neboť si žádá jistou dávku organizačních schopností, tolerance a ochoty snášet druhé. Neschopnost na této mini úrovni se ventiluje do maxi ideologie o možné volnosti, rovnosti a bratrství, jenže se nedostává prováděcích předpisů na její uvedení do života. Toto je situace u nás. Ve světě je mnoho komunit, kde lidé žijí pohromadě bez viditelných struktur; za všechny zmíním kodaňskou Christianii. Nicméně organizačními schopnostmi vládnou velmi dobře dnešní mocní, šéfové nadnárodních koncernů, médií, političtí vůdci. Můj nový přítel, který má informace od mimozemšťanů, mi povídal o svobodných zednářích a židech, jejich mocenských klikách a strukturách, o kterých se šušká všude a pořád.

Přenesla jsem si jídlo na zád' lodi a dělila se o ně s rybkami, které se vrhaly na vše, co jsem jim předhodila. Byly naprosto všežravé, pomeranč, maso, houska. Sledovala jsem krásnou kyprou blondýnu, která si nesla to, co k ní patřilo. Nikdy jsem toto umění získávání obdivu a sympatií tělem neovládala, a tak mi

nezbývalo než vládnout svému životu všemi možnými jinými zdroji. Teď, na stará kolena, coby pozorovatelka života vnímám, jak to mají mladé dívky složitě. Jsou krásné, jak mládí se svojí čistotou, naivitou, důvěřivostí a otevřeností životu je. Ostatně, totéž platí i o mladých mužích. S těmi se však tolik nekupčí, neboť tím manipulujícím prvkem světa, ať už jde o vrcholky církví, šefovství velkých firem, bank, či politiky, bývá rod mužský, který se přece jen většinou zajímá o opačné pohlaví, i když homosexualita se zdá být čím dál populárnější. A tak stránky novin či reklamní materiály jsou plné krásných mladých ženských těl, která vytvářejí poptávku po nabízeném zboží a zprostředkovaně i po mladém ženském těle určitého tvaru. Starší žena je prý jak ojetá škodovka, je teorie staršího muže, který má ženy v Praze na každém rohu. Na večeri chodí k jedné, na oběd k jiné, na kulturu má další. Ženy prý jsou šťastné, že se o něj mohou starat, a on si z nich dělá blázny za to, že samy sebe vnímají jako jeho potřebu, zdroj. Když je zdroj dostatečně reprezentativní, dostane od pána tvorstva porci zeleniny a krásnou kotletu.

Nemá to smysl

„Tak jsem mluvil s mimozemšťany a ti mi řekli, že to, co děláte ve své Agentuře GAIA, je sice hezké, ale valný smysl to nemá,“ pravil důležitě Míla v autobuse. V pauzách, kdy mě pustil ke slovu, jsem se mu snažila říci o své práci v ekologickém hnutí, o projektech výsadby stromů, práci se ženami, hledání alternativ ke konzumní mašinerii. Nejdřív byl nadšen, ale po poradě se svými mimozemskými autoritami vynesl soud. Odvětila jsem, že dělám to, co je v souladu s mým svědomím, bez ohledu na smysluplnost dle jeho či jiných patriarchálně-civilizačních norem. Jsem si dobře vědoma, že kapka jedu dokáže otrávit celou studnu, a oproti tomu kapka čisté vody z jedem otrávené tekutiny čistou vodu neudělá. Je fakt, že jeden nepříjemný člověk dokáže zaměstnat, zabavit a svými nároky okupovat čas ostatních lidí.

Vedle toho jeden slušný člověk má též na prosazení a zlepšení atmosféry. Co z toho vyplývá? Že je lepší jen sedět a nadávat, nechat jed, aby se šířil i do dalších studní, aby otravoval vše, co ještě otráveno není, anebo se – aspoň v rámci omezených možností – snažit o zlepšení stávajícího stavu?

Mýty a legendy

Dle řecké mytologie panoval na počátku světa nad vesmírem Uranos. Jeho žena se jmenovala Gaia a jejich syn Titán Kronos, svrhl svého otce a z obavy, že by ho mohl jeho vlastní syn připravit o moc, spolykal okamžitě po narození všechny své děti. Když jeho žena Rheia očekávala narození Dia, rozhodla se, že dítě zachrání. Tajně odešla porodit do hluboké jeskyně v hoře Dikté na ostrově Kréta. Kronovi pak přinesla kámen zabalený do plen, který okamžitě pozřel. Dia se na Krétě ujaly

nymfy Adrásteia a Ídaia, krmily ho mlékem božské kozy Amaltheie, jejíž jeden roh je dodnes příslovečným „rohem hojnosti“. Když Zeus dospěl, povstal s pomocí Kyklopů a Okeana proti Kronovi. Po desetiletém urputném boji Kronos podlehł a byl svržen do podsvětních hlubin Tartaru. Zeus převzal vládu nad světem a bohy, a ta trvala až do konce řecké mytologie. Manželkou mu byla bohyně Héra, které byl Zeus často nevěrný. Z pletek s Europou měl tři syny, jedním z nich byl Minos. Aby si udržel trůn, požádal Minos boha Poseidona o posvátného býka, jehož vlastnictví mělo všem dokázat, že právě on je tím, koho si bohové vyvolili za krále. Minos přislíbil, že poté býka bohu Poseidonovi obětuje. Zvíře však bylo příliš krásné na to, aby slib dodržel, býka přidal ke svým stádům a bohu Poseidonovi obětoval obyčejného býka. Za trest seslal bůh moří na Minoovu ženu Pasifaé šílenství a ta se do posvátného býka zamilovala. Na její příkaz zkonstruoval sochař Daidalos umělou krávu, do které se ukryla. Z jejího spojení s býkem se narodila obluda s lidským tělem a býčí hlavou – Minotaurus.

Pokračování najdete v řeckých bájích a pověstech, boje o moc a pletky jsou analogické těm, které se odehrávají denně před našima očima na televizních obrazovkách a o kterých můžeme číst v novinách. Historicky navazující starozákonní báj o Evě, kterou had přemluvil utrhnout jablko ze stromu poznání a rozhněvat si tak boha otce na nebesích, ukazuje, kdo za to může. Od té doby se dle křesťanské mytologie datuje lidské prokletí, které musel vykoupit Ježíš Kristus, narozený z Marie, která byla pannou. Že by se mu to podařilo, se moc nezdá, zato panenství má svůj smysl, který nepřikládá význam sexualitě. Když si přidám Alláha a víry ostatní, které mají společné uctívání muže, abstraktního otce na nebesích, pak se fantaziím meze nekladou a novým věroзнvstům o návštěvách mimozemšťanů se v dnešní době nelze divit. Je snazší hledat odpovědi, vysvětlení a receptury na život vně nás. Věrouky, které zbavují jedince zodpovědnosti za svůj život a přenášejí řešení někam jinam, mě naplňují hlubokou nedůvěrou a pochybnostmi.

Jin a jang

Jak jsem v úvodu zmínila, vzala jsem si s sebou na dovolenou knihu *Tao a síla ženské sexuality*. Kniha je zamyšlením nad ženstvím, podstatou ženy a tím, nač je třeba se v zájmu přežití lidstva i planety soustředit. Velmi symbolická literatura na Krétě, v zemi, kde se uctívala bohyně přírody a plodnosti, která byla ženou. Kniha pracuje s orientální terminologií jin a jang. Jin, známý rovněž jako matka země, má schopnost přijímat a absorbovat nebeský jang. Autorka píše, že jestliže žena začne přizpůsobovat své tělo mužskému principu jang a její energie bude příliš extrovertovaná a dominantní, ženská esence se vypaří a ona se už nemůže spojit se svou skutečnou podstatou. Zdroj ženské energie se dle této teorie projevuje prostřednictvím jin. Sexualita má mnoho tváří zahalených představami, mýty, fantazií, city, sny

a myšlenkami. O ustavičný boj mezi dvěma silami, mužskou a ženskou, pozitivní a negativní, napětím a uvolněním, který usiluje o harmonii vody a ohně, jednotu jin a jang jde, pokud sexualita zůstává zachycena v nižších energetických centrech. Žijeme ve společnosti ovládané muži. Extrovertní, čínorodé, plné vzrušení a napětí. Sexualita jasně odráží tento společenský jev a soustředí se především na touhy muže. Sexualita člověka je výrazně charakterizována mužskými vzory chování a touhou po maximálním vzrušení. Sexuální chování, v němž převládá jang, je plné napětí a orientuje se na vyvrcholení. V důsledku této sexuální orientace je ženským kvalitám, lásce, empatii, klidu a hloubce, přičítán jen malý význam. Ženy dnes nehledají svou přirozenost ve vlastním nitru – naopak. Napodobují muže a učí se hrát mužskou roli v mužských povoláních, ve sportu i v sexu. Bohužel není možné, aby se ženský potenciál rozvíjel na základě mužských struktur chování a mužských kvalit. Naopak, žena se tak ještě více vzdaluje vlastním kořenům a hluboko v nitru je velmi nešťastná, píše švýcarská sexuoložka, kterou jsem ve volných chvílích studovala.

Sbohem, bohyně

Dovolená na Krétě končila. Zbývalo posledních pár dní, kdy jsem plánovala jít po pobřeží napravo i nalevo a jako správná dcera své doby propadnout konzumní hysterii, utrácet peníze za dárky pro sebe i rodinu. Je těžké nepodlehnout pokušení, neobdivovat lidské výtvořiny a nenakupovat v městečku, které svádí svou nabídkou broušených kamenů, bílého zlata, skvělého vína, pálenky, erotických kalendářů, letních šatů, lákavého místního ovoce, levných bot či zeleniny, kterou ani neznám. A tak jsem utrácela. Co se týče účelu mého výletu na Krétu, konstatuji, že jsem poznala, co jsem si přála poznat, našla jsem ztracené, jak mi věštečky přál manžel. Přijela jsem osvěžená čistým krásným mořem, chytřejší o poznání existence minojské kultury, která pravděpodobně věděla své o „jin a jang“ nekomplikovala mužskou a ženskou přirozenost. Nepotřebovala konstruovat ideologie, ctíla Zemi, bohyni přírodu a s ní ženský princip, přičemž voda – jin držela na uzdě oheň – jang zcela přirozeně a dobrovolně, bez násilných konstrukcí a hierarchických monstrózních manipulací. Kéž bychom se z této moudrosti našich předkyň a předků dokázali poučit, čerpat z nich a radovat se! Rozloučila jsem se nejen s bohyní přírodou, ale i s milou průvodkyní, ostatními turisty a bezpečně odletěla domů, kde předpověď počásí ohlašovala zimu a déšť.

Otázky k zamyšlení

- Jakou má tato analogie vypovídací hodnotu?
- Jak ji přenést do současnosti?
- Lze se poučit z historie?
- Jak využít sexuální energie k pozitivní společenské změně?
- Komu byste přiřadili charakteristiky, jako je intuice, iracionálno, pudy, emoce, city, instinkt, láska, empatie, mateřství, péče o druhé, skutečné lidské vztahy, hudba, tanec, literatura, pohoda domova zkrášlená uměním, květy, děti, zvířata, život, spolupráce, vedení?
- Komu je bližší rozum, technika, technologie, věda, slova, logika, detail, účelnost, cíl, sobectví, soutěžení, právo, hierarchie, peníze, majetek, boj, lov, smrt, řízení, vnější svět, moc?

GAIA TEST

Jak jste na tom se svým ženským sebevědomím?

O ženách se říká, že se obtížněji prosazují ve společenském a pracovním životě právě proto, že jim chybí zdravé sebevědomí. Jak jste na tom Vy?

Kolečka u odpovědi představují korálky. Vybarvíte vždy ten, který nejvíce odpovídá Vašemu názoru, postoji nebo popsané situaci.

Mluvili s vámi v dětství o těchto tématech?

- O významu a důležitosti vaší inteligence
- O vašich schopnostech řešit problémy
- O vašich schopnostech zabývat se technickými záležitostmi
- O vašem vzdělání
- O vašem povolání a kariéře
- O vydělávání peněz
- O manželství
- O dětech
- O vztazích k opačnému pohlaví
- O vašem těle
- O vašich sportovních schopnostech
- O chování žen a mužů, „ženskosti“ a „mužnosti“
- O vůdčí roli v rodině
- O matkách, které pracují
- O vašich pohybech, vystupování a půvabu
- O sexualitě
- O důležitosti vzhledu

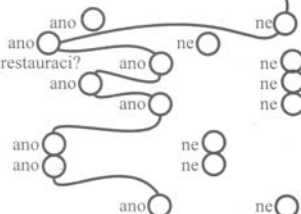
Platí o vás následující výroky?

- Vyhýbám se sporům, protože mi neshody vadí.
- Nerada procházím lokálem hostince, protože mám pocit, že na mě všichni koukají.
- Když mě někdo prosí o něco nepříjemného, raději mu vyhovím.
- Když mě někdo chválí, jsem nesvá.
- Když mě někdo ve frontě v obchodě předběhne, bráním se.
- Těžko se mi vyslovuje pochvala, že je někdo elegantně oblečený.
- Když má někdo jiný názor než já, raději mlčím.
- Je pro mě těžké dát se do rozhovoru s cizími lidmi.
- Dělaloby mi potíže žádat na nějakém shromáždění o peníze na dobrý účel.
- Pánovitým lidem se raději klidím z cesty.
- Když jsem o něčem přesvědčená, zastávám svůj názor, i kdybych tím měla někoho naštavit.
- Je mi trapné být ve společnosti lidí, kteří jsou něčím nápadní.

The diagram illustrates a neural network with two layers of nodes. The top layer consists of 6 nodes, and the bottom layer consists of 6 nodes. Connections are shown between nodes in the two layers. The top layer nodes are labeled 'ano' and 'ne'. The bottom layer nodes are labeled 'ano' and 'ne'. The connections are as follows: the first 'ano' node in the top layer connects to the first 'ano' node in the bottom layer; the second 'ano' node in the top layer connects to the second 'ano' node in the bottom layer; the third 'ano' node in the top layer connects to the third 'ano' node in the bottom layer; the fourth 'ano' node in the top layer connects to the fourth 'ano' node in the bottom layer; the fifth 'ano' node in the top layer connects to the fifth 'ano' node in the bottom layer; and the sixth 'ano' node in the top layer connects to the sixth 'ano' node in the bottom layer. Additionally, there are connections between 'ano' and 'ne' nodes in both layers.

Vyjádřete své pocity...

- Máte strach mluvit před velkým množstvím lidí?
- Umíte se jasně prosadit tak, aby Vám ostatní neskákali do řeči?
- Vyjádříte svoji nespokojenost se špatnou obsluhou v obchodě nebo restauraci?
- Bráníte se shazujícím a zesměšňujícím poznámkám o ženách?
- Požádáte v obchodě o výměnu vadného zboží?
- Jste schopna vyslovit svůj kritický názor na nadřízeného nebo člověka v pozici autority?
- Sdělíte partnerovi, co byste ráda, ať si myslíte, že bude proti?
- Dokázala byste na schůzi odmítnout uvařit kávu nebo zapisovat, jedná se přeci o splnění ženské úlohy?

VYHODNOCENÍ TESTU

30 - 37 korálků na nitce představuje slušnou dávku zdravého sebevědomí podloženého v dětství uznáním a povzbuzováním, ovzduším přítomnosti a bezpečí. I díky těmto předpokladům snázejí než druzí překonávat všechny překážky a jen tak něco Vás nezaskočí. Držíme Vám palce. Dejte si však pozor, aby Vaše sebevědomí nepřekročilo hranici únosnosti pro Vaše nejbližší okolí i spolupracovníky. Pýcha totiž předchází pád.

20 - 29 korálků představuje dobrý start při dalším rozvoji Vašeho sebevědomí. Po absolvování tohoto testu je Vám víceméně jasné, co byste mohla zlepšit a v jakém ohledu na sobě zapracovat. Pokud s Vámi v dětství rodiče řadu otázek neprobrali, nedlužte nic svým dětem nebo vnoučatům, bavte se s nimi o věcech, které jsme popsali a které budou pro jejich další rozvoj směrodatné a důležité!!!

10 - 19 korálků zaslouží obdiv, že jste se nebála vzít tužku do ruky a zamyslet se nad svým sebevědomím, které je „dostí chatrného zdraví“. Nikdy není pozdě! Pokuste se na sobě zapracovat, objevte nové zájmy pro rozvoj své osobnosti. Nabyté znalosti a schopnosti přispějí Vaší sebedůvěře!!!

0 - 9 korálků svědčí o tom, že jste si doma zapomněla brýle. Kdybyste je totiž měla při sobě, viděla byste ostřeji na sebe i na tento svět a bylo by Vám jasné, že nemůžete do nekonečna jen ustupovat, držet se v pozadí, mlčet a obětovat se, protože to od Vás okolí očekává. Vzhopte se, protože nikdy není pozdě!!!

Doslov

Když jsme s projektem Quo vadis, femina? začínali, ležela před námi řada otazníků. Existuje vůbec něco, co dnešní ženy spojuje? Co dnešní ženy očekávají od evropské politiky rovných příležitostí? Vnímají své postavení ve společnosti jako druhořadé, a pokud ano, v čem vidí řešení? Abychom na tyto otázky dokázali nalézt alespoň náznaky odpovědí, bylo potřeba se ženami pracovat, komunikovat, scházet se, naslouchat jim a reflektovat celou škálu společenských jevů, které určují jejich každodenní prožívání, zkušenosti a vnímání sebe sama. Projekt Quo vadis, femina? si od počátku kladl za cíl najít a definovat takové požadavky na politiku rovných příležitostí, které budou vycházet ze samotných žen – účastnic projektu, a nikoli jen z direktivních směrnic a nařízení, které česká společnost vnímá ze strany Evropské unie často jako negativní a omezující.

Projekt Quo vadis, femina? vznikl za podpory Evropské unie, které se Česká republika zavázala k uplatňování rovnoprávného přístupu k ženám a mužům. V roce 1957 byl zakotven ve článku 141 Smlouvy o Evropském společenství princip, na jehož základě musí být muži a ženy odměňováni stejně za stejnou práci. Amsterdamská smlouva doplnila článek 141 a zařadila podporu rovnosti mezi muži a ženami mezi úkoly Evropského společenství vytyčených ve Smlouvě o Evropském společenství. V červnu 2000 přijala Komise EU sdělení K rámcové strategii Společenství pro genderovou rovnost. Charta základních práv občanů Evropské unie z prosince 2000 zavazuje k dodržování rovných příležitostí pro muže a ženy.

Během projektu jsme opakovaně naráželi na to, že politika rovných příležitostí bývá v českém prostředí často ztotožňována s feminismem a oboje je považováno za cizorodé prvky, které k nám přicházejí z kulturně vzdálených Spojených států amerických či z byrokratického centra Evropské unie. Už pouhá práce se ženami a kladení otázek mnohdy stačilo na to, abychom byli i od samotných účastnic kulatých stolů často nařčeni z boje proti mužům ve smyslu „kdo nehraje s muži, hraje proti nim“. Je však nutné, abychom se kvůli tomu od feminismu záměrně distancovali? Členky feministického hnutí v devatenáctém století předaly příštím generacím žen přinejmenším volební právo, lepší ekonomické a právní postavení v rodině a společnosti, příležitost ke vzdělání a k profesnímu uplatnění. Dá se říct, že tak v podstatě realizovaly politiku rovných příležitostí v praxi. Heslo ženského hnutí „chléb a růže“ vyjadřovalo ekonomické jistoty, společenský respekt a úctu. Projekt Quo vadis, femina? na tento odkaz navázal a rozvinul jej. Ženy dnes mohou být prezidentkami, kosmonautkami, stíhacími pilotkami, ředitelkami velkých firem, v podstatě žádná ze sfér veřejného a profesního života jim není oficiálně uzavřena. Přesto však drtivá většina společensky prestižních a strategických pozic i hmotného majetku je dle nepsaného pravidla stále v rukou

mužů. I přes zdánlivou rovnost příležitostí pro ženy a muže jsme se na kulatých stolech například neustále setkávali s tím, jaké stresující dilema dnešní ženy musí řešit, když se snaží sladit rodinný a profesní život. Pracující ženy trpí tím, že nejsou dobrými matkami, že nedokážou svým dětem věnovat tolik času, kolik by potřebovaly a kolik je očekáváno. Naopak ženy, které zůstávají delší dobu na mateřské dovolené, trpí pocity nedocenění ze strany společnosti, strachem ze ztráty sociálních kontaktů a seberealizace mimo domov či z pozastavení profesního růstu. Lze však tyto problémy odstranit bez reflexe celkového hodnotového žebříčku naší společnosti a skutečných ženských potřeb? Ženy po celou historii díky své tradiční mateřské roli neměly příliš času a možností podílet se na utváření veřejného života, politiky a kultury. Snaha o rovnoprávné zapojování žen do všech sfér a úrovní veřejného života, zejména politiky, je relativně nový trend prosazovaný Evropskou unií pod názvem gender mainstreaming čili začlenění žen do hlavního proudu společnosti od samého počátku vytváření rozhodovacích procesů. Metoda genderového mainstreamingu je postup, ve kterém jsou všechny koncepční, rozhodovací a vyhodnocovací procesy ve všech fázích jejich přípravy a provádění podřízeny hledisku rovnosti příležitostí mužů a žen. Česká vláda tuto metodu na základě vládního usnesení č. 456 z 9. května 2001 uznala jako legitimní nástroj pro výkon politiky rovných příležitostí mužů a žen v ČR a zařadila její aplikaci mezi prioritní úkoly v této oblasti. Mezi mezinárodní organizace, které gender mainstreaming podporují, patří např. Rada Evropy, Evropská unie, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Organizace spojených národů a další.

*Adéla Purschová
koordinátorka public relation*

Informační zdroje a vybrané internetové stránky věnující se tematice rovných příležitostí:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
Euroskop
Občanský portál Rovné příležitosti
Gender Studies, o. p. s.
Agentura GAIA, o. s.
Quo vadis, femina?

www.mpsv.cz
www.euroskop.cz
www.obcan.ecn.cz/rp
www.feminismus.cz
www.ecn.cz/gaia
www.quovadisfemina.cz

Poděkování

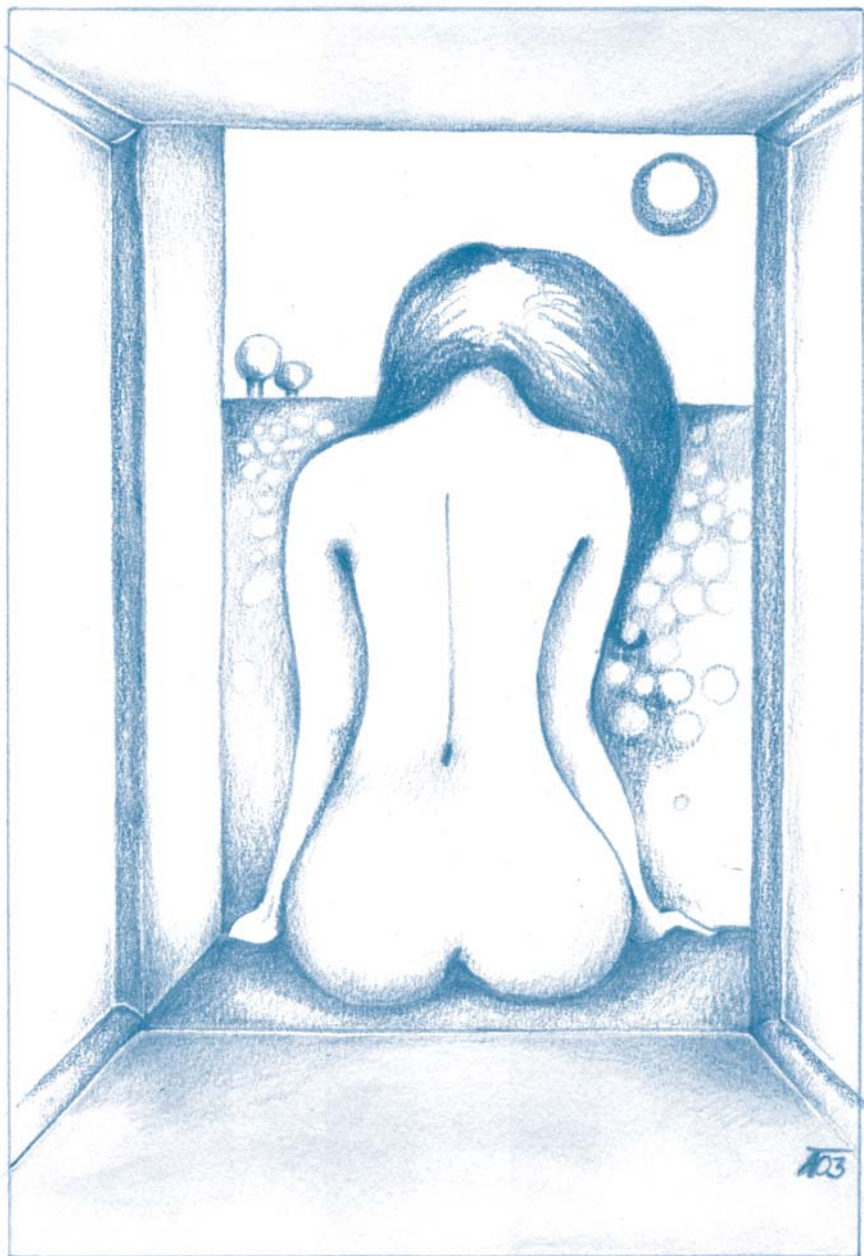
Velký dík patří ženám, které se zúčastnily diskusí u kulatých stolů, a návštěvníkům i návštěvnicím přednášek o projektu Quo vadis, femina? U těch, které vydržely, šlo o velký projev odvahy, neboť v průběhu práce na projektu jsme přicházeli do kontaktu i se strachem, který ovlivňuje chování mnoha českých žen.

Administraci projektu z MPSV a NVF děkuji za operativní reakce a ochotu řešit problémy, které se vyskytly v průběhu projektu. Šéfredaktrorce *Dotačního věstníku* za průběžné zveřejňování informací o průběhu a řízení projektu.

Myšlenka Quo vadis, femina? se rodila dlouho. Na jejím spoluvytváření se podílela celá řada lidí, není možné zmínit všechny, nicméně ti, kteří se průběhu času objevili v Agentuře GAIA, o. s., vždy přišli s nějakou inspirací či podnětem. Velmi důležité byly mezinárodní kontakty a intenzivní komunikace s cizinou, ať už při našich studijních cestách, či při realizaci různých projektů.

Mimořádný dík patří výkonnému týmu Agentury GAIA, o. s., organizujícímu setkání, i sepisujícím příspěvky do této publikace, členům a členkám Rady, a všem, kteří nás podporovali v průběhu času morálně i materiálně.

Sborník vychází v roce rovných příležitostí, kdy Evropská unie slaví padesát let své existence a Agentura GAIA, o. s., deset let svého vzniku. Díky ESF EU mohou tyto texty vyjít a inspirovat další.

O Marii Haisové

Největší část dětství prožila v bývalých Sudetech, ve Vlkyši u Heřmanovy Hutě, kde byla sklárna s dělníky, venkov se zemědělci, škola, doktor, soukromý učitel hudby, kam chodila hrát na housle. Soukromě i do smyčcového orchestru, kde se děti podvědomě trénovaly v naslouchání a citu pro harmonii. Na hospodářství plném domácích zvířat, o která se musela starat, se naučila organizaci času, aby si mohla vedle práce také hrát s ostatními dětmi. Lesy v okolí byly plné hub a borůvek, na které chodívala sama či s maminkou, trávila v lese spoustu času. S ostatními dětmi na jaře pásala housata, na podzim krávy, dokud jim je neodvedli do kolektivních chlévů. Maminka s druhem byli pracovníci, pořídili si sportovní žlutou felicii s černou sklápěcí střechou, jakou nikdo v okolí neměl. Zažívala výlučnost nechtěného, krčila se na zadním sedadle, když jeli na rodinný výlet, chtěla být raději jako ostatní děti, chodit pěšky, hrát s nimi vybíjenou na návsi. Od dětství byla vůdkyní dětských part, což pochopila s odstupem času, když dostala zpětnou vazbu od spolužáků na výročních vzpomínkových setkáních. Na prázdniny jezdila do rodiny otčímá, do Čučic na jižní Moravu, kde byla přijata za vlastní. Když bylo Marii čtrnáct, narodila se její sestra, a rok nato otčím zahynul při automobilové nehodě. Maminka se odstěhovala s dcerami do Klatov, kde žilo její příbuzenstvo. Neměla peněz nazbyt, a tak Marie přešla po dvou měsících studia ze Střední všeobecně vzdělávací školy na Dvouletou ekonomickou školu. Byla to dívčí třída, důvěrná, veselá, plná dívčích tajemství a probouzejícího se ženství. Později si dodělala maturitu, rozešla se se spolužačkami, ty se provdaly, změnily jména, takže dnes nemohou jednoduše nahlédnout do telefonního seznamu, zavolat si a sejít se. Ve dvaceti třech letech se provdala, porodila a vychovala dva syny, kteří měli pro změnu trauma z toho, že jejich rodina nikdy neměla auto. Chtěli být jako ostatní děti, ovšem v jiném historicko-materiálním kontextu. Později vystudovala management na Sheffield Hallam University a Masarykově ústavu vyšších studií, absolvovala kurz řízení nevládních organizací v USA. Občansky se angažuje od svých sedmnácti let, kdy organizovala protest proti vstupu sovětských vojsk do Československa, od roku 1979 přepisovala dokumenty Charty 77, po roce 1989 se začala angažovat v ekologickém hnutí. Spoluzaložila nadaci Earthlinks, řídila Zelený kruh, v roce 1997 založila Agenturu GAIA, o. s., Celkem vytvořila a řídila kolem 20 projektů, napsala asi 150 článků, organizovala mezinárodní konference, ze kterých vyšly sborníky *Růže mezi trním aneb Ženy v politickém životě* (1995), *Peníze nebo život – alternativa ke konzumnímu způsobu života* (1998), *Život není na prodej – ženy, děti, příroda jako alternativa k politice IMF, WB, WTO* (2000), *My a Evropa 21. století* (2000), *Archa 21 – ekologické mateřské školky* (2003). viz www.mariehaisova.cz.

Agentura GAIA, o. s.

Agentura GAIA, o. s. byla založena na jaře roku 1997. Jejím cílem je: **hledání nových forem mezilidské komunikace v oblasti ochrany životního prostředí, vzdělávání a osvěty**. Svými aktivitami přispívá k harmoničtější společnosti, ve které je horizontální myšlení na stejné úrovni s vertikálním, což je základní předpoklad efektivní komunikace mezi lidmi obecně, zde však jde zejména o porozumění mužů ženám a žen mužům. Konkrétní projekty jsou realizovány ve čtyřech hlavních programech: **Zeleň je život, Ženy a životní prostředí, Alternativy ke konzumnímu způsobu života, vzdělávací semináře**.

Zeleň je život

Cílem programu je návrat stromů do ulic našich měst a obcí a ochrana městské zeleně. Stromy ve městech mají nenahraditelnou funkci při snižování hluku a prašnosti, dodávají stín a vláhu a v poslední řadě město esteticky dotváří.

Výsadba a obnova pražských stromořadí

Je tomu již více než deset, kdy se obyvatelé pražských Vinohrad mohli radovat z prvního stromořadí akátů vysazených v ulicích v ulicích Lublaňská a Wenzigova. Téměř dva roky však trvalo získat třicet tři povolení pro výsadbu stromů. Nakonec se podařilo v těchto ulicích vysadit speciálně předpěstované akáty *Umbraclifera*, odolné v městském prostředí, za podpory Magistrátu, MČ Prahy 2, příspěvků mnoha organizací, nadací i jednotlivců. Jako připomenutí mnohaletého úsilí se pak v Lublaňské ulici konala každoročně oslava Dne Země pod širým nebem, spojená s bohatým kulturním programem. Agentura GAIA, o. s. tím k jako jedna z prvních ekologických organizací v Čechách upozornila na potřebu vrátit „život“ pražským ulicím, které se čím dál více stávají pouhými parkovišti.

V roce 2000 se stejně jako na Vinohradech podařilo vysázet nové stromy také na pražském Žižkově. Dne 14. listopadu 2000 se v Kubelíkově ulici konal slavnostní křest stromů deseti kultivarů javoru, které zde Agentura GAIA, o. s. vysadila za přispění a podpory paní Barbory Sadílkové, společnosti RadioMobil, a. s., paní Nataši Perglové a paní Heleny Frankové a Městské části Praha 3. Nové stromy vyrostly také před Základní školou Legerova sídlící přímo na pražské magistrále.

Na základě doporučení pražského magistrátu nás kontaktovala městská část Prahy 14, kde byl stav městské zeleně na mnoha místech kritický. Po provedeném zhodnocení stavu alejových stromů Agentura GAIA, o. s. ve spolupráci s firmou Lesař provedla bezpečnostní a zdravotní prořez v ulici Novozámecká, Pilská, Kyjský mlýn.

Parky a dětská hřiště

Díky podpoře Magistrátu hl.m. Prahy, Nadace rozvoje občanské společnosti, Místního úřadu Prahy 14 a firmy Lesař jsme provedli obnovu parku při základní a mateřské škole v Praze – Hostavicích včetně asanace zeleně a dosadby nových stromů. V parku byla zřízena naučná dendrologická stezka. V letech 1999 a 2000 jsme pořádali pro hostavické děti a jejich rodiče v obnoveném parku jarní slavnost „Čarování pro zemi“.

Za podpory Magistrátu hl. m. Prahy, Městské části Praha – Kunratice a firmy Lesař se Agentura GAIA, o. s. vybuďovala dětské hřiště v lokalitě pod rybníkem Ohrada v Praze-Kunraticích. Jedná se o významnou výletní a odpočinkovou oblast, kde však chybělo zařízení pro sportovní a kulturní vyžití dětí a mládeže.

Za finančního přispění Městské části Praha 6 a ve spolupráci s Dobročinným spolkem medáků nechala Agentura GAIA, o. s. zpracovat studii přírodního parku ve starých Střešovicích. Budoucí park měl nahradit chybějící náves, kterou nebylo možné díky zahuštěné zástavbě ve starých Střešovicích vybudovat. Hlavními organizátory projektu byl Dobročinný spolek medáků, Nadace VIA a Agentura GAIA, o. s., partnery projektu pak Úřad Městské části Praha 6, obyvatelé starých Střešovic, Základní škola Norbertov, katedra architektury ČVUT, architektonická kancelář Mepro a neziskové organizace a nadace z USA. Bohužel kvůli novým pozemkovým záměrům radnice Prahy 6 z budování parku nakonec sešlo.

Komunitní práce

„Znáte svůj prostor?“ nesl název projektu Agentury GAIA, o.s. na rozvoj komunitní a sousedské spolupráce při úpravě vnitrobloku v ulici Radhošská v Praze 3. Když jsme koncem devadesátých let kontaktovali úřady všech pražských městských částí s nabídkou spolupráce na pilotním projektu komunitní práce, odpověděla nám pouze radnice Prahy 3. Ta již měla zpracovaný návrh projektu na úpravu zmíněného vnitrobloku, nicméně se rozhodla využít zkušeností Agentury GAIA, o. s. v oblasti práce z veřejností. Z těch vyplývá, že zapojení místních obyvatel do provádění změn je podmínkou pro přijetí jakýchkoliv úprav a pro následnou údržbu prostor. Ve spolupráci s místostarostou Tomášem Mikeskou a odborem životního prostředí OÚ Praha 3, Nadací VIA, dvěma architekty a několika dobrovolníky a dobrovolnicemi jsme téměř dva roky prováděli výzkum veřejného mínění, žádali občany o jejich podněty a připomínky a organizovali jsme veřejná setkání. Výsledkem je upravený vnitroblok, s jehož podobou je spokojená většina okolních obyvatel. Projekt získal ocenění v rámci programu na obnovu životního prostředí a kulturního dědictví společnosti Ford Motor Company a cenu za místní demokracii „O lidech s lidmi“. Jde o cenu Centra pro komunitní práci a Institutu East West Studiost, která je ve spolupráci s ministrem vnitra a životního

prostředí každoročně udělována radnicím za spolupráci s občany při místním plánování v rozhodovacích procesech.

Veřejnou sbírkou na výsadbu stromů a obnovu zeleně mohla veřejnost podpořit koupí samolepky „Věnuji na strom“.

Ženy a životní prostředí

Cílem programu je větší zapojení žen do veřejného rozhodování a do ochrany životního prostředí. Program klade důraz zejména na uplatňování tzv. ženských principů v ekologii, politice a veřejném životě.

Růže mezi trnám

Aktivní spolupráce se ženami začala již počátkem devadesátých let, ještě pod hlavičkou asociace ekologických organizací Zelený kruh. Zde se pravidelně scházel ženský klub a byla uspořádána historický první mezinárodní konference v Čechách na téma ženy v politickém a veřejném životě. Z ní vzešel sborník *Růže mezi trnám* aneb *ženy v politickém životě*, do něhož přispěli například německé poslankyně za Stranu zelených Gabriela Bozok, kandidátka na rakouskou prezidentku Freda Meissner Blau, česká spisovatelka a publicistka Alena Wagnerová či filozof Erazim Kohák.

Čas je život

V roce 2000 Agentura GAIA, o. s. zahájila osvětový genderový projekt „Čas je život“. Projekt se v prvé řadě snažil poukázat na to, že v současném patriarchálním uspořádání společnosti se většina lidí řídí heslem, že „čas jsou peníze“. Nezbyvá tak čas a prostor uvědomit si, co sebou peníze, toto nové liberálně ekonomické božstvo, přináší negativního. Všeobecně uznávané hodnoty jsou postaveny na ekonomice a vlastnění věcí. Hrubý domácí produkt (HDP) však není měřítkem, jestli se lidem daří dobře, jsou-li šťastni a kolik užitečné práce vykonávají. Neodráží např. práci v domácnostech, která přísluší převážně ženám. Studie OSN o celosvětové situaci žen, konstatuje, že ženy, které tvoří polovinu lidstva vykonávají dvě třetiny světové práce (měřeno v hodinách), ale vydělávají jen desetinu toho, co muži a vlastní jednu setinu toho, co muži. Projekt vznikl za podpory Evropské komise a Ministerstva práce a sociálních věcí. Na jeho realizaci se podílela řada českých i zahraničních organizací: At ATTAC (Francie), PROYECTOS COMUNITARIOS (Španělsko), Občanská inspirace (Praha), Mateřské centrum (Poděbrady), Deutscher Gewerkschafts bund (Německo), Women in Europe for a Common Future (Nizozemí), Nakladatelství Academia (Praha) a AK Agentura (Praha).

Stejnomenou mezinárodní konferenci s podtitulem *Ženy, děti, příroda – alternativa k politice Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a Světové*

obchodní organizace zorganizovala Agentura GAIA, o. s. v „horkých“ zářijových dnech roku 2000, kdy v Praze zasedal MMF. Na konferenci „Život není na prodej“ vystoupily přední osobnosti světového ekologického a ženského hnutí včetně hlavní představitelky asociace Diverse Women for Diversity Vandany Shiva z Indie. Z konference byl vydán sborník příspěvků a francouzská společnost Les Penelopes zde natočila dokument *Budoucnost je již tady*, který vydává svědectví o negativních důsledcích globalizace v různých částech světa. Mapuje činnost světového hnutí žen za řešení a prevenci těchto důsledků. Konference „Život není na prodej“ se uskutečnila za přispění Evropské komise, Ministerstva práce a sociálních věcí a Nadace Heinricha Bölla.

Alternativy ke konzumnímu způsobu života

Život není na prodej Peníze nebo život

Cílem programu je hledání cest k řešení ekologické krize formou změny každodenního chování a prosazování alternativ ke konzumnímu způsobu života. V roce 1997 Agentura GAIA, o. s. uspořádala mezinárodní konferenci „Peníze nebo život aneb kudy ven z pasti konzumerismu“. Cílem konference a stejnojmenného sborníku bylo nabídnout veřejnosti podněty a praktické rady pro méně konzumní životní styl a ochranu životního prostředí.

LETS aneb Pojďme si pomáhat

Na čistě dobrovolnických principech probíhal od roku 1999 do roku 2005 pod hlavičkou Agentury GAIA, o. s. projekt vzájemné sousedské výpomoci. Jde o alternativu tržní ekonomiky, při které je výměna služeb a výrobků na základě bezhotovostních plateb, realizovaných pomocí imaginárních platebních jednotek. Projekt LETS (Local Exchange Trade System) byl organizován podle vzoru který již úspěšně funguje např. v Anglii, USA, Kanadě, Německu, Itálii či Austrálii. Systém LETS pomáhá šetřit peníze, poskytnou či vyhledat služby a zboží, které se na běžném trhu zřídka vyskytují, ale také navázat nová přátelství a sousedské styky. Skupiny LETS Agentury GAIA, o. s. se scházela pravidelně každý první čtvrtek v měsíci, lidé podnikali společné výlety, besedy i kulturní akce.

Ekologická cesta do společné Evropy

Od Nadace rozvoje občanské společnosti, Ministerstva zahraničních věcí a Nadace Heinricha Bölla jsme získali podporu projektu „Ekologická cesta do společné Evropy“. Jeho cílem bylo organizovat programy, přednášky, besedy a praktická cvičení seznamující žáky a žákyně základních škol s nejrůznějšími aspekty vstupu do Evropské unie, zaměřené na ekologii, týmovou práci a rozvoj tvůrčích schopností a myšlenkové samostatnosti. Projekt vyústil dětskou konferencí „My a Evropa 21.

století“, která byla zaměřená na informovanost o otázkách společné Evropy, zvláště ve vztahu k životnímu prostředí. V rámci projektu jsme např. s dětmi ze Základní školy Legerova zorganizovali oslavu Dne Země a s dětmi ze Základní školy Pilská v Hostavicích benefiční slavnost pro Dětský domov Dolní Počernice.

My v 21. století

Cílem tohoto projektu byla úprava zahrady a objektu mateřské školky Karafiát v Klatovech za účelem jejího zapojení do evropské sítě ekologických mateřských škol. Podnět ke změnám vzešel z německé nevládní organizace IGU a projekt podpořilo Velvyslanectví Nizozemského království. Ve spolupráci s architekty Olafem Reiterem, Václavem Weinfurterem a Miroslavem Kabelem vznikl architektonický projekt, který měl v socialistických normách vybudovanou zahradu a školku změnit v prostor estetický a ekologicky vhodný pro dětské hry i pro potěšení oka kolemjdoucích. Architektura měla být doplněna o solární vytápění komunitní centrum, kde by se mohli scházet rodiče s učitelkami, dětmi i sousedy. Celý návrh Agentura GAIA, o. s. předložila občanům Klatov na veřejné prezentaci spojené s výstavou o ekologických školách v zahraničí. Bohužel po řadě jednání byl návrh zamítnut Městským úřadem Klatovy, respektive odložen na neurčito.

Archa 21

V roce 2002 začala Agentura GAIA, o. s. ve spolupráci s Mezinárodní společností pro výchovu a osvětu v oblasti životního prostředí realizovat projekt „Archa 21 – evropská síť ekologických mateřských škol“. V první části projektu jsme za podpory Německého spolkového ministerstva pro životní prostředí a ve spolupráci s časopisem Informatorium provedli dotazníkový průzkum mezi mateřskými školami, jehož cílem bylo zmapovat současný stav ekologicky orientovaných mateřských škol a předškolní ekologické výchovy v České republice. Na základě průzkumu jsme pak sestavili adresář českých ekologických školek a jejich zástupce pozvali na mezinárodní konferenci v listopadu 2003. Zde bylo možné si vyměňovat zkušenosti mezi mateřskými školami, a to jak na území České republiky, tak v prostoru evropském. Také z této konference vyšel sborník doplněný o adresář ekologických mateřských školek v České republice.

Myšlenka, slovo, čin – vzdělávací semináře

Čas a řízení vlastního života

Tréningový program pro ženy, které věnují svůj čas a život druhým, aniž by si cenily hodnoty svého osobního času. Na cvičení lze snadno a srozumitelně pochopit princip manipulace a různých mezilidských her vztahujících se k využívání a zneužívání času.

Prostředí, které formujeme a které formuje nás

Myslíte globálně? Víte, jak „velká“ politika, filosofie, ekonomika, náboženství, ovlivňuje vaši každodennost? Definujete správně rámec svého působení a své životní strategie?

Umění kritizovat a kritiku přijímat

Moderní řízení předpokládá umění otevřeně a ohleduplně poskytovat zpětnou vazbu ve vztahu ke svým spolupracovníkům/icím, nadřízeným i podřízeným. Teoretické informace jsou doplněné praktickým cvičením, při kterém se každý/á individuálně dozví, co může v této oblasti mezilidské komunikace zlepšit.

Organizace a spolupráce

Orientujete se ve společnosti? Jak je řízena a proč je to dobré vědět? V čem spočívá úspěch?

Sebevědomí, mužský a ženský princip

Přednáška o rozdílném pojetí a přístupu muže a ženy v rovině biologické, kulturní i tradiční pomůže v každodenním životě i při spolupráci ve všech společenských strukturách.

Vnitřní a vnější aktivita

Západní kultura považuje celá staletí za aktivní/ho ti, kteří stále něco vytváří a přetváří ve vnějším světě. Jaké je však naše vnitřní já, Co je skutečná aktivita? Kde hledat kořeny ekologické a globální krize? Kde nacházet řešení?

Udělená ocenění

Agentura GAIA o.s. a Marie Haisová MBA získali tato ocenění za své působení na poli ekologie, rovných příležitostí, vzdělávání a osvěty:

- 2004 International GREEN APPLE AWARDS for ENVIRONMENTAL BEST PRACTICE – EUROPE SILVER WINNER 2004
- 2003 „Znáte svůj prostor?“ Fordova cena na obnovu životního prostředí a kulturního dědictví
- 2002 „Znáte svůj prostor?“ O lidech s lidmi, Centrum pro komunitní práci, East West Studies, MV, MŽP
- 1998 „Inovativní projekty a myšlenky – ekofeminismus“. Asociace Ashoka – společnost sociálního podnikatelství
- 1996 „Zelená obec“ Nadace ABF, Mladý svět

Mezinárodní zaštitění

Agentura GAIA, o. s. získala od svého vzniku členství v mnoha českých i mezinárodních společnostech a asociacích:

- ACCent
- Anna Lindh Foundation
- Asociace Ashoka
- Asociace pro rovné příležitosti
- Balatonská skupina
- Diverse Women for Diversity
- Karat association
- Mezinárodní společnost pro ekologickou výchovu
- Schumacher College
- SOS Praha
- Společnost pro soudobou dokumentaci
- Women's Environment and Development Organization
- Women For a Common Europe
- Zelený kruh

Odkazy

- Bornemann Ernest: *Encyklopedie sexuality*, Victoria Publishing, 1990
- Borysenko Joan: *Cesta ženy k bohu*, DharmaGaia, 2005
- Bourdieu Pierre: *Nadvláda mužů*, Nakladatelství Karolinum 2000
- Brooksová Valerie: *Tantrické zasvěcení*, DharmaGaia 2003
- Cameronová Anne: *Dcery měděné ženy*, Stehlík 2003
- Asklöf Cecilia, Hedman Birgitta, Strandbert Helena, Karin E.Wenander: *Proč a jak vypracovat plán rovnosti žen a mužů*, EU, MPSV, 2003
- Asklöf Cecilia, Hedman Birgitta, Strandbert Helena, Karin E.Wenander: *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů*, EU, MPSV, 2003
- Asklöf Cecilia, Hedman Birgitta, Strandbert Helena, Karin E.Wenander: *Rovnost žen a mužů v projektových přihláškách*, Evropské strukturální fondy, EU, MPSV, 2003
- Císařovský Josef: *Návraty Bohyně*, video, MŽP
- Císařovský Josef: *Pět okamžiků ticha*, video, MŽP
- Covey Stephen: *Principle Centered Leadership*, Rockefeller Center New York, 1990
- Eisler Riane: *Číše a meč, agrese a láska aneb žena a muž v průběhu staletí*, Nakladatelství Lidových novin 1987
- Estét Clarissa Pinkola, *Ženy, které běhaly s vlky*, Mýty a příběhy archetypů divokých žen, Pragma 1999
- Faltysová Michaela, Pavlík Mirek, Simerská Lenka, *Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů – Informativní metodika*, MF, MPSV, 2004
- Gaffney Mauren – Národní ekonomické a sociální fórum v Dublinu
- Haisová Marie, Hauserová Eva: *Peníze nebo život, kudy ven z pasti konzumerismu*, Agentura GAIA 1998
- Haisová Marie, Hauserová Eva: *Peníze nebo život*, Agentura GAIA, 1998
- Chobocki Barbara: *Maria* – video
- Lysebeth André van: *Tantra*, Argo, 1995
- Maitreyi D. Piontek: *Tao a síla ženské sexuality, odhalování skrytých tajemství*, Pragma 2000
- Myssová Caroline: *Anatomie ducha*, DharmaGaia, 2000
- *Moudrosti slavných Římanů*, Odeon, 1990
- Moyer Bill: *Strategie společenských hnutí*, 1990
- *Myšlenky Boženy Němcové*, Votobia 1996
- *Nové čtení světa. Feminismus devadesátých let*, One woman press, 1999
- Peggy Andrew: *Women Listening to Women*, Bergin&Carvey 88 Post Road West, Westport, CT 06881, 1996

- Plachetka Jiří: *Velký slovník citátů a přísloví*, Academia, Praha 1996
- *Růže mezi trnům, ženy v politickém životě*, Zelený kruh, 1996
- Sekora Ondřej: *Kronika města Kocourkova*, Albatros 1990
- Shiva Vandana: *Globalisation and Poverty*, Resurgence 202, 2000
- Souhlas Nick, Slingerová Penny: *Mystéria sexu*, Volvo Globator, 1995
- Veit Jiří: *Paměti*, 1983
- Wichterich Christa: *Globalizovaná žena. Zprávy o budoucí nerovnosti*, ProFem, 2000
- Zamarovský Vojtěch: *Bohové a hrdinové antických bájí*, Mladá Fronta, 1965
- *Ženy a muži v datech*, MPSV, ČSÚ, 2003

Marie Haisová rekapituluje ideu projektu

Quo vadis, femina? v ulicích Prahy

Na Baby Expu ve Veletržním paláci

Den Země na Toulcově dvoře

Prezentace skupinové práce přítomným

Pozorné naslouchání předchází facilitované diskusi

Ženy pracují na své vizi světa

Navazování osobních kontaktů a budoucí spolupráce

Naslouchání a výměna názorů

Sezení v kruhu pomáhá bezbariérové komunikaci

Takto jsme začínaly...

...v karlínském Vesuvu

EKO GYMNAZIUM Praha o. p. s.
soukromé
Nad Vodovodem 460/81
108 00 Praha 10 – Malešice
Tel./fax: 274 783 072
E-mail: ekogym@bohem-net.cz
Internet: www.volny.cz/ekogym
Zřizovatel: EKO AUXIS s.r.o.
Ředitelka: RNDr. Hana Pokorná
Druh studia: 4 leté a 8 leté denní,
4 leté dálkové
Zaměření: všeobecné

EKO GYMNAZIUM Praha o. p. s. je soukromá střední škola, která v září roku 2006 dovršila třináct let své existence.

Výchovu a vzdělávání programově **prostupuje formování enviromentálního myšlení**, postojů a hodnotové orientace ve vztahu k přírodě, k lidem i životnímu prostředí. K základní filozofii školy patří snaha o **vytváření moderního životního stylu**, založeného na tvůrčí, přátelské atmosféře ve vztazích mezi školou, studenty, rodiči i okolním prostředím, a na výchově k harmonickému postoji člověka k přírodě, druhým lidem, na prohlubování **odpovědnosti ve vztahu k vlastnímu zdraví, vzdělání a sebezdokonalování**. Významnou úlohu v tomto směru sehrává široká účast studentů na **multikulturně orientovaných aktivitách**, spojených se zájmem o formy přímé podpory vytváření podmínek pro otevírání nových horizontů lidského poznání.

Škola úspěšně působí v českém školském systému. Připravila do života 405 absolventů, kteří studují na všech typech vysokých škol. V současné době má 200 studentů v 13 třídách.

Škola nabízí nadstandardní výchovu a vzdělávání v řadě směrů, z nichž vyjímáme:

- moderní jazykovou přípravu angličtiny, ruštiny nebo němčiny
- ucelené ekologické a ekonomické vzdělání ve studijních cyklech v septimě a v oktávě
- preferovanou volbu několika předmětů v nejvyšších ročnících studia specializovanou na budoucí humanitní, přírodovědná studia nebo praktická povolání
- intenzivní jazykovou výuku v malých studijních skupinách
- kvalitní výuku informatiky ve velmi dobrých materiálně technických podmínkách
- maximální počet studentů ve třídě 24
- motivaci studentů měsíčními prospěchovými a dalšími výkonovými stipendii

- zapojení do olympiád a soutěží s významnou tradicí spoluúčasti na jejich konání, škola je i gestorem řady celopražských i republikových soutěží a olympiád
- možnosti kontaktů a výměn s partnerskými školami v zahraničí
- zapojení do projektů – ekologického sdružení TEREZA, Světové kulturní dědictví UNESCO, Sedmíkráska – zdravý a tolerantní životní styl
- týdenní lyžařské kurzy
- ekologické exkurze ve všech ročnících studia
- kontakt s odborníky a významnými lidmi nejrůznějších oborů na pravidelných besedách
- zapojení do kroužků Školního sportovního klubu, aktivní je zejména volejbalový a florbalový kroužek

Soukromé EKO GYMNÁZIUM Praha o.p.s. získalo **statut přidružené školy UNESCO**. Je rovněž **fakultní školou Přírodovědecké a Pedagogické fakulty UK Praha**. Je budováno jako prestižní ekologicko-humanisticky zaměřená výchovně vzdělávací instituce, vycházející ve své programové koncepci z **představy vzájemně propojeného světa**, do něhož každý člověk, každý absolvent školy, ať již bude pracovat v jakémkoliv oboru, svým chováním zasáhne. K tomu každoročně zpracovává plán ekologického vzdělávání a výchovy. Škola je držitelem Řádu Hurvínkova úsměvu za pomoc jírovcům v Praze, získala titul **EKOŠKOLA 2003, 2004, 2005** a má **certifikát IES**. V současné době škola usiluje o získání mezinárodního titulu EKOŠKOLA.

Studenti EKO GYMNÁZIA Praha o.p.s. mají možnost projevit svoji osobitost a tvůrčí aktivitu nejen při vyučování, ale i při pravidelných akcích školy (ples, akce ke Dni Země a životního prostředí apod.).

Celou svou výchovnou a vzdělávací činností se škola snaží vychovávat studenty k myšlení v souvislostech a k vědomí zodpovědnosti za své zdraví, za prostředí, ve kterém žijí. Přitom je zřejmé, že nelze plně měřit zlepšení životního prostředí. Osvojí-li si však studenti a absolventi **návyky zdravého a tolerantního životního stylu**, pak bezpochyby ve svém dalším životě mohou významně ovlivnit nejen svoji rodinu, ale i širší společnost.

Marie Haisová,
tým Agentury GAIA, o. s.

Quo vadis, femina?

vize žen o trvale udržitelném životě

Nakladatelství: Petr Novák – Gimli

Rok prvního vydání: 2007

Ilustrace: Anne Dostálová

Jazyková korektura: Eva Houšková

Návrh a sazba obálky: Jana Chmelařová

Sazba: *Pinkaveer design*

Odpovědná redaktorka: Pavla Berglová

Tisk: PBtisk s.r.o. Příbram

www.quovadisfemina.cz

ISBN 978-80-903966-0-9